

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

STEGE BYS BOG

1418 — 1607.

Stege Bys Bog

1418—1607

med oplysninger om byens — navnlig
borgerskabets historie i middelalderen

ved

J. Bojsen

København

Akademisk Boghandel

Anton Andersen

1904

*Billederne — tildels efter private fotografier — er udførte i Holms
reproduktionsanstalt i København.*

Steges og Møns segl er hentede fra Schwerin.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

FORORD.

En undskyldning må jeg gøre læserne, fordi de forskellige afsnit af Mønshistorien ikke udkommer i den rette tidsfølge; forskellige omstændigheder har forhindret det. Først når alle de enkelte dele engang måtte foreligge, vil man forhåbenlig finde sammenhængen. Læsningen af nærværende hefte vil således lide under, at hovedtræk i Møns historie må forudsættes som bekendte, skönt fortællingen herom først vil findes i et senere udkommende afsnit.

Med hensyn til indholdet af nærværende bind vil mange måske synes, at den store mængde småting ikke har tilstrækkelig interesse, og man vil måske give Paludan (I. 13) ret, når han for 100 år siden siger, at Stege bys bog kun indeholder »ubetydeligheder«. Bruger man imidlertid et forklarende øjeglæs at se igennem, håber jeg, at man vil finde, at der udaf de mange enkeltheder former sig billedet af en stad i sin tid i kraftigt opsving, blandt et lille øfolk, der mere end én gang har indskrevet sit navn i Danmarks historie. Jeg ønsker kun, at det måtte lykkes mig at vinde læsernes interesse for disse småbilleder fra middelalderens slutning, der herved fremlægges trods erkendelsen af, at jeg ikke er fagmand på noget område.

Endnu må jeg tilføje en tak for den imødekommen, jeg har fundet fra flere sider, og navnlig til hr. mag. art. Erik Arup for hans kyndige bistand ved udgivelsen, særlig af de gamle tekster.

Rødkilde, 2. Februar 1904.

F. BOJSEN.

Sciendū quot sub āno dñi millesimo quadringē
 xlvij^o preparatus est liber p̄s̄ in die b̄ti Georgij
 m̄ris glori^o que fecerat Ioh̄es Verketyⁿ qui erat
 proconsul tūc t̄pis sub consilio om̄iu consulum⁴⁾ et
 villanorū qui erant in Stegæ tūc t̄pis Orate pro eis⁵⁾

[fol. 1 v.]¹⁰⁾

1) Sciendum quot sub anno domini millesimo quadringentesimo xvij^o preparatus est liber presens in die beati Georgij martiris gloriosi, quem fecerat Iohannes Verkentyⁿ 2), qui erat proconsul 3) tunc temporis sub consilio omnium consulum 4) et villanorum 5), qui erant in Stegæ tunc temporis. Orate pro eis.

Thette⁶⁾ ære the breff, priuilegia, stadfestelse, friihedh och nadher, som forsædrenæ, koninghe i Danmark, Stege by nadelige wnth⁷⁾ och giffuith hafue, och huath som hwert her effther lydhæ och ydermere wdwijsæ 2c.

Primo er the priuilegiæ, som koningh Erik haffuer wnth oc giffuit ofð.

Stem thet anneth breff er om grefsgangh⁸⁾, som forscressne koningh Erik oc giffuit hafuer⁹⁾.

1) »Det tilkendegives, at i det Herrens år 1418 på St. Jörgens, den berømmelige martyrs dag (23 April), blev denne bog indrettet. Det gjorde Johannes Verkentin, som på den tid var borgmester, med samtykke af alle rådmænd og indbyggere, som da var i Stege. Beder for dem!«

2) Öjensynlig et Tysk navn, formodenlig fra Stralsund.

3) Proconsul er tidens betegnelse for borgmester. Måske har Stege i begyndelsen kun haft én borgmester; mulig har Verkentin dog været førsteborgmester.

4) Ved udtrykket »consul« forstås medlem af rådet, hvilket dog ikke ganske svarer til det senere »rådmand«.

5) Betydningen af betegnelsen »villani« er forklaret nærmere i byens historie.

6) Om privilegierne se byens historie; de er afskrevne her.

7) wnth 2: undt.

8) græsgang = det følgende »fægang« i elvte brev.

9) I det følgende fremhæves forkortelserne ikke.

10) Disse vedføjede tal angive siderne i håndskriftet.

[fol. 1 v—2 r]

Stem tridie breff er om Stanør's marcit, ja ath wij skulle ware tolfrij, och er och giffwet aff fremffarin koningh Erik.

Stem fierde breff er en stadfestelse aff koningh Cristoffer.

Stem femthe breff er ath kjøbæ korn, ögen och ædende ware, och koningh Cristoffer oß samme breff giffuit haffuer.

Stem siethæ en stadfestelsæ aff koningh Erik, som hengher wed Cristoffers breff.

Stem syvende en stadfestelsæ aff Cristoffer, som hengher wed Eriks och Cristoffers breff.

Stem ottenæ en stadfestelsæ aff koningh Cristiern.

Stem niende breff er, ath ey toll skall giffues aff Stege borgere pa Møn om fischerij, och koningh Cristiern oß nadelige giffweth haffuer.

Stem tiende, ath bønderne mwæ¹⁾ ey seglæ tiil Tysland, oc Cristiern oß nadelige wnth och giffwet haffuer.

Stem elleffthæ er en stadfestelse, som wedhengher forne Eriks breff om skow, mark och fægangh.

Stem toltthe er, ath kjøpmen, hoffmen²⁾ eller bønder och bønder-søner mwæ ey kjøbæ pa langbygdhen, och Cristiern oß wnth och giffuit haffuer.

Stem xiij breff er om møller, och Cristiern oß samme breff giffuit haffuer.

Stem xiiij en stadfestelse offuer alle priuilegia aff koningh Hans Cristierns søn, som oß samme breff och stadffestelse giffuit och wnth haffuer.

Norraæthærdyng*).

Primo Ferkenty, hans jørd³⁾ of hans gøør ær kommæn met lyghæ⁴⁾ of met skel jnnæn hans wææ⁵⁾ wdæn wærs man tiil taal⁶⁾.

Stem Oghe Søn'søn's garth, then han kjøpte aff Søn's Underføn ii Heddinge⁷⁾, er skællighe kommen ii hans wære, och hauer han byes

1) mwæ = må.

2) hofmænd = kongens mænd.

3) »jörd« og »göör« ∴: jord og gård; betegnelsen ö for langt o og å findes kun på de første blade, der er skrevne på én gang i 1418.

4) »lyghæ« ∴: lige; »med lige og skel« er et oftere brugt udtryk, skellyghæ, jfr. »at holde vedlige«.

5) wææ ∴: væрге, varetægt.

6) tiltale.

7) Heddinge = Storeheddinge.

*) Her begynder håndskriftets 2den side, der er skreven med én hånd.

breff panen¹⁾ och er hanum skøst pane¹⁾ thing och goothe menz wint-
nesbyrth och engen wetherforning²⁾ wether.

3) Thætæ hær ære the, som jorthæ goð hawæ ij Steghæ oc ær
fommet vdi therres wære met skel oc ræt oc ænggen wetherforning
wether hauer wæret, oc ær screwet æfter all almuuens raadh, som
byggæ oc bo ij Steghe, jørst Jeppe Keel eth yorthæ goð, hwilket
Oleff⁴⁾ Crambere⁵⁾ ottæ⁶⁾.

Brother⁷⁾ Romppæ⁸⁾.

Marquard Hentkesjøn.

Niels Browersjøn⁶⁾.

Oleff Bosjøn.

Per Laurensjøn⁹⁾, aff Syæland kom, hwilket hans father ottæ.

Swen Jensjøn eth yorthæ goð, hwilket Lwzæ Nielsæ¹⁰⁾ ottæ.

Stem Swen Jensjøn en thoft, hwilket Jesæ Mawensjøn ottæ.

Jens Hemmyngsjøn eth yorthæ goð, hwilket sanctæ Lucæ¹¹⁾ deel
vdi hæfthe.

Morten Mattesjøn eth yorthæ goð, hwilket Jens Jacob ottæ.

Morten Rafn eth yorthæ goð, hwilket Trwæls Jensjøn ottæ.

Niels Lang eth yorthæ goð, hwilket Oleff Penæ ottæ.

Jesæ Nielsjøn eth yorthæ goð, hwilket Claves Møller ottæ.

Bo Nielsjøn eth yorthæ goð, hwilket Per Lang hanum gaff met
syn dater.

1) »panen« ∴ på den, og »pane« = på; »pån« for »på« svarer til »från« for
»fra«, hvilket endnu bruges på Møn.

2) »Wetherskorning« forekommer ofte i denne bog, men mest i det 15de år-
hundrede; i det 16de årh. forekommer det sjældnere, og er som oftest afløst af
»gensigelse«. Ordet synes ellers ikke at forekomme i gammel Dansk, men være
særlig Mønsk. Betydningen »modstand« eller »indsigelse« er utvivlsom. Ordet
må udledes af »veder«, imod og »skora«, optælle, afgøre, hvoraf »skursmænd«
(voldgiftsnævn) i de gamle Danske love (at skure i fald).

3) Her begynder tredie side, skreven med en ny samtidig hånd.

4) Olef, stadig brugt form for Olaf eller Oluf.

5) Crambere ∴ kræmmer.

6) »ottæ« ∴ havde, ejede; denne form, velkendt i gammel Dansk, forekommer
her kun indtil slutningen af 15de årh., siden udtrykkes besiddelsen ved »iboede«,
havde »i værge«, »i leje« og lign.

7) Brother, Browersøn ∴ Brodersen, ligesom Mawensøn for Mogensen.

8) Da o veksler med a er det formodentlig det nu brugte navn Kamp.

9) Laurensøn veksler med Lavridsøn, Lorensøn m. fl. former, alle af Laurentius.

10) Skal formodentlig være Lucie Nielses enke.

11) Sanctæ Lucæ ∴ St. Lucius, nemlig Roskilde domkirke, der var indviet til
pavehelgenen Lucius. Hvitfeldt kalder oftere Roskilde domkirke »St. Lutz«.

[fol. 2 v—3 r]

Stem Bo Nielsøn en thoft, hwilken Cristina Arelds¹⁾ oc hænna²⁾ børn ottæ.

Stem Bo Nielsøn eth yorthæ goð, hwilket han ærjda efter Per Lang.

Niels Pæthersøn eth yorthæ goð, hwillet³⁾ her Haghen⁴⁾ oc firken otte.

Olaver⁵⁾ eth yorthæ goð, hwilket Oleff Andersøn ottæ.

Jesjæ⁶⁾ Olesjøn eth yorthæ goð, hwilke Lasjæ Mawensjøn ottæ.

Jesjæ Woodh eth yorthæ goð, hwilket Jesje Zymonsjøn oc Jesjæ Nielsjøn ottæ.

Niels Pæthersøn eth yorthæ goð, hwilke Niels Bosjøn ottæ.

Niels Andersøn eth yorthæ goð, hwilket Per Koræ ottæ.

Daghe Jensjøn to tofter, hwilke Oleff Smyd⁷⁾ ottæ.

Stem Oleff Nielsøns jonæ børn⁸⁾ then iyndræ deel aff thet yorthæ goð, hwilket Olaves Gødefesjøn ottæ.

Pæther Hemmyngsøn eth yorthæ goð, hwilket Jens Skade oc Tyræ Hemmyngs⁹⁾ ottæ.

Stem Jesjæ Koster¹⁰⁾ eth yorthæ goð, hwilket Jesjæ Thomasjøn ottæ.

Cristiern Skræder, eth yorthegog, hwilket Hannes¹¹⁾ Sasjæ deel innen hafthe.

Stem Oleff Hwid eth yorthegog, hwilket Per Smyd ottæ.

Stem Clemend Goksjøn eth yorthegog, hwilket Per Roos ottæ.

Stem Mawens Ley eth yorthegog, hwilket Lwzæ Hertwinnæ¹²⁾ ottæ.

Stem Anders Pæthersøn eth yorthegog, hwilket Niels Mortensjøn ottæ.

1) Cristine Arelds ∴ Arilds enke, en form, som endnu bruges på landet, men er ved at forsvinde.

2) hænna, en flertals ejeform, som endnu undertiden kan høres.

3) »hvilket« skrivefejl for »hwilket«.

4) om titlen »Herre« se byens historie.

5) »Olaver« ∴ Olaf med det oldnordiske endebogstav -r (»Henneker«).

6) »Jesje« af Jens, ligesom Lasse af Lars.

7) = Smid, Smed; deraf Smidt.

8) »Sonæ börn« ∴ sønnebörn.

9) »Tyræ Hemmyngs« ∴ Tyra Hemmings (enke).

10) »Jesse Koster« ∴ efter landsbyen Koster.

11) »Hannes« viser hvorledes navnet Hans udvikles af Johannes.

12) Lwzæ (Lucie) Hertwinnæ. Blandt de mange snurrige tilnavne synes også at forekomme »hertuginde«.

Item Matis Draghæ eth¹⁾ half gøør, hwyllken han kofte af Henryc Brovæ och af hans son Hemmyng²⁾ Henrycson³⁾ skellyghæ.

Item Jacob Frijs eth jordæghos, hwyllket han fyt aff Jens Tymbræ⁴⁾ skellyghæ.

Item Jacob Frijs æn toft, hwyllken lyggær i Skammæstredhæ⁵⁾, hw illet⁶⁾ och hw kær ær kommen i hans wææ.

Item Clauus Bojon i gøør⁷⁾, hwyllken han kofftæ skellyghæ aff Bøø Støø, so som burwemester oc røtmæn⁸⁾ met hannom hemlær⁹⁾.

Item Hwynthwz¹⁰⁾ en gøør, hwyllken han kofftæ skellyghæ aff Myhls Jonson, skellyghæ ær kommæn i hans wææ.

Item Hwynthwz æn gøør, hwyllken han kofftæ halff aff Nicolaus Jensson i Swensmarkæ¹¹⁾ och halff aff Hemmyngh Mawensson skellyghæ kommet i i hans wææ wdæn werð man tij tall¹²⁾.

Item Jens Bædærsøn æn gøør, hwyllken han kofte skelloghæ aff Olaff Ywl¹³⁾ i Baldolpæ¹⁴⁾.

Item Jens Bædærsøn en jord, hwyllken kofte aff Anders Hwyz i Toøtorpæ¹⁵⁾ skellyghæ.

Item Fyckæ Deckæ æn gøør, hwyllken han fyt aff Myckel Henrycson och aff Lasfæ Swensbrodær¹⁶⁾ skellæghæ.

¹⁾ göör (=: gård) er i regelen hankön, (på Fyn hunkön); her er »eth« måske skrivefejl for »ens«, medmindre man deri kunde se en antydning af oprindelsen fra »et gårde«.

²⁾ Bogen skelner mellem det gamle Danske »Hemming« og det Tyske »Henneke, Henning«.

³⁾ Her begynder midt på fol. 3r en ny hånd.

⁴⁾ = Tømrer (s. 10).

⁵⁾ Se byens historie.

⁶⁾ = »uillet og ukæret« = upåtalte og upåklagte. Ille og kære er velkendte gamle ord, men det synes ret enestående, at lydtegnet »h« er sat foran u i disse ord (s. 7, 12 og fl.). Hos Kalkar findes nogle enkelte eksempler på lignende brug af bogstavet h, også i gammelt Svensk.

⁷⁾ »j göör« =: en halv gård, den sædvanlige betegnelse for brøken $1/2$. der skal fradrages, f. ex. $v = 4\frac{1}{2}$, $x = 9\frac{1}{2}$.

⁸⁾ = borgmester og rådmænd. Her er måske også kun nævnt én borgmester.

⁹⁾ = hjemler.

¹⁰⁾ Skal sagtens udtales Hvidnus, et vistnok ukendt Navn.

¹¹⁾ Landsby i Stege landsogn.

¹²⁾ Måske skrivefejl for tiltall; da dog den samme form gentages, er det måske en antydning af den endnu brugte udtale »retale«.

¹³⁾ »Ywl« =: Jul.

¹⁴⁾ = Landsbyen Pollerup i Keldby sogn, der endnu undertiden kaldes »Polpe«.

¹⁵⁾ = Landsbyen Tostrup i Keldby sogn.

¹⁶⁾ Betegnelse efter broderen er sjelden.

[fol. 3v—4r]

Item Fyckæ Læcke en halff gøør, hwyllken jæk¹⁾ fyt aff Mathias Skynner²⁾ skellyghæ.

Item Anders Andersjøn en gøør, hwyllken han fyt aff Sønø Bedersjøn Sudere³⁾ skelligh.

Item Jens Hemmyngjøn en gøør, hwyllken han fyt aff Henneker⁴⁾ Erk skellighe wdæn werfs man tij tall.

Item Olawer⁴⁾ en jord, hwyllken han fyt aff Anders Bedersjøn met stel oc skoot⁵⁾ met tyngwyne⁶⁾.

Item Nicolaus Andersjøn en gøørd, hwyllken han fyt aff her Anders Ebbejøn⁷⁾, prest ij Maglæby, met steel.

Item Abraham en gøørd, hwyllken han kofftæ skellyghæ aff Jens Andersjøn, ther⁸⁾ Peder Wyt otta, ær skellyghe komen i hans være.

Item Hemmyng Bedersjøn Høøg en gaard, hwyllken han kofftæ aff Nyls Spwr⁹⁾ skelleghe oc stot met tyngeswynnæ.

Item Gedde en gøørdh, hwyllken han kofftæ aff Ludcke Bedersjøn skelleghe oc stot met tyngeswynnæ.

Item Jacof¹⁰⁾ Smyt en jøørd, hwyllken ther ligger ij Langæstræde, aff Peder Lauris skellyghe.

Item Jacob Smyt en tofft, hwyllken han koffte skellyge aff Peder Bwgh oc hans møder oc aff hans iusten.

Item Jacob Smyt en goord, hwyllken han kofftæ aff Nicolaus Ingersjøn skelleghe.

Item Jacob Smyt en treydel aff en gørd, ther han fyt met syn hwsfruwe¹¹⁾ skellyghe.

Item Tuwe Sønøjøn en halff gøør, hwyllken han koffte skellyghe aff her Nyls Jacob, Merdæ Suzæjøn¹²⁾.

¹⁾ Fikke Læcke indføres som talende »jæk«, maaske har han dikteret til bogen. Den stærke form »jæk« er meget gammel (jfr. side 7). Om navnet Fikke se byens historie.

²⁾ »Skynner« ∴ Skinder, rigtig betegnelse i stedet for det nyere (Tyske) garver.

³⁾ Det gamle navn for skomager.

⁴⁾ »Henneker« lignende form som »Olawer«.

⁵⁾ ∴ skødet (Skotelsbok).

⁶⁾ ∴ thingsvidne.

⁷⁾ Utvivlsomt den Andreas Ebbonis, hvis gravsten ligger foran alteret i Magleby kirke, og hvis tid altså kan bestemmes til først i 15de årh.

⁸⁾ »ther« ∴ »der«, brugt som objektiv = som (jfr. side 6).

⁹⁾ Navnet Spur (Spurv?) er endnu gængs på Møn.

¹⁰⁾ »Jacok« skrivefejl for »Jakob«.

¹¹⁾ »husfruwe«, husfrue, deraf hustru.

¹²⁾ Skal formentlig betyde, at Hr. Niels Jakob var Merta Suse's søn; da Hr. Niels Jakob formodentlig var præst, må betegnelsen ved moderens navn tyde på uægte fødsel, hvorfor der krævedes kirkelig dispensation.

Item Jacob Lauris en gord, hwylken jæt kofftæ skellighæ aff Nicolaus Long skellighæ.

Item Brwn Pederſon en goordh, hwylken han kofftæ aff Henneke Grubendale¹⁾ skellighe.

Item Jens Olſon en gøørd, hwylken han kofftæ aff Nicolaus Rone, ther Bo Jacob ottæ skellighæ fongit.

Item Jefs Rawn fændelæ^{1.b)} jnnen thæn goord, ther han bøøt ij, skellæghæ ær kommæn ij hon²⁾ wææ.

Item Thomas Sudere en gord, hwylken han kofftæ aff Ottæ Skinde skellæghæ oc redælæghæ.

Item Pæder Hemmygion en goord, hwylken han kofftæ aff Morten Rymbre oc aff hans broder skellighe.

Item Jesſe Nyelsſon en gøørd, hwylken han kofftæ skellighe aff Hemmyng Jonſon arwynghæ, jo som wor hans bøørn, oc skøøt met thyngwynnæ.

Jens Nyelsſon en goordh, hwylken³⁾ kofftæ aff Jefs Olſon skellighæ oc skoot ær met thyngſwynnæ.

Jens Nyels en goord, hwylken han kofftæ aff Ingeburgh Clawsæ⁴⁾ skellæghæ.

Item Jens Nyelsſon en goord, hwylken han kofftæ aff Hemmyng Jonſon arwynghæ⁵⁾ skellighe⁶⁾.

Lasſæ Jæpſøn en gordh i Longæ strædhæ, hwilken han kypptæ aff frw Beentæ⁷⁾ och hennæ bøørn skellighæ.

Item Lasſæ Jæpſøn eth halft hws, han kypptæ aff Claws Arlithſøn skellighæ.

Rnut Hemingsſøn eeth joræ goos, wykæt⁸⁾ som ligghe innæn Longhe strædæ i Nørræſyaring, thet han hauer kyppt met skellig hond⁹⁾ hwdhæn¹⁰⁾

¹⁾ Den adelige slægt Grubendale var indgiftet i Hvideslægten og ejede gods på Møn. Den ældre Henneke G. var under dronning Margrete høvidsmand på Søborg og udmærkede sig som sørøver. En yngre H. G. kendes under Erik af Pommern. ^{1.b)} c: »fem dele«, se side 9.

²⁾ hon skrivefejl for »hans«.

³⁾ glemt »han«.

⁴⁾ c: Ingeborg Claws's enke.

⁵⁾ c: Hemming Jonsøns arvinger; ejeforens »s« udelades flere gange.

⁶⁾ Her synes håndskriften fra 1418 at slutte.

⁷⁾ Fru Bente er formodentlig en fornem Dame.

⁸⁾ c: hvilket også nu i daglig tale »vikket«.

⁹⁾ Skødning foregik ved håndtag.

¹⁰⁾ »hwdhæn« c: uden (se side 5), (nuværende udtale) »winnen«.

[fol. 5 r—5 v]

allæ mæn wedhær hælæ¹⁾ aff Tæghop Rvth²⁾ of her Søn's Byør-
søn³⁾ Per Hemingsøn.

Item then garth, Nis Jønson³⁾ bor ii, then fet han met mennege
bys rath aff bys stræthe⁴⁾ for then gorth, som han bothe førre ii,
och byen loth hanum⁵⁾ aff graue met greue Wiflaffs⁴⁾ willie och rath.

Item Olaff Clauesøn en gaard, som ligger nordhen neest for kyrte-
gardhen, then køpthæ han aff byen, met burwemesteris, radmenk oc
aal allmwens wilæ oc vthen aal wetherstorning⁶⁾.

Item Claues Jnggersøn⁷⁾ en gard, then køptæ han aff Laske Pe-
tersøn, oc fit han lofflich skodhæ pane hanum tiil thinge vthen aal
wetherstorning.

Item Jens Swensøn, som kalles Brwn, en gard vtj Longestrehæ
sønner nest Hans Matiesøn, then køpthæ han aff Olaff Huid, pane
hvilken han ffiit loflich skodhæ tiil thinge vthen aal wetherstorningh.

Item Pouel Jacopsøn aff Swensmarchæ en gard, som ligger vtj
Møllestrehæ northen neest Jens Huid⁸⁾, thet køptæ han aff Lenæ
Flæminge dother, oc fit han loflich skodhæ jnnen iiij thinge stokæ⁹⁾
vthen wetherstorning.

Item Niels Hamer en gard, ligger vtj Skamme strethæ¹⁰⁾ nordhen
nest Nis Andersøn, then køpthæ han aff Truels Ragæ i Sieland,
oc fidi han lofflich skodhæ jnnen iiij thinge stokæ vthen wether-
storning.

Item Per Hemmigsøn en gard nordhen for Thorfgadhen, then
køpthæ han aff Bertel Scredær, oc fidi han lofflich skodhæ jnnen iiij
thinge stokæ vthen aal wetherstorning.

Item Olaff Huid en gard, then køpthæ han aff Elwer Rlod, oc
hanum aathæ Ater Long tiil foren, oc fit han lofflich skodhæ jnnen
iiij thinge stokæ vthen aal wetherstorningh.

¹⁾ o: Modsigelse.

²⁾ Rud (optaget:) adeligt navn.

³⁾ Hr. Jens Björnsön, samtidigt adelsnavn.

⁴⁾ Om bystræde, Niels Jensön og grev Witslav se byens historie.

⁵⁾ Gård er hankön.

⁶⁾ Om denne handel og kirkegårdene se byens historie.

⁷⁾ Er åbenbart den samme som Nicolaus Ingerssön side 6.

⁸⁾ i Møllestræde norden næst Jens Hvid — må snarest opfattes som: norden for Jens Hvids hus; dette kan kun passe i det lille stykke af Møllestræde, der svinger i Nord og Syd.

⁹⁾ iiij o: IIII, fire. Medens det tidligere kun hed »med thingsvidne« eller »til things«, nævnes her første gang »inden 4 thingstokke«; se byens historie.

¹⁰⁾ »strethæ: skrivefejl for »strethæ«.

Item Morthen Ranff¹⁾ en gard, v dele k p th  han aff sin broddher Jens Ranff oc then vi²⁾ aff Jens Thomme s n, oc then gard fit han fkelich f bdh  pane jnnen iij thingx stok  vthen wetherforning.

Item Godz wen en gard, hualff³⁾ eruede han effter sin fader, oc then annen deel k p th  han aff H ming Henricks n, oc fit han lofflich f bdh  jnnen iij thingx stok  vthen wetherforning.

Item Saxe Bos n en gard, som ligger s nnen nest kyrtegarden, then k p th  han aff Sancte Gertrud⁴⁾, oc fidi han lofflich f bdh  jnnen iij thingx stok  vthen aal wetherforning.

Item Michel en gord vtj Skame strethæ, then kopth  han aff Per Godh , oc fidi han lofflich f bdh  jnnen iij thingx stok  vthen aal wetherforning.

Item Per Ghed  en gard vtj Skamme strethæ, then kopt  han aff Balle Smetz⁵⁾, oc fit han lofflich føde jnnen iij thingx stoke vthen wetherforning.

Item Anders Leddyge emit domum et curiam eiusdem prope forum recte et rationabiliter de Jesze Hemmyngess n, totaliter et integre persolutum est et coram iudicio nostro obseruatum et totaliter impletum⁶⁾.

Item B thar Bos n en gaardh vdi M ll estr d , som ligg r nest hoois ab ld gard n⁷⁾, thæn k ppth  han aff Kort Skr d r , oc thæn gardh  r alt bytal th⁸⁾, som for  war sawth⁹⁾.

1) Ranf, formentlig omskrivning af Ravn; bogstaver ombyttes ofte.

2) »v dele — oc then vi  : »5 dele — og den sjette«.

3)  : halv.

4) Om St. Gertruds kirke og kirkegård se byens historie.

5) Balle Smetz  : Smeds enke.

6) Foruden indledningen er kun dette stykke på Latin. Det kan oversættes: »Anders Leddike købte sammes hus og gård ved torvet med ret og skel af Jesse Hemmings n; det er helt og fuldt betalt og for vor domstol opfyldt og fuldbyrdet.« Stykket er skrevet med en egen hånd, og da det  jensynlig er borgmesteren, der taler, kan det formodes, at det er den samme, der har forfattet indledningen. Da man af navnet Verkentin kan slutte, at han er udlænding, er det sandsynligt, at han ikke har kunnet skrive Dansk og derfor benytter Latin. Da denne tilførsel efter sin plads i bogen kan antages at henhøre til tiden omkring 1430, er det således sandsynligt, at Johannes Verkentin endnu da har været borgmester (jvf. om grev Witslav).

7)  : abildgården, Æblehaven.

8)  : betalt.

9)  : som før var sagt. Det ses dog ikke at være nævnt før, men sigter formodentlig til en ytring i skødet; måske har det nogen forbindelse med (broderen:) Saxe's formodede køb af n boejendommen. Formen »sawt« bruges endnu i daglig tale. — Også dette stykke er skrevet med en egen hånd, og derefter begynder en ny håndskrift.

[fol. 6 r—7 r]

Item Henningh Bertilszøn kœpptæ een halff gordh aff Lasze Claus= jøn och hawer fonghedh¹⁾ skellift skœdhe til tings och engin wedher= forningh.

Item Hemmingh Jeyppsøn kœpptæ een jordh aff Boo Stolz och hawer fongith skellith skœdhe til tings och engin weddherforningh.

Item Nis Jenszøn hawer een gaardh, then kœppthe han jomth²⁾, och somth hawer han ærdh³⁾, och skellighe ær han kommen i hans wære wdhen all wedherforningh.

Item Regner Nielszøn kœpptæ een gaardh aff Grethe Gulsmydh dotther och hawer fongith skellift skœdhe och engin weddher for= ningh wedh.

Item Matis Jeyppsøn kœpptæ een gaardh aff Hemmingh Mwn och aff Jens Mwn och hawer fongith skellift skœdhe til tings, och en= gin weddher forningh wedh.

Item Regneke Hanszøn kœpptæ een jordh aff her Niels Longelow och aff andre arvinghe, til wore⁴⁾ och ther hawer han fongit skellith skœdhe til tings och engin wedher forningh.

Item Lasze Hinrikzøn hawer fonghit skellift skœdhe aff Olaff Bonde ponne Fyffe Laurisjons⁵⁾ børns wegne jnnen fire tings stoffe, och engin weddherforningh.

Item Boel Jenszøn kœppthe een gaardh aff Anders Nielszøn och hawer fongith skellith skœde till tings jnnen fire tings stoffe wdhen all weddher forningh.

Item Hans Pehste aff wabn⁶⁾ po Stegheburgh kœppthe een gaardh aff een man, so som hedher Knwdh Scriver, och fornesnde gaardh ligghe østen neest Henrif Skytthe och ær skellighe fornøghit och be= talet och hawer fonghit skellith skœdhe jnnen fire tingz stoffe for wdan aal weddher forningh och wdan hwer mans till taall etc.

Item Jes Swenszøn kœppthe een gaardh aff Jens Tymbere, so jom ligghe østen neesth Mortin Rangh, och ær skellig betalet, och hawer fonghet skellift skœdhe jnnen iiij tingz stoffe for wdan aall wether forningh.

¹⁾ »fonghedh« og »fongith« = fånet, gammel form for »fået«.

²⁾ »: noget, delvis.

³⁾ »: arvet.

⁴⁾ Skal vel opfattes »som vare til«, gående på arvinger.

⁵⁾ Fikke Lavridsøns børn — kan mulig være adelsmanden Johan Fikkesson med sødskende, der havde ejendomme i Stege og på Møn.

⁶⁾ »aff wabn« »: af våben, den sædvanlige betegnelse for en adelsmand eller væbner. Se påskriften på det bagerste bind.

Item hwilken gaardh, so iom Hemmingh Grydhestøbere¹⁾ otthe, och liggher neft then ysterfthe²⁾ gaardh ij Møllestratthe, then hawer fornefnede Hemmingh Grydhestøbere for brodheth³⁾, so ath han kom ij grewe Wezløffs⁴⁾ wære, fforthy ath han haddhe for brodheth thet godz met falskhet. Sidhen gaff fornefnede grewe Wezløff syn thienere Hemmingh Jeyppssøn then fornefnede gaardh, so iom fornefnede man otthe och forbrodheth wor, och stellighe ær then fornefnede gaardh kommen ij Hemmingh Jeyppssøns wære for pænninghe och for hans tiænisthe skuldh och for wdan all wedher storning.

Item Møgghens Jenssøns gaardh ær stellighe kommæn ij hans wære wdan aal weddherstorningh, och han hawer fonghit stelligt skødhe junen iiij tingx stoffe wdan hwar mans till thall och engin weddherstorningh.

Item Bo Skelwiz⁵⁾ kjøpthe een gordh aff sancte Gertruds kirke wærie, then ær stellighe betalet och fornøgghit j alle mothe wdin alt hindher och all weddher storningh.

Item Jes Matissøn kjøfthe j jordh, som ligher wppe i Langæstræde, aff Per Stoltth stelligæ, oc ær well betalith.

Item kjøfthe jegh⁶⁾, Jes Matissøn, i tofth aff sancte Gertrvs kirke; then ær stellighe betalith oc fornøgith i alle mothe vthen alle hinder oc all vedher stornigh.

Item kjøfthe jegh, Jes Matissøn, j tofth aff Cerstinae Laurisdoter; then ær stellige betalith oc fornøgith i alle mathe vthen alt hinder och all wether stornigh.

Item kjøfthe jegh, Jes Matissøn, j ordh aff Anders Maussøn; then ær stelligæ betalith oc fornøgeth⁷⁾ i alle mathe vthen alt hinther och al wether stornigh.

Item kjøfthe jegh, Jes Matissøn, i ordh aff Anders Strwæ⁸⁾; then ær stellighe betalith och fornøgith i alle modhe vthen alt hinther oc all wetherstornigh.

1) Grydestøber; gryder støbtes af bronze.

2) »ystersthe« kan her både være »ydderste« og »østerste«.

3) »forbrodheth« ∴ forbrudt til lensmanden, grev Witslav, på kronens vegne. Ejendom kunde oprindeligt kun forbydes ved højforræderi, der medførte dødsstraf.

4) »Wiszlaff« s. 8 skrives her »Wezløff«; om denne se byens historie. Tjeneren Hemming Jepsøn er formodentlig den samme, der nævnes side 10 og 12, som køber af en jord. Denne tjener hos Witslav var efter navnet Dansk.

5) Bo Skelvig nævnes andensteds som borgmester 1461. Ny hånd.

6) Jes Matissøn skriver selv »jegh«; i løbet af en menneskealder er »jæk« bleven til »jegh«. De 5 handler synes skrevne med egen hånd.

7) »fornøgghit« ∴ fornøjet, i tidens sprog det sædvanlige udtryk for »fyldestgjort«.

8) »Anders Strwæ« == Struve. Navnet Strube findes endnu på Møn.

[fol. 7 v—8 r]

Scriptum sub anno dominij m^ocd^ol secundo¹⁾. Thetta ær bewysning aff eeth jorde gods, hwilket fornefnde Jens Skoningh²⁾ kœppthe aff een bestedhen³⁾ man Per Nielsjøn, wermestere⁴⁾ po Stegheburgh, thæt fornefnde jordhe gods ær stellethe betalet och stellige stœt for wdin al hindher och for wdin all wedher storningh.

Item een j jordh och gord, som liggheer østhin næst Kerstina Dghæs⁵⁾; then kœppthe Per Raffin⁶⁾ stellethe, och kom stellethe hi hans wære wdin al wedherstorningh.

Item kœppthe Lasse Budde j thœfft aff her Tydeke ponne sancte Lucius⁷⁾ wegne, som liggheer ændhe⁸⁾ Nis Bæste gordh, hwilkin han haffuer betalet stellethe, och stellethe kom hi hans wære.

Item kœppthe Hemmigh Sepjøn the jordh, som hans gadhespennæ⁹⁾ stander aa, aff byen, oc han hawer betallet stellig, och oc stellighe kom j hans wære.

Item kœpptæ Cristiern Skradere jordh aff Steghe by; then haffuer han stellighe betallet, oc ær stellighe komen j hans waræ.

Sub anno dominij m^ocdl^ovii^o etc.¹⁰⁾. Thetta ær een bewysning ponne j jordhe gods, hwilket som een bestedhen man¹¹⁾ Per Raffin kœppthe aff een jonfrve¹²⁾ Kirstina Bæthers dotther och af Anders Zeippjøn, hennis¹³⁾ fadher brodher. Thæt fornefnde jordegods och

1) »Skrevet i Herrens år 1452«. Dette er det første årstal siden bogens begyndelse. Da her også begynder en ny formel: »Dette er bevisning o. s. v.«, kan man slutte, at en ny borgmester er tiltrådt.

Der følger skiftende håndskrifter.

2) »fornefnde Jens Skoningh« er ikke nævnt før, hvilket tyder på, at indførslerne i bogen ere korte uddrag af udførligere skødebrev.

3) »beskedhen man« (discretus vir) betyder, at manden er noget mere end en simpel borger.

4) »wermestere« eller som det siden skrives »werkkestere«, betegner tøjmesteren på slottet (arkelimester).

5) ∴ Kerstine Åges enke.

6) »Per Rafn« nævnes andensteds som borgmester 1461. »hi« se ovenfor side 5.

7) St. Lucius ∴ Roskilde domkirke.

8) »ændhe« ved eller lige op til (sjældent).

9) »gadhespennæ« (gadespænde) ∴ det fag hus, som ligger ud til gaden, hvorved erindres, at husene i regelen vendte gavlen mod gaden.

10) »I Herrens år 1458« (året efter branden).

11) Tittelen »beskeden man« tyder også på, at Per Rafn indtog en særlig stilling.

12) Jomfru tyder på adeligt navn.

13) »hennis« (hendes) ejeform enkelttal, medens »hennæ« synes brugt til flertalsord.

grundh haffuer fornefnde Per Raffn stellighe k ppt och stellighe betalet och haffuer fonghit stelledth sk dhe jnnen fire things stode och enghin weddher stornig wppo etc.

Item Lasje Hemmigs n k ppt  een gordh af Sage Bosjøn, then  r skellighe betallet oc forn ghit j alle modhe vthen alt hindher oc all weddher stornig.

Item Lasje Hemmigs n k ppt  een gordh af Br nig. Then  r skellighe betallet oc forn ghit j alle modhe vthen alt hinder oc al veddersfornig.

Item Dthe Sepj n k ppte een gordh aff Sep Nielsjøn. Then er skellighe betalet oc forn ghit i alle modhe wdhen alt hindher oc all weddersfornig etc., hwilken jom ligger vesten til marketh.

Item Nis Bosjøn k pthe een gord aff sin father Bo Brof, liggendes j Besthre fierding norden kirken. Then er skellighe betalin oc fornøghet i alle mothe vthen alt hindher oc al veddersfornig.

Item j gord, liggendes j Besthre fierding synden nest Nis Bosjøn; then k pthe fornefnde Nis Bosjøn aff Matis Roland. Then er skellighe betalin oc fornøghet i alle mothe vthen alt hindher oc al weddersfornig.

Sub anno dominij m^ocd^olx^o 1) Lydeke Hammer k pthe een jordh och grund aff Jens K lsj n aff Stubberoppe²⁾ och fik stellig sk dhe och enghin weddherstornig wppo.

Item Per Jensjøn k pthe een jordh aff sancte Gertrudh; then betaledhe han stellighe och fik skelligt sk dhe aff fornefnde sancte Gertrudh kirke w rie.

Item k pthe fjornefnde Per Jensjøn j part aff Steghe by then w stre  ndhe aff gordhen hoos³⁾ thry spenne rwm. Th m k pthe fornefnde Per Jensjøn aff Steghe by och stellighe betaledh haffuer vbin alth hindher.

Item Cristiern Skredere k pthe eth stytte jord opp till sith hwjs. Thet haffuer han skellighe betallet.

Item Hans Wille en gord, then k pthe⁴⁾ han aff Andhers Andhersj n. Then haffuer han skellighe betallet of fik sk dhe ther paa jnnen iij tingh stode wdhen weddersfornig.

Item Per Fwll en gord, then han sidher paa; hanum haffuer han

1) 1460. Herefter ny håndskrift.

2) »Stubberoppe«  : Stubberup i Magleby sogn.

3)  : ved, omtrent (tre fag gadeplads).

Skrivefejl for »k pthe«.

[fol. 8v—9v]

skelighe betallet, of wor hanum skelighe skøther¹⁾ jnen ting stoke vdhē all wedherforning.

Item Jøen Ollsøn kjøpthe ; gaardh aff sin brodher Per Ollsøn. Han ær skelighe betallet of fornøghet of skøther jnen iij tingstoke vdhē all wedher forning.

Item Per Ollsøn kjøpthe ; gordh aff sin brodher Jøen, hwilken jo som Per Thowesøn bodde paa. Han ær skelighe betallet of fornøghet of skøtther jnen iij ting stoke vdhē alt hindher of all wedherforning.

Anno dominj m^oc^od^ol^oxv^o 2).

Item Oleff Raffn kjøpthe en gordh aff Nicolaus Lauris ; Møllæstrædhe. Han ær skelighe kjøpther of skelighe betallet of skøtther jnen iij ting stoke vdhē all wedherforning.

Item Laske Bosøn kjøpthe en gardh, then halffve deell aff Hans Raffn of then halffve aff Regner Nicolai³⁾. Han ær skelighe laubodhen⁴⁾ of skelighe kjøpther of well betalet of skøtther paa tynghe fore vdhē hver mans till tall of geensielze.

Item Nicolaus Tafflæ kjøpthe en gardh aff Nicolaus of aff Nicolaus Esbernsøn. Han ær skelighe kjøpther of skøther jnen iij ting stoke for vdhē all wedher forning of skelighe ær han betallet.

Item Per Nicolai kjøpthe en gard aff Hans Galmindhe. Han ær skelighe kjøpther of skelighe betallet of skøtther jnen iij ting stoke vdhē hver mans till tall.

Item Boo Nicolai kjøpthe en gardh ; delen⁵⁾ aff Sep Jensøn aff Longestrædhe of ; delen aff Oleff Andhrsøn. Han ær skelighe kjøpther of well betallet of skøther paa tynghe vdhē hver mandz tilltall.

Item Laske Jacobsøn kjøpthe en gardh aff Sep Nicolai. Han ær skelighe kjøpther of well betallet of skøther jnen iij ting stoke vdhē all wedherforning.

Item Per Northensøn kjøpthe en gardh aff Steghe by. Han ær skelighe kjøpther of well betallet of skøther jnen iij ting stoke for vdhē almwens gen spelze.

Item kjøpthe Per Northensøn ; gardh aff her Northen.

Item Per Bwste kjøpte en gardh aff Wolborgh Duße. Han ær

¹⁾ »skøther« med det gamle endebogstav »r« for enkelttal nævneform i hankøn.

²⁾ 1465.

³⁾ Ejeform af det Latinske Nicolaus; på Dansk vilde det være »Nielsøn«. Således skrives værkmeisteren på Stege slot både Per Nielsøn og Per Nicolai.

⁴⁾ »laubodhen«, lavbuden, se byens historie.

⁵⁾ ; delen = halvdelen.

skellighe kjøpther of well betallet of støther jnnen iiiij tingstoce vdhēn hver mandz wedhersforning.

Item Lasje Driffueris høsfræ Kirstine kjøpthe en gardh aff Kirstine Boo. Han ær skellighe kjøpther of well betallet of støther jnnen iiiij tingstoce vdhēn hver mandz wedhersforningh.

Item Jens Torchillsøn kjøpthe en gardh aff Lydecke Hanffmer, hwiken josom lygher i Skamæstrædhe sønyen¹⁾ nesth Jens Hanffmer. Han ær skellighe kjøpther of well betallet of skellighe laubodhen of støther jnnen iiiij tingstoce vdhēn all wedhersforningh.

Item Morthen Yffuerkere²⁾ kjøpthe j gardh aff Sep Jenssøn, lygher i Skamestrædhe sønen nesth Per Driffwere. Han ær laubodhen of skellighe kjøpther of well betallet of støther jnnen iiiij tingstoce vdhēn hver mandz till tall.

Item Trwils Sepssøn kjøpthe en gardh aff Oleff Andherssøn, hwiken josom lygher sønen nesth Sep Jenssøn. Han ær laubodhen of skellighe kjøpther of well betallet of støther jnnen iiiij tingstoce jfor vdhēn all wedhersforning.

Item Hans Perssøn kjøpthe j gardh aff Per Høgh. Han ær skellighe kjøpther of well betallet of støtther jnnen iiiij tingstoce vdhēn hver mans till tall of gen svelze.

Item Oleff Clausiøn kjøpthe aff synæ systherisøner Hans Jenssøn of Inngher Jenssøn all theris eyædom aff en gardh, som lyggher sønen nesth Nicolaus Bosisøn. Hanum haffuer han skellighe kjøpther of well betallet, of ær hanum støther jnnen iiiij ting stoce vdhēn hver mandz till tall.

Item Jens Matissøn kjøpthe j gardh aff Per Lundh. Han ær skellighe kjøpther of well betallet of støther jnnen iiiij tingh stoce vdhēn hver mandz till tall.

Item Per Boddhe kjøpthe aff Henrick Lauris of Jens Lauris all theris eyædom j then gardh³⁾, som theris faar⁴⁾ othæ. Han ær skellighe kjøpther of well betallet of støther jnnen iiiij tingh stoce vdhēn hver mandz till tall.

Item Hemming Galmindhe kjøpthe een tofft aff Lasje Raft. Hun⁵⁾

¹⁾ »sønyen« : sønden; tilsætningen af dette y eller i minder (ligesom boid for bod) om Mønsk udtale.

²⁾ »Yffuerkere«, Mønsk udtale for »overskærer«. der var middelalderens betegnelse for klædehandler (se byens historie).

³⁾ Al ejendom i en gård, se om sameje i byens historie.

⁴⁾ Fader, udtales endnu således.

⁵⁾ »Hun«, toft er hunkön.

[fol. 10r—10v]

ær stellighe kjøpthe of well betallet of skøth jnnen iiij ting stocke vdhæn hver mandz till tall.

Item Zepp Bondhe kjøpthe en gardh aff Zens Michelsøn of broder hans¹⁾. Han ær stellighe kjøpther of well betallet of skøther jnnen iiij tingh stocke vdhæn hver mandz till tall.

Item Oleff Wertzsjøn kjøpthe en gardh aff Zens Gieddhe of aff Henric Nicolai of aff Hemming Mvndh. Han ær stellighe kjøpther of well betallet of skøther jnnen iiij tingh stocke vdhæn hver mandz till tall.

Item Mattis Nicolai kjøpthe en gardh aff Arlw²⁾ Brodheris, lvggher mælem Andhris Giedde of Nicolaus Ingemersjøn. Han ær skellighe kjøpther of well betallet of skøther jnnen iiij tingh stocke vdhæn hver mandz till tall.

Item Oleff Wertzsjøn kjøpthe en gardh of en tofft aff Ewen Zensjøn weth torffuet³⁾. Then gardh of then tofft ære stellighe kjøpthe of well betalledhe of skøthe jnnen iiij tingh stocke vdhæn all wedherforning.

Item Per Bodde kjøpthe eth strædhe aff Steghe by; thet ær skellighe kjøpthe of well betallet of skøth jnnen iiij tingh stocke for vdhæn hver mandz till tall.

Item Per Bodde kjøpthe en gard aff Hans Bøyske⁴⁾. Han ær skellighe kjøpther of well betallet of skøther jnnen iiij tingh stocke vdhæn all wedherforningh of geen hvelse.

Item Hemmingh Raft kjøpthe en gardh aff Zens Nicolai aff Hielm⁵⁾. Han ær skellighe kjøpther of well betallet of skøther jnnen iiij tingh stoche ffore vdhæn hver mandz till tall.

Item Nicolaus Smidh kjøpthe en gardh aff Per Nicolai werkmestere. Hanum haffuer han skellighe kjøpthe of well betallet of ær hanum skøthe jnnen iiij tingh stocke vdhæn all wedherforningh.

Item Hænnecke Hemmingsjøn kjøpthe en gardh aff sancle Gertrvth of aff her Sachem Glæming. Han ær skellighe kjøpther of well betallet of skøther jnnen iiij tingh stoche vdhæn hver mandz till tall.

Item Zens Clausjøn kjøpthe en gardh aff Hans Galmindhe of aff

¹⁾ »broder hans«, hans broder; at sætte stedordet efter hovedordet er gammelt, men findes kun sjældent i denne bog.

²⁾ »Arlw« maa formodentlig være et kvindenavn, Broders enke.

³⁾ Torvet kaldes s. 13 marked.

⁴⁾ = Hans Peyske af våben s. 10.

⁵⁾ Landsby i Damsholte sogn.

hans arffvinghe. Han ær skellighe kjøpther of laubodhen of well betallet of skøtther innen iiij ting stocke vdhæn all wedher skorning.

Item Jens Negh kjøpthe ; gardh aff Lasje Boddhe. Hanum haffuer han skellighe kjøpt of well betallet, of ær hanum skellige skøther innen iiij tingstocke for vdhæn hver manz tiill tall.

Item Jens Negh kjøpthe en gardh aff Andheris Berssøn of aff Jens Andherssøn, hans søn, of aff Per Andherssøn. Han ær skellighe kjøpther of well betallet of skøther innen iiij tingstocke for vdhæn hver manz tiill tall of genshelsæ.

Item Jenss Negh kjøpthe en halff gord aff sin modher of aff sin modher systher søn, then Swen Jenssøn otthæ. Han ær skellighe kjøpther of well betallet of skøther innen iiij tingh stocke vdhæn hver manz tiill tall of genshelsæ.

Item Morten Olsøn han kjøpthe en gordh aff Oleff Wille. Han ær skellighe kjøpther of well betallet of skøther innen iiij ting stocke vdhæn all vedhersskorning, of forneseude Oleff Wille's brodher Hanss Wille¹⁾ melthæ hanss skødhe stadfesth innen iiij stocke.

Item Jon Olsøn haffuer kjøpt aff burghermestere²⁾ po Steghe bys vegghe eth spenne rum, som han nw bøghet haffuer met syn bredhe intiil Oloff Claussons gordh.

Item Mattis Jenssøn han kjøpthe ; gordh aff Is³⁾ Anderssøn, Morten Orms swogher⁴⁾; han er vel betallet of skøtthe innen iiij thingh stocke vdhæn all vedhersskorningh.

Item Hans Sepssøn hos torweffth, han kjøpthe ; gordh, som i boer, aff syn brodher Mattis Sepssøn. Han er hanum skellighe skøtthe innen iiij tingh stocke vdhæn hver mans genshelsæ eller nogher vedher skornigh, of han haffuer well betallet forneseude ; gordh tiil godhe redhe of betalingh.

Item Hans Willie han kjøpthe en gordh aff Anders Düs, hwylen forneseude gordh ligghe søndhe nesth Marie gyldhe gordh. Han er skellighe kjøpther of well betallet of skøth innen iiij thingh stocke vdhæn⁵⁾ all vedher skornigh of nogher⁶⁾ mans genshelsæ.

1) Det er sælgeren Olef Willes broder, Hans, der på broderens vegne »mel-der skødet stadfestet inden 4 stocke«.

2) Borgmesteren optræder her for første gang alene på byens vegne, men det drejer sig også kun om et gadespænde. Her begynder ny håndskrift.

3) »Is« for Jes eller Jens.

4) »swogher« var dengang som endnu på Møn betegnelse for svigersøn.

5) »vndhen« for »uden« minder om Møns udtale.

6) »nogher«, noker, gammel form for nogen.

[fol. 11 r.—11 v.]

Item Jens Skredher han k pthe en j jordh aff Laſs Jenssøn, lig-
gindis nesth Jens Olss ns gordh østhen fore then fornefnde jordh.
Hun¹⁾ var hanum skellighe sk th innen iiii thingh sto ke, of lodh for-
nefnde Laſs Jenssøn fornefnde Jens Skredher lodik of l ss²⁾ fore all
betalingh fore fornefnde jordh.

Item Henrik Skoningh k pthe en gord, ligendis nesth Laſs W ddis
gord  sten fore. Then fornefnde gord k pthe han aff Bo Skoninghs
j n J p Skoningh. Then fornefnde gord er hanum skellig sk th
innen iiii thingh sto ke vdhen nogher mans vedher storningh eller
genhjelse, of haffuer han skellighe of vel betalet fornefnde gord of
l ck b po dro keth³⁾.

Item of k pthe Henrik Skoningh en toftth j Samestredhe⁴⁾ ligendis
nesth s nnen for heste wanninghen⁵⁾ met bredhe of lenghe j alle modhe,
of er fornefnde toftth hanum skellig sk th⁶⁾ innen iiii tingh sto ke, of
er han skellighe ladhet l ss of quith of for all betalingh vdhen all
gen hjelse.

Item k pthe Jens Skredher en jord met bredhe of lenghe ligendis
nesth Per Smith of J  Olss n. Then haffuer han retteligh of
skellighe betalet, of haffuer han fonghet skellig sk dhe po fornefnde
jordh innen iiii tingh sto ke, of er han ladhet ledik of l ss vdhen
nogher genhjelse.

Item Per Jenssøn, s m kallis Romb sse⁷⁾, k pthe eth gadhe jpenne
aff bormestere po bys ns vegue. Thet betalet han vel tiil gode rede
met rede pennighe for ij  ⁸⁾.

Item then gordh, Bo Perssøn j boer, then fik han met syn hosfrve;
han kom styllidit i hans hosfrve of hennes hvsbundhe⁹⁾ være vdhen
all vedher storningh of genhjelse, er vell betalet of sk th po tinghe
innen iiii thingh sto ke.

Item Oleff Perssøn aff Langestr dhe han k pthe en gordh, hwicken
søm han paa boer. Then k pthe han aff Laſs Boss n aff Manne-

1) »Hun« — jord er hunk n.

2) »lodik ok l ss«, »l ss ok quith«, ledig og l s  : kvittering.

3)  : drukket lidkøb på, se byens historie (skot- ls-bok).

4) Skrivefejl for Skammestræde.

5) »heste wanninghen« ligger der endnu i Hages vænge.

6) »toft« er hunk n. derfor »sk th«, ikke skøther.

7) »Rombosse« også skrevet »Ramb yse« (s. 20), et tilnavn formentlig hente:
fra b sseskytteriet (artilleriet).

8) Gadespænde købt for 2  , se m ntberegningen.

9) Husbonde og husfrue nævnes her sammen.

marke ¹⁾ Han ær well betalleth of skøtther jnnen iiiij ting stocke for vdhæn all vedher skorning of genshelsæ.

Item her Jøp aff Østerborgh han kjøpthe en gordh aff Hæming Rask. Han ær skellighe kjøpther of well betalleth, of er hanum skøtther jnnen iiiij ting stoche ffor vdhæn hwer mang vedher skorning eller genshelsæ.

Item gaff her Jøpp fornefnde gord sin jwoer Mattis Smith, of wor ²⁾ jnnen iiiij ting stoche, of skøtthe hanum ther met, xvj alne bredhe vppe of nedhre ³⁾.

Item Jøpp Olson aff Longestrædhe kjøpthe j gord aff Per Nielsøn verfmestere, som ligher mellom Lasse Buddhe of Tede weth torffuet. Han ær skellighe kjøpther of well betallet of skøtther jnnen iiiij tingstoche for vdhæn all vether skorning.

Item Hans Perjøn aff Longestrædhe, han kjøpthe j gord aff Anders Wildræng, som ligger vesthen nest Eriks gildhujs ⁴⁾; han ær skellighe kjøpther of well betallet of skøtther till tinghe fore vdhæn all vether skorning.

Item Wiliem Boszøn kjøpthe j gord aff Jens Olson of aff Kestine Swens arffuinghe of aff Steghe by somth ⁵⁾. Han ær skellighe kjøpther of well betallet of skøtther jnnen iiiij ting stoche for vdhæn all vedher skorning.

Item Per Stoll han kjøpthe j stycke iord aff Steghe by. Thet ær skellighe kjøpther of well betallet effther woris nøghe ⁶⁾ j alle modhe.

Item Morthen Grothe ⁷⁾ j Thweldhe ⁸⁾ han haffuer en gordh j Steghe ligendis i Møllestrædhe nordhen nest Oleff Kragh. Then haffuer han skellighe kjøpt of well betalleth oc er hanum skøtther jnnen iiiij tingstoche for vdhæn all vether skorning.

Item Per Styreman fik en gord aff her Johan Ticksjøn ⁹⁾. Han

¹⁾ Landsby i Magleby sogn.

²⁾ ∴ han mødte inden 4 thingstokke.

³⁾ 16 alne, såkaldte Mønske alen, viser at de enkelte ejendomme har haft en smal façade til gaden, i regelen gavlbbygning.

⁴⁾ Eriks gildeshus se byens historie.

⁵⁾ Byen har formodentlig solgt fortæen.

⁶⁾ Borgmesteren taler her på byens vegne. Herefter forskellige ny håndskrifter.

⁷⁾ »Grothe«, navnet forekommer endnu på Møn, særlig i Tøvelde.

⁸⁾ ∴: Tøvelde, landsby i Stege sogn.

⁹⁾ Formentlig den under Christian den første kendte adelsmand, hvis våben er malet i Keldby kirke, og som har ejet Holmegård i Spejlsby.

[fol. 11 v.—12 r.]

er skellighe kommen i hans være oc er well betallet oc skøtter innen iiii tingsstocke for vdhæn all wethersforning.

Stem Lasje Perssøn aff Tostrop¹⁾ køpte en jord aff Stegeby, ihnden næst ligendis vedh then jordhujs²⁾, Jens Laurenszøn i Lange-
strede fornedags³⁾ vdi bode, met all sin tiill hørrelse fra gaden oc in
tiill stranden, vden taghet⁴⁾ aleneste ett vandløff met en rænne⁵⁾, som
hun nw forsvonnen ær fra gaden in tiill stranden frij ath være tiill
hysens⁶⁾ behoff tiill ewygh tiid anno dominij 1484.

Stem Hemming Hanszøn i Tubeldhe⁷⁾ haffuer en gord, ligendis i
Møllestredhe mellom Oleff Kragh oc Hegnesz iord; han ær skellighe
kommen i hans være oc er hanum skøtter jnnen iiii tingsstocke for
vdhæn hwer manz genjhellse.

Stem Valle Rys⁸⁾ haffuer kjøpt en iord aff Stegeby, fore hennes
dør ligendis so langt som Per Rambøyses iord ær bygt. Hun ær
well betallit oc skellighe kommen i hænnes være.

Stem Jens Mikelszøn aff Tørnemark⁹⁾ køpte eth hujs oc iort aff
Per Styreman, som liger i Longestræde mellom Cristine Jons gord
oc then gord, som Jens Brach¹⁰⁾ wti bor oc er fullelige oc wæl be-
talet, oc Per Styreman skøtte hanum jnnen fire tingsstocke; oc en part
i then gord, som Nicolaus Brach wti bode, køpte och Jens Mikels-
zøn aff Cristinæ Jons¹¹⁾ tiil sin gord tiil ewyghnelig eye, oc then
jamme eyedom er wæl betalet eftther hennes nøge och skøt hanum jnnen
fiire tingsstocke.

Stem Jens Lidicszøn¹²⁾ køpte i gord aff Hans Zeipszøn, som liger
i Longestræde mellom Erich Mawenszøns gord oc Nicolaus Skelwijs,
och skellige oc wæl kommen i hans være oc skøt hanum jnnen fire
tingsstocke.

Stem Anders Hanszøn køpte eth hujs oc iort aff brother Hans

1) Landsby i Keldby sogn.

2) »den jordhus« : et lerklinet hus.

3) »fornedags« : forhen, lignende form som »nutildags«.

4) : undtaget.

5) Dette vandløb med rende kaldes endnu Peblingerende.

6) »byssens« : byens i gammel ejeform, jvnf. »al landssens«.

7) I linjen står: Bystinge; Tubeldhe er skrevet oven over med samme hånd.
»Bystinge« : Bidsinge, naboby til Tøvelde.

8) Synes at være kvindens øgenavn.

9) Landsby i Stege sogn.

10) »Brach« eller snarere »Broch«, a og o forvexles.

11) : Jon's enke.

12) Rimeligvis af det førnævnte navn »Ledike, Lydike«.

Nielsjøn, prior i sortebrøthre i Røstued¹⁾, som liger hofs torget nor²⁾ nest Hans Zeipsjønns gord, hvilken eyedom han hauer wæl betalet oc skøt hanum jenen fire tingstocæ.

Item en tribie part aff en iort, som Williom Bostjøn køpte aff sin jøster Merde Jensse, som liger i Møllestræde. Then hauer han solt Williom Broch och er lambudhen oc ræt metfaret esther lagen³⁾ oc skellige oc wel betalet, oc wor hanum skøt pa tinge, oc seæ alnæ køpte han aff byen tiil sin forta.

Anno dominij mcdlxxviiij⁴⁾ Hemyngh Nielsjøn køpthæ en brodherdeell⁵⁾ so⁶⁾ aff Per Bøddhæ, hvilken brotherdeell som Per Buddhe køpthæ aff Zep Jensjøn, som ligher i Per Budis gaardh syndhen nesth Michel Høg. Han er skellige køffthæ of wel betalledher wdhen hwer mans weersforningh of gensjælsjæ.

Item Lasje Smedh køffthæ en jordh aff Per Buddhe of aff Niis Zeipsjøn, som ligher i Langhestredhe northen nesth Zep Smedh; hwn⁷⁾ er skellige skøthæ indhen iiij tingstocæ wdhen hwer mang wedhersforningh of gensjælsjæ of er wel betallet.

Item Jens Nielsjøn køffthæ en halff gaardh af Jens Gæddæ, som ligher i Skammestredhæ syndhen nest Michel Tydikæsjøn. Han er skellige skøthæ of wel betallet wdhen hwer mang tiltale of wedhersforningh.

Item then andhen halff deel, som Jens Gæddhæ haffdhæ lighendhæ lighen⁸⁾ i Skammestredhe, then haffuer han skiff⁹⁾ fraa segh for eth v spennæ hujs of iordh aff Jes Nielsjøn, som ligher i Møllæstredhæ nordhen nest Henrik Persjøn; ther ære the skellige of wel forlichthæ om wdhen hwer mang tiltal of wedhersforningh.

Item Las Nicolai, borger i Stege, hauer en gord i Stege, som han selff wti bor, i Longestræde mellom her Jens Gæddis gord oc Per Hemmingsjønns, hvilken eyedom han rætelige hauer erfft esther sin

¹⁾ Se byens historie.

²⁾ Efter forholdene på stedet må »nor« her betyde »på nordsiden« : af torvet, nærmest H. J.s gård.

³⁾ Se byens historie.

⁴⁾ I Herrens år 1488.

⁵⁾ Brødre arvede dobbelt mod søstre.

⁶⁾ ordet »so« : så, indskydes undertiden ret overflødig.

⁷⁾ hun (jorden) er »skøther«; man har her glemt, at den gamle »r«endelse er et hankønsmærke; i næste stykke er omvendt endelsen udeladt ved et hankønsord. Regelen er ved at forsvinde.

⁸⁾ »lighen« er overflødig.

⁹⁾ Mageskiftet fra sig for et 5 fags hus o. s. v.

[fol. 12 v. — 13 r.]

father oc mother wthen en tridie part i then samme gord. Then kjøpte Las Nicolai aff Anders Hemmingsøn i Kopelis gord¹⁾ och betalde hanum tiil gode rede oc er hanum skøt innen fiire tings stocke pa Stege byting²⁾, oc enghen tal thet imod aff noter. Scriptum anno dominij medlxxxviiij feria 4ta³⁾ post dominicam jubilate.

Of kjøpte fornefnde Lase Nicolai eth gade ipennæ⁴⁾ aff Steghe by til syn forto; thet er skellige betalet.

Anno dominij medlxxxviii⁵⁾ war Anders Smit, borger i Stege, jnnen firæ ting stocke pa Stege byting oc skøtte Jens Matsøn, borger ibidem, eth hujs oc iort, som liger mellom Nicolaus Stelwijs gord oc gamble Per Raffn, hwilket hujs oc iort fornefnde Jens Matsøn kjøpte aff Marina Smih⁶⁾, foriscreffne Anders Smih høsfrv⁷⁾ mother⁷⁾, oc thet hujs oc iort er wel oc skellige betalet i alle mode oc kommet retelige i Jens Matsøns hæft⁸⁾.

Anno dominij medlxxx decimo die corporis Christi⁹⁾.

Item Jens Nicolai aff Tostroppe¹⁰⁾ han kjøpte en gardh aff Mogens Rielsøn, som liger i Langæstredre jndhen nesth Erik Mogensøn. Han er lagbodhen tiil tingæ och skellige kjøpther och velbetallet och skjøtther jnnen iiij tingh stocke wdhen hwer manz vederforningh eller gensielse etc.

Item Lasse Persøn aff Tostroppe han kjøpthe en gardh aff Hans Tuesøn, som wor i hwise met fornefnde Lase Persøn i Tostroppe, hwilken gord som liger i Langæstredre mellom Jens Negh och Lasse Nicolai. Han wor lagbodhen tiil tingæ och skellige kjøpther och velbetalt och skjøtther jnnen iiij tingh stocke wdhen hwer manz vederforningh eller gensielse.

Item Oleff Skredere kjøpte eth lidheth stycke jordh aff Stege by, hwilket som liger mellom Per Nicelsøn och fornefnde Oleff Skredere.

1) Formodenlig Kapelgården, se byens historie.

2) Se byens historie.

3) »Skrevet i Herrens år 1488«, Onsdagen efter Søndagen »jubilate«, d. v. s. 30. April.

4) Gadespænde kan her ikke betyde hus, men en gadestrimmel af et fag hus's bredde. Fra 1457 og senere er nævnt flere sådanne køb af gadejord; først fra ca. 1488 og siden kaldes det »forto, forta o. s. v.«, se byens historie.

5) »I Herrens år 1488«.

6) ♂: Smeds enke.

7) ♂: Svigermøder.

8) ♂: hæv, bruges første gang her i stedetfor »værge«.

9) »I Herrens år 1490 på Christi legems dag« d. v. s. 10. Juni.

10) Tostrup i Keldby sogn.

Thet er skellige betallet och fornøget Stege by i alle mode vdhæn all hindher och all vederforning.

Item Hemingh Galmendæ och Henrik Persøn stiftthæ gardhæ samæn och fornesnde Hemingh Galmendæ fet then gard som liggher i Møllæstredæ østhen nesth Oleff Jenssøns gardh met Hemingh Koris och Jep Koris villiæ, rodh och jamthæ, och the kendis them inghen parth eller deel ath hafuæ i then gardh, of han er skelligæ kommedh i fornesnde Hemingh Galmendæ være och skøtther jnnen iiij tingh stoce vdhæn all vederforningh.

Item Jens Fedesøn kjøptæ j gardh aff Hans Raffin, som Møghens Ottersøn otthæ, och liggher i Skamelstredæ¹⁾ nordhen nesth Oleff Persøn. Han ær skelligæ kjøpther och velbetallet och skøtther jnnen iiij tingstoce vdhæn all vederforning.

Item Oleff Jenssøn kjøptæ en gard aff Oleff Langh, hvilken som liggher vesten nesth Heming Galmendæ. Han er skelligæ kjøpther och vel betallet och skøtther jnnen iiij tingstoce vdhæn all vederforningh.

Anno dominij mcdlxxxv primo²⁾.

Vasje Jude kjøptæ aff Merde Smith³⁾ all hennes eyedom, som henne tiil hører vdi thet hvijs och gardh, hvilketh som ligher mellom Jens Gedde och Jep Bekman och er bulhvet⁴⁾. Han er skelligæ kjøpther och vel betallet och lagbudet och skøtther jnnen iiij tingstoce vden all vederforningh.

Item Per Lauersøn kjøpthe en gard aff Nicolaus Regh aff Skibinghe⁵⁾, som han erfde effther sin brodher Jens Regh, hvejs siel gud nadhe och ligher i Langestrede mellom Hans Persøn och Per Biil. Han er skellige kjøpther och vel betallet och laubudhen och skøtther jnnen iiij tingstoce vdhæn all vederforningh.

Item Per Hansøn hafuer eth ioregøh, hvilket som ligher mellom Bo Stercke och Matis Stub. Thet er skelligæ kjøpther och well betallet och skøth jnnen iiij tingstoce vdhæn all vederforningh.

Item Per Buth⁶⁾ aff Frendroppæ⁷⁾ kjøptæ en gardh aff sancte

¹⁾ (1490) første gang skrives Skammelstræde, se byens historie.

²⁾ »I Herrens år 1491«.

³⁾ »: Martha Smeds enke, næppe den samme som Marinæ Smeds på foregående side, Langstræde.

⁴⁾ »: Tømmerhugget; det er det eneste hus, der betegnes således (se byens historie).

⁵⁾ »Skibinghe«, landsby ved Præstø.

⁶⁾ Buth«, Budde, Bodde er visstnok samme navn.

⁷⁾ »: Frenderup i Damsholte sogn.

[fol. 13v—14r]

Gertrudis kirckæ¹⁾ væriæ, aff Jep Oløn i Frendroppe, aff Torfil i Skowhujs²⁾ och aff Hans Persøn i Steghæ all theris eyedom, hwilken gord som ligher i Stegæ norden neth Jens Smith i Møllæstredæ, oc kjøptæ han en part aff Stegæ by tiil sin fartha. Thenna fornesnde gard er stelligæ kjøpt och velbetalet, skøth och lagbudhen innen iiij tingstoctæ wdhen hver manz gensieljæ eller vedherforningh.

Anno domini mcdyc secundo³⁾).

Item Williom Bostøn fik en gard aff Niels Jenssøn, som ligher i Langestredhæ mellom Jens Anderisøn och then gard, som Oleff Krøm othæ. Han er stellige laubudhen oc wel betalet och skøtther jnnen iiij tingstoctæ wdhen all vederforningh.

Item Heningh Persøn kjøpe en fiere parth i en gardh aff Møghens Sudere aff Saga och en fiere parth aff Per Laurisøn, borgere i Steghæ, och halfbelen aff Morten Matisøn ibidem, hwilken gard som ligher i Langestrede mellom Niels Skelvijs gord och sancti Johannis⁴⁾ iord. Han er stellige laubudhen oc wel betalet oc skøter jnnen iiij tingstoctæ wdhen all vederforningh.

Item Jep Bryningh och Jens Skoningh skiffthe garde jamen: Jep Bryning fik en gard i Skamestredæ, oc Jens Skoningh fik i gard østhen nest rådhusit⁵⁾. Forscreffne Jep Bryningz gard er stellige komen i hans wære och skøtther jnnen iiij tingstoctæ wdhen all vederforningh.

Anno dominj mcdyc tercio⁶⁾).

Per Michelsøn kjøpte en parth i en gard aff Hans Oløn, Merde Diegns⁷⁾ søn, och somt ærfde han met syn hustru⁸⁾, huilken gard som ligher mellom Jep Lwmdz gard och Oleff Skreders. Han er stellige skøt innen iiij tingstoctæ oc betalet wdhen all vedherforningh.

Item kjøpthæ Jens Smith en gardh aff Oleff Raffn, som liggher i Mølle stredæ mellom Bo Esbernisøn och Per But. Han er stelligæ laubuden och wel betalet och skøtther jnnen iiij tingstoctæ wden all vederforningh och gensieljæ.

1) Sancte Gertruds kirke er her i sameje med flere, »alles deris ejendom«.

2) En nu nedlagt gård eller by ved Damsholte.

3) »I Herrens år 1492«.

4) »Sancti Johannis« nævnes her første gang; må være jord ved præstegården i Langstræde.

5) Jens Skånings gård østen næst rådhuset — må nærmest være det nuværende posthus.

6) »I Herrens år 1493«.

7) »Merde Diegns« måske degnens enke (degn af diakonus).

8) hustru — har nu afløst husfrue.

Item kjøpte fornesnde Jens Smidh al sin forta¹⁾ aff Stegæ by met al sin bredhæ och lengæ jntil Bo Esbernsons hvs och hafuer skellige betalet Stegæ by hennæ¹⁾, och kommen i hans wære wden al almvens wedersforningh och gensielse.

Item Per Swdere kjøpte en gard af Karine Brøks²⁾ och en parth aff Kestinae Jons²⁾. Han er skellige lawbuden och welbetalet och skötter jnen iiij tingstocke wden all wedersforningh och gensielse, som ligher mellom Lase Nicolai och Jens Michelson i Langeftrede.

Item Per Driffuere³⁾ fik en gard met sin hustru Kestinae Mvng³⁾, som Per Laurison kjøptæ aff Swen Bruu och hans brodher, huilken gard som ligher i Stamelstrede norden nest Sanders gard. Han er wel betalet och skellige skötter i Per Driffuerefs wære aff fornesnde Swen Bruu wden all wedersforningh eller gensielse.

Item Clemen Driffuere³⁾ kjøptæ en gard aff sin brodher Per Driffuere, som ligher synden nesth Dragesstræde. Han er welbetalet och skellige skötthet jnnen iiij tingstockæ wden all wedersforningh eller gensielse.

Item Henrik Mortinson kjøpte en iordh aff Steghæ by, huilken, som ligher i Stamestrede pa then westræ gade⁴⁾ mellom Williom pa Krogen⁵⁾ och Michel Høgs tofth. Hwn er skelligæ betalet och fornøget Stegæ by i alle modæ och kom i hans wære met al almvens samtyckæ oc willie.

Anno dominij mcdycquinto⁶⁾.

Item Eriq Bagere⁷⁾ kjøbte en iordh aff Niels Lydickejon. Hwn er skellige kjøpth och welbetalet och lowlige skjøth jnnen iiij tingstocke wden all wedersforningh.

Item Hemingh Sepjon kjøpte en gard aff Oluff Henrikjon. Han er skellige kjøpt och welbetalet och lowlige skjøth jnnen iiij tingstocke wden al wedersforningh.

Item kjøpthe Henrik Lydickejon xvij Mønste alne iordh aff Stege by til sin fortaa til then iord, som ligher synden nest Jens Sommer met sin brede. Hwn er skellige komen i hans wære, met almvens willie oc welbetalet.

1) Forta er hunkön.

2) Karine Broks, Kestine Jons, Kestine Munds, enker.

3) Per og Clemen Driffuere ved Dragestræde, se byens historie.

4) ∴ På vestsiden af gaden.

5) Dobbelt betydning, krog og kro.

6) »I Herrens år 1495«.

7) Om bagerne se byens historie.

[fol. 14 r—14 v]

Item Jens Sommer kjøpte sin fortaa aff Steghe by jo langt wt til gaden, som Henrik Tidikesøns forta, och garden kjøpte han aff iancte Gertrudis kyrke væria. Han er skellige kjøpt oc welbetalet och skjøt jnnen iiij tingstocke wden wedersforningh.

Anno domini mcdxcnono¹⁾.

Item Jens Zwde kjøpte en iordh aff Steghe by, som ligger mellom Jens Torfilsens och Jep Zwdes gorde, met all sin brede och lenge. Hwn er skellige kjøpt och welbetalet of skellige komet i hans wære.

Item Jep Kase aff Mannemarkte²⁾ kjøpte Twes gard met all sin brede och lenge pa then tiid, som fornesnde Twe gjorde forredelse³⁾ jmod all Steghe by, huilken gardh som er skellige kjøpt och wel betalet och loglige skjøt jnnen iiij tingstocke, och ther offuer haffuer han hoffboren⁴⁾ forstis koningh Hanses breff pa jamme gardh.

Item Oluff Skredere kjøpte en iordh aff Steghe by, som ligger norden nesth Hemingh Kringle. Hwn er skellige kjøpt och welbetalet of rettelige komet i hans wære.

Item Lase Clemenjøn kjøpte sin fortho aff Steghe by, then som husfith pa stor⁵⁾. Hwn er skellige och welbetalet och komet i hans wære met almwens samtycke.

Item Williom Jensen kjøpte en gardh aff Matis Hemingjøn. Han er skellige kjøpt och welbetalet och skjøther jnnen iiij tingstocke wden all wedersforningh.

Item Jep Smid kjøpte en gardh aff sin modher och en parth aff iancti Johannis kirke⁶⁾ och en parth aff Jep Persøn aff Rybølle⁷⁾, som ligger norden nesth Hemmingh Kask. Han er skellige kjøpt och well betalet och skjøther jnnen iiij tingstocke wden all wedersforningh.

Item then gardh, som fornesnde Jep Smidh nw pa boer, then erffwedhe han en parth effther sin fadher Oluff Brøn, och en parth kjøpthe han aff sin brodher her Henrik⁸⁾ och en parth aff sin systher Tale, huilken gardh som theris fadher Oluff Brøn kjøpte aff Lase Oljøn, Nicolaus Matijøn och aff Per Brøn. Han er skellige kjøpt och wel betalet och rettelige komet i Jep Smidh wære.

¹⁾ »I Herrens år 1499«.

²⁾ Landsby i Magleby sogn.

³⁾ Se byens historie.

⁴⁾ Andet udtryk for »højbøren«.

⁵⁾ At huset står på fortæen, vidner om den uregelmæssige bebyggelse i Møllestræde (se byens historie).

⁶⁾ St. Johannis kirke i sameje med flere.

⁷⁾ Landsby i Stege sogn.

⁸⁾ Hr. Henrik. søn af Oluf Brøn, hed formentlig Henrik Brøn og var præst.

Item Oluff Dale kjøpte en jordh aff Steghe by xviii alne i bredden nær och synder¹⁾, huilken jordh som ligger i Mølle stredde pa then vestre gadde norden nesth Hans Mortensens jordh. Hwn er skellige kommen i hans være och well fornøgit Stege by til gode rede.

Item forscreffne Oluff Lolæ kjøpte sin forta aff Stegeby, som ligger norden for huset²⁾. Hwn er welbetalet och komet i hans være met rådzens och almvens samtycke³⁾.

Anno domini md⁴⁾.

Item Per Laurenson kjøpte sin forta aff Steghe by norden nesth Jens Somer jo langth wdh til gaden, som Jens Somer nu bygth haffuer, och jo langt nær, som then bodh reder, som han kjøpte aff Hemingh Kore. Hwn er welbetalet och skellige komet i hans være.

Item Per Olson kjøpte en halff gard aff Michel Bowelson, och then annen halff dell wor hans retthe arff och eyæ. Han er skellige kjøpt och welbetalet och skjøtther jnnen iiii tingstoche wden all wedersforning.

Item Per Henricksen kjøpte en gord aff her Jens Gedde prest⁵⁾. Han er skellige kjøpt och welbetalet och skjøtther jnnen iiii tingstoche wdhen all wedersforningh.

Item Jens Hansøn⁶⁾ kjøpte en gordh aff Anders Dwis, han er skellige kjøpt och welbetalet och skjøtther jnnen iiii tingstoche wden all wedersforningh.

Anno domini mdquarto⁷⁾.

Item Henrik Sepson aff Frendrope⁸⁾ kjøpte en gord aff Mogens Clauesen, som ligger i Langestredde mellom Ørghen Laurenson och Jens Hemingsøns⁹⁾ gorde. Han er skellige kjøpt och wel betalet och skjøtther jnnen iiii tingstoket wden all wedersforningh.

Item Per Regneren kjøpte i gord aff sin modder Elzebe Regners¹⁰⁾,

¹⁾ Den vestre gade i Møllestræde må formentlig være på det lille stykke af gaden, der drejer i Nord; en hidtil ubebygget jord med 18 alen façade.

²⁾ Fortæen må her forstås som en plads langs husets forside mod Nord.

³⁾ med rådzens og almuen samtykke, første udtryk siden 1430 for samvirken mellem rådet og borgerskabet.

⁴⁾ I Herrens år 1500.

⁵⁾ Hr. Jens Gedde betegnes her udtrykkelig som præst (s. 21).

⁶⁾ Måske den, der andensteds nævnes som byskriver.

⁷⁾ I Herrens år 1504.

⁸⁾ Landsby i Damsholte sogn.

⁹⁾ Måske den samme, der nævnes i et skøde 1501. Hans gård vilde da være hjørnet af Dybsstræde.

¹⁰⁾ Regners enke.

[fol. 15 r—15 v]

som han selff vdi boer. Han er skellige kjøpther och welbetalet och kjøpther innen iiii tingstode vden all wedersforningh.

Item Jens Smid aff Møllestrede kjøpte en fortæ aff Stegeby, ligendis norden nest Nicolaus Clemensøn. Hwn er skellige kjøpt och welbetalit o h komen i hans være met almvens samtycke.

Item Olff Skredher aff Østher Ffareth¹⁾ kjøpte en fforthæ aff Stegeby, ssom ligher mellum Hans Bil of Thøre Grens²⁾. Hwn er skellege kjøpt of velbetalit of komen i hans være met almuens samtycke.

Item Jep Skredere kjøfthe en fforthaa³⁾ wdhen fføre syn dør, som han nw selffuer h boer. Hwn er skellige kjøptt aff Stegeby oc welbattallet oc komen h hans være met borgemesthers oc raadzens samtøde.

Item Nis Heminghsøn aff Østher Ffareth han kjøpte en fforta aff Stegeby, ssom ligher mellum Andheris Brassøn of Tøre Ghrensjøn. Hun er skelligh kjøp of velbetalith of komen h hans vare met almues sautøfe.

Item Hemingh Heminghsøn en fforta vthdhen ffor slyn gor, ssom han ffeller i bodher. Hun er skelligh kjøpte aff Stegeby of velbetalith of komen h hans være met almues samtøp.

Item Christhern Jenssøn en ffortæ vdhæn ffor slyn ghor, ssom han ffeller h bodher. Hun er skelligh kjøpte aff Ethege by of velbetaligh⁴⁾ of komen h hans vare met almues samtøp.

Anno domini mdxxi⁵⁾.

Item Lase Mogenssøn⁶⁾, burgemester, kjøpte sin forta aff Stegeby for then gard, som Karine Mwndz vdi bode, xij Mønste alne søndher

¹⁾ »Østher Fareth« forekommer her 2 gange. Det kunde være skrivfejl for »Øster herred«; men da den pågældende Oluf Skrædder er nævnt flere gange i det foregående som borger i Stege, og da det i begge tilfælde drejer sig ikke om huskøb, men kun om køb af fortå til bestående ejendomme, kan køberne ikke være fra landet. Udtrykket må da være fejlskrivning for »Øster fjerding«. en betegnelse, der først nu forekommer for den østre del af byen. Herfra ny hånd.

²⁾ Samme mand nævnes nedenfor Tore Grensøn; begge måder at betegne fadersnavnet har altså været brugelige.

³⁾ Den hele række af fortåhandeler står formodenlig i forbindelse med ordningen af Møllestræde. Her nævnes almuens samtykke, men oftere kun borgmester og råd.

⁴⁾ Skrivfejl for velbetalet.

⁵⁾ »I Herrens år 1521«. Ny hånd. I ca. 17 år er der ikke forekommet andre tilførsler i bogen end nogle fortåhandler. Muligen står dette i forbindelse med, at Anders Bille havde overtaget lenet og blandede sig i byens styrelse, der også undergik forandringer ifølge Christian den andens lovgivning og styrelse. (Se byens historie).

⁶⁾ Bekendt af andre dokumenter; han køber sin fortå 12 Mønste alen sønden ud; stedet må således formentlig være på nordsiden af Møllestræde.

vd so bret som samme huvs oc iordh begreiffuen. Then fortaa haffuer skellige betalet Stegeby, och komen i hans wære met almvens samtycke.

Item Niels Willomsøn oc Anders Hanjøn, som kalles Bild¹⁾, maglade²⁾ them tho gorde emellom, en som Jens Schredere³⁾ burgemestere vdi Møllestredre i bode. Then gord skall Anders Hanjøn beholle quith oc frij och sammeledis all then part och andell, som Criftiern haffde i samme gordh och forscreffne Niels Willomsøn skall haffue then gord, som Willom Bosøn⁴⁾ vdi bodhe, huilkit maglagh som the iellfue samtycke oc fulburde met theris egne frij willia, offuerværendis burgemester och raad.

Item Hans Bild¹⁾ kjøpte en gord aff Hans Laurensøn, som liggher i Stamestredre søndhen nest Niels Jepsøn, som kallis Skallbre⁵⁾. Han er skellige kjøpt och welbetalet och skioth jnnen iiii tingstoct wthen all wedersforningh.

Item anno domini mdyxvij⁶⁾ Niels Brock kjøffthe sin ffortaa tiill then gortt, som hand wtthii bor, iij alne eller vj ffødder⁷⁾ aff Stege bü. Hand haffuer skellige kjøffthen⁸⁾, oc komen⁹⁾ hans wære mett borgemesther oc rads samtøcke.

Item Jens Lauritzen borgemester¹⁰⁾ haffuer kjøfft en fforttho tiil then gordt, som han i boer oc haffuer i leye werghe¹¹⁾, lyghendis emellum Jørghen Laurijsøn oc Niels Brock lyghe swo langht wtth som Niels Brocks fforttho. Then ffortto haffuer hand skellige kjøfft, oc komen i hans wære mett mett¹²⁾ radzens samtøcke. anno domini mdyxxiij¹³⁾.

Anno domini mdyxvij¹³⁾.

Item Michiill Andhersøn¹⁴⁾ haffuer kjøfft sin ffortto lyghe swo

1) Navnet Bild (Bildt) forekommer her første gang i bogen. Navnet synes optaget fra den adelige slægt Bild, forskellig fra Bilde, der indtil vor tid er almindelig udbredt på Møn. Anders Bild nævnes siden som kærner.

2) »maglade« =: magelagde.

3) Jens Skrædder, borgmester (se byens historie).

4) Begge nævnes i andre dokumenter.

5) Formodentlig i modsætning til borgmesteren N. Jepsøn.

6) »I Herrens år 1527«. Ny hånd.

7) =: 3 alen eller 6 fod, bemærkes flertallet »fødder«.

8) =: købt'en, daglig tale for »købt den«.

9) »i« glemte.

10) Formentlig den samme, der 1522 var »Skultus«; samtidig nævnes andensteds Jon Fikkesson som borgmester.

11) »Leje værg«, første gang lejeforhold nævnes, dog køber han fortæen.

12) »mett« overflødig — borgmesteren køber med rådets samtykke.

13) »I Herrens år 1524 og 1526«. Her er uorden i årstallene.

14) Mikkel Andersøn var altså da endnu ikke borgmester (se byens historie).

[fol. 16 r—16 v.]

langt wtt att thett søndre hjørne¹⁾ paa kierckens hwijs, som scholæmester wttboeer. Then ffortho haffuer hand skellige kjøsth, oc kommen y hans wære mett borgemester oc rads samtøcke.

Item her Anders Wiilde ryddher²⁾ haffuer kjøfft en øde iordt, lyghndis østhen opp tiill Høllitrefollighet hufs³⁾ wtt tiill bægge tre⁴⁾ rænneftene mett brede oc længe.

Sammeledis haffuer fforscreffne her Anders kjøfft en fforto⁵⁾, wthten ffor then gardt lyghndis emellum Balne Smedt oc Henrick Smedt. Tysse fforscreffne iorder eræ skellige kjøfte oc welbettallet oc kommene y hans wære met borgemesthers, rodh oc almoghens samtøcke.

Anno domini mdyxxv⁶⁾ tha bleff then iord, som ligger i Møllestre mellem Oluff Krags oc Brungers gorde iij samfelde ting⁷⁾ rettelige delde⁸⁾ oc forfulde⁹⁾ vtj bispens vere, oc ther nest østther skellige oc tilbørlige lawbudit¹⁰⁾ wor etc.

Anno domini mdyxxij¹¹⁾ tisdagenn nestheffther jancte Marie Magdalene dag thaa kjøpte Rasmus Tranne en fortaa aff Stege byes iord, huilkenn som ligger i Møllestre synden nest optiil Saga Andersøns fædernæ gord i Stege, och haffuer forscreffne Rasmus Tranne betallit och skelligenn fornøffuit Stege by samme iord østther borgmesthers och roets fry willhe och samtycke etc.¹²⁾

Haffuer Hans Persøn kjøpt en jord aff Stege bij, ligger vtj Mølle-

¹⁾ Om dette hjørne se byens historie.

²⁾ Den bekendte lensmand nævnes her første gang.

³⁾ Se byens historie.

⁴⁾ »bægge tre«, da der står tydeligt tre (ikke to eller tve), er det en mærkelig brug af ordet bægge.

⁵⁾ Da det er en fortâhandel, har gården formodentlig ligget i Møllestræde. Overfor lensmanden er brugt det højtidelige samtykke af borgmester, råd og almue. Det er sidste gang, almuen nævnes; istedet kommer de 24 mænd.

⁶⁾ »I Herrens år 1525«. Bogen er fra 1524 til 1532 ikke ført i ret tidsfølge. Borgmestrenes, lensmandens og bispens handler er senere indførte. Fra 1525 med skiftende hænder.

⁷⁾ »iij samfelde ting«. 4 samfulde thing ∴ 4 efter hinanden følgende thingdage.

⁸⁾ »delde«; dele er at sagsøge for retten.

⁹⁾ »forfulde« ∴ forfulgte for retten, så at gården kom i bispens værge, dengang Lage Urne i Roskilde.

¹⁰⁾ Man ser her, at lavbydelsen (se byens historie) også skulde finde sted efter udlæg for retten.

¹¹⁾ »I Herrens år 1532« Maria Magdalene dag ∴ 22. Juli.

¹²⁾ Her er en streg, der måske betyder en afbrydelse ved begivenhederne i 1534. Derefter følger jasket skrif.

strede mellem Sage Andersøn och Per Knutjøn, och haffuer han schelligen fornøffuit Stege bij samme jord effther borgemester och rodbj samtide, och er schelligen komen vtj hans vere, etc.

Anno etc. mdyl¹⁾ tißdagenn nesthepther julle dag tha vor Oluff Smidt við Diuffs broo²⁾ Hans Oluff Finbo³⁾ oc lodt scriffue⁴⁾ then haffue, han haffuer liggendis við prestegordenn⁵⁾, oc samme haffue er stelligenn komen i hans vere met borgmestere, roedj oc xxiiij dannemendj⁶⁾ samtide etc. hans liffs tiidt vt, disligest hans husfrues liffs tiid vt oc eth barnn ephther thennom. Nar the alle the⁷⁾ alle døde oc affgange⁸⁾ ere, tha schall samme haffue vere tijl Stege bij igen vhindret vtj alle mode.

Anno dominij mdyxxvj⁹⁾ tha for Jep Andersøn borstfaff⁹⁾, och Matis Dffuerscherer loffuede for hans borstfaff etc.

Anno dominij mdylvij nogenn tiid tijlforrn¹⁰⁾ tha kjøfte Hans Skow eth hus oc gord aff Niels Jude aff Lannge strede for tolf oc tiue¹¹⁾ løde marf¹²⁾ oc i gyldne¹³⁾ i gulb. Thenn penning haffuer hann redeligenn betallet, oc thenn gord er stelligenn komenn i hans

1) »I året etc. 1540«.

2) »: Dybsbro.

3) nævnes 1542 som kæmner; måske søn af Oluf Smidt (om Oluf Smidt se byens historie).

4) Et af de udtryk, der viser, at indtegningen i byens bog var en retslig handling.

5) Præstegården var altså allerede dengang gården mellem kirken og Dybsbrostræde.

6) »24 dannemænd« nævnes her første gang istedetfor almuen, se byens historie.

7) »the« er enten skrivefejl for »tre«, eller snarere er »the alle« gentaget ved uagtsomhed.

8) for »afgange«.

9) »I Herrens år 1536«. Dette stykke er senere indført til vidnesbyrd om det »borgerskab«, som Jep Andersøn havde »svoret« med en »overskærer«, klædehandler, som forlover.

10) »I Herrens år 1547«, »nogen tid tilforrn« viser også, at bogen er ført uregelmæssigt i tiden efter revolutionen. Det er heller næppe tilfældigt, at netop her nævnes Oluf Smed og Niels Jyde, der var lensmandens betroede mænd på Stege slot. Niels Jyde har endog samlet alle byens myndigheder til lidkøbs drikning.

11) »: 32; beregningen efter sne se er endnu bevaret i! vore talbenævnelser (fir-sindstykke); et andet samtidigt Mønsk dokument har »nisindstye« »: 180.

12) »: lødig mark, værdien er tvivlsom, formodentlig henved 3 mark penge.

13) »: 1 gylden i gulb = ca. 9 dalere. Disse værdier og mønter nævnes her første gang.

[fol. 17 r—17 v]

vere, borgemesther oc rodt, biffogett¹⁾ och mange danne mend offueruerindis etc. tijll lijtkjøff.

Anno domini mdylvij²⁾ tha kjøffte Thomes Albertsøn enn fortaa aff Stege bij vden for hans krambaa nordenn for Michill Andersøn for viij marc, oe the viij marc betalde hann strag.

Anno dominij mdylig³⁾ tha kjøffte Per Michilsøn³⁾ en fortaa aff Stege bij liggenndis vden for thenn gordt, hann kjøffte aff Andersøn Jonsøn oc aff Hans Perisøn oc Willum Regensøn, ligendis mellem Per Stoltis oc thenn gord, som Jens Laurentsøn i bode. Thenn fortaa hassuer hann stelligenn fornøffuit Stege bij effther borge-mesthers oc rods samtide etc.

Anno dominij 1550⁴⁾ søndagenn nest fore kyndermøse⁵⁾ betalde Rasmus Jude then fortaa for hans fæderne gord, som hanns fader Hans Jude vtj bode.

Anno dominij 1550 søndagenn nest fore kyndermøse maglagde Jens Laurentsøn⁶⁾ oc Per Lund saa, at Jenss Laurentsøn schall hassue Per Lunds gord alt samen, som ligger paa then vestre gade y Skamme stre⁷⁾ mellem Rasmus Stauenbo⁸⁾ oc Heming Stauenboo. Ther imodt schall Per Lund hassue en fiere part vtj then gard, som⁹⁾ nu self vtj boer, oc halbellin thenn gordt, som Anne Røgh¹⁰⁾ vtj boer, met borgemester oc rods samtide¹¹⁾.

Anno dominij 1550 søndagenn nest fore kyndermøse fornøffuede Jep Sffuersøn Stege bij v¹²⁾ marc for Per Andersøns fortaa Per Andersøn tijl gode.

Anno dominij 1550 ante¹³⁾ mitsommer tha fornøffuede Staffynn Stege by for haldeleenn Per Pouelsøns iord mett lenne oc brede, som

1) Byfogeden nævnes her første gang i denne bog, men forekommer tidligere i andre dokumenter. Se byens historie.

2) »I Herrens år 1547«. Om Thomas Albertsøns »krambod« se byens historie.

3) »I Herrens år 1549«. Per Mikkelsøn er formentlig den bekendte borgmesters, Mikkel Andersøns, søn.

4) »I Herrens år 1550«, første gang med arabertal. Ny hånd.

5) »: Kyndelmesse, 2. Februar (lysefesten, missa candelarum).

6) Formodenlig den samme, der 1527 var borgmester.

7) Skrivefejl for Skammestræde.

8) Stavnbo minder om fortidens krigsskibe.

9) Glemte »han«.

10) Formentlig Anne Rød's enke.

11) For første gang nævnes borgmesters og råds samtykke ved en handel mellem borgerne selv.

12) »: 5 mark.

13) »ante«. »för« (Latin).

jamme iord nu forfundenn er, oc haffuer hann stelligenn fornøgitt oc betallit Stege by jamme iord effther borgemester, rodtz oc xxiiij danne mends samtide.

Anno dominij 1550 jamme forscreffne tiid fornøuede Rasmus Henrickson Stege by for en haffue, ligenndis i Stege vestenn vp tiill Hanns Ipsøns haffue oc er stelligenn kommen i hanns vere mett borgemester, radz oc xxiiij danne mends samtide.

Anno dominij 1551 fleste manddagh¹⁾ tha vor Mattis Nielsøn fergemann²⁾ mett hanns hystenn i rette met Niels Hoffmand om thenn gordt, som hann vtj boer niett theris regennstaff paa bode sijder, som thennom emællum vor. Tha bleffue the jaa offuer enns vordenne, at Niels Hoffmand kom tyll halff gordenn, oc Mattis Nielsøn oc hanns met arffuinge tyll halff gordenn, oc ther met vore theris regennstaff paa bode syder melte døde oc mactløse vtj borgemester och rodtz neruerilse oc dannemends flere etc.

Anno dominij 1551 tha giore Per Byld³⁾ Stege by fyllest oc schell for then for then⁴⁾ fortaa, som ligger vden for Riestynne Mattisjes⁵⁾ døp, oc hun er kommen vtj hanns vere met borgemester oc rodtz samtide onnsdagenn nest fore reminiscere søndagh⁶⁾.

Var etc. mblv⁷⁾ tijsdagenn nest effther kijnndermijse⁸⁾ dag tha vor Anders Barnno offuer⁹⁾ regennstaff met menige¹⁰⁾ rodth ij Stege for hues¹¹⁾ byenn hannom stylligh vor. Tha effther beggis registers lydelse ful giore Anders Barnno Stege by for then fortaa, liggenn dis vden for hans dor, som han nu nu self vtj boer, effther borgemestere och rods xxiiij dannemends rodth villie och samtycke etc.

Item Niels Iffuersøn¹²⁾, borgemestere, kjøpte en ierd aff Zehanne Finboz, legenn dis ij Stege nordenn nest Sage Andersøn mellem hanum och Morten Hansøns gord, huilckenn jord och grund Niels

¹⁾ ∴ fastelavn Mandag, 9. Febr. Forskellige hænder.

²⁾ Synes her ikke at være navn, men virkelig bestilling.

³⁾ Per Byld ∴ Bild.

⁴⁾ gentaget.

⁵⁾ ∴ Matisses enke.

⁶⁾ ∴ 2den Søndag i fasten, 18. Febr.

⁷⁾ ∴ 1555. Ny hånd.

⁸⁾ 5. Febr.

⁹⁾ Anders Barno har formodenlig udført noget arbejde for byen og »var« nu »over« regnskab, ∴ »overværede« eller opgjorde.

¹⁰⁾ »menige råd«; selv rigsrådet kaldes undertiden menige rigens råd.

¹¹⁾ »hues«, hvis = hvad, bruges helt ned i det 18de århundrede.

¹²⁾ Niels Iversøn, borgmester, køber flere ejendomme.

[fol. 18 v--19 r.]

Zffuerjøn haffuer skelligen bettalith, och er skelligenn komen y hans were met dannemends samtide.

Item Per Buddis fader kjøpte en fortaa aff Stege by, liggendis vden for thet huiß, som hann nu selff wtj boer, saa langt vdt tiil gadenn, som Mattis Nygardß huiß liggjer vd tiill gadenn, och er skelligen kkommen ij hans were met borgemestere och rods samtide.

Item forscressne Niels Zffuerjøn borgemestere kjøpte ett huiß, jord, gord och grund aff Kiestinne Inngemers¹⁾ och aff henndis swoger Olff Baassøn, huilket huiß, jord och grund Niels Zffuerjøn haffuer skelligen skött och betallit iundenn iij tingstocke, och er redeligenn och skommen²⁾ ij hans hans were.

Anno dominij mdlvij³⁾ then mandag nesteffther reminiscere søndagh tha haffde Palle Hannjøn nogle skellige winde⁴⁾ for oß och giore thet skelligen beuiseligt, at nogenn tiid forledenn tha kjøpt han then fortaa, som liger vden for hans dør, aff Hemmingh Lauritsjøn⁵⁾, ther hann wor kjimmener⁶⁾, for 2 mark, och er skelligenn kkommen i Palle Hansjønß vere met borgemestereß willie och rodhens samtide.

Nar etc. mdlvij wor Michel Andersjøn⁶⁾ offuer regenstaff for borgemestere och rodth ij Stege om alt, hues hanum och Stege by emellum vore, nn ther vdf the hundrede mark, som hann breff paa haffde, bleff affregnet, som hans iord grund ther paa begreffuen er, meth borgemester och rodth och xxiiij dannemends vilge och samtide.

Anno dominij mdlvij onsdagenn nestfore sancte Lutie virginis dagh⁷⁾ wtj Per Michiljønß borgemestereß stue, tha kjøffte Lauris Hannjøn hans moder syster⁸⁾ sønns Oluff Baassønß anparth, som hann skelligenn erffuede effther hans moder broder Rasmus Oljøn, wtj then gord, som hann selff wtj hode, liggendis wtj Skamæstrede mellem Knut Smidß och Jep Annderjønß gorde; ij lige mode kjøffte Laurits

¹⁾ ∅: Ingemars enke. Navnet Ingemar nævnes også andensteds.

²⁾ Fejlskrift for »kommen».

³⁾ »I Herrens år 1557«, 15. Mars. Forskellige Hænder.

⁴⁾ ∅: Vidner.

⁵⁾ »kijmmener«, »kiemener« ∅: kæmner (camerarius) nævnes her første gang. Hemming Lavrensjøn nævnes 1542 som borgmester.

⁶⁾ Mikkel Andersjøn havde ifølge andre kilder været borgmester i henvend 30 år; formodentlig fratræder han først 1557 og har så et stort regnskab at opgøre med byen; denne skylder ham 100 mark, og i afregningen bliver hans grundrettighed ind»begreven«. Det er formodentlig hans søn, Per Mikkelsjøn, der arver borgmesterskabet.

⁷⁾ Den hellige jomfru Lucias dag ∅: 13. Decbr. Onsdagen før ∅: 8. Decbr.

⁸⁾ »moder syster« bliver senere til »moster«.

Hannfjøn fijnn fifters Bodells part wtj thenn samme gordt effther beggis theris eigne nøffue¹⁾, frij willie och samtide och met borgemester och rodth's och dannemends frij willie och samtide.

Anno mdt̄ hellige trey konger dag²⁾ fornøgede oc betalde Per Lijckesenn Raismus Henrickfjøn kemener vij marc pendinge³⁾ paa Stege byes wegne for enn lidenn iord, hand kjøffte, liggendis nedenn y thenn gordt⁴⁾, handt nw jelff y boer, oc same iord er skelligenn oc rettheligen kommenn y hans were mett borgemester oc raads wilge oc samtycke.

Same aar oc same dag betalde og fornøge Jørgen Loss⁵⁾ Raismus Henrickfjøn kemener iij daler⁶⁾ for enn lidenn iord, handt finge oc kjøffte aff Stege by, liggendis wdj hans gard, hand iboer, oc same jord er skelligen oc redeligen kommenn wdj hans were mett borgemester oc raads wilge oc samtycke.

Anno mdt̄ hellig trey koninger haffde Jep Skjndere⁷⁾ nogenn tiidtt tiilforne fornøgett oc betald Stege by vj marc pendinge for enn lidenn jord, handt kjøffte aff Stege by nest wptiill thett hus, hand jelff wdj bode, oc same jord er redeligen oc skelligenn komenn y hans were mett borgemestere oc raads wilge oc samtycke.

Anno mdt̄ hellig trey koninger dag betalde oc fornøgede Hans Møllere y Nørrestrede⁸⁾ Raismus Henrickfjøn kemener v⁹⁾ marc pendinge for enn fortaa wdenn for thett hus, hand jelff wdj boer, xij alne lang fraa adelhufitt¹⁰⁾ oc tiill gadenn, oc same fortaa wdj lengelse oc brede er skelligen oc redeligen kommenn ij hans were mett borgemestere oc raads wilge oc samtycke.

Anno mdt̄ hellig trey koninger dag betalde oc fornøgede Hans Porse¹¹⁾ Raismus Henrickfjøn kemener iij daler for ett harnske, hand

1) »nøffue«, nøje ∴ ønske.

2) »år 1560« hellige tre kongersdag ∴ 6. Jan. Ny hånd.

3) 7 mark pendinge i modsætning til mark sølv.

4) Et eksempel på, at byen endnu har ejet jordstykker inden i gårdene eller bag disse. Se også det følgende.

5) Jørgen Loss er formentlig byens lods.

6) ∴ Jochims daler, nævnes her første gang — se byens historie.

7) ∴ Garver.

8) Nørrestrede nævnes første gang.

9) ∴ 4½ mark.

10) ∴ Forhuset, det fornemste hus i modsætning til bagbygninger.

11) Hans Porse lyder som et adeligt navn, og dette forklarer måske, at han køber et harnisk af byen. Se byens historie. Herefter ny hånd.

[fol. 19v—20r]

tiøffte aff Stege by, oc same harnst er rettheligenn kommenn y hans were mett borgemestere oc raads wilge oc samtycke.

Then gardt, som ligger emellom Niels Ueffuer oc her Jørgenn Lauritsens¹⁾ gardt, er kommenn Worthenn Scriffuer redeligen oc skelligenn tiill oc støttthe paa Stege byting aff salig²⁾ Chrestenn Ydes høstrues fuldtmechtige epther breff oc iegeljs lydelse.

Anno dominj mdlx sanncte Margarethe virginis dag³⁾ paa Stege raadthujs wor skickedt⁴⁾ erliig oc fornumstig⁵⁾ mandt Peder Michelsen⁶⁾, borgemester y Stege, oc begierede aff xxiiij mend paa menige borgeres oc indbyggeres wegne, att hand motthe bygge seg enn boedt att saltthe wdj paa Stege leye⁷⁾; handt wilde gøre thennom skell oc fylleste for epther thæriis egenn nøge. Tha bleff thet paa thenn tiidt beuilget oc samtyct aff borgemestere raadtmendt desligeste aff xxiiij mendt oc menige borgere, att forscreffne Peder Michelsen motthe bygge same saltther boedt paa Stege leye, och ther for gaff handt tiill Danske mands kircke⁸⁾ enn klokke saa goed som iii;⁹⁾ daler oc ij marc Danske att forbedre kircken mett.

Anno dominj mdlxj¹⁰⁾ hønndagen misericordia wore borgemestere, raadtmendt oc nogle aff the xxiiij mendt forjamblede wdj nogle Stege byes bestillinge; tha begierede forjcreffne Peder Michelsen, att handt end nw motthe bygge seg enn saltther boedt paa same fæld¹¹⁾ emodt stranddenn, indtiill strand ieyrenn¹²⁾ handt wilde ther for gjøre thennom skell oc fylleste epther theris egenn nøge. Tha bleff thett same tiidt saa bewilget oc samtyct, att handt motthe frii oc wbehindret bygge same boedt seg tiill gode oc gaffinn. oc ther for haffuer

1) Hr. Jörgen Lauritsön, præst. Se byens historie.

2) »salig« bruges her første gang; tidligere hedder det »Gud hans sjæl nåde«.

3) Den hellige jomfru Margarethes dag, 13. Juli.

4) Kan være »beskikket«, men også blot »mødt«.

5) »ærlig og fornuftig mand« bruges om folk, der er mere end alm. borger.

6) Her er eksempel på, at borgmesteren henvender sig til de 24 mænd (de kaldes ikke mere dannemænd) på borgernes og indbyggernes vegne, og bevillingen gives af rådmænd, 24 mænd og menige borgere. Spørgsmålet om denne salterbod synes at have været en meget celebrer sag. På denne tid begynder fornemme folk at skrive sine navne med -sen for -sön.

7) Stege leje på Falsterbo, se byens historie.

8) Danske mands kirke i Falsterbo, ligeså.

9) En klokke til 3½ daler.

10) 1561, Søndagen misericordia, 2den Søndag efter Påske ☉: 20. April.

11) »fæld« er måske mark, men kan vel snarere være fejlskrift for »fed«, som pladserne i Falsterbo kaldtes.

12) Strand ieyren ☉: Strandøren, en sandet strandbred (sjeldent).

handt loffuett att giffue tiill Danste mands kircke paa Falsterboedt
iiij Sachimsdaler att bygge oc forbedre kircken mett.

Anno dominj m^dlxxxiiiij¹⁾ thend elluffte dag Februarij²⁾ betalde
Maß Knudhsøn Stege by enn øde jor^dt i Skamstredre, liggendis imel-
lom Lauriz Fjergensønns och Lauriz Smedts jor^de wiidt wol^denn³⁾.

Emanuel: ⁴⁾

Anno dominj 1588 30. decembris bleff Maths Knudhsøn och Hans
Michelsøn sett borgemestere aff velbyrdige Per Muncé Danmarks rigis
raad, vmmerraall⁵⁾ oc samme tidt en regerindis herre⁶⁾ oc gubernator
vdj rigit, och thett paa Stege raadhus. Quod deus optimus for-
tunet⁷⁾.

Anno sequentj mense Julij⁸⁾ bleff vdj sancte Hans⁹⁾ kirke opjett et
nyt orgeuerd¹⁰⁾, som kostit mett ald sin beredningh trij hunderit
daller, huilkit sognemenden befostit aff iij^c daller¹¹⁾, som mesteren fick,
thet giorde aff sit egit¹²⁾.

Samme ar kjøpte vj tiill byen thett hus, som kallis Papegøye hus¹³⁾,
aff iomfru Ingeborg Bilde¹⁴⁾ for 30 daller.

¹⁾ 1584. I 23 år har bogen ikke været ført, hvortil vel den nordiske syvårs-
krig har bidraget. Det er de ny borgmestre, der tager fat påny. Forskellige
hænder.

²⁾ De Latinske månednavne afløser helgendagene.

³⁾ Fæstningen nævnes her udtrykkelig; men på sidste blad er indført nærmere
omtale af den fra 1530—31.

⁴⁾ »Gud med os«. Hermed indleder de ny borgmestre deres gerning, hvortil
Mads Knudsen og Hans Mikkelsen indsættes af lensmanden P. Munk (se Møns
historie).

⁵⁾ ∴: Admiral.

⁶⁾ Munk var medlem af formynderregeringen for den unge Christian 4.

⁷⁾ »Den godeste Gud give lykke dertil!«. Det er øjensynligt en af de ny borg-
mestre, der selv har skrevet dette; og da det på sidste side hedder, at Mads
Knudsen her har skrevet med egen hånd, er det rimeligvis Hans Mikkelsen, der
på dette sted fører pennen.

⁸⁾ »Det følgende år i Juli måned«.

⁹⁾ »Sancte Hans kirke« istedetfor tidligere St. Johannes. (Herom nærmere ved
kirkens beskrivelse).

¹⁰⁾ Orgel.

¹¹⁾ ∴: 250 daler.

¹²⁾ Dette må formentlig forstås således, at mesteren kun fik de 250 daler mod
at levere orgelet for egen regning.

¹³⁾ Papegøjehuset, formodentlig i det nuværende »Skydevænge« — se byens
historie.

¹⁴⁾ Ingeborg Bille, lensmandens datter, berømt for sin rigdom og ondskab.
† 1608.

[fol. 20v—21v]

Anno dominij 1588 thenn 12 aprilis bleff skjøt oc aff hendt thenn hallffue gard, som Niells Andersøn nu iboer, frann Thomas Skomager oc alle hans arffue och tiill forscreffne Niells Andersøn och alle hans arffuing.

Anno 1589.

Per Jønnsøn Skjøte kjøffte eth hujs och gardt aff Jønns Heningføn Skijunder och hanns medt arffuinge, lygenndis y Nøre strede nest nordenn op tiill Per Skinders gardt, denn 17. dag octobris ar 89, huellden war loglygen laue boden¹⁾ och skjøt wdenn allb verkforning ellber ghyennsigellsse.

Then 15. dag maij ar 90 skjøte Bernnt Chrestensøn och aff hende fra syg och alle synne arffuing och tiill Hennig Skreder y Hallumsted²⁾ och synne med arffuing enn hujs och gard, som kalldis Kramboenn, som lyger y mellem Hanns Mechellsøn borge mesters gard och Bou Persøns gardt; destelligste enn homell haffue³⁾, som lyger wdj Nøre Mølle strede op tiill valldenn⁴⁾ med alldt syn lenge och brede, som same hujs och gardt och homell haffue forunden er, effther dy breffues lydelle⁵⁾, som Bernnt Chrestensøn forjcreffne Hening Skreder ghyffuet haffuer.

Then 12. dag Junij ar 90 skjøte och affhennde Hening Rasmusføn, boendis paa Bogø⁶⁾, Mathis murmester, boriger her same sted, paa synne egne och paa synne søkindis wegenn thenn hallffue hujs, gard och grund, som Mathis Murmester nu y boer, lyger y Lannge stred paa then vester ihde⁷⁾ gaden y mellem Hans Fyfters⁸⁾ gard och Jens Weffuers⁸⁾ øde jorbt.

Then 12 dag februarij ar 1591 skjøte och affhennde her Jens Niellsføn, søgene herre tiill Magelleby kirchi, vj spend hujs⁹⁾ offuer jord kiellderen wd tiill Recken¹⁰⁾ mod kyellderen iij spendt inde y

¹⁾ lavbuden, skrives her i bogen på forskellige måder.

²⁾ Hallumsted; der findes Hallund og Hellum sogne i Vendsyssel og landsbyer Hallum ved Viborg og Varde.

³⁾ herom se byens historie.

⁴⁾ Volden ved Mølleporten.

⁵⁾ Skrivefejl for »lydelse«.

⁶⁾ Bogø nævnes kun denne ene gang.

⁷⁾ Nu hedder det »vestre side«, før »vestre gade«.

⁸⁾ Hans Fisker og Jens Væver.

⁹⁾ Et mærkeligt eksempel på indviklet sameje, hvor man nu vilde bruge leje.

¹⁰⁾ »: Rækværket mod kælderen.

garden y deth synderste hujs fra thenn øster ende vdi brøgerjet och bagerjet, som er iij spend den hallffue part, dog thet skall bygiis, forbeders och holddis ved magt, och bruger y fellige den stalldt¹⁾ thuert offuer fraa forscreffne hujs, som lyger y mellum Jesper Persøns gardt och Mergrete Strigis, som er iij spendt och tiill her Worthen Hansøn²⁾, sogne here tiill Ermelundt kircki, och hanns arffing.

Them 19 dag februarij ar 1591 skjøte och affhennde Willum Mathijen alld syn hujs och gardt, som ligger vdi Skamell strede³⁾ nest op tiill Mathis Knudsøns gardt, fra yng och sine arffuing och tiill hederlyg mand Mathis Knudsøn⁴⁾ och hanns arffuing.

Them 5. dag nouembris ar 1591 studt⁵⁾ Per Skinder, boriger y Stege och skjøte och aff hende paa Per Knudsøn y Thurebj ij Ry⁶⁾ sogn y Lalandt och hanns med aruinges vegne thet hujs och gard, som legendis her y Stege y Nøre strede paa then westre sjde garden nest jonden op tiill Maren Strigis och tiill Heming Persøn, boriger y Stege, och hans arffuing och effther komere, som thenom er arffuelliigen tiill fallden effther sallig Rafsmus Kock.

Them 3 dag martij ar 92⁷⁾ skjøte och affhennde Lauris Ollsøn och Chrestenn Laurdsøn Mathis Hemigsøn, boriger her samested, dy thuende søstre theris anparther, som ere Kirsten Laurds och och Karine Laurds dather tiill fallden y den hujs och gard, hand nu y bor, som thenom tiill kom effther theris sallig fader Lauris Worthensøn⁸⁾.

Them 10 dag martij ar 1592 skjøte och aff hennde Per Skoning och Worthenn Kusje frann thenom och alle theris arffuing alld, hues thenom kunde arffuelliigen tiill fallde y thenn hujs och gard y Skamell

¹⁾ Stalden, der bruges i fællesskab, lå på østre side af gaden, der formodes at være Nørrestræde.

²⁾ Hr. Jens Nielsøn, sogneherre til Magleby kirke. og Hr. Morten Hansøn, sogneherre til Ermelund kirke, begge på Møn.

³⁾ Anden gang misforståelsen »Skammelstræde».

⁴⁾ Hæderlig mand Mads Knudsøn = borgmesteren.

⁵⁾ = stod.

⁶⁾ Skrives nu Thoreby i Ryde sogn på Lolland.

⁷⁾ Det bliver nu almindeligt at udelade århundredet.

⁸⁾ Sammenhængen er, at Lavrs Olsøn og Chresten Lavrsøn, (formodentlig) som værger for den sidstes to søstre Kirsten og Karine, afhænder disses arveparter i det hus, hvori køberen Mathis Hemmingsøn bor, til denne.

[fol. 22 v—23 r]

mell strede, som Bether Skomager nu y boer, och tiill forscreffne Bether Skomager och alle hanns sand arffuing.

Thenn 24. dag nouember ar 1592 skjøte och aff hennde Hanns fan Drogt¹⁾ thette effther skreffuene hujß gard och grundt som lygendis her y Stege ved Thøre gadenn²⁾ y mellom Hans Mechellsjøn borgemesters och Bou Persjønß frænde Chlaus Hansjøn och Albret Hannsjøn Hans Habellers søner och theris sand arffuinger och tiill Anders Skreder, borger her same sted, och hanns sand arffuing.

Thenn 19. dag januarij ar 93 skjøte Anders Bylldt³⁾, Lasß Budj och hanns arffuing paa salig Jørgenn Hellebeks arffuinges vegene denn hujß och gard, som Lasß Budj nu vdi bor, ligendis vdi Mølle strede nest østen op tiill Mathis Henigens gardt.

Same dag skjøte Rasmus Degenn⁴⁾ jrann sig och sine arffuing och tiill Per Købmand och hans arffuing den hujß och gard, som hand nu vdi boer, legendis vdi Møllestrede nest op tiill Morthen Skoningis gard paa then søndre sjde.

Thenn 26. januarij ar 93 skjøte Mathis Henigjøn⁵⁾ och Niells Andersjøn, kerck werigj, Knud Jennsjøn en aff kirckens hujß, Rasmus Juffursjøn eth aff kirckens hujß, Sakirs Skreder eth aff kirckens hujß, Hanns Ollsjøn eth aff kirckens hujß, Jenns Hemingjøn Skynd

¹⁾ Hollandsk navn.

²⁾ Torvegaden.

³⁾ Anders Bildt, som var kammer, optræder gentagne gange som fuldmægtig for andre.

⁴⁾ Degn kan både være stilling og slægtsnavn.

⁵⁾ Den førnævnte Mads Hemmingsøn, der sammen med Niels Andersøn er kirkeværger, bortskøder 5 huse i Møllestræde, som tilhørte kirken, »undtagen hvad jordskyld, som går årlig til St. Hans kirke»; Trols Plovmand og Mads Bonde har formodenlig tidligere været kirkeværger (måske for St. Gertrud). Kirken oppebærer endnu jordskyld af 8 huse, hvoraf de 5 ligger omkring den gamle St. Gertruds kirkeplads, nemlig købmand C. Nielsen to huse, Martin Hansen, købmand Solberg og urmager Nielsen, tilsammen jordskyld 2 Kr. 45 Øre. Desuden påhviler jordskyld til kirken 3 andre huse i Møllestræde (Storegade), nemlig Blichfeldts, S. Olsens og Dr. Randbøls, tilsammen 1 Kr. 92 Øre, der sandsynligvis har samme oprindelse. Når det hos Paludan II 109 hedder, at kong Christian d. 5te har tillagt byen jordskyld af de 8 huse med tilsammen 2 rb. 14 β, så må dette forstås således, at kongen herved har stadfæstet en gammel rettighed.

St. Hans kirke har formentlig i dette forhold som i andre arvet St. Gertruds kirkens rettigheder, da denne ved Reformationstiden er bleven nedlagt.

De to landmænd, T. Plovmand og M. Bonde, har formodenlig været de sidste kirkeværgere for St. Gertrud.

iet aff kirckens hujs, wnder thagen hues iorde skjld, som gar arlligen tiill janctj Hans kirckj, som Throlls Blouemand och falllig Mathjs Bunde denom sollde haffuer, lygendis same husje i Mølle strede.

Same dag skjøte Hanns Knudsjøn inden 4 tingstocke Rafsmus Jude ij spend hujs, lijgendis j Mølle strede, som er skelligen bethalldt och skjøt, wden alld giennsigelle¹⁾).

Thenn 9 februarij ar 93 skjøte Jens Niellsjøn inden alld 4 ting stocke paa Hans Skielluigs och hans brodris vegne Heming Dengn enn hujs och gardt, lygenddis paa den westre side gaden nedden for den søndre kirckj røste²⁾, som er skelligen skjøt och bethallt, wden alldt giennsigellsje.

Same dag skjøte Balltjer Thonisjøn her Jesper³⁾ en haffue, lygenddis j Lange strede, sou er skelligen skjøt och bethall, wden alld giennsigelle inden 4 ting stocke.

Same dag skjøte Balltjer Thonisjøn Anders Bjld en lybell haffue, ligendis wdj Skamell strede, som er skelligen skjøt och bethalldt, wden alld gennsigellsje.

Same dag skjøte Anders Byldth Lauris Brock en hujs och gardt, lygenddis j Skamell strede, som Morthen Bøcker nu iboer, som er skelligen skjøt och bethalld, wden alld giennsigellsje inden 4 ting stocke.

Same dag skjøte Jacob Bøstøther⁴⁾ Olle Rosleffsjøn en hujs och gard, lygendis wdj Skamellstrede paa then westre side gaden, som er skelligen skjøt och bethald, wden alld giennsigellse inden 4 ting stocke.

Thend 9. februarij⁵⁾ ar 93 skjøte Sjmen Thomesjøn⁶⁾ paa Jesper Piersjøn Flensborgs⁷⁾ vegne Chresten Snekker then hujs och gardt, hand iboer, ligendis j reckenn paa den nøre side⁸⁾ gaden, som er skelligen skjøt och bethallt, wden alld werfcoring inden 4 ting stocke.

Same dag skjøte Chrestenn Hollender⁹⁾ paa sjne egne och paa sjnn broders wegne Gregers Hollender then hallfue hujs och gard, hand

¹⁾ Skrivefejl for gensigelse.

²⁾ kirkerist ∴ risten over rendestenen foran indgangen.

³⁾ Hr. Jesper Christensøn blev præst og provst 1589, kom fra Magleby.

⁴⁾ ∴ kanonér; ved en bøsse forstodes dengang en kanon.

⁵⁾ Den 9de Februar 93 er der thinglæst ikke mindre end 6 gårdhandler.

⁶⁾ Var byfoged (se side 45).

⁷⁾ Formentlig en mand fra Flensborg.

⁸⁾ Formodenlig i Møllestræde.

⁹⁾ Synes at være slægtnavn, men angiver Hollandsk oprindelse; pavnet er endnu i brug

[fol. 24 r—24 v]

nu iboer, Iygendis vdi Lange strede paa vestre side gaden, som er skelligens skift och bethalldt, vden alld wvrforning¹⁾ inden 4 ting stocke.

Thenn 23. februarij 93 skjøte Jens Niellsøn paa sinn moderis vegne Niells Lolike then hujs och gard, hand iboer, Iygendis i then strede, som løber neder tiill Dybes bro²⁾, som er skelligens skift och bethalldt, vden alld wvrforning inden 4 ting stocke.

Thenn 8. Iulij ar 93 skjøte Chresten Jude Jenns Viborig³⁾ then hujs och gard, som hand i boude, Iygendis i Skamell strede nest sonden op tiill Jens Mandis⁴⁾, som er skelligens skift och bethalldt, vden alld wvrforning inden 4 ting stocke.

Thenn 13. Iulij ar 1593 skjøte Lauris Sjørgensøn aff Malmø Rasmus Suffurjøn then gard, som kalldis Gerthrud Frandsens, och en hujs och gard ther nest op tiill, kalldis Samers hujs, Iygendis i Mølle strede paa den nøre side gaden, som er skelligens skift och bethalldt vden alld wvrforning inden alle 4 ting stocke.

Then 20. februarij ar 94 kjøffte Per Skinder aff borgemester och radt en for thoff⁵⁾, Iygendis i Nøre Møllestrede⁶⁾ nest op tiill then hujs, som kalldis Hanns Chlemenssøns hujs, som Per Skinder haffuer i were och strecker jg indtiill Hanns vann Drogejs haffue⁷⁾.

Thenn 24. Januarij ar 1595 skjøte Anders Bildt Stege byjs kiemenes⁸⁾ paa byjs wegene Zachob Hannsøn Skoullmester⁹⁾ alldt denn hujs, gard och grundt, som lyger i Lanne strede paa then vestre side gaden, som kalldis Kalennt husjet¹⁰⁾ j mellom Gregeris Hollennders hujs och Anders Brasens¹¹⁾, och tiill alle forjcreffne Jacob Hannsøns arffuinge.

Thenn 3. octobris ar 1595 skjøte Chrestenn Laurisøn paa Lauris Sjørgenssøns i Malmø hanns wegenne den hujs, gard och iurdt,

¹⁾ Skrivefejl for wvrforning, vederskorning, hvilket ord efter lang tids forsvinden atter dukker op så sent som 1593.

²⁾ Tidligere »Djuvsbro« — Dybsbrostræde.

³⁾ Jens Viborg kunde vel være fader til den senere præst og bekendte forfatter af Møns beskrivelse, Hans Jensen Viborg, der er født 1613, men han siges (hos Paludan) at være født i Viborg.

⁴⁾ ∴ Mands.

⁵⁾ Forthoff. ordformen nærmer sig nu »fortov«.

⁶⁾ Fra Nørrestræde til Mølleporten.

⁷⁾ Formentlig den tidligere nævnte humlehave ved volden (nu C. Nielsens).

⁸⁾ Kæmneren Anders Bildt handler på bys (ikke mere »bysens«) vegne.

⁹⁾ Skolemester ∴ rektor ved Latinskolen.

¹⁰⁾ Kalendhuset (se byens historie).

¹¹⁾ Brasen er endnu et kendt navn på Møn.

lyggenndis her i Stege i Mølle strede paa østre sjde gadenn imellum Hans Drogk och Jørgen Perssøns, och tiill erllig och wellagt karll Jenss Sull, foget och striffuer paa Møn¹⁾, och hanns sand arffuinge fra Lauris Jørgensøn och alle hanns arffuinge.

Thenn 7. nouembris ar 1595 stjøte och aff hende Per Skjøte paa ijn egen och sjne med arffuinges vegene en hujs, gard och grundt, liggendis her i Stege i Lange strede nest sonden op tiill Hanns Bendsøns och tiill Heming Thopes høstru Mergre Hemings²⁾ och alle hunders³⁾ sand arffuing.

Thenn 7. maij ar 1596 stude Niells Andersøn, borger i Stege och kirki werige⁴⁾, inden tingj paa Knud Jenssøns vegenne medt hanns fullde magt och stjøte och affhende fran Knud Jenssøn och alle hanns arffuinge en hujs, gard, iord och grundt, liggendis her i Stege i Møllestrede pa den nøre⁵⁾ sjde gaden imellum Lauris Skinders hujs och Anne Juffurs, och tiill Knud Mathssøn⁶⁾ och alle hanns arffuing.

Thenn 19. dag nouembris anno 96 stjøte och aff hende Andreas Jørgensøn, fordoms borgemeister, fra sig och sine arffuing och tiill Willum Bøcker och hans arffuinger en hujs, gard och grund, liggendis her i Stege i Mølle strede paa den nøre sjde gaden imellum Jens Perssøns hujs och fallig Frands Sueder smids⁷⁾ arffuinges gord.

Thenn 21. ianuarij ar 1597 stjøte och aff hende fra Stege bj, borgemeister och rad och dres efftherkomere saa och bj xvj mend⁸⁾ Hans Juffursøn Stege bisz kemener⁹⁾ paa dens wegne en hujs, gard och grund, liggendis her i Stege i Mølle strede paa den østre sjde gaden, som war sanctj Knuds gjlldis hujs¹⁰⁾, och tiill Jørgenn Chrestoffersøn och alle hans sande arffuing.

¹⁾ »ærlig og velagtet karl« tittel for en (måske) adelig embedsmand.

²⁾ eksempel på en gift kvindes formuesret.

³⁾ hendes — formen »hinder« er kendt endnu.

⁴⁾ Nævnes som kirkevæрге, skönt han ikke her optræder på kirkens vegne.

⁵⁾ »nordre« havde altså endnu sin gamle udtale »nörre«, ligesom endnu i Nørreby og mange navne.

⁶⁾ Vel sagtens borgmesterens søn.

⁷⁾ Eksempel på at »Suder« (skomager) er bleven et slægtsnavn; manden hedder nemlig Suder, men er smed.

⁸⁾ De 16 mænd (se byens historie).

⁹⁾ Alle myndighederne nævnes, da det drejer sig om en betydelig handel.

¹⁰⁾ St. Knuds gilde (se byens historie).

[fol. 25 v—26 v.]

Thenn 8. dag aprillis anno 1597 stude Jwer¹⁾ Peyererjøn i Nebelle²⁾ inden tingj paa Hans Hollstis vegne, borgemester i Kallingborg³⁾, med hans fulld mægtigis breff och segell och sköte och aff hende fra Hans Hollst och hans arffuinge och tiill hederlig mand her Niells Persjøn Foss⁴⁾ chapellager i Stege, og hans arffuing en huß, gard och grund, lygendis her i Stege paa den westre ijde Thøregaden⁵⁾.

Thenn 8. dag aprillis anno 1597 sköte och affhende Jennis Niellsjøn paa Hans Skieluigs vegne och hans broders Mechill tiill Hans Mechelsjøn borgemester och alle hans arffuing fra denom och allde diris arffuinge alld dy parther, denom tiill come vdi den gard, Hans Mechilsjøn b.⁶⁾ nu i bor.

Thenn 15. dag aprillis ar 97 sköte och aff hende Rasmus Jull fra sig och sinne arffuinge och tiill Lauris Ollsjøn och hans arffuinge en huß, gard och grundt, lygendis her i Stege i Møllestrede nest østen op tiill Niells Bøgrøß huß, lygendis her i Stege paa denn ijnder side gadenn⁷⁾.

(Den næste side i håndskriftet står blank.)

Beskiedt paa di hjs iorde, som legger bag neder wedt skollen⁸⁾ wdt medt strandenn; thenn førte breff paa den haffue, som Jennis Niellsjøn radtmand⁹⁾ nu h heffuedt haffuer, datirrt 1591 og 3¹⁰⁾, som formellder paa Jonns Judis¹¹⁾ grund och icki wybder eller lenger.

Noch enn breff, som formellder paa en haffue, som Mergrete

¹⁾ Navnet er utydeligt, tvivlsomt.

²⁾ Nebelle skreves tidligere (s. 26) Nybølle; udtalen Nebelle høres af og til endnu.

³⁾ Kalundborgs borgmester, Hans Holst, har ejet en gård, der formodentlig tidligere er afhændet fra kirken, øst for denne.

⁴⁾ Kapellan i Stege, formentlig søn af Peder Nielsøn Fox, der 1600 nævnes som sognepræst i Stege, og i slægt med Anders Foss, der 1588 kom fra Stege til bispestolen i Bergen.

⁵⁾ Torvegaden.

⁶⁾ c: borgmester. Hans Mikkelsøn synes således at være søn af Mikkel Skelvig, den gamle borgmesterslægt.

⁷⁾ Betegnelsen af Møllestræde som gående Vest til Øst, er her tydelig.

⁸⁾ Skolen se byens historie. Derefter ny hånd.

⁹⁾ Rådmand.

¹⁰⁾ 1543 (blandede tal) »dateret«, nyere.

¹¹⁾ Jens Jyde, måske Niels Jydes søn (jfr. s. 31).

Strigs¹⁾ paa lyder hindtis lyffues tiidt och icki lenger, datirrt 15lviiij²⁾).

Roeh enn iordt samestedt, som Niells Solicke³⁾ bruger och tiill komer bjnn, som hand skall haffue wdj minde.

Samelledis enn iordt, som Chrestenn Sneider bruger och lijger ther bag skoullen ved stranden och tiill komer byen, som hanndt skall haffue vj⁴⁾ wdj bjjs minde aff borgemester och radt.

Roeh enn haffue ther samestedt, som Jennis Chrestennsøn, fordom ladefoget⁵⁾, bruger och tiill komer bjenn, som hannd och skall haffue wdj minde.

Roeh enn jordt vedt Langestræde portt⁶⁾, som Jyrgenn orgemester⁷⁾ bruger oc skall giffue ther aff aarligen en m^{fc}⁸⁾.⁹⁾

Roeh en jordt, som kaldis S. Erics jordt¹⁰⁾, som Simenn Thomefenn byffogedt bruger, oc skall giffue aarligen ther aff sex β.

1607. Enn jordt wedt thenn store bro, som borgemester Hans Michelsøn haffuer en boedt¹¹⁾ paa staaendis; giffuis thill leye aarllig iiii β.

¹²⁾ Anno dominij 1531 tha bleff then bro setth paa fooed vtj graffuen vtthen Mølle porten, och stenbroen bleff lagt fran byen och vt till Sloh møllen¹³⁾. Tha vor Michill Andersøn och Per Jensen burgmesther, Laurens Hansøn, Oluff Smid, Hans Perjon rodmend, och Oluff Bilde kiemmenen.

Anno dominij 1530 tha murede Oluff Sur then mwr fran Lange-

¹⁾ Se side 39.

²⁾ 1558.

³⁾ I Dybsbrostræde.

⁴⁾ »y« overflødig. »Udi bys minde« betyder det samme som ovenfor »i minde« = mindeligt.

⁵⁾ Første gang nævnes en ladefoged på Stege ladegård.

⁶⁾ Langestræde port se byens historie.

⁷⁾ Organist.

⁸⁾ En mark^c betyder formodentlig mark »courant« : den gængse mønt, der efter 1572 regnes 4 mark på en daler.

⁹⁾ Stykket er overstreget i håndskriftet. Ny hånd.

¹⁰⁾ Formentlig ved gildeshuset i Langstræde.

¹¹⁾ Den samme bod, som er omtalt på bogens forreste bind. Ny hånd.

¹²⁾ Efterstående to stykker er skrevet på bogens sidste blad med en håndskrift fra tiden omkring 1530, er altså skrevet længe før de foregående sider, rimeligvis af Mikkel Andersøn, der var borgmester på den tid. Om de her nævnte fæstningsarbejder se byens historie.

¹³⁾ Slotsmøllen havde dengang Niels Walter.

[fol. 27 r—27 v]

ftrede strand och till porten¹⁾, och thet samme aar fran then findre skandhe viid affuildegordenn och till then huide skandhe²⁾ bleff och then mur opbigh.

Mathias Canutius propria manu³⁾,
som bleff borgmester anno 88.

Kongh Frederich then anden døde paa Understou vdi Sieland anno 88 then 4 dagh aprilis, ther hand vor paa 54 aar och haffde styrtt Danmark och Norge vdi 35 aar 9 maaneder och 4 dage esther sin herre fader kong Christian then 3, som huilsi nu baade vdi Roskiold. Huilken k: Frederich efftherlod sigh 3 herrer: 1. Hertug Christian, vduald tiill rigerne. 2. hertug Ericus 3. hertug Hans och 4 frøder:

I. Anna, som bleff giffuen kongh Jacob then 6 aff Stotland anno 89 och bleff hensfortt vid velbyrdig Per Munc, som vor Danmarks wmmerraall och en regerendis herre vdi Danmark och tha haffde Stege slott⁴⁾ oc Ellmelund gaard, vdi augusti manit.

II. Elisabeth, som bleff giffuen hertug Hindrich⁵⁾ aff Brunswiigh och holtt theris bryllop paa Kronborg paafe dag anno 90.

III. Augusta, som giffuen hertug Johan Adolph aff Holsten.

III. Heydeniigh⁶⁾.

91 bleff Stege raadhus renouerit oc flidt⁷⁾.

92 bleff Stege kirke kalkit, prædickestollen oc korrit beprydit⁸⁾ etc. Er Mølle broen⁹⁾ giortt aff ny anno 94.

Er velbyrdig Per Munc vdkorren tiill Danmarks mars, som

¹⁾ c: Langestrædes port.

²⁾ Den hvide skandse er formentlig der, hvor man endnu ser undermuren. dog kan det ogsaa være et mellemliggende værk, som kortet viser.

³⁾ »Mads Knudsen med egen hånd«.

Disse sidste historiske optegnelser har den nævnte borgmester skrevet på det sidste blads sidste side. De er overensstemmende med øvrige historiske kilder. idet Fredrik den andens dødsdag er angivet til 4. April efter gammel stil (= 14. April). Kun ses det ikke, hvorledes borgmesteren har udregnet de 35 år 9 måneder og 4 dage, hvorefter kongen skulde have tiltrådt regeringen 1. Juli 1552. Frederik II valgtes allerede 1536 til faderens eftermand, hylledes i Danmark 1542. i Norge 1548, men tiltrådte først regeringen efter faderens død 11. Jan. 1559.

⁴⁾ Ladegården kaldes altså endnu slot.

⁵⁾ I linjen står: Philippus; men dette er overstreget og ovenover skrevet: Hindrich, som er det rette.

⁶⁾ Hedvig, der blev gift 1602. Dette er altså skrevet mellem 1596 og 1602.

⁷⁾ flidt — istandsat; endnu siges at »fli« noget.

⁸⁾ Se Kirkens historie.

⁹⁾ Møllebroen, der blev istandsat 1531 og helt fornyet 1594.

haffde Møns land vdi 28 aar, anno 96, och velbyrdigh Brede Randhø
fiæ Møns land igien¹⁾.

(På den indvendige side af bogens forreste bind er med to forskellige hænder
indført efterstående to stykker fra 1548 og 1603.)

Anno dominij mdylviiij²⁾ sönndagenn nesteffther sanctj Andre . . . .
apostoli dag³⁾ vor Per Mariebojs haffue inndscreffuit vtj byes bogh⁴⁾;
thenn kollhaffue⁵⁾ skall Per Maribaa oc hanns hustrv beholle beggis
theris liifs tiid vt, ett theris barnn effther thennom⁶⁾. Nar the alle
døde oc aff ganggne ere, tha skall samme iord oc haffue vere frij oc
quitt ighenn tiill Sttege bij vden all hinder eller tiill tall.

Anno 1603 bleff samthct Hans Mickelsen borgemester en boid⁷⁾
at settis paa bys jord vid den store bro⁸⁾ oc aarlige att vdgiffue
jordleje thill j. Mechels dag iiij ß⁹⁾.

(På det bageste binds indvendige side står følgende, som måske kun er
pennepøver, men med en meget gammel håndskrift, som vel kan være Hans
Peyskes, slotsfoged ca. 1430 (se side 10). Måske har han ved siden skrevet sit
valgsprog, som kan have lydt således: Deus homoque adjutor ∴ Gud og mand
min hjælper. (Se byens historie.) item ham? kan være begyndelsen til en til-
førsel: item haver o. s. v.)

Deus adiuto Hans Beshfe aff wabn foghet po Stegheburg
homoq item ham

¹⁾ Se Møns historie.

²⁾ »Hegrens år 1548«.

³⁾ ∴ 30. November.

⁴⁾ Betegnelsen »bys bog« findes kun dette ene sted i bogen.

⁵⁾ Stykket slutter sig til fortegnelsen over haverne s. 45.

⁶⁾ Udleje på mand, kone og et barns levetid forekommer oftere.

⁷⁾ »Boid« (∴: bod) minder om Møns udtale af det bløde d.

⁸⁾ Da byens og slottets grund støder sammen ved Storebro, kan deraf sluttes,
at denne allerede da har ligget på sin nuværende plads. I modsætning til
denne store bro må man forudsætte en lille bro, der formentlig har været
fiskerbroen ved Dybsbro.

⁹⁾ ∴: 4 skilling ∴: $\frac{1}{12}$ daler; skönt dette er i værdi meget mere end efter
vor tids tilsvarende mønt, er det dog en meget beskeden grundafgift på dette
sted.

(Til slutning er med borgmester Mads Knudsens hånd endnu tilføjet en kort beretning om Christian den 4des besøg på Møn i Aug. 1599.)

Anno 99 then 16. augustj vor kongh Christian then 4 paa Møns land vdi iact, och then 17. dagh vdi samme maanit fødts hanom her-tugh Frederich paa Fredericksborgh oc leffuit en kortt tidt oc bleff begraffuen ther, och tha haffde Brede Randzo Møn.

I tilknytning til bysens bog meddeles uddrag af nogle dokumenter, vedrørende Stege; de opbevares ligeledes i rigsarkivet.

Nogle af disse breve er her gengivne ordret med »—«, andre er refererede med bevaring af nogen sprogfarve, af flere er kun indholdet angivet.

25. Febr. 1472.

Christiern I indbyder købstæderne til møde i Ringsted hvert år efter markedet til forhandling om købstædernes interesser. Der skal møde en borgmester, en rådmand og en borger fra hver by.

16. December 1496.

Broder¹⁾ af Ullemarke og Jep Hennikesön af Keldby, kirkeværger for St. Andreas kirke i Keldby, skøder til »beskeden mand«, Per Keldby²⁾, jord, gård og bygninger, som han ibor i Langestræde, liggende på den vestre gade³⁾ i Stege, for 31 lødige mark fra Keldby kirke.

3 vidner fra Keldby sogn, med lånte segl.

17. Maj 1499.

Markvord Skade⁴⁾, byfoged, Jens Olsen, borger, og Jens

¹⁾ Navn.

²⁾ nævnes senere.

³⁾ ∴ på vestre side af gaden.

⁴⁾ Han nævnes som byfoged fra 1499 til ca. 1516. Se byens historie. — Navnet Skade er et kendt Mønsk navn.

Hansön¹⁾, skriver i Stege, udsteder på Stege bything thingsvidne og skøde for Bo Villumsön på sin moder Gertrud Villums' vegne — på en fjerdepart af den gård, der ligger mellem Per Buttis²⁾ og Jens Brunkers³⁾ gårde, hvilken fjerdepart kirkeværgerne³⁾ for St. Johannis og St. Gertruds kirker tilskødede hende fra fornævnte kirker. Denne fjerdepart havde manden, William Bosön⁴⁾ — Gud hans sjæl nåde — givet til fornævnte kirker.

12 vidner.

18. Juni 1500.

Thingsvidne, at Oluf Hemmingsön, borger i Stege, havde overladt sit skib til midlertidig brug i kongens tjeneste, og dette erklæres at være sket af hans fri vilje og ikke aftvunget. (En sådan erklæring synes mistænkelig.)

1. Juni 1501.

Johan Fikkesson⁵⁾, ridder, af Broholm tilhjemler Jens Hemmingsön⁶⁾, borger i Stege, den gård i Dyfs stræde⁷⁾ i Stege, som han og Jens Henriksön trættede om på Stege bything og rådhus og Møns landsting⁸⁾.

1506.

Byfogeden Markvord Skade med borgerne Jörgen Lavrensön og Jens Hansön fungerer i herredsfogedens sted på vestre herreds thing.

26. Aug. 1506.

Alle mænd, dette brev se eller høre læses, hilse vi Jep Clausön, landsdommer i Møn, Villiam Olsön af Polrope og Erik Mo-

¹⁾ Nævnes i bysbogen år 1500 og 1506.

²⁾ Begge nævnes i bysbogen og brevene. Budde forekommer også som adeligt navn. Måske er det af samme slægt, da forskellen mellem adelige og borgerlige i middelalderen ingenlunde er klar. Men forøvrigt er mange adelige navne optagne af borgere og bønder, hvilket ses flere steder i Stege bysbog.

³⁾ De to kirker har da fælles kirkeværgere.

⁴⁾ nævnes levende 1487 og 1492 og efter hans død nævnes han 1521.

⁵⁾ Bekendt adelsslægt, hvis våben er malet i Keldby kirkes kor.

⁶⁾ forekommer i bysbogen.

⁷⁾ Dybsstræde, tidligere Djufs- og Djufsbro.

⁸⁾ Retssager gik altså fra bythinget og rådstueretten til Møns landsting; om landstinget se Møns historie.

gensön, borger i Stege, evindelig med Gud og gøre vitterligt med dette vort åbne brev, at år efter Guds byrd MDVI den Onsdag næst efter St. Bartholomæusdag (24. Aug.) på Mønbo landsting for os og menige almue, som den dag fornævnte thing søgt havde, var skikket Povl Driver¹⁾ af Stege, hans fader Clemen Driver¹⁾ og hans broder Hans Clemmensön, alle med samtykkeligt råd undte og gave hæderlig og velbyrdig svend, Anders Bille, høvidsmand på Stege, al den sag og sagesfald, som dem med rette kunde tilfalde for den thingfred³⁾, som dem og deres frænder gjordes der til things af Ingefreds, Per Galmindes⁴⁾ efterleverske, hendes frænder og venner, og befalede fornævnte Anders Bille selv den sag at forfølge efter loven⁵⁾, på hvilke ord og artikler, som Anders fik, og fremluede et thingsvidne af 12 dannemænd, som ere: Niels Mørk af Magleby, Henrik Plovmand af Mandemarle, Hennicke Hemingsön af Østermarke, Jens Vildreng af Råby, Lasse Høvearle af Budsemarle, Henrik Rask af Spidelsby, Niels Madsön af Hovedskov⁶⁾, Lasse Grothe af Råbylille, Josep Jepsön, Mogens Rød, Matis Stub og Matis Gedde af Ålebæk. Disse forskrevne 12 dannemænd udginge af Mønbo landsting dem hver med anden at beråde, og de om forskrevne ærende og artikler velberådte igen indkomme inden 4 stokke alle med et råd og samtykke tilmeldte forskrevne Anders Bille et fast og fuldt thingsvidne på fornævnte ord og artikler, som forskrevne stande. At så gik og for inden 4 stokke på Mønbo landsting som forskrevet stander, det vidne vi med vore indsegle trykkendes neden dette vort åbne brev. Skrevet år og dag som forskrevet stander.

(Landsdommerens og de to andre mænds segl i grønt vox, alle bomærker.)

¹⁾ nævnes begge i Skammestræde ca. 1494.

²⁾ den bekendte lensmand 1504—1555. Dengang kun »svend« : væbner.

³⁾ må formentlig forstås som brudd på thingfred.

⁴⁾ Navnet forekommer i bysbogen. Det findes som adeligt navn i 14de århundrede.

⁵⁾ Forbrydelser var genstand for privat tiltale, men man har her eksempel på, at sagsøgeren overdrager forfølgelsen til lensmanden, og det er karakteristisk, at Anders Bille derfor også betinger sig sagesfaldet : de bøder, som de tiltalte måtte blive idømte.

⁶⁾ Denne mand nævnes oftere.

28. Jan. 1509.

Kongens kvittering til Oluf Holgersön på Nykøbing for indbetaling af 165 mark Danske som byskat af Stege by til Mortensdag.

Vi¹⁾ efterskrevne Jens Persön, præst og kapellan til St. Gertruds udi Stege, Olef Jonsön²⁾, Olaf Bosön, Mats Tickesön, Clemens Lauridsön, Anders Nøfver³⁾ og Laurids Pedersön⁴⁾, præster og kapellane udi Stege kirke, gör vitterligt ved dette vort åbne brev, at år efter Guds byrd MD nono (1509) den Fredag næst efter Helligtrefoldigheds Søndag (første Søndag efter Pintse) havde hæderlig mand, Hr. Hans Bosön, sognepæst udi Stege og provst på Møn, stævnet Olef Kelby⁵⁾, borger udi samme sted og hans søn Ingvord Kelby for dom og ret udi Stege kirke for nogle ord og ærende, som fornævnte Olef Kelby og hans søn nogen tid tilforn ved 14 dage havde sagt og talet åbenbare på rådhuset for borgmester og rådmænd og menige almue udi så måde, at Stege kirke skulde ikke mere være viet end den kapel⁶⁾, som står på Rødsten, og kirkegården ej mere viet end Rødsten, som svin, fæ og uskellige kreaturer have deres føde på; thi så at velbyrdig mands, Anders Bildes, høvidsmand på slottet ibidem, hans svende skulde have slaget fornævnte Ingvord Kelby udi kirken og taget og draget ham med vold og magt af kirken og af kirkegården udi fastelagensdage næst forleden, hvilke ord og ærende som fornævnte Olef Kelby og hans søn stode til på dom i Stege kirke for provsten og flere gode mænd, dog at samme sag, som var mellem fornævnte Anders Bildes svende og fornævnte Olef Kelby og hans søn var tilforn aftalen⁷⁾ og forligt for borgemester og råd i borgemesters stue i samme fastelagens uge og fandtes ikke den tid heller udi sandhed — da spurgte Hr. Hans Bosön, provst, fornævnte Olef Kelby og hans søn ad, om de havde nogen be-

¹⁾ Om St. Gertrud og præsterne ved Stege kirke, i særdeleshed provsten Hans Bosön, se byens historie.

²⁾ Oluf Jonsön nævnes 1517 som kapellan ved Stege kirke.

³⁾ Kan være Anders »Buxeløs« i Fanefjord.

⁴⁾ Kan være »Hr. Lars« i Keldby.

⁵⁾ Formodenlig broder til den oftere nævnte Per Kelby i Langestræde.

⁶⁾ Ruiner af dette kapel fandtes for nogle år siden på strandbredden i Rødstensmarken.

⁷⁾ »: afsluttet.

visning til sådanne ord, da svarede Olef Kelby, at han vilde fange der gode bevisning til, når behov gjordes. Da lagde Hr. Hans, provst, fornævnte Olef Kelby og hans søn dage for, en tid, anden tid og tredie tid, at de skulde igen komme på dom med skellig bevisning, som tilburdes. Og fornævnte Olef Kelby og hans søn igen komme på dom to eller tre Fredage¹⁾ og ingen bevisning havde med dem, som dem var forelagt og skøde påne²⁾ bevisning på dom for gode mænd, og den bevisning undfaldt³⁾ dem, og de kunde ikke få hende. Da forhastede⁴⁾ fornævnte Olef Kelby og hans søn Ingvord Kelby på provsten ganske meget udi dom⁵⁾ i samme to eller tre Fredage med mange ukvædens ord og talte udi ulyd, gave spy, spodske svar fra dem i mange måder, og fornævnte Olef Kelby bad ikke provsten flyve ud af domstolen, som han sad, og Ingvord Kelby sagde, at han skulde slå igen på provsten, at det skulde værke i hans mave, og mange flere uhøviske ord, som ej burdes at tale for dom og ret for gode mænd.

Dette hørte vi og så og var på dom med udi fornævnte tider, det vidner vi med vor indsegle trykkendes neden på dette vort åbne brev. Givet udi Stege sancte Juliane virginis dag sub anno domini MDX (16. Febr. 1510).

(Syv segl med navne og bomærker.)

Denne snurrige sags sammenhæng må være følgende:

De tiltalte havde formodenlig i drukkenskab gjort optøjer i kirken i fastelavnen 1509, hvorfor de var bleven kastet ud af lensmandens folk. Dette var strax efter forhandlet og forligt hos borgmesteren, men herved er det formodenlig gjort gældende, at optøjerne var særlig strafværdige, fordi de var foregået i den til helligdom indviede kirke. Nogle måneder senere er sagen igen kommet på tale ved et møde på rådhuset, og da har Olef Kelby beråbt sig på, at Stege kirke ikke var mere indviet end Rødstens kapel, og der lod man svin og fæ græsse ude. For disse ord kom han nu for kirkeretten i Stege kirke og i 3 samfelde retsdage kunde han ikke klare, hvad han havde sagt. Da tog han og sønnen til

¹⁾ Fredagen har altså været thingdag for kirkesager.

²⁾ Denne form for »på« forekommer ofte.

³⁾ Glippede for dem.

⁴⁾ Forhastede sig.

⁵⁾ I Retten.

at skælde med mange »ukvædens ord« o. s. v. Herom er der så optaget et kirkeligt thingsvidne.

Dommen i sagen kendes ikke, men det er sikkerlig kommen de tiltalte dyrt at stå med bøder eller gabestok. Man har endog eksempel på livsstraf for mindre brøde end dette. Forøvrigt finder vi kort efter (6. Marts 1510) samme Ingvord Kelby sigtet for forræderisk forbindelse med fjenden, Lybækkerne.

21. Marts 1510.

Kongebrev (kong Hans) til Anders Bille angående en borgmester i Stege, som har havt »de ord for almuen«. Kongen har skrevet til borgmesteren, at han skal komme til ham, og kongebrevet skal først læses for almuen, når borgmesteren er rejst.

(Det er formodenlig i anledning af krigsudrustningen, at borgmesteren har yttret sin uvilje, og kong Hans har derefter næppe været god at møde for. 1513 var Lasse Mogensön og Per Ipsön borgmestre, men det er usikkert, om de var det allerede 1510.)

1. Maj 1513.

Lasse Mogensön, borgmester i Stege, Markvord Skade, byfoged og Jens Hansön, byskriver, og flere på thinge udtagne dannemænd, samlede i Hans Nødehaves hus at skifte og skelne mellem Anders Bille, høvidsmand på Stege og Hans Nødehave, borger sammesteds. Oluf Mikkelsön i Stubberup havde givet Anders Bille pant i huset, datteren var gift med Hans Nødehave. A. B. spørger ham og svigermoderen Sidse Olufs, om de havde skiftet med Sidse Olufs andre börn, förend hun giftede sig med Oluf Mikkelsön. De svarede, at de havde skiftet rettelig med hendes første husbonde, Anders, udi løst og fast, og skøde sig nu ind under vor nådige herre. A. B. vilde da forfølge¹⁾ sin sag til thinge efter lov og privilegier.

Dateret 1513 Söndag för Helligkorsdag (3. Maj).

3 segl forneden.

6. Maj 1513.

Markvord Skade, byfoged i Stege, giver på bythinget A. Bille indførsel i Hans Nødehaves gård efter pantebrevet.

¹⁾ Panteretten. A. B. var ikke nådig herre.

Fredagen næstefter Vorherres himmelfartsdag.
(1 segl i grønt vox.)

18. Okt. 1513.

Samme sag forebringes for kongen. Ved dom af sex adelsmænd stadfæstes indførselen i Hans Nødehaves hus.

8. Aug. 1513.

Markvord Skade, byfoged i Stege og¹⁾ herredsfoged i vestre herred, Niels Jepsøn, rådmand, og Jens Hansøn, borger i Stege, meddeler thingsvidne, som beskeden svend²⁾, Svend Jensøn, underfoged på Stege (slot), havde æsket om, hvorledes den tyv, Laurens Matisøn skændeligen havde stjålet 35 mark rede penninge fra ærlig og velbyrdig mand Anders Bille på hans gård Markij i Skåne, hvilke penge han havde fordrucket og fortæret unyttelige uden 1 mark, som han havde lånt Per Laurensøn³⁾, boende i Malmø ved Gråbrødrekloster. Thingsvidnet er afgivet af følgende 12 dannemænd:

Bonde Jensøn, Koster, Jörgen Hulebæk, Ebelnæs, Niels Bild, Tyrnemark, Per Laurensøn, Oluf Bonde, Stege, Svend Jordan af Bremad, Hans Laurensøn, Henrik Matisøn, Hjelm, Hans Hinze af Frendrope, Anders Kruss, Jep Radenpellæ af Hjelm, Hans Bagge ibidem.

1513 Mandag för St. Laurentii dag (10. Aug.).
(3 segl med bomærker.)

10. Aug. 1513.

Christiern II med sin råd Mogens Gøye⁴⁾, embedsmand på Ålborg, og Oluf Holgersøn (Ulfstand), embedsmand på Nykøbing, dømmer på Nykøbing slot p. F. mellem os elskelige Anders Bille, vor embedsmand på Stege og tiltalte Per Jepsøn, borger i Stege, for at have båret vidnesbyrd imod hans beseglede brev⁵⁾ og at have fældet dette for løgn med mange ord dem derom på begge

¹⁾ Tidligere havde M. S. fungeret som herredsfoged, nu har han forenet begge stillinger, og nævnes siden endog som landsdommer.

²⁾ Svend = væbner.

³⁾ På grund af forbindelsen med Møn er han måske den samme, der tidligere nævnes i handel med Jörgen Rud.

⁴⁾ Den senere så bekendte rigsråd.

⁵⁾ Det er et brev fra A. Bille, der er sigtet for løgn.

sider imellem vare. Fornævnte Per Jepsön bör, eftersom han selv tilstod, derfor at bøde sit fals mål¹⁾ efter loven og bys privilegier.

Nykøbing slot 1513 St. Laurentii dag. Brevet er udfærdiget »ad relationem domini Magni Göje militis« (efter indstilling af Hr. Mogens Göje, ridder).

(Brevet er på papir med kongens segl bagpå. Af en samtidig påskrift bagpå ses, at samme »Peder Ibsön« da var borgemester i Stege.)

2. Aug. 1515.

Oluf Holgersön (på Nykøbing) meddeler kongen, at han har samlet 40 skibe og fiskerskuder fra Stege, Stubbekøbing og Nykøbing, der skulde ligge og vente for at overføre bud og førsel og heste for markgrevinden²⁾ og andre fremmede herrer. Men skipperne have nu ligget i 3 uger og ere utålmodige, fordi de hindres i deres fiskeri. Han udbeder sig kongens svar.

18. Jan. 1516.

Byfogeden, Markvord Skade, med sønner, morbroderen Lasse Høgemarke, og »svoger«, Henrik Bilde af Sprove, gift med Eline Markvords datter, sælger og skøder til »ærlig og velbyrdig Hr. Anders Bilde, strenge ridder«³⁾, da høvidsmand på Stege, sin iboende gård ved Torvegaden, mellem Morten Hemmingsöns og Niels Færgemands gårde, med grund, brede og længer, bygt og ubygt o. s. v.

Blandt vidnerne nævnes: Anders Rase, Klavs Bartsvær, Per Godsvend, Per Styremand, Niels Villumsön, Per Jensön, Jens Hemingsön, Oluf Smed, Niels Madsön i Hovedskov.

En af bisidderne i retten var den oftere nævnte Hans Bosön, præst i Stege og provst på Møn, hvis segl findes under skødet og formentlig derefter er nævnt i geistlige sigiller fra middelalderen. I seglet et besynderligt bomærke. (Se fig. side 160).

Bythinget beklædes forøvrigt i byfogedens sted af borger

¹⁾ Tabt retssag, brøde.

²⁾ Kongens søster, markgrevinde (rettere kurfyrstinde) Elisabeth af Brandenburg ventedes tilbage fra kongens bryllup. Men bruden lod vente så længe på sig, at skipperne måtte vente i 3 uger yderligere.

³⁾ Bille var blevet ridder ved kongens bryllup 12. Aug. 1515.

Jens Budde og de fire rådmænd, Niels Jepsön, Henrik Skræder, Per Olsön og Hans Persön¹⁾).

23. Marts 1516.

Kongebrev (Chr. II), der forbyder bønderne at sejle med varer til udlandet samt al handel på landsbygden — under betingelse af, at købstadsborgerne »holder sig skellige med bønderne med deres køb«.

19. Jan. 1517.

I et dokument, der henhører til Anders Billes historie, nævnes Lasse Mogensön og Niels Jepsön som borgemestere.

22. Marts 1517.

Lase Mogensön og Niclas Jepsön, borgemestre i Stege, gøre vitterligt, at de på kong Christierns vegne har annammet 4 læster malt og 4 tønder af hr. Anders Bille, ridder og høvedsmand på Stege, 18 strøgne tønder udi hver læst, og sammeledes 60 strøgne tønder rug; malten skal nu brygges hans nåde i øl, og rugen bages i bröd.

Dateret Stege midfaste söndag år 1517.

(Orig. på papir med Stege bys segl trykt forneden.)

11. Juni 1517.

Lass Monssön og Niels Jepsön, borgemestre i Stege, gör vitterligt, at hr. Anders Bille, ridder, høvedsmd. på Stege har fornöjet os til gode rede 28 mark Danske på Hans Anderssons vegne, borger i Stege, for nogle sild, deslige for noget klæde, som en købmand her i Stege, Jakob Fos, forbröd til byen og kongen, for hvilke 28 m f og klæde A. B. hermed kvitteres.

Dat. Stege guds legemes dag 1517.

(Orig. på papir, byens segl i grönt vox påtrykt forneden.)

21. Aug. 1517.

Borgemester Lasse Mogensön, Jens Matisön, Claus Skotte, Hans Gramko, Henrik Købmand, borgere i Stege, vidner, at skipper Clas Rodeloff af Wismar, som ved Møns nordkyst havde sat sit skib til, havde solgt bemeldte skib til Hr. Anders Bille, ridder. Vidne er velbyrdig svend, Henrik Gøye (den senere berömte).

¹⁾ Mange af disse navne genfindes i bysbogen.

1. Aug. 1519.

Borgemester, rådmænd og menighed i Stege lover at udrede den cise, som kongens kapellan, Knud Markussön, havde været hos dem og forhandlet om, ligesom med de øvrige købstæder. Kongen skulde kave $\frac{3}{4}$, byen selv $\frac{1}{4}$ af denne cise.

8. Sept. 1522.

Jens Laurensön, skultus¹⁾ i Stege, skriver til kongen, at der var lovet ham $\frac{1}{2}$ fjerding krudt, som Mads Skriver på Nykøbing skulde sende, men som denne ikke kunde undvære.

6. Okt. 1522.

Skultus, borgemester og menighed i Stege skriver til kongen, at den høvidsmand, Jeronimus, som her lå med sit folk til koste, 350 knægte med kvindfolk og drenge, haver nu (igen) påkommet os fra Næstved, og er vi så svarligen udtærede, at vi formå ikke at holde samme folk, fordi at her kommer ikke $\frac{1}{2}$ pund korn til marked nogen torvedag, for at landet er mere end halvdelen afbrændt af fjender²⁾ og skalke, og er nu almuen så forarmet, at mange skulle rømme af byen for armod, hvilket som denne brevviser, Olof Nødehag, Eders nåde ydermere undervise kan. De beder, at kongen »vil overse med os nu på denne tid, sålænge at tiden bliver bedre her i landet«.

Først i Marts 1523.

Anders Bille modtager brev fra svigerfaderen, ridder P o d e b u s k i Kolding med opfordring til at »begynde noget i den landsende« o. s. v. samt 9de Marts fra det jyske rigsråd med truende opfordring (nemlig til oprør mod Chr. II)³⁾.

Derom skriver A. B. 13de Marts:

»Item disse efterskrevne mænd vare hos (ved) den tid bysens værn, brød op disse tvende breve og læste dem, da Rasmus skovsvend fik mig dem Fredag efter midfaste 1523: Lasse Monsön, borgmester, Jens Lavridsön, som var skultus, Hans Stolt⁴⁾, sognepræst, Oluf Bosön, kapellan til Helle legom⁵⁾, Jens Olsön, råd-

¹⁾ Se byens historie.

²⁾ Lybækkerne.

³⁾ Se herom Møns historie.

⁴⁾ Hans Stolt har altså afløst Hans Bosön.

⁵⁾ Blandt kirkens kapeller var også Hellig legems.

mand, Jens bysvend¹⁾, Rasmus sudersvend²⁾, P. Lavretsön skomager³⁾, Jep plovmand« o. s. v.

26. Marts 1523.

Thingsvidne på Srege rådhus af Lasse Monsön og Niels Jep-sön, borgmestre, Hemming Knudsön, byfoged, Hemming Lavrid-sön, rådmænd, Oluf Bilde, kærner. Anders Bille lader optage forhør over skipper Hand Smed af Königsberg med mandskab, der på tilbagerejse fra Lybæk til Königsberg med 6 læster salt var tagen af A. Billes udliggere. Vidnet går kun ud på, at skipperen var fra Königsberg, mandskabet fra Lybæk³⁾.

Juli 1523 fortegnelse over kronens len. Stege by lå til kongens fadebur og betaler i byskat 175 mark årlig; byskatten var på denne tid pantsat til Hr. Oluf Holgersön Ulfstand på Nykøbing. Fra gammel tid plejer fogdieder i byen at ligge til slottet : lensmanden udnævnte byfogeden (og tog sagtens sportler af ham).

15. Aug. 1523.

Hr. Anders Bille fik brev på Stege by⁴⁾, som han havde den til slottet i kong Hans's tid, så længe som det hovedbrev, han har på slottet udviser, med al kongelig rettighed undtagen årlig byskat og høsttold.

(Kongebrev, Frederik I, efter indstilling af Mogens Göye.)

Gottorp 12. April 1526.

Mester Hans Andersön⁵⁾ fik samtykke til at ombytte Stege kirke for en anden, som ham mere belejlig er; kronens herligheder uforkrænket.

1. Juni 1526.

Hemming Knudsön, byfoged, Jon Fikkösön, borgmester og Kall Walther, kærner i Stege med 12 dannemænd

¹⁾ Svarer til politibetjent.

²⁾ Mærk overgangen fra ordet suder til skomager.

³⁾ Det drejer sig her om en priseret, der skal afgøre om skibet er fra Königsberg eller fra Lybæk, som man var i krig med.

⁴⁾ Således bortfalder kong Christians forsøg på at gøre købstæderne selvstændige.

⁵⁾ Hans forgænger, Hans Stolt, har kun siddet i kort tid.

vidner på Stege bything, at Niels Villumsön beviste med vidner, at nuværende værge ved St. Johannes kirke og en tidligere kirkeværge, samt Henrik Persön, som havde været kirkeværge ved St. Gertrud, at de havde skellige solgt til N. Villumsön $\frac{1}{3}$ af en gård og bygningsgrund, som tilforn lå til St. Johannes og St. Gertruds kirker i Møllestræde på den vestre gade mellem Rasmus Bruncker og Hans Jensens part¹⁾).

31. Jan. 1527.

Jens Lauritssön, borgemester i Stege, som den dag sad i dommers sted på Stege bything, med flere dannemænd: Mikkell Anderssön, borgemester, Rasmus Lauritssön, rådmand i samme sted, gör vitterligt, at år efter Guds byrd 1528 Fredagen næst efter st. Pauli apostoli conversionis dag på Stege bything var skikket beskeden mand, Gregorius Olssön, byfoged i Stege, på hr. Anders Billes vegne og læste 2 ejedoms breve, som Svend Jensön, hvis sjæl Gud nåde, som var hr. A. B.^s foged på Stege, havde fået på Stege bything på nogle parter i den gård, som Oluf bonde ibor, liggende sønden st. Johannis kirke imellem hr. Anders Nöwers og Oluf Smeds gårde. Fremdeles spurgte Gr. O., om disse ejedoms breve var skellig udgivne til tinge, eller gået og faret, som samme breve indeholder og udviser. Dertil svarede Niels Jeipsön, Lasse Mogensön, Per Hennickesön, Niels Ravn, Oluf Smed, Heming Lauritsön og menige almue, at dem fuld-vitterligt er, at for^{ne} breve er skellig og lovlig givne, til thinge gået og faret i alle måder, som brevene indeholder og udviser. På hvilke ord og artikler Gr. O. på hr. A. B.^s vegne begærede et uvildigt thingsvidne af 12 dannemænd, som var Heming Knudsön, Jon Feckesön, Jens Nielsön, Heming Lauritsön, Heming Smed, Hans Skelvig, Oluf Persön, Niels Villumsön, Per Feckesön, Heming Olsön, skomager, Povl Bossen, Heming Jensön, hvilke vidnede, at dem fuld-vitterligt er, at samme breve ere åbenbarlig og skellig givne, redelig og rettelig adkomne med minde og tykke på for^{ne} parter i det hus og gård, som forskrevet står etc.

(Orig. på papir med 2 nedenfor påtrykte segl.)

¹⁾ Adskillige af disse navne nævnes oftere.

17. Sept. 1528.

Der var strid mellem de Lybske og de »Dandzke«¹⁾ om et fed, bestående af to rader boder på Falsterbo. Lybækkerne beråbte sig på et brev fra kong Magnus af Sverige, dengang han havde Skåne (1332—1360). Men Danzigerne svarede, at han var ingen Dansk konge, derimod havde de brev fra kong Valdemar (Atterdag), hvortil Lybækkerne svarede, at brevet var udstedt, medens han var fordrevet af landet (1368—1371). Endvidere forklarede de, at stranden havde bortrevet meget af Danzigernes fed, hvorimod disse fremlagte et brev, som nogle borgere af Stege og Møn havde givet dem, hvori disse erklærer, at de aldrig mindedes, så længe de havde fisket her for landet, at der var noget bortrevet af landet.

De Danske udsendte herrer, der skulde skille trættten, giver da den (Salomoniske) dom, at parterne skulde dele fedet, så at hver fik en rad boder.

9. Juni 1529.

Niels Wolther²⁾, borger i Stege, og hans arvinger fik brev på et møllested³⁾, dog med så skel, at han og hans arvinger deraf årlig skulle give til vort slot, Stege, 12 skilling Danske til jordleje. Efter at hans »vedermølle« var opbyggt på stedet, fornys 19. Marts 1532 overdragelsen »til evig tid«.

(Begge disse kongebreve er udstedte efter indstilling af Anders Bille som medlem af rigsrådet.)

2. Juni 1531.

Vi efterskrevne Anders Bille til Søholm, ridder, høvidsmand på Stege, Jörgen Lavrensön, kapellan til St. Johannis sognekirke, Mikkel Andersön, Per Jensön, borgmestre, Anders Bundtmager, byfoged, Niels Jepsön, Lavrens Hansön, rådmænd, Jens Lavrensön, Niels Wolther, Lavrens Jensön, Anders Frost, Hans Plovmand og Jens Persön, borgere ibidem⁴⁾, samlede i fornævnte Hr. Jörgen Lavrensöns stue for at høre en sag mellem Hr. Per Plov⁵⁾,

1) ∅: Danzigerne. Navnet Danzig er forøvrigt opstået af »Danske vig«.

2) måske rettere Walther, da a og o ofte forvexles.

3) utvivlsomt ved nuværende »Storemølle«, der ligger på slottets jord.

4) De fleste af disse navne er kendte fra bysbogen og andre breve.

5) En meget bekendt prælat på reformationstiden, se Møns historie.

prior i Helligåndskloster i København, og Hans Olsön¹⁾, borger i Præstø. Dennes farbroder, Per Kelby, og hustru Bodil Kelbys havde givet til klosteret hus og gård (i Stege Langstræde), som de havde købt af Keldby kirke (se ovenfor). Brodersønnerne mente, at det ikke var rettelig bortgivet, da hans fader Oluf Keldby ikke havde fået sin fædre- og mødrearv af denne gård. Men han kunde intet bevise med andet end sine egne ord og tale. Per Plov fremlagde gavebrev med Per Kelbys og Bodils fri vilje, ligeledes et skøde, hvori de udi deres sundhed og velmagt tilskøder klosteret gården, samt købebrev fra Keldby kirke for få og fuldt værd, og ej arvede ham efter hans fader eller moder.

Dommen lød på, at da Per Kelby ikke havde arvet, men købt gården, skulde den tilhøre klosteret så længe, indtil der kom bedre bevisning, end der nu tilstede var.

(Et eksempel på den store forskel, der i arveretten gjordes mellem købegods og arvegods, et forhold, der gav anledning til mangfoldige arvestridigheder. Under brevet kan kendes flere bomærker.)

1531 nævnes Stege som nr. 2 blandt de købstæder, der mod betaling beordres til at bringe fødemidler til kongens lejr i anledning af befrygtet angreb af den fordrevne konge.

10. Aug. 1531.

»Jeg Per Plov, prest oc prior wdij then Helligandz closther wdij Köffnehaffn, giör witterlig met thette myt obne breff, att ieg haffuer oppeboret pendinge szölff oc fult werdt effther myne ffulkomelige nøge aff erlig, welbyrdig mand oc strenge riiddher her Andhers Bilde til Szöholm ffor then gord, szom han köffde aff meg oc myne conwentes brödre, wdji Steghe liggendes, szom Per Kelby gaff til fforscreffne wort closter. Ther ffor ladher iegh oc menyge conwendtes brödre her szamested oc wore efftherkomere fforscreffne her Andhers Bilde oc hans arffwyngye quytt, ffrii, ledig oc lössz ffor fforscreffne pendinge, szo ieg tacker hanom ffor god betalinh. Til wiidnesbyrd trycker ieg mit embedes indzele neden po thette myt obne breff. Giffuit oc screffuit wdij Köffnehaffn sti. Lawris dag mdxxxj« (10. Aug. 1531).

(Orig. på papir med prior-seglet trykt forneden.)

¹⁾ Mærk overgang fra Oluf, Olef, Ole til Olsön; han var altså søn af den Olef Kelby, der stod for provsteretten i 1510.

Gottorp 19. Nov. 1532.

Borgmester, råd og menighed i vor købstad Steyge¹⁾ har berettet for os, at de have breve, givne af fremfarne konninger i Danmark, på et besynderligt²⁾ eget fed og leje på vort fiskerleje Falsterbo, for hvilket fed de lægger deres fiskerbåde og skibe, og ingen anden uden de af Steyge, men at mange andre ind- og udlændske trænger ind på dette fed og ligge der med deres skibe og skuder, fornævnte vore undersåtter til skade og forfang. Dette forbydes strengelig og skal »vor embedsmand og tolder« der sammesteds straffe vedkommende, indtil vi med rigets råd derom gøre en anden skikkelse.

(Dominus rex per se ꝛ: udfærdiget af kongen selv³⁾.)

18. December 1532.

Jens Andersön af Budsemark og hustru skøder til strenge ridder, Anders Bille, $\frac{1}{4}$ af en gård i Stege Møllestræde mellem Rasmus Brunckers og Hans Jensöns jord, hvilken han havde arvet efter sin farsøstersön, Niels Villumsön. Han beder Niels Olsön, borger, at hænge sit segl istedetfor hans, da han ikke selv har »indsegle«, endvidere borgmestrene Mikkell Andersön og Per Jensön, byfoged Anders Bundtmager og Jens Laurensön.

(5 segl; navnene er alle kendte.)

1532 et kongebrev til Hemming Lavrsön (borgmester 1542), borger i Stege, meddelende befaling til Hr. Anders Bille, Hr. Henrik Göye, Claus Ulfeldt til Elmelunde samt borgmester og råd i Stege for nogen trætte, som mellem ham og en borger i Svendborg, kaldet Claus Paring, er om et skib og gods.

(Eksempel på de ofte af kongen nedsatte kommissions domstole.)

December 1532 har kong Fredrik I udstedt brev til Niels Jepsön, at han må udvise de bønder, som bo i Stege og der igen indsætte Hollændere og bestemme landgilde for disse. Da Anders Bille på denne tid er lensmand, er det nævnte »Stege« formodentlig store og lille Stegø ved Bogense. Men brevet anføres her

¹⁾ Stavemåden tyder på, at udtalen »Steje« allerede da gør sig gældende.

²⁾ ꝛ: særligt, se privilegierne.

³⁾ Fredrik I søger at vinde stemningen i købstæderne.

som eksempel på bosættelse af Hollændere på flere småøer (formodenlig også på Nyord).

(Nogle år tidligere (ialfald 1523) var der vel en Niels Jepsøn borgmester i Stege, men 1532 var Mikkel Andersøn og Per Jensøn borgmestre.)

30. Juli 1533 møder på Møns landsting Mikkel Andersøn og Per Jepsøn, borgmestre i Stege, Anders Bundtmager, byfoged, Anders Bildt, rådmand, og Jens Lavrensøn, borger, i en sag, der vil blive omhandlet i Anders Billes historie.

2. Juli 1537 (herredagens dombog).

Hemming Fikkesøn, borger i Stege, havde stævnet Hr. Jörgen¹⁾, sognepræst sammesteds, for nogle gårde i Stege, som præsten forholdt ham. Disse gårde havde Hemmings fader Fikke Hemmingsøn givet til Hellig legems alter²⁾ i Stege kirke for nogle messer, som derfor skulde holdes. Hr. Oluf Bagger, som havde samme alter og gårde i sit værge, var nu død og afgangen, men han (Hemming) måtte alligevel ikke komme til samme gårde. Disse messetjenester havde ikke været holdt i lang tid, hvorom Hr. Oluf Bagger til thinge selv havde tilstået, at samme messer og tjenester vare forsømte, hvorom thingsvidne fremlagdes. Ligeledes i rette lagdes kongeligt domsbrev af 1529, lydende på, at Hg. Fikkesøn havde stævnet Hr. Oluf Bagger for samme gårde og forbudet i 3 samfældte dage³⁾, men Hr. Oluf var ikke mødt eller nogen på hans vegne. Da havde kongen tildømt H. F. gårdene sålænge, indtil Hr. Oluf mødte med bedre bevisning. H. F. havde da forfulgt Hr. Oluf med vort og rigens brev for samme gårde sålænge, at han var trængt fra med overvold og magt, og haver han nu forbudet udi 8 samfældte dage og mere, men Hr. Jörgen mødte ikke i rette og sidder vor stævning overhørig.

Kongen⁴⁾ og tilstedeværende rigsråder stadfæster da dommen af 1529 ligeledes, indtil Hr. Jörgen møder for os med bedre bevisning.

¹⁾ Formodenlig den Jörgen Lavrensøn, som tidligere var kapellan.

²⁾ Kristi legemsfest 11. Juni var indstiftet i 14de århundrede; kapellet stammer måske fra samme tid.

³⁾ 3 efter hinanden følgende thingdage.

⁴⁾ Christian den tredje.

15. Aug. 1537.

Kongens retterthingsdom i sagen Mikkel Andersön, borgmester i Stege, mod Heming Fikkesson, borger smstds., der havde fået dom over Hr. Oluf Bager, kapellan ved Helliglegems alter i Stege kirke, og derefter over Hr. Jörgen Lavridsön, sognepræsten, for nogle gårde, der tilhørte nævnte alter, idet M. A. gör gældende, at han havde disse gårde i forsvar på alterets vegne, medens Hr. Jörgen ikke har nogen indtægt deraf. 1487 havde Hemings fader, Fikke, og hans hustru, Gertrud, skænket til nævnte kirke 4 ejendomme i Stege, nemlig: den gård, hvor Fikke selv boede, mellem Jep Olsöns og Jens Langes gårde »norden hos Torvegaden«, et hus og jord i Langestræde mellem Lavrids Bager og Bo Frostsön, en »gård i rækken, som ligger vesten næst St. Annæ gård«, samt en fjerdepart i Karen Mundts gård (hvor borgmesteren, Lasse Mogensön, boede 1521). Desuden skænkede han en altertavle, en monstrans, som han havde ladet gøre af sit eget, samt flere klenodier, kalk, disk og messerede. For disse store gaver skulde der holdes for dette alter to messer hver uge og Thorsdag aften synges til Guds legems lov Discubuit og Melchizedech o. s. v. Men hvis denne tjeneste ikke holdtes ved magt, skulde arvingerne have magt til at tage hele gaven tilbage igen. Foruden gavebrevet fremlagdes også nogle andre breve om samme sag, som dog ikke stemmede overens dermed; disse breve vare udgivne længe efter og fandtes at være ulovagtige og ikke »nogsomme«, som det sig burde. (Har alterpræsten måske villet frigøre sig for messetjenesten, eller har rådet måske på den måde skaffet sig »forsvaret« for ejendommene?)

Heming Fikkesson gjorde herimod gældende, at messetjenesten er aflagt, ikke holden i nogle forledne år, og gårdene er heller ikke lagt til hospital eller nogen anden kristelig gudstjeneste, (hvilket fornævnte borgmester selv tilstod), og alligevel holdt de samme gårde med vold og urett. Han påstod (satte i rette) derfor, at da tjenesten ej holdes og ej herefter holdes skal efter ordnansens lydelse, så skulde han og hans medarbejdere have gårdene tilbage. Hertil slutter dommen sig fuldt ud og med samme begrundelse, idet den særlig kender de senere uægte breve ugyldige. I retten sad Ove Lunge, Knud Pedersön Gyldenstjerne og Niels Vincensön.

(Skade, at vi ikke har præsternes forklaring i denne interessante sag.)

20. Juli 1537.

Personallhist. saml.

Hr. Anders Bille 1537—63.

Christian, udvalgt konge til Danmark og Norge, hertug etc., til borgemestre, rådmænd og menige borgere i Stege og Vordingborg.

Hr. Anders Bille har berettet, at mange af eder i forleden fejde har plustret og frataget ham noget hans gods og trods den på sidste herredag i København af rigsrådet, **adelen**, købstedmænd og almue vedtagne reces, ifølge hvilken røvet og endnu til stede værende gods skulde udulgt antvordes borgemestre og råd og holdes tilstede, til rette ejermand kræver det udleveret, fremdeles nægter at give det fra sig, uagtet han tidt og ofte har krævet det, hvad storlig undrer kongen. Denne byder derfor strængelig, at enhver pågældende ufortøvet udleverer hr. A. B. eller hans fuldmægtig hans gods, så fremt de ikke ville stande kongen til rette derfor.

Dat. Københavns slot st. Margrete jomfrues dag år 1537 under vort signet.

Relator Mogens Göye ridder,
Dan^{sk} riges hofmester.

(Orig. på papir med et bagpå trykt segl, hvori det Gottorpske hertugvåben.)

Ligeledes bagpå en påskrift lydende på, at dette brev blev læst for Stege borgere, Albret Göye og hr. Jörgen, sognepræst, overværende, år 1537 Tisdagen efter sancte Marie Magdalene dag (c: 24/7).

(På et indlagt løst blad med en anden samtidig hånd følgende fortegnelse:)

»Item Jep Lawriszenn haffuer en Mønbo bod²⁾ oc et töppe¹⁾ aff szölff til en kniff.

Item Jep Yffuerszön oc Rasmus Wynge haffue szolt en bodt²⁾, oc Jep Yffuerszön szolde myn herris ffoler³⁾ oc heste til Rostock oc fick en skude fuld aff godz ygenn, oc thet godz bleff bytt ymellom fierdingerne wdj byendt.

¹⁾ skede?

²⁾ båd.

³⁾ foler.

Item Anders bwntmagher haffuer et ffloor aff mord¹⁾ och et aff mordkiell²⁾).

Item Rasmus Houitskow haffuer en dyne³⁾).

Item Anders Bild et szolfftöppe til en knijff³⁾ oc j tienffadt.

Item Oluff Bragher ij⁴⁾ sperlagenn⁵⁾).

Item Mattis szmed ij leerlagenn⁶⁾).

Item Cristiernn Jude ij Skamestrede et lerlagenn oc en koo.

Item Per Tærede wdj Longestrede en dyne³⁾).

Item Per Maryboo en dyne.

Item Niels Hoffmand en benckedyne.

Item Jens Ducke en koo.

Item Jep Kruss ffærgemandt en bod oc en szadell, her Hans⁷⁾ lonte hanom aff myn herris.

Item Lassz szwerdffegher ij stycke szölff po knyffue, oc Hans Andhersön po Wemetoffte fick ij stycke.

Item Dyruck haffuer et flamst⁸⁾ szengclede.

Item Lawris Perszenn wdj Skamestrede haffuer en bodt.

Item Skelwis j lærlagenn⁹⁾).

Item Niels Brock en benckedynne.

Item borgemester Michil⁹⁾ fick oc nogen lirlagen, oc her Jörgen¹⁰⁾ en szadell.

Item Claus Holste pendinge ffor j¹¹⁾ lest szild, szom han szolde wdj Weylle nw v ar¹²⁾ sziiiden, tänden til vj ff .

Item en lang kedell, ieg koffte i Nestued p ij¹³⁾ tönder, then haffde Jep Biörnssön i Stege.

Item then store morther¹⁴⁾ po radhuszet.«

1) mår.

2) mårhals.

3) Overstreget i orig. med gammelt blæk.

4) to.

5) sengeomhæng.

6) Leerlagenn, lærlagenn = læderlagen, skindtæppe.

7) Formodenlig Hans Stisön, slotsfogeden, der blev dræbt.

8) Flandersk.

9) M. Andersön.

10) Jörgen Lavridsön, sognepræst.

11) c : $1\frac{1}{2}$.

12) 5' år; denne fortegnelse må altså være tidligst fra 1539.

13) c : $1\frac{1}{2}$.

14) mortar.

1538. 8. Sept.?

»Yedmijllch hellssenn all tid fforsenth met gud. Kere her Andrs, som j skrfe mech om xl marck, som j skolle haffe aff Nyls Jude¹⁾, da skal er strenghet wejd²⁾ ad hans dach³⁾ er jck fför en santh Mortenns dach nu nest komendis etc. Derffor bede jege eder jdmijgel oc gerne, det j wille haffe medlieinge⁴⁾ oc giiff hanem den dach, da skolle j were same peninge wes fför wdenn all yder mere kraff eller maaning⁵⁾. Item mo er strenghet wjd, ad edert skeff, som Wallter⁶⁾ sold til Rostock, wor nu affferdit oc til lade⁷⁾ viij dage efter ffastelouenn oc welle wed selle⁸⁾, hvad heller det skolle ad Swerch eller Belegninge⁹⁾, det kone iege jcke fforffare. Her met er strenghet all tid den alm^{sic} gud beffalendes. Skreffuet j Steg anenn wor ffrve dach¹⁰⁾ anno domini mdxxxvij.

Mickel
Andrsön.

(Bagpå: seglet (et bomærke) og udskriften:)

Erlch oc welbirche man her Andrs Bille på Söholm jdemiglh.

(Anders Bille har bagpå skrevet:)

Stege breffuet som macht po liggher.«

13. Januar 1539.

Borgemestre og råd i Stege til hr. Anders Bille til Söholm.

»Jdmidig hilsen nu oc altiit forsenth met vor herre. Kiere her Anders, om the hundrede marck, som wij loffuede etther tijll jull, thennom böde vij etther . . . .¹¹⁾ suend, oc han icke ville annamme thennom, met mijne en the haffde fultz¹²⁾ att alt samen tijll hoffbe¹³⁾, oc haffde wij acth¹⁴⁾, at Michill¹⁵⁾ skulle farit tijll

¹⁾ en af slotsmændene 1534.

²⁾ vide.

³⁾ frist.

⁴⁾ medlidende (Mønsk ng).

⁵⁾ maning.

⁶⁾ Niels Walter?

⁷⁾ ladet.

⁸⁾ udsejle.

⁹⁾ Blekinge.

¹⁰⁾ De to vigtigste fruedage er 15. Aug. og 8. Sept.

¹¹⁾ Måske småsvend eller ridesvend.

¹²⁾ fulgtes. ¹³⁾ tilhobe. ¹⁴⁾ agtet.

¹⁵⁾ M. Andersön.

eder vtj jull nu sith forleden med samme penninge. Saa maa eder strenghet vjide, at Michill bleff siug oc laa vtj viij dage paa sengen. Jtem sagde oc Jens Laurissön¹⁾ for oss, atj jcke lenger bleffue hemme en tijl nyaars dag, atj ville offuer tijll Skonne, och haffue wij nu fonget k. matj., wor kieriste nodiste herris breff, saa wij schulle holde hans node en nath²⁾ nu met thet aller förste. Saa moijs³⁾ vide, thet alder förste wij kunde vtspøre, atj tijl gorden kunde hijem komme, oc thette met vor nodiste herre er offuer stoeth, saa ville wij strax met thet alder förste forskicke vort fwlmiyndige bwdt tijll eder met samme penninge. Her met eder strenghet altiid gud almegtiste befallendis. Screffuet i Stege octaua epiphanie⁴⁾ aar etc. 1539.

Borgmesthre oc roed
vtj Stege.*

(Bagpå: seglet (ringsignet?) med bogstaverne I A⁵⁾ over et bomærke og udskriften. Orig. på et halvark.)

I foråret 1539 holdes et møde i Næstved angående forsvarsvæsenet; der var mødt en borgmester, en rådmænd og to borgere fra hver købstad.

10. Jan. 1542.

Mikkel Andersön, Hemming Lavrensön, borgmestre i Stege, Thomas Albertsön, Hans Skelvig, Henning Smit, Per Matisön, rådmænd, Anders Bundtmager, byfoged, Oluf Fynbo, kæmner, samt 17 borgere, forrest blandt hvilke Frans Powisk⁶⁾, Anders Fikkessön, Per Mikkelsön m. fl. gör vitterligt, at de efter menige Stege borgeres vilje og befaling og udi alle deres nærværelse i Kalendehuset⁷⁾ i Stege har lovet ærlig og velbyrdig mand og strenge ridder, Hr. Anders Bille, til Søholm 2000 mark Danske så at 3 mark D. gøre fyldest for 1 Rhinsk gylden eller 1 Jokumsdaler, det første 1000 mark at betale inden førstkommende Hellig

¹⁾ J. L. nævnes ofte, var formodenlig skultus 1522.

²⁾ gæsteri.

³⁾ må I.

⁴⁾ ugedag efter Helligtrekonger.

⁵⁾ Vistnok den anden borgmester, der i dette år ikke kendes, med mindre det skulde være den Jep Andersön, der 1536 svor borgerskab.

⁶⁾ Senere tolder på Møn.

⁷⁾ Præsternes forsamlingshus i Langestræde.

Kristi dag, som kaldes jul, og det andet næste jul, skadesløst under alle omstændigheder o. s. v.¹⁾.

(Under brevet en mængde segl, forrest Stege by's med 3 tårne indenfor en ringmur, dog utydeligt.)

Stege 23. Sept. 1543.

Anders Bille meddeler andre rigsråder Stege borgeres klage over, at de landsknægte, som Thorbern Bille²⁾ har under sig, af rigsråderne er bleven forskreven til byen for at bie der til deres øverste kommer. Borgerne formår ikke at holde dem, da største-parten er på Falsterbo og andensteds om deres næring.

De ønsker landsknægtene flyttede til Nykøbing og Stubbe-købing.

7. November 1543.

Kg. Kr. III hilser os elskel. Byrge Trolle, vor mand og råd, og borgemestre, rådmænd og byfoged i Stege med Gud og vor nåde. Hr. Anders Bille har berettet os om en trætte mellem ham og en borger i Stege ved navn Mattis Smidt i anledning af en ægtemands kvinde, han indelukkede sig med udi st. Knuds gildehus i en kiste; thi giver kongen tilskrevne hermed fuldmagt til på belejlig tid og sted at indstævne parterne og pådømme sagen endeligt. Har nogen af tilskrevne forfald, har de tilstedeværende fuldmagt til at tage andre i deres sted. Tillige pålægges det parterne at møde og da lide og undgælde, hvis derom lov og ret er.

Dat. Kbhvns. slot Onsdagen næst efter alle Helgens dag år mdxliij.

(Underskrift:) Jahan Friiss cantzler (med dennes egen hånd.)

(Orig. på papir med seglet bagpå og påskriften: Her Anders Biilde.

22. October 1544.

»Vij effther^{ne} Claus Jenssen, kong^e mat^e tollere paa Moen, Michild Anderssen, Hemmingh Lawrissen, bwrgemestere i Steghe, Andhers Bundmagere, byfogett, oc Pedher Michildssen, bwrgere ther sammestedt, giøre vittherligt alle: Aar effther gwdtz birdt

¹⁾ De 2000 mark er formodentlig erstatning for hans tab ved slottets ødelægelse i 1534. De fleste her forekommende navne er vel kendte.

²⁾ Anders' brodersøn, der lod længe vente på sig, da han for en pengeforpligtelse måtte gå i indlager i Kiel i 2 år.

mdxliij onsdaghen nest fore Seuerinj dagh lodt erligh oc welbwrdigh mandt, her Andhers Bilde till Søholm, rijddher, kalle oss for segh j for^{ne} Steghe at höre paa trende dannemends ordt oc vitnesbirdt i en sagh, som lydhe Matz Smedt paa i for^{ne} Steghe oc Jwer Hanssens hustrw ther samme stedt, som ere först Andhers Krijhaghe vdj Bijssinghe, Nils Pedherssen j Lindemarke och Esqhe Jonssen, bwrgere i for^{ne} Steghe, huilcke for^{ne} tre dannemendt endrecthelighen, then ene effther then andhen, met en soren eedt paa thet hellige euangeliums bogh oc hijmmerigis part vitnedhe, ath then thijtt the skulle thaghe ighen korn, som bönderne skulle aghe i hwss, komme the alle tre met flere till sancti Knudz gijlles hwss, som kornet skulle ligghe, oc kunde ycke ind komme, forthij ther saatt en slaa for dören. Paa thet sisthe, ther the hadhe lenghe banckett, kom for^{ne} Jwer Hanssens hustrw till dören oc lodt vp oc sadhe, ath hwn vor indhe at ledhe effther syne höns. Ther the ind komme, sade den ene till then andhen: Hwad geller, at her er en mandt indhe, som then quinde hadhe ath skaffe mett, oc ginghe oc letthe alle vegne i hwssett. Ther the inghen ffwnde, kaste the kornet aff oc bore thet indt vdj hwssett oc begyntthe at legghe. Ther the haffde lagt noget korn, en traffue eller nogre, ther kornet kom saa högt, at the skulle kasthe paa en¹ kiste benck, som vor i for^{ne} hwss, begyntthe for^{ne} Matz Smetth at skiudhe logett vp aff samme kiste, som hand hadhe lugt segh indhe vdj, ther the först indt komme, oc steygh aff samme kisthe oc begyntthe at ledhe effther en tengzel oc sade: Hade iegh vist, at i skulle komet i dagh, tha skulle iegh yche komett here i dagh. Oc saa gijck hand hiem till sytt egett. Atth saa er vitnet for oss, thet vitne vij mett vore jndsegle trycthe nedhen thette vor obne breff, datum Steghe vt supra.

(Bagpå hr. Anders Billes påskrift:) Breff om Matz Smyd.«

(Orig. på et folioark in forma patenti med 5 fornedene påtrykte segl, alle bomærker.)

29. October 1544.

»Jegh Matz Jenssen, som kalles Smedt, bwrgere j Steghe, kendis oc vittherligt giör alle met thette mit obne breff, atth thijs veer¹), oc god seet forkert²), at mijn forseelsse oc brödhe skulle vere saa stor, at then dagh erligh oc welbwrdigh mandt her

¹) desværre.

²) >: og Gud være det kærte, klaget (fortysket).

Andhers Bildhe, riiddher, lodt aghe sijtt korn i sanctj Knuds gilles hws, tha ffands iegh ther indhen lugthe döre medt en ecthe mands hwstrw ved naffn Anne Jwers, bwrgrske ther samme stedt, oc then thijtt folckene komme for dören, som skulle thaghe samme korn, hwilcken dör som then thit tilstengt vor, oc then thijt iegh fornam, ath the banckedhe saa fast paa oe ville io for ens¹⁾ indtt, tha ladhe iegh megh i en kisthe benck, som stodt i samme hws, paa thet iegh ville skiulle mijn blwsell, som iegh paa samme thijtt met for^{ne} quindhe bedreffwett hadhe, ffor hwilcken sagh som for^{ne} her Andhers Bildhe hadhe thagett kong^e mat^s beffalnings breff till erligh oc welbwdigh mandt Börie Trolle till Jungshoffuet oc till bwrgemestere, roodt oc byfogett here i byen, at the skulle höre then samme sagh emellem for^{ne} her Andhers Bildhe oc megh oc skille oss att met dom oc rett, huilcken dom oc rett for^{ne} her Andhers Bildhe bwdt megh met erligh oc fornumstigh mandt her Claus Jossen²⁾, kong^e mat^s tollere here paa Møen, oc met myn brodher³⁾ Andhers Ffijckessen oc ville lidhe hwes⁴⁾ for^{ne} godhe mendt sade oss bodhe aff for dom oc retth. Tha effther thij at iegh kand formercke oc forstaa effther saadanne mijne obenbare gerninger, at dom oc rett ville gaa megh vndher öghen⁵⁾, tha haffuer iegh indfallett till for^{ne} her Andhers Bildhe, at hand skulle nodelighen anse megh oc thaghe aff mijne goeds oc peninghe for samme sagh, paa thet at iegh, myn hustrw oc börn skulle inghen videre skendsell eller blusell lidhe ther fore i noghen modhe. At saa vdj sandhett er i alle mode, som forschreffuet stor, vitner iegh met thette mit jndsegle triigt⁶⁾ nedhen thette mit obne breff, tilbödindis erlighe oc fornumstighe mendt her Claus Jossen tollere, Andhers Ffycckessen, myn brodher, oc Lawris Hemingssen at besegle met megh. Datum Steghe onsdaghen nest effther Symonis et Jude dagh mdxliiij.«

(Orig. på et folioark med 4 forneden påtrykte segl, alle bømærker.)

1) endelig.

2) Nævnes andensteds som præstevicar i Roskilde.

3) må være halvbroder.

4) hvad.

5) imod.

6) trykket.

(Mærk iøvrigt, hvorledes enhver retssag behandles som en trætte mellem to parter, selv om det drejer sig om den offentlige tiltalemyndighed, lensmanden.)

13. December 1543. (?)

Ved denne tid er der forefaldet en mærkelig hexeproces i Stege. Thingsvidnet herom er vedlagt akterne i den store hexesag i Malmø, hvorom statholderen i København, Eske Bille, (fætter til Anders) har indberettet til kongen under 21. Nov. 1543. Kongens skibe¹⁾ havde ligget ved Helsingør og havde i lang tid ikke kunnet faa vind. En kone, Gyde Spandemagers, havde da meldt, at fiskerkonen, Dorthe Jydekone, var deltager i trolddom mod kongens skibe. I retssagen herom blev flere personer indviklede, endog tre præster, af hvilke en, Hr. Jens Påske, blev underkastet tortur »på stigen«, men fastholdt sin benægtelse. Dorthe påstod flittigen sin uskyldighed og skaffede gode vidnesbyrd derfor. Således vidnede fru Anne, Hans Ruds, og datter, at de havde siddet hos Dorthe på havnen i Helsingør og set kongens skibe sejle om Krogen (senere Kronborg), og Anne Ruds havde grædt, fordi hendes søn²⁾ var ombord; hun havde ønsket, at han skulde giftet sig for at være fri for sådanne farlige rejser o. s. v. Sagen synes dog at være gået kvinderne imod. Eske Bille får brev fra kongen, at dersom der blev tilstået nogen trolddom imod kongens person, skulde anklagede blive siddende for at få flere bekendelser. Men samme dags aften var der kommet mundligt bud fra kongen med ordre til at brænde dem strax. Eske Bille er da i forlegenhed og spørger atter kongen, hvad han skal rette sig efter. Udfaldet har vistnok været bålet.

Ved denne sags akter, der er den første kendte hexeproces, ligger en beretning uden årstal, men med udskrift: »Bekendelse om de trokwynder« og overskrift:

»Marenn Jude quindis bekendelse om Anne Simens oc Anne Skreders, borgerske her ij Stege.

Item sagde Marenn Jude quinnde att Anne Simenns oc Anne Hans Skreders ware alle treij samenn enn medtsommers natt oc pluckett ett gede skind ij tusijnnde diefflers naffinn oc Belsebub

¹⁾ Flåden under Mogens Gyldenstjerne skulde løbe ud i anledning af krigen med kejseren og Christiern d. andens slægt.

²⁾ Kan efter tiden passe på den senere berømte søhelt, Otto Rud; men hans fader hed ikke Hans.

war thirres höffvidsmandd oc same gedehor brennde the wdj puluer oc the finnge¹⁾ Anne Skreders same puluer oc thet gaff hund Hans Skreder att driicke wdj öll paa thett att hand icke sculle were wred paa hennde en tijme tiilhobe oc att hand icke heller sculde beuare²⁾ seg mett andre quinder.

Item sagde hund ocsaa att Hans Skreder icke war hans höstru Anne Skreder megtiige ett aar om oc sagde hun att Oluff Nöheffue³⁾ her ij Stege flijde hannom sijn mandom igen etc.

Item sagde hund att Lauris Persenn som same tiid thienthe Hanns Skreder kom ind thiill thennom wdj Hans Skreders stue tiill thennom thenn tiid the pluckede same skind, tha sagde hand tiill thennom: thett bliiffuer ether wdj enn fendens tiidtt oc sagde hun att Anne Simens, Anne Skreders oc hund besorde thennom samenn att ingen sculde beröbe anddenn⁴⁾.

Oc sagde forscreffne Marenn Jude quinne, att Anne Simens konde alle the ordtt som ther tiill hörde oc Anne Simenns leste ordenne for thennom oc liige somm hund leste for saa leste the epther hennde.

Thesze effther screffne ordt tiillstod Lauris Persenn som then tiid thienthe Hans Skreder.

Item sagde Lauris Persenn att hand kom ij Hanns Skreders stue thenn tiidtt hand thienthe Hanns Skreder tha sad Maren Jude quenne oc Anne Skreders och pluckede ett gede skinnd tha sagde hannd tiill Anne Skreders moder: thett bliiffuer ether wdj en fandens tiidtt thenn pluckenn som ij nu plucke: tha swarett Anne Skreders hannom oc sagde thett war jnthett, gack oc giör huad tu haffuer att giör.

Thette forscreffne skede Mandagenn epther Lucie virginis (13. December) wdj thesze efftherscreffne dannemenndz neruerelsze: Michell Anndersenn borgemester, Stafenn Stafensenn oc Niels Ijffuersen rodttmenn; Annders Berno, Per Matsen, Mats Fergemann, Jens Stijrmand, Per Stiiremand oc Rasmus Jude, borgere ibidem.«

(Af disse navne er flere kendte af bysbogen; navnlig passer Mikkel Andersöns borgmesterskab med 1543, og Niels Iversön

1) ∴ gave.

2) ∴ befatte sig.

3) formentlig Nødhave, der er nævnt ovenfor.

4) ∴ røbe hinanden.

bliver senere borgmester. Det er da troligt, at denne trolddoms-sag står i forbindelse med Malmøprocessen og har formodentlig fået samme udfald, skönt det næppe kan siges, at nogen ved »hexeriet« er bleven skadet. Formodentlig har Malmøhexene angivet medskyldige i Stege, og Anders Bille har da fået lejlighed til at hjælpe fætterten, Eske, med at »fremskaffe« bekendelser; man kan lett forestille sig, hvorledes den arme Maren Jydekvinde på pinebænken er fremkommet med sine vrøvlagtige bekendelser. Men disse forfølgelser var i tidens ånd og fremskyndedes ikke alene af kongen, men endog særlig af dronningen, Dorothea.)

7. April 1545.

Heming Laurisen, borgemester i Stege, Anders Buntmager, byfoged, Thomes Albretsen, Lauris Hemmesen, borgere, og Jens Persen, byskriver sammesteds, gör vitterligt, at i dag var skikket for os og dannemænd flere ærlig og fornumstig svend Matis Rytter, husfoged på Stege, med 4 vidner: Mikkel Andersen, borgemester, Per Mikkelsen, Matis Nøddehave og Laurits . . ., borgere her sammesteds, som alle vare nærværende og hørte, at for^{ne} M. R. købte et gammelt skib, som lå sunket for Stege, for [3] Jokims daler af en mand ved navn Evert Korf, som havde hjemme i Pomerent¹⁾ i Holland, og som tvende rejser (∴ 2 gange) tilforn havde haft mer end 40 karle hver gang og vilde lade opøse samme skib, men der han fornam, at de kunde ingenlunde forlosse skibet og få det op, da solgte han M. R. det for tre Jokims daler²⁾. Fremdeles vidnede de, at her lå en råbojert³⁾ for byen, om hvilken hr. Anders Bille sagde, at kongen havde skænket ham den, og A. B. lod tage vare på den og kostede anker, tov og andet tilbehør på den, og lige fra den stund, kongen sendte den hid med andre flere Hollænder skibe, indtil A. B. havde solgt den, og den var løben her fra byen, kom her ingen, som kendte sig ved samme råbojert enten for ejendom eller køb, ikke heller brev eller skrivelse om den, medens den var her til stede.

Dat. Stege 3. Påskedag 1545.

(Orig. på papir med 5 fornedden påtrykte segl, alle bomærker.)

¹⁾ Purmerend i Nord-Holland.

²⁾ ca. 150 kr. i nutids værdi.

³⁾ en jagt med råsejl.

13. Marts 1546.

»Anno etc. mdxlvj leffuerdagenn nestfore sancte Gertrvdis virginis dag tha giordis en skickelse mellum erlig velbyrdig mand oc strenge rider her Anders Bijlle oc mellum borgmesthre oc rodt oc menige borgere i Stege om melke kiör at holle om sommeren paa Rörstenn¹⁾).

Först, jnghenn borger schall holle mer en iij kiör paa Rörstenn, vndertagit swin, gess, faar, øgh och vlofflige heste; huem saadantt vlofflig queg holder, haffuer thet forbrott halt tiil konningen oc halt tyll byen.

Item findis nogett golt queg at vore kommet paa Rörstenn i moed nogen mantz mynne aff skoffuene²⁾, [oc] hann bliffuer paa mijnt at före samme golde queg aff, oc hann th[et] icke giöre vill, tha vere samme queg forbrott, som forscreffuitt stor, nar Rörstens mark er fellet.

Item findis nogen borgere, som holder konningens burgemalt³⁾ i moed lands höffuistmandtz mijnne eller hans myndige budtzt, the staa hanom tyll rethe ther fore som for annet fult vold, for then sag the holle hannem thet veldeligenn fore moed hans mynne.◀

(Samtidig optegnelse uden underskrifter på et halvark.)

Fra 1547 Hayes et kongeligt stævningsbrev, hvori Hans Storm, borger i Stege, stævner adelsmanden Erik Krummediges enke for en gård i Assens, der var bleven solgt til Oluf Norby til Skovgårde.

(Formodenlig en gård, som Erik Krummedige 1535 fik efter en af Christiern II's landflygtige venner.)

Udateret (formodenlig 1540—1550).

Om det kirkesølv og kalendesølv udi Stege.

Item Rasmus Laversön⁴⁾, som kaldes Vinge, skal endnu have noget af det smeltede kirkesølv inde hos sig, og han havde en hel sæk fuld af idel smeltede sølvstænger, og somt lånte de af

¹⁾ Rødsten.

²⁾ Disse har grændset til Rødstens marken.

³⁾ »Burøl◀ af fadebur er det fineste stærke øl; deraf formodenlig burmalt, der er forstæet her som borgmalt.

⁴⁾ En mand af dette navn var rådmand 1528.

ham at løse det skøtt (skyts) hjem med fra Rostock (formodenlig af byttet fra slottet), som Rasmus har deres brev på, borgemester, råd og menighed.

Item der var en borger udi Stege, som bød jomfru Else en sølvkalk udi pant.

Item det store forgyldte monstrans udaf Østerborig, som blev taget deraf, det fik Rasmus Skriver.

Item de, som lod skrabe de forgyldte monstranser og kalke, de beholdt selv afskrabningen.

Item om det kalendesølv. Blev og byttet og partet, men intet fik jeg, som og var broder med etc.

Item Vilhelm Reynsön¹⁾ skal og have en kalk af samme kirkesølv.

Item der var 4 borgere udi Stege, som havde samme kirkesølv at gemme, og hvor meget kirkesølv det var, det vide de selv bedst at gøre rede for, og Hans Persön²⁾ af Møllestræde var en af de 4 mænd³⁾.

Denne fortegnelse er udført med en skriverhånd og nedenunder har Anders Bille tilføjet:

»Dette er om det kirkesølv her udi Stege kirke etc.»

Med blyant har Hans Gram påskrevet årstallet 1532 — men det står måske snarere i forbindelse med den senere indsamling under Christian III.

1550. Alle købstæder i Sælland søger om, at alle markeder må nedlægges undtagen Roskilde marked.

23. Juni 1551.

Klemin Andersön i Sømarke, landsdommer på Møn, stævner Staffin Staffinsön i Stege at møde førstkommende Mandag, fordi denne forholder ham et thingsvidne, han fik på Møns landsting.

26. Juni 1551.

»Jdmidig hilsen nu oc altid forsend mett gud, vor kiere himmelske fader. Kiere her Annders, som etther strenghet yeluiden-

¹⁾ Vilhelm Regensön nævnes i bysbogen 1549 som medejer med Hans Persön af en gård i Møllestræde.

²⁾ En Hans Persön var allerede rådmand 1523 og nævnes ofte siden.

³⁾ Om denne sag og en dom i en lignende sag 1553 — se nærmere i byens historie.

ligt er om then tuedrath oc onnde mening, som bönnderne haffue tyll vos fattige mend for theris seyلاتs oc vtskiffning, saa maa etther strenghet vide, at Michill Andersen oc Staffynn skulle nu møde bönnderne for vor nodiste herre om thenn sag. Saa er mijn jdmidige bönn oc begerinng, at etther strenghet ville vere thennom behielpelige i theris sag, at thet motte vere, som konniglige maiestatt, vor nodiste herre, haffuer giortt vos oc bönnderne emellum nu syst, hanns node vor her vtj byenn, oc maa etthers strenghet vide, at Clemen Anndersen ¹⁾ haffuer steffnt Staffijnn for vor nodiste herre for en sag, som hann selff etther vunderuise oc berette kann. Saa beder ieg ennw jdmigeligenn oc gernne, atj vil giöre som en god herre oc vere for^{re} breffuisere behielpelige i theris sag, som jeg etther tyltroer. Kiere herre, maa etther strenghet vide, at Clemen Andersen haffuer beröm-mett sig her paa landdett nu, sydenn hann hiem kom, at hann skall saa tijl giöre vore fattige borgere, at the schulle sije, at en mannd haffuer tallit met thennom, oc haffuer saa sagdt, at hann schall flij bönnderne all then villie, the ville haffue bode mett seiylats oc vdskiffning. Schall thet gaa for sig emod konningens breff oc segell, tha siunes meg for gud, at thet er bedre at vere vden byen en i hannom. Kiere herre, saa giffuer ieg etther thette i en goed meningh tijll kiende. Jeg haffuer mett mijnne met-brödre loffuet etther strenghet xj^c ²⁾ mark penninge for nogen sag, som etther strenghet vell veluiderligt er; schall vij bode giiffue vore penninge vtt, oc vore breff schulle icke vere viid machth, then sag setther jeg först tijll gud oc saa tijll etther streng-het, huatt etther ther om siunes gott at vere. Kiere her Annders, vore fattige borgere haffue verit tijll sammen om then sag oc giiffuit tijlkiende theris mening; ther som then contracth icke kann holdis, tha ville borgere drage slett aff byenn oc aldrij skiude ther ³⁾ en penning tijll; ther som sagenn maa bliiffue, som konning^e maiestatt oc eders strenghet haffue giort, tha ville the gernne fulkomme oc vtegge all then dell, som loffuit oc sagdt er. Kiere herre, betencker tisse fattige borgeres leylighet, som jeg oc the alle sammen etter tyltraa fulkomeligenn i alle made. Her mett etther strenghet altiid then almege tiste hymmelske gud

¹⁾ af Sømarke, landsdommer på Møn.

²⁾ 1100 mark.

³⁾ de 1100 mark.

beffalendis. Schreffuitt i Stege fridagenn nesteffther sanctj Hannse baptiste dag aar etc. mdlj. Per Michillsen.

(Bagpå: seglet og udskriften:)

Erlig velbyrdig mand oc strenge rijtther her Annders Biilde, höffuisssthamnd paa Stege, sijnn synnderligenn gode venn, jdmideligenn tijlscreffuit.«

(Orig. på et halvark.)

26. Juni 1551.

(Hemmelig skrivelse af samme dato som foregående.)

»Jdmideligenn helsen nu oc altiid forsenndt mett gud, vor kiere hymmelske fader. Kiere her Annders, maa etther strenghet vide, at nu ieg oc mijnne metborgere vore hoss konning^e maie-statt oc hoss etther strenghet i Kiöffnehaffnn, tha löff ett rycte her po lanndett eblannt bönnnderne, at vij fattige mend vore sette vtj Kiöffnehaffnns tornn oc vore jlle tyltalle aff vor nodiste herre etc. Tha ginng Vtbij¹⁾ mennd tijll oc kaste vp vore gröffter oc giere, som vij haffde luchth oc heffdet for vort oredreff²⁾, oc jnndreffue theris heste, øgh oc fææ paa vortt oredreff oc meente, ath vij fattige mennd schulle strax veritt fran halszenn; men formercker jeg vell, at the haffue ett houitt³⁾ for thennom; huem thet er, veed jeg icke. Kiere herre, thette gijffuer ieg etther vennligen att vide, att etthers strenghedth ville her besynne thenne vor fattige leylichkeit; thette gijffuer ieg hemmeligenn tijll kiennde for etthers strenghed, beffalendis etther gud almegtiste, vor kiere hymmelske fader, tiill euig tiid. Schreffuitt i Stege fridagenn nesteffther sancte Hanse dag aar etc. mdlj.

Per Michilsen.

(Bagpå: seglet og udskriften:)

Erlig velbyrdigh mand oc strenge ridder her Annders Bijlde tijll Søholm, ridder och höuistmandd paa Møenn, jdmideligenn tijll screffuith.«

(Orig. på et halvark.)

17. Marts 1552. (Vort slot Drotningborg⁴⁾.)

Kongebrev til Anders Bille, at han skal ordne en retrætte

¹⁾ Udby i Stege landsogn.

²⁾ her den rette form, der siden er forvansket til »overdrev«.

³⁾ sigter formodentlig til landsdommeren, Clemen Andersön.

⁴⁾ ved Randers.

mellem Marine Hans's og Jörgen Stolt i Stege om part i en gård i byen.

23. Oktober 1553.

Kongens retterthingsdom, at købstads jordegods efter loven og gammel sædvane er løsøre, som ikke behøver at lavbydes til thinge.

21. Sept. 1554.

Kongebrev, at der i købstæderne ikke må være skorstene i huse med stråtag. Skorstenen skal rives ned, eller huset tækkes med tegl.

(Adskillige forordninger herom nyttede i flere århundreder kun lidt.)

4. April 1555 nævnes i et skøde fra Østerborg herredsting Peder Mikkelsön som borgmester i Stege.

25. Jan. 1556.

Kongebrev til Frants Påvisk, tolder på Møn, at kongen efter ansøgning af borgmester og råd i Stege har eftergivet dem den halve tønde sild af hver båd, medens de skal vedblive at betale deres sædvanlige åresild.

9. November 1556.

På forespørgsel om forbud mod udførsel af korn, svarer Stege by efter afholdt borgermøde med anmodning om, at forbudet må opretholdes indtil Mikkelsdag, (når den ny høst er indkommet).

28. April 1557.

Kongebrev til Stege og flere købstæder, hvori det under straf på liv og gods forbydes at tilsidesætte forbudet mod udførsel af korn og klapholt (bødkertræ).

1557 har Stege by andraget om fritagelse for (resten af) sildeafgiften.

23. Juni 1553.

Kongebrev til alle byer ved Øresund — deriblandt Stege — i anledning af forhandling om fornyelse af de Vendiske stæders

privilegier, hvori det befales hver by at sende to borgere til København med de af deres privilegier, som de véd er imod de Vendiske stæders.

29. Jan. 1553.

Retterthingsdom fældes i Nyborg af kongen, Johan Friis og Ejler Hardenberg i sagen mellem Hr. Jörgen Lavrissön, sognepræst i Stege og provst på Møn, og 24 nævningsmænd, der havde svoret ham i fald for noget sølv, som med hans vidende skulde være kommet fra Stege kirke. J. L. frikendes, medmindre nogen kan bevise, at noget af samme sølv er kommet ham tilgode.

3. Aug. 1556.

Kongebrev fra Nykøbing, at Anders Skat på Bogø på den ene side og Niels Iversön¹⁾, Oluf Hansön, Jens Jyde og Hans Bön, borgere i Stege, på den anden side have været for kongen og de tilstedeværende råder (deriblandt Peder Oxe) i anledning af et vidnesbyrd, som de nævnte 4 borgere havde aflagt imod A. Skat, at han ikke opførte sig tilbørlig, da han boede i Stege som skomager. Sagen forligtes således, at vidnesbyrdet skulde agtes, som om det aldrig var udgivet.

1559 Oprør i Stubbekøbing.

Under ledelse af Mikkell Rask og Peder Mønbo have de »24 mænd« i Stubbekøbing afsat borgmestre, rådmænd og byfoged, fordi disse havde nedlagt markedet og brugt for mange af byens penge på offentlige rejser. De beråbte sig på, at det var gammel skik, at de selv valgte deres råd; tillige udvidede de antallet af dannemænd fra 24 til 48. Det nyvalgte råd blev derpå sendt til kongen for at stadfæstes; de traf kongen (Fredrik II) i lejren foran Heide i Ditmarsken, og kongen skriver derfra 15. Juni 1559 til lensmanden, Claus Hvitfeldt på Sjørup (Falster), at han skal undersøge sagens sammenhæng, men navnlig skal han på kongens vegne indsætte en ny byfoged, da borgerne intet dermed har at gøre. Hvitfeldt stævner dem da for landstthinget, men borgerne møder der med våben og væрге, med ror (geværer) og tændte lunter, som er de våben, der aflagte ere, og ingen almues folk må føre udi vort land Falster efter kong Christian den tredies brev

¹⁾ Han var på den tid borgmester, men »vidnesbyrdet« er måske ikke udstedt af ham i denne egenskab.

og recess. Da spurgte lensmanden, hvorfor de gjorde så. Til nogen kamp synes det ikke at være kommen; lensmanden har været dem for stærk, og han drog til byen og indsatte det gamle råd igen. Derefter stævnes borgerne for kongens retterthing, hvor dommen falder 4. Aug. Alle de 48 dömtes fra livet som oprørske mænd; de blev satte i tårnet (hvor?). Imidlertid kommer der 6. Aug. ordre til lensmanden, at han kan løslade de 43, men opskrive deres boslod og tinge med dem som oprørere (formentlig om deres frikøbelse). De 5 er formodenlig som hovedmænd bleven henrettede, deriblandt vistnok Mikkel Rask og Per Mønbo. En af dem, ved navn Morten Pedersön, er undkommen, men skal indfanges.

Noget senere indkommer så en ydmyg skrivelse til kongen fra de 24 mænd (formentlig ny) og beder ham stadfæste (et nyt) valg af borgmestre og byfoged (Jens Guldsmed). Svaret herpå kendes ikke. Men oprøret er slået ned.

Samtidig hermed var der stor stads på Falster. Kurfyrst August af Sachsen, kongens svoger, ventedes i besøg og skulde modtages med fyrstelig udredning. Af 4. Aug. foreligger to kongebreve, det ene til Claus Ulfeldt på Elmelunde, at han skal drage til Nykøbing og hjælpe Hvitfeldt med modtagelsen, det andet til borgmester og råd i Stege, at de skal sende alle færger og skuder til Gåbense for at overføre kurfyrsten til Vordingborg.

Ca. 1566 omtales en strid om valget af byfoged i Stege. Lensmanden (Povl Vobitser) lod ved sin ridefoged byfogeden i Stege afsætte; men hans ret hertil benægtes, fordi Stege by lå til kongens fadetur. Det var altså kun midlertidigt eller personligt, at Anders Bille havde fået byfogediet underlagt sig.

Det ses ikke, hvem denne byfoged har været, da bysbogen ikke er bleven ført under syvårskrigen.

I forskellige andre breve, der er opbevarede i Anders Billes arkiv, nævnes desuden følgende borgere i Stege:

1505. Jens Budde og Henrik Fikkösön, borgmestre, Markvord Skade, byfoged.

1508. Jens Budde og Per Jepsön, borgmestre, Jens Sture, Per Fikkösön, Niels Jepsön, Hans Persön.

1510. Markvord Skade, byfoged i Stege og landsdommer på Møn, Oluf Bille og Jens Hansön samt Ingvord Kelby.

1514. Lasse Mogensön og Jens Andersön, borgmestre, Lavrids Rode og Jens Stissön.

1515. Markvard Skade, byfoged.

1515. Symen Køsther, borger.

1517. Lasse Mogensön, Niels Jepsön, borgmestre, Ørgen Lavrissön, borger.

1517. Lasse Mogensön, Niels Jepsön, borgmestre, Hans Andersön, borger, Jakob Foss, købmand.

1519. Lasse Mogensön, Niels Jepsön, borgmestre.

1523. De samme borgmestre, Hemming Knudsön, byfoged, Hemming Lavrissön, rådmænd, Oluf Bilde, kæmner.

1523. De samme; endvidere rådmændene Hans Persön og Henrik Skræder og borgerne Jens Lavrissön, Ørgen Lavrissön, Jon Fikkessön og Niels Wolther.

1523 nævnes endvidere Jens Hansön, byskriver.

1523 tillige borgerne Oluf Smed, Anders Jepsön, Anders Hansön, Heming Hansön og Hans Skelvis.

1524. Jens Lavrissön, borger, Hemming Knudsön, byfoged og Mikkell Andersön, borger.

1524. Niels Jepsön og Lavrids Hansön, borgmestre, Hemming Knudsön, byfoged, Hemming Lavridsön og Oluf Smed, kirkevæрге, samlede i Stege borgerstue. Endvidere Balle Bragers i Møllestræde, Balle Styrmands, Anne Blaks ved Torvegaden, Påske Bøtkers i Langstræde. Disse 4 synes at have været »ølkoner« i skænkestuer. Vidner Matis Hansön, Bo Krus, Per Jyde.

1526. Niels Jepsön og Hans Guldsmid, borgere.

1528. Jens Lavridsön og Mikkell Andersön, borgmestre, den første sad i dommers sted på Stege bything, da Gregorius Olsön, byfoged, optrådte for Anders Bille. Endvidere Rasmus Lavridsön, rådmænd. Som vidner Lasse Mogensön og Niels Jepsön, der altså var afgæde som borgmestre.

1528. Mikkell Andersön, borgmester.

1535? På listen over de mange personer, der blev dømt fredløse, formentlig som følge af begivenhederne i Grevens fejde, findes af Stege: Per Stolts sønner, Niels Ravn og hans broder, Hennike Andersön, Jens Andersön af Langestræde, Per Brönings börn af Langestræde, Niels Lavridsöns søn af Langestræde.

1537. Borgmester Mikkell.

1538. Den samme.

1542. Mikkell Andersön, Hemming Lavridsön, borgmestre, Anders Bundtmager, byfoged.

1544. De samme tre. Desuden nævnes første gang Peder Mikkelsön, borger, formodentlig borgmesterens sön, Iver Hansön og Esge Jensön.

1545. Mikkell Andersön, Heming Lavridsön, borgmestre, Anders Bundtmager, byfoged, Jens Persön, byskriver, Thomas Albertsön, Lavrids Hemmingsön, Per Mikkelsön, Matis Nødhave, borgere.

1549. Mikkell Andersön og Peder Mikkelsön, borgmestre, Hans Skelvigis, Oluf Fynbo, Staffen Staffensön, Rasmus Henrik-sön, rådmænd, Anders Bundtmager, byfoged, samt som vidner ærl. og velb. mand Frans Påvisk og Hr. Jörgen Lavridsön, provst på Møn.

1553. 3 breve fra (borgmesteren) Peder Mikkelsön til Anders Bille.

1553. Peder Mikkelsön og Niels Iversön, borgmestre, Anders Bundtmager, byfoged, Staffen Staffensön, Lavrids Hemmingsön og Oluf Smed, rådmænd, og Frans Powisks, tolder.

»Stege bys bog« opbevares i rigsarkivet, topografisk samling C. og er i meget god behold. Den er i kvartformat, indbunden i et med rødt skind overtrukket svært træbind og indeholder 27 pergamentsblade.

Den er mærket med blyant »Rostgård no. 33« og er altså med dennes samlinger kommet til universitetsbiblioteket og derfra overført til rigsarkivet.

Skriften er for ukyndige ikke lett at tyde. Cand. F. Jessen har med megen omhu og dygtighed udført den her benyttede afskrift, der er aftrykt ganske ordlydende, da den aldrig har været trykt för. De mange forkortelser er udfyldte, men er på første side betegnede med fremhævede bogstaver. Med nogle forklarende anmærkninger vil almindelige læsere forhåbenlig kunne forstå teksten.

Med hensyn til de såkaldte bysbøgers oprindelse haves oplysning i et brev, der 25 Marts 1292 er udstedt af den bekendte biskop, Johannes Krag i Roskilde, der havde staden København i sin besiddelse. Biskoppen skriver heri (Dr. O. Nielsen: Københavns historie, s. 85), at »han som herre og dommer indså — med hensyn til sager mellem borgerne, der skulde høres og afgøres på fredelig måde —, at mange sager, som i forrige tider var førte for domstolene på Københavns almindelige thing (bythinget), og der ved beskedne mænds voldgift var afgjorte, i tidens løb var gået i glemme ved, at der ikke var vidner, som vilde aflægge sandt vidnesbyrd, og på grund af menneskenes svage hukommelse, hvorfor sager, der vedkom enker, forældrelose og andre stakkels mennesker, som ikke kunde fremføre sine sager for domstolen, atter ved begærlige og ugudelige menneskers ondskab voxede frem, og sandheden bukkede under« — derfor bestemte han i nærværelse af stadens øvrighed og andre lægmænd og klerke, at alle sager af hvilkensomhelst art, domme eller over-

enskomster, som forhandlede på bythinget eller i nærværelse af rådmændene (rådstuemøder), skulde indføres i stadens bog til evindelig ihukommelse, for at ingen bedragerisk kunde modsige bogens indhold.

Denne stadsbog, til hvilken der flere gange henvises, antages at være bleven tilintetgjort i Københavns brand 1728. Dr. Nielsen beklager, »at ingen af de gamle stadsbøger er i behold, thi derved såvner vi kilder, der kunde have givet os klare efterretninger om middelalderens forhold«. Til vidnesbyrd herom anfører han et brudstykke af en biskoppelig thingbog, og af en gammel stadsbog fra Stralsund, hvor der er opbevaret udførlige stadsbøger af flere arter. I Danmark har vi forskellige sådanne optegnelser, de ældste fra Ålborg, Randers, Ribe¹⁾, Slesvig, Helsingør og Malmø; men ingen af disse bøger går længere tilbage end reformationstiden, flere er yngre. I løbet af middelalderen synes disse bysbøger at have taget forskellig skikkelse, og flere steder har man formodenlig nøjedes med at føre en slags thinglæsnings- eller skødeprotokol. Fra byen Slesvig har vi en saakaldet »Schotelbock« : Skødebog. Bogen indeholder gårdhandler og lignende samt nogle historiske optegnelser, men den rækker kun fra 1524 til 1567, og er hele tiden ført med samme hånd, altså formodenlig en senere afskrift. Hos Falck (Staatsb. Magazin 9, 476) siges der, at »den ældste ikke mere forhåndenværende skødebog fra det 15de århundrede blev kaldet »Schotelberbock«, fordi man ved skødets udstedelse drak øl (ber) til lidkøb (lid, drik).

I denne retning har bysbøgerne formodenlig oftest gået, og netop sådan er Stege bysbog, der i Danmark er enestående i sin art, forsåvidtsom den virkelig rækker tilbage til middelalderen, idet den er begyndt år 1418 og fortsat til 1607. Den har naturligvis vel været kendt før — den er allerede citeret hos Paludan — men den synes ikke at have vakt den opmærksomhed, som den fortjener. Således har dr. P. Munch i sit ellers saa grundige værk om købstadsstyrelsen (1900) ikke undersøgt Stegebogen. I en fortegnelse over, hvad der findes af denne art fra vore købstæder (s. 191), siges om denne bysbog, at den rækker fra omtrent 1540—1602. Man må formode, at forfatteren kun har set på bindets inderside, hvor der just findes en notits fra 1548 og

¹⁾ Fra Ribe hedder det 1474, at da blev et gavebrev indskrevet i »bysens bog på rådhuset«.

en fra 1603, og mulig anset dette for en indholdsangivelse. Ligeledes siges i samme værk s. 198, at borgmester og råd indførtes i Stege 1696; dette kan misforstås, som om Stege ikke havde haft borgmester og råd så langt tilbage, som nogen kilde rækker. Vel indeholder bysbogen væsentligst kun ejendomshandler; en tilførsel på dens forreste bind angiver dens plan, idet det hedder, at 30 Nov. 1548 «blev Per Maribo's have indskrevet udi bys bog»; men indirekte giver den en stor del oplysninger af social, personal og lokal interesse, og har derhos en ikke ringe sproglig betydning ved at vise sprogets trinvis udvikling gennem 2 århundreder ved overgangen fra middelalderen til den nyere tid. Også enkelte historiske optegnelser findes indskudt nogle steder, ligesom vi finder flere historisk bekendte personer nævnte.

Formentlig vil ingen anden Dansk købstads ejendomsforhold kunne stedfæstes så langt tilbage i tiden.

Bogen begynder med en pyntelig Latinsk indledning med røde minuskelbogstaver (svarende til tidsalderen). Heri meddeles, at borgmesteren, Johannes Ferkentin på St. Jörgensdag (23 April) 1418 indrettede denne bog med alle rådmænds og bymænds råd. Derefter er sproget Dansk — det er netop overgangstiden fra Latin til Dansk i offentlige aktstykker — kun en enkelt gang nogle år efter indføres en ejendomshandel på Latin. Den første side har oprindeligt ikke indeholdt andet end indledningen.

Med en hånd fra århundredets slutning er senere indført en fortegnelse over alle de da udstedte privilegier af fremfarne konger, hvori findes hidtil ukendte oplysninger om købstadrettens tilblivelse (se nedenfor).

På den anden side har (formodenlig) borgmester Ferkentin ladet begynde en fortegnelse over byens grundejendomme, inddelt efter fjerdinge, begyndende med Nørrefjerding, der er sat som overskrift. Efterat der er indført borgmesterens egen og en ejendom til, er der ikke skrevet mere på denne side. Man har desværre opgivet planen at optegne ejendommene fjerdingvis, hvilket vilde have givet os den klareste oplysning om byens daværende bebyggelse.

På tredje side begyndes med en anden samtidig hånd. Efter

afholdt rådstuemøde af al almuen har man besluttet at give en fortegnelse over alle de, »som jordegods have i Stege«. (Man kan gætte på, at Ferkentin kun har tænkt at lade indføre enkelte fornemme borgeres ejendom, men at almuen har villet have alle med). Men i begyndelsen er oplysningerne kun tynde, man har nøjedes med ejernes navne og lidt efter tillige forgængernes. Denne navnefortegnelse, ført med to håndskrifter, omfatter 65 grundejere.

På 5te blad tager en ny hånd fat, og herefter er oplysningerne noget fyldigere med enkelte tydeligere stedlige betegnelser. Siden er bogen øjensynlig en skødeprotokol, hvori der med stadig vekslede håndskrifter indføres de efterhånden foregående ejendomshandler i korte uddrag. Af og til anføres det pågældende årstal, første gang 1452.

Således fortsættes indtil 1597 med enkelte afbrydelser.

Derefter følger en blank side. På den næste side er sidst i århundredet begyndt en fortegnelse over de af byen udlejede haver (de første breve herom er fra 1543), og her er 1607 tilføjet leje af en bod. Forinden er der med en håndskrift fra tiden ved 1530 indført på det sidste blads første side nogle meddelelser om fæstningsværkernes istandsættelse og på sidste side har borgmester Mathias Knudsön 1588 med egen hånd gjort nogle historiske optegnelser om kongehuset (Frederik II og Christian IV) samt om de samtidige lensmænd Peder Munck og Brejde Ranzau. Også på insidernerne af bindet findes nogle stedlige optegnelser fra begge århundreder.

I fortsættelse af bysbogen er aftrykt, ordrett eller i uddrag, de aktstykker vedrørende Stege by i det pågældende tidsrum, som kan tjene til supplerung af bysbogen. De af disse afskrifter, der er afskrevne ordret, skyldes også Hr. cand. Jensen.

Til bedre forståelse af bysbogen vil en udsigt over, hvad man véd eller kan slutte om byens oprindelse og tidligere historie, være ønskelig. Det er i det hele ikke meget, når bortses fra Stege slot, hvis skæbne bedst berettes i forbindelse med hele øens, som styredes derfra; også St. Hans kirken, hvorom der vil blive fortalt i forbindelse med Møns øvrige kirker, vil foreløbig blive

forbigået, så meget hellere, som der netop nu forestår en grundig undersøgelse af den interessante bygning.

Vi må da først erindre, at Stege by ikke er født som købstad; den hører ikke til de byer, der er voxet frem af en oprindelig selvejende landsby. Det umiddelbart omgivende land tilhørte i Valdemarstiden kongen, og dette har utvivlsomt også været tilfældet med selve den grund i slottets umiddelbare nærhed, hvor byens første anlæg fandt sted. Den befæstede plads ved indløbet til Noret (Keldbybugt) kan spores tilbage til begyndelsen af det 12te århundrede. Hele den nuværende havn lå til slottet, og indløbet var først spærret med et pæleværk, hvoraf navnet Stege hidrører. Stege (Stige, Stikæ, Stækæ, Stæk, Steg, Stejg o. s. v.) betyder netop en snæver gennemsejling, spærret af pæleværk (stager); bruges i denne betydning endnu i Sønderjylland; Oldnordisk stika, at dæmme op med pæle, stiki, stav. Derfor genfindes navnet mange steder, hvor omgivelserne er af lignende art. Stige ved udløbet af Odense å, Stegeøerne ved Bogense, Hohenstege i Holsten, den gamle kongsgård Steig i Norsk Nordland, samt de bekendte borge ved Sverges østkyst, Stegeholm i Småland, Stegeborg i Østergötland, Stäkesund med det berømte Stäke slot ved Mælaren og vistnok flere steder. Disse navneligheder har ofte grebet forstyrrende ind i behandlingen af Steges ældre historie. Når biskop Jakob af Roskilde 1350 testamenterer til marsken, Evert Moltke, en blide og et par »stæketyve«, må dette ord vistnok betyde belejringsredskaber til at gennembyrde stæker : palisaderinger. Det adelige navn, Stegh, har vistnok samme oprindelse.

I betydningen af stage eller stavre kommer ordet formentlig igen i en snurrig retssag fra 1462. Hr. Peder Nielsön (Ulfeldt) til Broholm på Fyn var med sine sønner ude at drage fiskevåd i Gudme sø. Da kom der til ham en mand ved navn Oncker (navnet Unger er kendt under Christian I) med ærende fra Hr. Palle marsk. Hr. Peder vilde give sig tid til at drage garnet op og opfordrede Oncker til at hjælpe sig. Da denne ikke vilde hjælpe at drage de fisk op, som han selv skulde æde af, blev Hr. Peder så vred, at han slog ham med et træ (formentlig en stavre) mellem hans hænder, men det skadede ham ikke til liv eller helbred. Derefter fik herremanden øgenavnet »Stegefisk«, som Oncker sagtens havde lavet; og herom krævede Hr. Peder et thingsvidne på Gudme herredsting. Der udmeldtes da et »stokkenævn« på

12 dannemænd, »fordi at hun (∴ stokkenævn) er stærkere end thingsvidne«. Stokkenævnet trøstede da Hr. Peder ved at give ham det bedste skudsmål »lige fra det første i hans oprindelse og siden alle hans livs dage«. »Stegefisk« sigter sandsynligvis til den ejendommelige måde, hvorpå Hr. Peder brugte en stavre til at fremme sit fiskeri.

(På skiftet efter samme Hr. Peder 1473 tilfaldt Broholm forresten de Mønske Fikkessonner).

Efter disse udflugter vedrørende Stegenavnet vender vi tilbage til byen.

I det 12te århundrede flyttede silden fra Østersøens sydkyst til Øresund og omliggende vande. Alle Danske kastede sig efterhånden over fiskeriet, og tæt Nord for »Stæket« var der da på kongens grund formodenlig opvoxet et fiskerleje, der havde sin bådeplads ved »Djufsbro« (Dybsbroen, hvilket navn nu er forvansket til »Dystbro«(stræde)!

Da byen senere (i 15de århr.) bliver befæstet, ses det, at der er bygget en enlig skandse til forsvar for bådepladsen ved Dybsbro, som dengang har været borgernes eneste egen havn. Fiskerlejet har derfra udbredt sig mod Nord langs Langestræde, som er byens ældste del, og der har fiskerne bygget sit gildeshus, der efter 1250 er indviet til fiskernes helgen, St. Erik (den myrdede kong Erik Plovpenning).

Fra St. Eriks gilde er byens styrelse sikkert i begyndelsen udgået, indtil den efterhånden har fået en bedre ordnet kommunal forfatning, der så er bleven stadfæstet sammen med købstadsretten.

En kreds af flere Eriks gilder har omfattet fisker befolkningen ved de omliggende farvande, hvorom der bliver berettet i en særlig afhandling om Eriksgildernes historie. Senere ned i tiden har vi forskellige vidnesbyrd om, hvorledes fiskeriet spillede hovedrollen i erhvervslivet; alle samfundsklasser, både borgere og bønder toge ivrig del deri. Men det vigtigste sildefiskeri foregik væsentligst i August og September måneder. I den øvrige del af året måtte der delvis søges andet erhverv for at skaffe den daglige føde, og allerede kong Valdemar sejr (begyndelsen af 13de årh.) har indrømmet pladsens beboere ret til at græsse deres kvæg og heste i de omliggende kongelige skove og græsgange, hvilken ret efterhånden har udviklet sig til besiddelse: foreløbig af den grund, hvorpå byen efterhånden byggedes, langt senere af de

udenfor liggende marker. Kong Valdemars brev, således som dets indhold gengives i Erik Glippings brev af 1268, kalder beboerne »villani de Stege«. Ifølge Du Cange betød villani oprindelig landboere i modsætning til civis, borger, og civitas, borgerstad, isærdeleshed en biskopstad til forskel fra en kongelig borg. Sandsynligvis har en lignende forskel i ordenes betydning været kendt her i den ældre middelalder; men det kan næppe tydeligt påvises, da ordet villani snart bruges i begge betydninger, ligesom nu ordet by kan være både købstad og landsby. Vi har imidlertid et andet vidnesbyrd om, at Stege næppe var anerkendt som købstad i Valdemarstiden. I Valdemars jordebog findes en fortegnelse over de til plovskat ansatte købstæder på Sælland og småøerne. Her er Stege ikke nævnt, men på den plads i rækken, hvor man skulde vente en købstad på Møn, nævnes Høgekøbing¹⁾, som formodes (se bogen om Jakob Sunesön, S. 106) at have været den til Borre hørende købstad, som har havt oprindelig jordejendom. Sålænge dens farvand var sejlbart, har den blomstret; men med tilsandingen er den sunken i forglemmelse, om end den endnu på reformationstiden bærer det fornemme navn civitas, og har fået sin købstadsret anerkendt endnu 1648. Stege kan dog godt allerede 1231 have været en ret betydelig plads, om end den ikke nævnes i jordebogen, fordi den ingen jord ejede, der kunde sættes i plovskat. Den kom ialfald snart til ganske at overfløje Borre.

Spørgsmålet om, når Stege opnåede købstadsret, har hidtil ikke kunnet besvares; man har som det ældste dokument kun kunnet henvise til det brev af 14. Maj 1268, hvorved kong Erik Glipping stadfæster beboernes adgang til kongens skove og græsgange.

Bysbogen indeholder imidlertid herom en vigtig oplysning. Som det første af de på første side anførte 14 kongelige breve, nævnes »de privilegier, som konning Erik haver undt og givet os«, og derefter anføres brevet om græsgangene, »som forskrevne konning Erik også givet haver«. Dette sidste er utvivlsomt brevet af 1268, og det ses således heraf, at Stege bys privilegier (s: som købstad) er givet af samme kong Erik Glipping. Årstal og datum herfor er desværre ikke angivet.

At privilegierne i bysbogen er anført som no. 1, behøver just ikke at vise, at de er ældre end no. 2, da det var naturligt

¹⁾ I bysbogen nævnes også i sammes nærhed et Høvemærk.

at stille selve privilegierne i spidsen. Desuden nævner det andet brev kun »beboerne i Stege«, men ikke noget »råd«, langt mindre borgmester, hvoraf man vel kan slutte, at byen endnu ikke 14 Maj 1268 havde fået sin stadsret. På den anden side er kongen netop i disse år stærkt beskæftiget med at ordne købstædernes forhold. 15. Juni 1268 får Roskilde stadfæstelse på sin ny stadsret, som byen selv havde udarbejdet; og denne ret blev mønstret for de Sællandske købstæder. I løbet af dette år kan man sikkert antage, at også Stege har fået sin stadsret, vistnok overensstemmende med Roskilde ret. »Privilegierne« kan næppe være givne før det andet brev, men sandsynligvis i samme år. Der er en mulighed, ja, vel endog en formodning for, at de er givne samtidig med det andet brev til de fra Stege udsendte »villani«, altså udstedt i Næstved 14. Maj 1268.

Da det vil have sin interesse at se alle byens breve og rettigheder samlede på ett sted, aftrykkes de her således som de 1648 i afskrift indsendtes til ny stadfæstelse og derefter opbevares i rigsarkivet, hvor nærværende afskrifter er tagne. Derefter kan de sammenlignes med listen i bysbogen.

Danske kancellis arkiv.

Kopier af byprivilegier for Stege, indsendte 1648.

Stege Byes Preuilegier och Friheder.

Effterschreffnne copia aff kongelige breffue paa denne kiøbsted
Steege byes friheder som følger:

Wii Christian¹⁾ med guds naade, Danmarckis, Suerigis, Noriges, Vendens och Gottes konning, hertug udj Sleszuig, och hertug vdj Holsten, Stormarn, och Ditmerschen, greffue udi Oldenborg och Delmenhorst, gjøre alle vitterligt att vor elschelig borgemester och raad i Steege haffuer nu verit her fore osz, och vor elschelig raad med vor forfadars konning Erickes breff som hand haffde med begaffuet dennem omb schow och fægang, liudendis ord fra ord som her efter følger:

E.²⁾ dei gratia Danorum Slauorumque rex uniuersis hoc

¹⁾ Christian I.

²⁾ Erik Glipping.

scriptum cernentibus salutem in domino. Noueritis, nos latoribus præsentium villanis nostris de Stege concessisse, quod ipsi in sylis *nostris villam eorum circum jacentibus pascuis quo ad jumenta ipsorum et pecora adeo libere gaudeant de coetero, sicut tempore dilecti aui nostri quondam Valdemari regis dignoscuntur liberius habuisse*. Inhibemus igitur, ne quis advocatorum nostrorum, qui ibidem pro tempore fuerint, dictos villanos impediunt super gratia hujusmodi ipsis a nobis jam concessa, sicut regiam effugere volunt ultionem. Datum Nestwed anno domini 1268 14 Maii teste domino Matthæo dapifero¹⁾.

Huilckett breff wi fuldbyrde och stadfeste at bliffue ved sin fulde macht vdj alle maade, som det liuder och vduiser; forbiudendis alle i huo de helst ere eller vere kunde, och serdelis vore fougder och embidtzmend, som nu er eller kommen-dis vorder, paa vor slaatt Steege for^{ne} vor borgemester raad och menighed udj Steege her imod paa for^{ne} schow och fæg-gang at hindre eller vforrette i nogen maade vnder vor kongelig heffn och vrede. Datum castro nostro Stege die diuisionis apostolorum anno domini 1476. Nostro sub secreto præsentibus appenso.

Derneft trende kongelige breffue, som ere vnder een for-segling.

Det første vdgifuet aff Kong Christopher²⁾ ao. dni. 1321 paa latine, anlangendis, att hand stadfester dennem alle huis privilegier och friheder, som de haffue hafft udi forrige kongers thider.

¹⁾ »E(rik) af Guds nåde de Danskes og Slavers konge hilser i herren alle dem, som ser dette brev.

I skal vide, at vi har tilstået overbringerne heraf, vore bymænd i Stege, at de i vore skove, der ligger omkring deres by, må nyde græsgang til deres trædyr og kvæg ligeså frit forresten, som de erkendes at have havt det i fremfarne konning, vor elskede farfader, Valdemars tid. Forbyde vi altså, at nogen af vore fogeder, som der for tiden ere, hindre nævnte bymænd i den gunst, der således af os er dem tilstået, forsåvidt de ønsker at undgå den kongelige hævn. Givet i Næstved i Herrens år 1268 14. Maj, med drosten, Hr. Mathias, som vidne.

(Den moderne datering »14. Maj« istedetfor »St. Kristians dag« må skyldes en senere afskrift, da kongebrevet af 1476, hvori kong Eriks brev er gengivet, selv har den middelalderlige dateringsmåde, »dagen for apostelenes deling« : 15. Juli 1476).

²⁾ Christoffer II.

Det andet aff kong Erich¹⁾ vdgiffuet an. dni. 1410.

Det thredie, vdgiffuet aff kong Christopher aff Beyern ao. dni. 1447, liudendis alle 3 lige eet, och formelder kong Christophers breff, ord fra ord som föllger.

Wj Christopher med guds naade, Danmarckes, Sueriges, Norges Vendes och Gottes koning paltzgraav paa Rein och hertug i Beyern, giøre vitterligt alle mand, att alle de priuelegia frelse och frihed, som vore forfædre koninger i Danmarch haffue vndt och giffuet vore elschelige borgere och meenighed i Stegeburg j Møen, de samme preuilegia frelse och frihed vnde vi dennem fremdelis aff vor synderlige gunst och naade, och stadfeste vi dem och fuldburdhé med dette vort obne breff i alle maade som deris priuelegia och frihed liude som dette vort breff er wetherhencht. Thj forbiude vi alle vore fogeder och embidtzmend och alle andre jhuo de helst ere for^{ne} vore borgere emod denne vor gunst och naade att hindre møde eller vforrette i nogen maade vnder vor hylleste och vrede. Datum castro nostro Haffniensi. Dominica Quasimodogeniti²⁾ etc. sub. secreto vt prius.

It breff vdgiffuet af kong Christopher aff Bayerenn ao. domini 1447 formellendis.

Wi Christopher med guds naade Danmarckes Suerigis Norges Vendes och Gottes koning, palatzgreffue paa Rin och hertug i Beyern, giøre vitterligt at vi haffue vndt och til ladet med dette vort obne breff, att vore elschelige borgere och allmuffue j Steege paa Møen, maa frj och wbehindrett kiøbe i Sielland och anderstedtz i vor rige, korn, øxen och fæ och andre ædende vare till deris behauff, thj forbiude vi alle vore fougeder borgemestere och embidtzmend och alle andre, jhuosomheldst det er eller være kunde for^{ne} vore borgere her emoed at hindre mødte eller wforrette vnder vort bylleste och vrede.

Daterit ut prius.

¹⁾ Erik af Pommern.

²⁾ Søndag »Quasimodogeniti« 16. April.

1) Noch jt breff vdgifuen aff kong Christiern¹⁾ ao. 1450
lydendis

Wi Christiern med guds naade Danmarckes Norges Vendes och Gottes konning greffue i Olldenborg och Delmenhorst, giøre vitterligt att for osz er beret att menige allmue och bønder som bygge och boe paa Møen fare till Thyschland och fra, och driffue kiøbmandschab ligeruis som andre kiøbmend, och derforre bliffue vor kiøbsted Steege særlige fornædret och forderffuet, huilckett wi ey tilstede ville, men ville at bønder bierge sig aff ager och engh, och kiøbmanden af kiøbmandschaff; thj forbiude vj haardelige nogen bønder paa Møen, her effter att driffue kiøbmandschaff, føre vi haffue dette ærende offuerveyet med vort raad, och vorde der anderledis emoed dreffuet, nogen att giøre her imoed, da ville vi rette der offuer som vedbør. Datum castro nostro Aleholm etc. Anno vt prius. Nostro sub secreto.

Kong Christierns¹⁾ breff wdgifuen ao. 1481, formellendis

Wi Christiern med guds naade, Danmarckes, Sueriges, Norges, Vendes och Gottes koning, hertug i Sleszuig och Holsten Stormarn och Ditmerschen hertug, greffue i Oldenborg och Delmenhorst, giøre alle vitterligt at vore borge-mestere, raad och menighed udj vor och cronen kiøbsted Steege, haffue ladet kære her fore osz at mange kiøbmend, hoffmend, bønder bøndersønner och andre forprangere, som der paa landet komme och ere, kiøbe korn och anden vare aff bønderne der paa landet, saa att ey vdkommer till Steege till kiøbs hues der paa landet er, vor borgere i Steege till forfang och schade, huilchet vi jngelunde her effter ville eller maa tillstede, thj haffue vi nu for^{ne} ærende offuerveyet med vore elschelige raad och fore for^{ne} vor kiøbstedes Steege och jndbyggeres beste och bestand skold²⁾ schicket och wille at fuldelige holdes schall, att ingen kiøbmand, hoffmend, bønder eller andre forprangere, jhuo de helst er, schulle haffue nogen handtæring eller kiøbmandschab med korn eller nogle andre vare med bønderne paa landsbygden der omkring Steege eller andersteds der paa landet for^{ne} vor

¹⁾ Christian I.

²⁾ »skyld«, der mangler et s efter bestand.

kiøbsted Steege och dendtz indbyggere till forfang i nogen maade, findes och nogle kiøbmend, hoffmend, bønder eller forpranger, jhuo de helst ere, nogen håndtæring eller kiøbmandschab att haffue eller driffue paa landett med bønderne, vor kiøbsted Steege till forfang, da schulle de haffue forbrøedt till osz paa baade sider, huis de i saadanne maade handtære. Och haffue vi befalett och fuldmacht giffuet och med dette vort obne breff befale och fuldmacht giffue vor embidtzmend paa Steege och vore borgemestere och raad sammestedtztz at hindre, och hindre lade, saadane forprangere och bønder med hues de forhandtære i saadane maade, som her imoed gjør, hvor de der paa landet findes, och forbiude vi alle jhuo de helst ere och vere kunde her effter nogen kiøbmandschab eller handtæring at haffue eller driffue med bønderne der paa landet med korn at kiøbe eller vdj andre maade vore vndersaatte i Steege till forfang vnder vor kongelige heffn och vrede, och saa frembt vi schulle ey lade rette derud offuer, som bør at rettes offuer dennem vor breff och bud ey holde vilde, men huosom kiøbmandschab vill driffue eller handtære der paa landet, hand gjøre det udj for^{ne} Steege och ey anderstedtz, som det sig bør. Datum in civitate nostra Roschildensi feria sexta proxima post dominicam Reminiscere¹⁾ ao. domini vt prius.

sub secreto appenso.

Kong Hanszes breff, ao. 83 saa formellendis.

Wj Hans med guds naade, Danmarches, Norges, Vendes och Gottes koning, vduald till Suerige, hertug udj Slesuig och hertug udi Holsten Stormarn och Ditmerschen, greffue vdj Olldenborg och Delmenhorst, gjøre vitterligt for alle, vj aff vor synderlig gunst och naade haffue tagett och vndfangenget och med dette vort obne breff thage och vndfange vore kierre vndersaatte borgemestre raadmand och menighed udj Steege, deris hion thiennerer och alt deris goeds ihuad dett helst er eller neffnes kand, vdj wor kongelige hegn vern fred och beschermelse besynderlige att forsuare och fœordre i tinge till rette, haffue vi och stadfestet och fuldbiurdet och med dette vort obne breff stadfeste och fuldbiurde

¹⁾ givet i vor stad, Roskilde, 6te dag næst efter Søndagen »Reminiscere« i Herrens år som ovenfor (23. Marts).

dennem alle de privilegier och friheder som høybaarne første koning Christiern vor kierre her fader, huis siel gud naade, och andre vore forfædre fremfarne koninger i Danmarck, dennem och for^{ne} deris bye tillforn for osz naadelige vndt giffuet och stadfested haffue, saa at de dennem her efter nyde bruge och beholde maa och schulle i alle maade, efftersom de obne breff dennem deromb giffne ydermere indeholde och wduise, vnde vi och tillade, att omb nogen borger sette sig op emod vor borgemester och raadmand der i byen eller gjorde noget opløb, opstøed eller opiszninger emoed dennem, da schulle och maa for^{ne} borgemestere och raad dette ¹⁾) offuer dennem det gjør, och nyde saadanne privilegier som vore borgere udj Kiøbinghaffn och Roeschilde haffue och nyde, der omb, thj forbiude vi alle vore fogede och embidzmend och alle andre for^{ne} vore vndersaatte i Steege boendes, her emoed att hindre eller hindre lade, eller udj nogen maade att vforrette, vnder vort kongelige heffn och vrede, etc. Daterit Ringsted ao. etc. 83. sub secreto.

It breff aff kong Hans wdgiffuen ao. 1507 formellendis.

Wi Hans med guds naade, Danmarckes, Sueriges, Norges Vendes och Gottes koning, hertug udj Sleszuig i Holsten Stormarn och Ditmerschen greffue udj Oldenborg och Delmenhorst, gjøre alle vitterligt at vore kierre vndersaatte borgemestere raadmend och menighed her i vor kiøbsted Steege haffue nu beret her fore osz huorledis at vore kierre vndersaatte bønder och menige almuffue her paa Møen ey ville søge torff med huis korn och vædt²⁾) de haffue at selge till for^{ne} vor kiøbsted Steege, men føre det her aff landet och indtill Thyschland for^{ne} vor kiøbsted Steege och desz jndbyggere till stor schade och forfang, huilcket vi her efter jngenledis tilstede ville. Thj bede vi och biude eder alle vore kierre vndersaatte, bønder och menige allmuffe, som bygge och boendis er her paa vort land Møen, attj her efter inted korn som eder sielffe tilhøre eller vædt, føre her aff landet och indtill Thyschland, men huis korn och vædt som i

¹⁾ skal være: rette.

²⁾ >: ved, brænde.

haffue att sellge ville, det ville vi attj føre schulle jnd udj vor kiøbsted Steege der med dett till marckett och thorff at stande, och sellge for saadanne peninge och verd som schelligt er, och ville vi och tillade at for^{ne} vore kierre vndersaatte bønder och menige almuffe her paa landet ville selge och føre indtill Thyschland med deris eget hiemføding hues de haffue och sellge ville effter de privilegiers och breffs liudelse som de derpaa haffue¹⁾). Giffuet paa vort slott Steege sancti Thomæ apostoli afften²⁾, aar som for**bem**³⁾.

Wnder vort zignett.

Endnu jt breff vdgiffuen aff kong Christiern³⁾ ao. 1516 formellendis

Wi Christiern med guds naade Danmarckes Norges Vendes och Gottes koning vduald koning till Suerige, hertug vdj Sleszuig och i Holsten Stormarn och Ditmerschen, greffue udi Oldenburg och Delmenhorst, giøre alle vitterligt att, efftersom vi nu tillforn, osz elschelige vore kierre vndersaatte menige kiøbstedmend udj Sielland, tillgoede och bistand haffue giort en schickelse, och vndt dennem saadan frihed att vdj Sielland nogen marckede, *uden alleniste fire, som ere Roeschillde, Kiøge, Ringsted och Slangerup, marckede holdes schulle, da haffue vi dog aff vor synderlige gunst och naade vndt och tilladet, och med dette vort obne breff vndne och tillade, att vore kierre vndersaatte udj Steege maa och schulle haffue och holde huert aar udj deris bye et adellmarcket som der huer sancte Marie Magdalene dag⁴⁾ stande och varafftig vdoffuer bliffue schall.* Och vor och cronens rettighed der med udi alle maade vforkrencket, thj forbiude vi alle jhuo de helst ere eller vere kunde, særdelis vore fogeder och embidtzmend for^{ne} vore vndersaatte udj Steege her emod paa for^{ne} marcket at hindre, hindre lade, møde, platze⁵⁾, vmage,

¹⁾ En stadfæstelse på denne rettighed for bønderne er givet 1542 af Christian III.

²⁾ 20. December.

³⁾ Christian II.

⁴⁾ 22. Juli.

⁵⁾ plage.

eller udi nogen maade at vforrette vnder vort hyldest och naade.

Giffuet paa vort slott Nykiøbing othenszdagen nest effter Quasimodogeniti¹⁾ søndag, aar som forbem^t er.

Wnder vort zignett

It breff wdgiffuet aff kong Frederich den første, lydendis.

Wi Frederich med guds naade vdvaldt²⁾ koning till Danmarch och Norge hertug i Sleszuig, Holsten, Stormarn och Ditmerschen, greffue i Oldenborg och Delmenhorst, helse eder alle vore kierre vndersotte borgemester raad och menighed som bygge och boe udj kiøbsted Steege, kierlig med gud och vor naade, vider at for osz elschelige Niels Jbszen³⁾ vor borgemester Lauridz Jensen raadmand haffue beret for osz och vort elschelige Danmarches riges raad, eders ærende, brøster och klagemoll paa *menighedens veigne vdi eders bye som her effterfølger.*

Først at præster, fougder och bønder, bruge handel och kiøbmandschaff kiøbstederne till schade etc. Der paa giffue vi och vort elschelige Danmarches riges raad saadan suar: Att præster, fougder och bønder, schulle ey kiøbslaa her effter vden till deris egen gards opholdelse och ey till forprang i nogen maade; men haffue de noget at selge, da schulle de det selge kiøbstedmend och kiøbmend rigens indbyggere, och som i och andre vore vndersotte, kiøbstedmend bekær⁴⁾ at Skaatter⁵⁾ och biszekremer løbe om i landet och kiøbe och selge paa landsbyerne, kiøbstedmend till forfang och imod deris priuilegier och friheder, huilcket vi icke ville tilstede schee schall effter denne dag i nogen maade, och haffue derfor vndt och tilladet att huor slig findes da maa borgemester, byfoegder och lenszmend straffe dennem effter kiøbstedernes priuilegiers lydelse, desligeste haffue vi vndt och tilladet att borgemester och raad schulle fuldmacht haffue at giøre

¹⁾ 2. April.

²⁾ Han var endnu ikke kronet.

³⁾ = Niels Jebson, der er kendt af andre breve.

⁴⁾ klager.

⁵⁾ Skotter bosætte sig som købmænd enkelte steder i Danmark i slutningen af det 15de årh.

schickelse paa borgesmede¹⁾ och schoemager, huor effter de dennem holde schulle effter deris priuilegiens lydelse, och desligeste at giøre schickelse huorledis holdes schall, om embidtzmend²⁾ som først komme i nogen embede³⁾ paa det de iche schulle saa hordeligen besuæris som her till veret haffuer. Sammeledis som och andre vore vndersotte kiøbstedmend her i Sieland lade beklage, att her bruges udj landet vlauglig hauffne till kiøbmandschab, dennem till schade, huilcket vi och ey heller ville tilstede at schee schall det saadan vlauglich hauffne bruges till kiøbmandschab vden bruges till fischerj her effter. *End effterdi at koning Christiern³⁾ stander endnu dagligen effter rigens forderff, derfor bede och biude vi och vort elschelige Danmarches rigens raad eder och alle vor kiøbstedmend her i riget och fuldkomeligen raade attj for eders egen velfart schylld rette eder effter med gode harnisch, bøszer och andre gode verge, och vere dertill rede med nat och dag at affverge vor rigens och eders egne schade och forderff, som osz och alle rigens indbygger macht paaligger, vi med vort elschelige Danmarches rigens raad och gode mend her i riget ville alle vere veluillig till med heste och harnisch at affuerge rigens schade och forderff, aff ald vor yderste magt och formue; desligeste giffue vi och vort elschelige Danmarckis raads raad eder at betenche de store velgierninger, hielp och trøst, som de Lybsche och Vendische steder haffue osz och Danmarches rige⁴⁾ beuist i denne lange feide, och de endnu ere veluilligen till att voffue liff och godz hos osz och Danmarchs rige om noget paakomer, thi bede vi och osz elschelige Danmarckes riges raad at i førdre och fremme deris borger och kiøbmend som hid komme udi riget till det beste och ey tilstede at dennem scheer vret eller forfang i nogen maade, thi ald den stund vi vore riger och førstendome, och stederne giør et med hver andre, da bliffue vore riger, førstendomme och stederne ved macht. Findes och nogen aff vore borgere, huilcket wi iche formoede eller haabe,*

¹⁾ Herregårdssmede.

²⁾ Håndværkere.

³⁾ den nylig fordrevne konge, Christian II.

⁴⁾ Således skriver den ny konge til Møn, der nylig var bleven hæret af Lybækkerne!

som iche er deris borgemestre och raad hørig och lydig i disze artichle eller i andre maade, da schulle borgemester och raad haffue fuldmacht till at straffe dennem tilbørligen. Skulle i och andre alle vore kiøbstedmend nyde deris priuilegier ved fuldmacht och wforkrenchet i alle maade, som dennem giffne er aff fremfarne koninger i Danmarch, naar wi haffue anammit vor kroning, da wille vi dennem naadeligen stadfeste. Bede vi eder och alle andre kiøbstedmend, wor kierre wndersaatte her i riget at i lade eder i alle maade findes veluilligen emod osz och vort elschelige Danmarches riges raad med troschab som gode och thro vndersotte bør at giøre, vi wille igien ramme och wide alle eders gaffn och beste, och euig bistan, saa i osz tacke schulle. Befalendis eder gud.

Giffuet paa vort slot Kiøbenhaffn mandagen nest efter vor frue dag visitationis¹⁾ aar 1524.

Wnder vort zignett.

Endnu et breff meddeelt borgemester raad och menighed vdi Steege, formellendis som efterfølger.

Wi Christopher med guds naade, greffue udj Oldenborg och Delmenhorst etc. giør alle vitterligt at vi aff vor synderlig gunst och naade, saa och for throschab och villighed, som vor vndersotte borgemester²⁾ raad och menighed vdi Steege høyborne første koning Christiern vor kierre her frende och osz her till giort och beuist haffue och her efter throligen giør beuise maa och schulle, haffue vndt och tilstede och med dette vort obne breff paa for^{ne} høybaarne første koning Christierns vor kierre her frendes och vor egen vegne, *vnde och tilstede at de maae och schulle anamme till dennem Vlszhale³⁾ och Vlszhale Fang, med eng, schouff och aldt andet huis der tilligger, och det nyde, bruge och beholde till deris byes nytte* och behoff, for en frj eyendomb till euig tid, thj forbiude vi alle vore fogeder embedtzmend och alle andre

¹⁾ 4. Juli.

²⁾ Hvilken vides ikke; formodentlig har borgerne efter revolutionen afsat de hidtidige Borgemestre, Mikkel Andersøn og Per Jensøn, som dog senere vender tilbage i embedet.

³⁾ Er hos Paludan læst fejl som »Vesthale«.

for^{ne} vore vndersotte borgemester, raad och menighed vdj Steege her imod paa for^{ne} Vlszhale och Vlszhale Fang at hindre, hindre lade, møde, platze, eller i nogen maade forfang at giøre vnder vor førstelige hyllest och naade. Giffuet paa vort slot Kiøbenhaffn onszdagen nest effter Invocauit¹⁾ søndag aar 1535. Vnder vor zignet.

Itt breff wdgifuen aff kong Christian²⁾ ao. 1538 formellendis

Wi Christian med guds naade Danmarches Norges Vendis och Gottes koning, hertug udj Sleszuig, Holsten, Stormarn och Ditmerschen, greffue udj Oldenborg och Delmenhorst, giør alle vitterligt, att for osz er berett huorledis att vore vndersaatte bønder som bygge och boe paa vort land Møen, vdføre baade høns, gæs, lamb, køer, queg och ald anden ædende vare der aff landet och till Thyschland, paa det at de vore fattige vndersaatte borger och kiøbstedsmand udj Steege, det for pendinge icke selge eller vnde ville, endog at de sidde for større och suaar thyngte baade med schatt og rytterhold, end bønderne giøre, huilchet vi for ingen deel lide ville att saa tillgaa schall, thj forbiude vi alle vore kierre vndersaatte bønder och menige almue jhuem somhelst i thienne eller thilhøre, som bygge och boe paa for^{ne} vort land Møen her effter noget at vdføre aff riget och till Thyschland være sig høns, gæsz, lamb, køer, queg, smør eller nogen anden ædende vare, men atj det vdføre till vor kiøbsted Steege der att selge der vor egne vndersaatte borgerne der sammestedt for den pending³⁾, och igien tagendis aff dennem klede, salt, staal och homble, och huis anden deel som i behoff haffue till eders huszes opholdinge, fordrister sig nogen till her imoed med nogen ædende vare at selge till Thyschland, da schulle de haffue forbrut huis de haffue med att fare. Och wille vi vor fouget och lendtzmand her med alvorligen befalet haffue, saa de haffue tillsiuen med bønderne, saa de her imoed ingen fetallie eller ædende vare vdføre aff riiget och till

¹⁾ 17. Febr., altså kort efter, at greven havde brudt med Anders Bille.

²⁾ Christian III.

³⁾ her er glemt: som skelligt er.

Thyschland, vnder den peen¹⁾ som forskreffuet staar, och lader det ingenlunde vnder vort hyllest och naade. Giffuet paa vort slott Gottorp fredagen nest effter Dorotheæ jomfruis dag²⁾, Aar etc. førebem^{tt}.

Wnder vort zignet.

It breff wdgifuen aff koning Frederich den anden anno 1572 formellendis.

Wii Frederich den anden med guds naade, Danmarches, Norges Vendes och Gottes koning, hertug udj Sleszuig, Holsten Stormarn och Dytmerschen, greffue vdi Oldenburg och Delmenhorst, giøre alle witterligt at vi vor synderlige gunst och naade, haflue tagett och anammet, och nu her med dette vort obne breff thage och anamme, vore kierre thro vndersaatte, borgemester raadmend och menige borger vdi vor kiøbstad Steege, vdinden vor kongelige hegen, vern fred och beschiermelse, besynderligen at ville forsuare, hand haflue och fordagtlinge till alle rette. Sammeledis haflue vi aff samme gunst och naade, fuldbyrd samtyche och stadfest alle de priuilegier och friheder, som dennem aff vor kierre herre fader salig och høiglofflig jhukomelse, och andre fremfarne koninger vdi Danmarch, naadeligen vndt, giffuet och confirmerit er, ved deris fulde macht at bliffue, ved alle deris ord, punchter och artickler, som de i alle maade vduiszer och jndehollder, forbiudendis alle, ehuo de helst ere eller vere kunde, serdelis vore fougeder, embidtzmend och alle andre, forskreffne vore vndersotte i Steege paa persone, goedtzs, rørendes och wrørendis, intede wndertagett, desligeste paa forskreffne deris friheder och priuilegier, efftersom forskreffuet staar, at hindre, hindre lade, eller i nogen maade forfang att giøre, wnder vor kongelige heffn och vrede.

Giffuet paa vortt slott Frederichsborg den 16 dag Octobris, aar vt prius, vnder vortt signett.

¹⁾ straf.

²⁾ 8. Februar.

Noch et breff aff Koning Frederich den anden vdgifuen som efterfølgger.

Wii Frederich den anden med guds naade Danmarckes, Norges Vendes och Gottes koning, hertug udj Sleszuig, Holsten, Stormarn och Ditmerschen, greffue udj Oldenburg och Delmenhorst, helse eder vore vndersaatte, bønder och menige almue som bygge och boe offuer aldt vort land Møen, euindeligen med gud och wor naade, wiider efftersom vore vndersaatte menige borgere och jndbyggere udi vor kiøbsted Steege, wnderdanigst beklage, att udj deris bye holddes saare ringe axelthorffue, och giøres liden tillføringe, der offuer de med thiden meget forarmis, och icke kunde komme till borgelig tyngte att opholde, formeen det och att vere emod deris gamble priuilegier och friheder, dennem aff fremfarne koninger giffuen ere, da paa det der udj byen saauelsom udj andre vore kiøbsteder maa holddis axel-thorffue efftersom tilbørligt er; bede vi eder alle och strengeligen biude, attj retter eder effter att giøre vore vndersaatte wdj Steege tillføringe, med huis goetzts och vare i haffuer att affhende, och der att holde axelthorffue som i andre kiøbsteder, for^{ne} borgere och jndbyggere udi Steege schulle der emoed vere forpflichtt at holde falld homble, salt, jern, klede och anden deell hves i behøffue, och det schelligt och tilbørligt verdt eder selge vnde och affhende. Her effter i eder ville wide at rette och forholde, ladendis det ingenlunde.

Giffuet paa vort slott Kiøpenhaffn den 16. Junii aar 1582. Vnder vort zignett.

Endnu et breff aff koning Frederich den anden, formellder.

Wii Frederich den anden med guds naade Danmarckes, Norges, Vendes och Gottes koning, hertug udj Sleszuig, Holsten, Stormarn och Ditmerschen, greffue udj Oldenburg och Delmenhorst, giøre alle vitterligt, effter at osz elschelige borgemestere och raadmend udj vor kiøbsteed Steege, *haffue vnderdanigst ladet giffue osz tilkiende, huorledis deris bye siden fiskende hoesz dennem ehr affslagen, schall vere fast forringett och forarmett, saa att vdj den sted tillforn sammestetz*

*haffuer veret wed fembhundet vederhefflige boesidendis och for-
muendis borgere schall de nu vere meget ringere och mesten for-
armett¹⁾. Aff den aarsage hoesz dennem iche schulle falde
synderlig næring, der offuer de ere bleffuen tilbage staaendis
med nogen deris aarlige byeschatt, och beklage dennem at
den seduanlige taxering paa for^{ne} deris aarlige byeschatt,
schall falde dennem fast besuerlig, begierendis vnderdanigst,
vi naadigst ville dennem *efftergiffue huis dj aff forgangne aarin-
gers peninge-schatter med tilbage staaar*, saa och deris byeschatt
dennem naadigst formillde och forringere, da paa det vore
vndersotte udi for^{ne} vor kiøbsted Steege, maa bliffue ved
dend nære och bierge, och gjøre till osz och kronen, den
rettighed som billig och tilbørlig kand vere, haffue vi aff
vor synderlige gunst och naade, *vndt och efftergiffuet*, och nu
med dette vortt obne breff vnde och efftergiffue, borge-
mestere raadmend och *menige borgere wdi for^{ne} vor kiøbsted
Steege huis de aff forgangene aaringers peningeschatter*, till denne
tid ere bleffuen osz *schylldige*, saa de derfor schulle vere och
bliffue *quit frj och wtiltalett*; *sammeledis haffue vi aff samme
gunst och naade vndt beuillget och tilladt*, och nu med dette
vortt obne breff vnde beuillge och tillade att for^{ne} borge-
mestere raadmend och menige borgere udj vor kiøbsted
Steege, schulle her effter iche *giffue mere till aarlige byeschatt,
end et hundrede march²⁾* som *mønten før gick*, och med yder-
mere till byschat iche besuergis till saa lenge vi anderledis
derom tilsigendis vorder. Thj forbiude vi vore rentemester
fougeder, embidtmend och alle andre for^{ne} borgemestere
raadmend och menige borgere udi for^{ne} vor kiøbsted Steege
her emod efftersom forskreffuett staaar, att hindre, besuerge,
eller udi nogen maade forfang at gjøre, vnder vor hyldiste
och naade.*

Giffuet paa vortt slott Kiøpnehauffn den 21. Junii aar
1582.

Vnder vort zignett.

¹⁾ Denne fremstilling i et kongebrev må vel i det væsenligste stå til troende.
Tilbagegangen har i forbindelse med syvårskrigen været overvældende.

²⁾ Hidtil var byskatten 175 mark Danske.

Koning Frederich den anden hans breff som er vdgiffuenn aar 1585, vdj jagten paa Møen den 31. Augustii beseiglet vnder Møens lands indsegel, huilchet udi sig indeholder, att der *schall ingen fremmede kiøbmend maa ligge i Grønsund* at driffue nogen kiøb eller handell med bønderne her paa landet, borgerne udi for^{ne} vor kiøbsted Steege till forprang, och icke at vdschibe eller nogen andre maade at gjøre nogen forprang, vorre vndersaatte borgere i Steege paa deris næring till hindring eller schade, saa frembt nogen befindes att gjøre saadanne forprang eller landkiøb, da schulle di haffue forbrudt huis de haffue med att fare, och till med halff deris boedtzloed etc. effter desz indhold.

It breff wdgiffuen aff koning Christian den 4. formellendis.

Wi Christian den fierde med guds naade, Danmarckes, Norges, Vendes och Gottes koning, hertug udj Sleszuig Holsten, Stormarn och Dymerschen, greffue udj Oldenburg och Delmenhorst, gjøre alle vitterligt, att vi aff vor synderlig gunst och naade, haffue tagett anammet och vndfangett, och nu med dette vort obne breff thage anamme och vndfange, vor kiøbstad Steege, med borgemester raadmend och menige borgere der sammestedtzs, vdinden vor kongelige hegen, vern, fred och beschermelse, besynderligen att ville bescherme och fordachtinge thill alle rette, sammeledis haffue vi aff samme gunst och naade, fuldbyrd, samtycht og stadfest, och nu med dette vortt obne breff, fuldbyrde, samtycke och stadfeste alle de friheder och privilegier som stormechtige høyborne første och herre, her Frederich den anden, Danmarckis, Norges, Vendis och Gottis koning, vor kierre herre fader salig och høylofflig jhukommelse, dennem naadigst stadfest haffue, ved fuldmacht at bliffue udj alle sine ord, punchter och artichler, efftersom de vdj alle maade vduiszer och jndeholder, effter høgbemelte vor kierre herre faders stadfestelsze breffs liudelse, forbiudendis der fore alle ehuo de helst ete, eller vere kunde, serdelis vore fougeder, embidtzmend och alle andre for^{ne} vor kiøbsted Stege med borgemestere, raadmend, och menige borgere der sammesteds her emoed paa deris friheder och preuilegier, efftersom forschreffuet staar, att hindre, eller vdj nogle maade forfang att

giøre, vnder vor hyldeste och naade. Giffuet paa vort slott
Kiøpnehaffn den 15. Septemb. aar 1596.

Vnder vort zignett.

Noch er wdgiffuen et breff aff koning Christian dend fierde,
som følger.

Wii Christian den fierde, med guds naade, Danmarckes,
Nørgis Vendis och Gottis koning, hertug vdj Sleszuig, Hol-
sten, Stormarn och Ditmerschen, greffue vdj Oldenburg och
Delmenhorst, giøre alle vitterligt, att efftersom menige borger-
schabett vdj kiøbstederne, her udj vort rige Danmarch, nu
till denne allmindelig herredage, her wdj vor kiøbsted
Kiøbenhaffn, wed deris afferdigte fuldmechtige och vdschud
wdaff en huer bye ved en visze antal aff deris middel¹⁾,
nu samptligen hauffer eligerit och wduald den høyborne første
och herre her Christian²⁾ arffuing till Norge hertug wdi
Sleszuig Holsten Stormarn och Ditmerschen, greffue udj
Oldenburg och Delmenhorst, voris elschelige kierre søn, till
disze konge riggers Danmarck och Nørgis, sampt des under-
liggendis provinciers regering, dersom gud allermegtigste
det saa haffde forseett, at hans kierlighed vor død offuer-
leffuendis vorder, effter det breffs segels liudelse, de osz
vnderdanigst der paa giffuet haffuer, da haffue vi nu der
emod paa vor kongelig throe och ehre loffuet och tillsagt,
att saadan deris beuilling och wahll, icke schall komme
dennem eller deris effterkommere till nogen forkrenchelse
paa deris kiøbstedz privilegier och friheder, och effterdi
høybeimelte voris elschelige kierre søn, formedelst hans
kierligheds minorenitet och ringe allder nu icke (som wdj
slig fald den fornødenhed wdkreffuer) med privilegiers con-
firmation forbemelte borgerschab kand forsiune, saa schall
hans kierlighed dog vere forpflicht, förind hans kierlighed
jndtreder, wdi en fuldkomen regering at confirmere och
besegle menige borgerschabett wdj kiøbstederne, her wdj
riget, alle huis privilegier och friheder dennem af osz och
fremfarne koninger vdj Danmarck, naadigste giffuene ehre,
efftersom her vdj rigett haffuer veret sæduahnligg, och

¹⁾ midte.

²⁾ den udvalgte prinds Christian, der dog døde för faderen.

fremfarne koninger for hans kierlighed giortt haffuer, desz till bedre foruaring, at saa fast och vbrødeligen holdes schall vdj alle maader, efftersom foreschreffuett staar, haffuer vi ladet henge vor kongelige secret, her neden fore, och med egen handt vnderschreffuit. Giffuet paa vort slaatt Kiøbenhaffn den 25de Maii anno 1608.

Christian.

Endnu jt breff som koning Christian den fierde haffuer naadigst denne kiøbsted Steege meddeelt och giffuen, formellendis som effterfølger.

Wii Christian den fierde med guds naade, Danmarkis, Norgis, Vendis och Gottis koning, hertug udj Sleszuig, Holsten, Stormarn och Dytmerschen, greffue vdj Oldenborg och Delmenhorst, giøre alle vitterligt, at efftersom vore och cronens vndersaatter, menige jndbyggere udj vor kiøbsted Steege paa vort land Møen, vnderdanigst till osz haffuer supplicerit och klageligen thillkiendegiffuet, huorledis der till byen aff bønder och andre giøres gandsche ringe tillføring, och dett aff den aarsag der sammesteds icke er forordnet och berammert en visz thorffuedag paa huilchen hønderne der paa landet boendis, kunde till dennem jndføre huis vare de haffuer at afflade, och igien hoesz dennem att jndkiøbe, och sig tilforhandle huis vare de kunde haffue udj fornødenhed, borgerschabet der sammesteds icke till ringe besuering, och deris nerings forderffuelse da paa dett for^{ne} vor kiøbsted Steege maa bliffue ved magtt, och desz jndbyggeris effne och formue maa tiltage och formeris, ville vi her med saa haffue forordnet och befalet, at her effter om *fredagen* vdj huer vge, skall holdis en thorffuedag, vdi for^{ne} vor kiøbsted Steege, som udj andre kiøbsteder bruge- ligtt och seduanligt er; bedendis och biudendis menige bønder och almuffue som der paa landett boendis ere, atj retter eder effter paa for^{ne} dag med huis vare i kand haffue at affhende, at søge till for^{ne} vor kiøbsted Steege, och der at holde eders axeltorff, och eders handel och vandel søge och bruge med borgerne der sammesteds, som det sig eignør och bør, och icke med nogen anden (: med mindre i samme eders vare hidtill vor kiøbsted Kiøbenhaffn effter voris be-

falning till eders lenszmand der omb vdgangen, ville hidføre :) de schulle jgien vere forpligtt at holde fall, for et skielligt och billigt verd och kiøb, klede homble, salt, staal och huis anden kiøbmands vare i till eders huses behoff haffue fornøden huor effter sig en huer och en kand wiide at trette och forholde, ladendis det ingenlunde.

Giffuet paa vort slott Kiøbenhaffn, den 10. Decembris anno 1618.

Vnder vortt zignett.

Ithem et breff som koning Christian den fierde, haffuer naadigst meddeelt Steege Borgere, som formellder.

Wi Christian den fierde med guds naade, Danmarkes, Norges, Vendis och Gottes koning, hertug udj Sleszuig, Holsten Stormarn och Ditmerschen greffue vdj Oldenburg och Delmenhorst, giøre alle vitterligt at efftersom osz elschelig borgemester och raad sampt menige borgerschabit vdj vor kiøbsted Steege paa vort land Møen aff osz vnderdanigst haffuer verit begierrendis noget aff desz tilligende offuerdrift¹⁾, till saaland at maate lade indhegne, huilcket vi dennem naadigst aff synderlige gunst och naade ville haffue samtøcht och beuilgit och nu med dette vort obne breff samtöche och beuilge, at for^{ne} borgemestre, raad och menige borgerschabit aff deris till samme bye tilligende offuerdrift maa lade indhegne till saaland, och der af en huer nyde och bruge²⁾ saa vit dennem aff voris dertill forordinerede commissarier bliffuer vduist, forbydendis alle och en huer, ehuo somheldst de ere eller vere kunde, forskreffuene borgemestre, raad och menige borgerschabit vdi forbemelte Steege her udj mod efftersom forskreffuet staar, at hindre eller wdj nogen maade forfang at giøre, vnder vor hyllest och naade.

Giffuet paa vort slott Kiøbenhaffn den 18. Decembris anno 1627.

Vnder wort zignett
Christiann.

¹⁾ Den misforståede form «over»drev træder allerede her frem istedenfor ovre eller ore, der betyder skov under afdrift.

²⁾ Altså endnu ikke til ejendom. Det er Rødstensmarken.

Eftersom forbemelte kongelige breffue saaledis formellendis, och ellers andre flere gamle forefundne breffue, thill vidnesbiurd i saa maade, voris stadtz zechrett.

(Byens segl er trykt herunder).

Foruden de hos Paludan meddelte breve findes her stadfæstelsesbreve fra Christoffer II 1321 og fra Erik af Pommern 1420 samt brevet fra Fredrik II fra 1585, og foruden de i bysbogen nævnte alle de breve, der er udstedt efter kong Hans's stadfæstelsesbrev af 1483, der slutter listen i bysbogen, og hvoraf vi altså kan se, at nævnte liste er indført mellem 1483 og 1507. Derimod mangler i afskrifterne fra 1648 adskillige vigtige breve, der altså have været tilstede ca. år 1500, da listen i bysbogen er skreven.

Foruden selve købstadprivilegiebrevet fra Erik Glipping mangler brevet om toldfrihed på Skanør marked, som »og er givet af fremfarne konning Erik«. Dette udtryk kunde i og for sig gælde såvel Erik Menved som Erik af Pommern. Men ordet »og« henviser snarest til den førnævnte konge, Erik Glipping, og dette er så meget sandsynligere, som talen er om Skanør, der spillede hovedrollen i 13de årh., medens Falsterbo siden træder i forgrunden. Man kunde også tænke på Erik Plovpenning og deri finde en yderligere forklaring til, at han blev fiskernes skytshelgen. Brevets indhold kendes ikke, og vi ved altså ikke, hvor langt den toldfrihed for Stege borgere strakte sig. Den må formentlig have været meget begrænset, da vi véd, at der længe efter, 1336, da den Svenske konge rådede i Skåne, blev givet de Mønske fiskere en lignende gunst. I den senere middelalder vides det ikke, at nogen har havt toldfrihed på fiskemarkedet.

Fremdeles mangler det ottende brev, som var Christian den førstes stadfæstelse på de hidtidige privilegier, og denne er rimeligvis givet ved kongens thronbestigelse 1448.

Endvidere savnes også det niende brev fra samme konge, at »ej told skal gives af Stege borgere på Møn om fiskeri«. Formodenlig er dette en stadfæstelse eller udvidelse af Skanørbrevet, så at »på Møn« skal henføres alene til Stege borgere. Ellers kunde ordene også opfattes som toldfrihed af fiskeriet på Møn. Men vi

ved, at der lang tid efter betaltes en klækkelig told af dette fiskeri, en afgift, der først over 100 år senere blev betydelig nedsat.

Endelig mangler det 13de brev ligeledes givet af Christian I om møller. Formodenlig har det gået ud på at indrømme Stege borgere ret til at opføre vejmøller udenfor byen på slottets grund, hvor vi senere finder en række møller med afgift til slottet.

Mærkeligt nok savnes netop de breve, der må have havt den største direkte økonomiske betydning for byen. De har vel formodenlig været fremdragne så ofte, at de derved er bortkomne. Svenskerne kan ikke — som man har villet — gives skyld for denne forsvinden, såsom afskrifter af de da forhåndenværende breve 1648 blev indsendte til regeringen 10 år før Svenskekrigen. Resen meddeler, at magistraten rejste ind med privilegierne, men fik ikke originalerne tilbage.

Købstadretten med de dertil knyttede handelsprivilegier har tidlig vakt striden mellem by og land, der siden stadig fortsættes gennem alle følgende århundreder og ofte giver sig de mærkeligste udslag. Den regel, som allerede Christiern I udtaler¹⁾, at »bønder skal bjerge sig af æger og eng, og købmanden af sit købmændskab«, måtte medføre et fuldstændigt forbud mod al handel udenfor Stege torv. Men her gjaldt det ikke alene at tøjle bønderne, men også herremændene gav sig af med »forprang«, handel på landet, fremmede købmænd vilde også være med, og de Vendiske søstæder havde jo endog særlige rettigheder til handel overalt. Kongerne havde derfor sin hyre med at opretholde byernes privilegier; de mange ovenfor meddelte breve viser, at de gjorde deres flid i den retning. At kongerne tidlig beflittede sig herpå, viser, at de skønnede, hvor stor en støtte de kunde få i købstæderne overfor den voxende adelsvælde; og endvidere måtte kongens økonomiske interesse tilsige ham en sådan politik, såsom de fleste købstæder, og deriblandt Stege, »lå til Kongens fadetur«, det vil sige, at indtægten gik direkte i kongens kasse og ikke til lensmanden. Men det gjaldt privilegier såvelsom love og forordninger i hine tider, at livet var stærkere end bogstaven; trods talløse gentagelser kunde forbudene ikke overholdes, og klagerne fortsattes. Men også modparten, landboerne, lader høre fra sig, og allerede kong Hans må 1507 gøre dem den indrøm-

¹⁾ Denne regel er forøvrigt første gang udtalt i Erik af Pommerns store forordning af 1422

melse, hvorom påberåbes tidligere, (ukendte) privilegier, at de måtte sejle til Tyskland og sælge de kreaturer, som de selv havde opdrættet. Men dette gav naturligvis forøget anledning til stridigheder. Når landboerne først havde kunnet hævde deres ret til selv at sejle til Tyskland, var ævred praktisk talt opgivet. Vi ser da også, at det er herom den fortsatte strid føres. Christiern II søger i sit brev af 23 Marts 1516 at balancere mellem by og land. Navnlig blusser striden op i 1551, som det ses af de to interessante breve fra borgmester, Per Mikkelsön, til lensmanden, Anders Bille. Klemen Andersön i Sømarke, der da var landsdommer på Møn, havde stævnet rådmanden, Staffin Staffinsön, fordi denne forholdt ham et thingsvidne, som Klemen havde ført på landstinget. Da Striden ses at dreje sig om bøndernes sejlads til Tyskland, har thingsvidnet formodentlig omhandlet fremlæggelse af kong Hans's brev. Da skriver borgmesteren to breve, et officielt og et privat brev, til Anders Bille, der da opholdt sig i København, om at støtte borgerne imod bønderne, og det ses, at byen har lovet ham 1100 mark for sådan støtte!

Også Klemen Andersön var rejst til København, og ved sin hjemkomst havde han været så tillidsfuld, at han endogså havde pralet af, hvad han skulde udrette. Ja, der var udbredt det rygte, at byens udsendinge i København var kastet i tårnet derinde.

Desværre kender vi ikke sagens udfald, men det er ikke sandsynligt, at bønderne har kunnet føre deres sag igennem hos regeringen, når lensmanden stod på borgernes side, om end han var købt.

Imidlertid er det glædeligt at se, at en bonde på den tid kan optræde med så megen kraft og myndighed, som landsdommeren, Klemen Andersön i Sømarke.

Striden fortsattes dog uafladeligt, og det er ikke underligt, når den har så gamle rødder, at den endnu i vore dage er vanskelig at dæmpe.

På et andet område står borgere og bønder øjensynligt sammen imod herremændene. Ofte flygtede stavnsbundne bønder ind til byen og blev antagne der som borgere — det gælder formodentlig adskillige af de bønder, der ifølge bysbogen har købt gårde i Stege. Da så herremanden vilde »dele dem tilstavns« : kræve dem tilbage, klager byen til kongen (Chr. III), kongen dømmer da, at de, der har været borgere uantastet i 3 år, skal

få lov at blive; men herefter må købstaden ikke indtage nogen, der ikke forud har frit (løskøbt) sig fra sit herskab.

Mærkeligere er det at se, at land og by ved samme tid enes godt om at forlange forbud mod udførsel af korn — ialfald fra Nov. 1556 til Mikkelsdag 1557, når høsten er kommen ind; ja nogle af bønderne vil endog have forbud i 3 år og beder om, at købmændene skal sælge til billig pris, da der ikke kommer fremmede skibe. Man kan heraf se, at landboerne var interesseret i lave kornpriser, da hovedforretningen dengang var kreaturfedning. Der kommer også, April 1557, et kongebrev, der sætter livsstraf(!) for at bryde forbudet mod udførsel af korn og klapholt σ : bødkertræ, formodenlig til mejeribrug.

Vi har således set, at Stege bys købstadrettighed stammer fra 1268 (eller 69). Den er altså omtrent samtidig med Eriksgildernes skrå (vedtægt) fra 1266. Herom må jeg henvise til en afhandling om disse gilder, der vil få sin plads i Møns historie. Stadens kommunale ordning har formentlig udviklet sig efter gildernes mønster. Gildernes »oldermænd« kaldtes paa Latin »seniores« (»oldinge«), der undertiden går over til »senatores«, hvilket man i begyndelsen også finder brugt om byernes rådmænd; dog bliver disse snart betegnede med det Romerske navn »consules«. Borgmesterembedet finder man derimod først 100 år senere almindelig indført.

Middelalderens særpræg er helt igennem styrelsen ved en kreds af de i social henseende mest ansete mænd. Således har sikkerlig forholdet også været i Stege. Centralmagten søgte ganske vist efter ringe evne at gøre sin indflydelse gældende. Men fra gildeskråerne kender vi den kraftige modstand, som »myndighederne« mødte i de små samfund, hvis ordning hvilede på den personlige og kommunale selvstændigheds overleveringer og sædvaner.

Denne overlevering har kendelig givet de ældste stadsretter præget af borgerlig samfundsfølelse. Ejendommene måtte ikke gå ud af borgernes hænder, og navnlig ikke til »mægtige mænd«, enten gejstlige eller verdslige. Når en borgerlig pige giftede sig med en adelsmand, mistede hun sin arv i byen (!) o. s. v. Men alle disse skranker faldt efterhånden.

Der hengik en lang række århundreder, inden det lykkedes statsmagten at kvæle det kommunale selvstyre. Herved kan anføres et drastisk eksempel, hvori myndigheden dog havde den

utvivlsomme ret, men ikke formåede at sætte sin vilje igennem. På grund af de mange hængende ildebrande i de tætbyggede stæder, begyndte regeringen allerede i slutningen af middelalderen at udstede forbud mod stråtag i købstæderne, og disse forbud gættogtes uafadeligt i de følgende århundreder. Men det gik kun småt, så småt, at endnu levende personer kan huske, at der har været stråtage i Stege! Sagen er, at staten i middelalderen fuldstændigt og senere for største delen manglede det hele embedsmaskineri, der alene var istand til at organisere og uniformere de spredte viljer. Det turde vel være, at ingen historisk udvikling har været mere skæbnsvanger end denne for udformningen af vort folks karakter.

Inden vi gå videre, må vi se lidt på Roskilde stadsret af 1268, således som den må antages at have været mønsteret for de fleste sjællandske stadsretter og også for Steges. Her skal nævnes enkelte mærkelige bestemmelser.

§ 1 fastsætter 40 mark bøde til kongen og lige så meget til byen for den borger, der dræber en udenhys mand og den udenbys mand, der begår drab i byen eller »innen thes roin«. Mærk, at det ikke er drabet, men bruddet på bysfreden, der straffes med denne højeste bøde. Hvor grænsen for Stege byfred har været draget, vides ikke. Stubbekøbing havde til landsiden godt $\frac{1}{4}$ mil, mod sundet indtil midtstrøms. I lighed hermed har midtstrømslinien formentlig dannet sydgrænsen for Stege byfred.

§ 2. Den, der øver vold mod en jomfru eller en kvinde, skal have sit hoved forbrudt.

§ 3. Den, der gør hævværk i byen, skal bøde 9 mark til den skadelidte, 9 mark til kongen og lige så meget til byen.

§ 4. Lige så meget skal den bøde, der sårer nogen på torvet, men hvis han kun slår ham, ikke tilføjer ham sår, skal han kun bøde 3 mark til den skadelidte, kongen og byen.

§ 6. Den borger, der ikke sørger for at få lagt bro til sin gård inden en dag efter at fogden (kongens embedsmand) eller borgerne har pålagt ham det, skal bøde 9 β , som skulle deles mellem fogden og borgerne.

§ 7. Lige så går det den, der lægger sin mødding på gaden og ikke får den ført bort inden den af fogden og borgerne fastsatte tid.

§ 11. Når en mand dør i byen, og hans arvinger ikke ere

tilstede, da skal det gods, han efterlader sig, »som kaldes danefæ«, forvares et år af en borger. Melde arvingerne sig ikke inden den tid, da skal godset overgives til fogden.

§ 12. En borger skal stævnes for stadens rådhus; der skal der afsiges dom over ham efter loven og stadens sædvane. Men en borger må ikke stævnes for landstthinget eller kongen eller andensteds, uden når han ikke vil bøje sig for denne dom.

§ 16. Når noget nyt skal bestemmes i byen, da skal der træffes bestemmelse derom af fogden og borgerne i endrægtighed; alle bestemmelser, der træffes på anden måde, ere ulovlige og ugyldige.

Af bestemmelser, der senere tilføjedes, kan nævnes:

§ 24. Den bager, der ikke overholder de bestemmelser, som kongens foged og borgerne have truffet om brødetts størrelse og godhed, skal første gang betale 9 þ, anden gang 3 mark i bøde. Men hvis han tredje gang forbryder sig, må han ikke bage i et helt år og skal desuden »pines med stødt« (>: kagen eller gabe-stokken).

§ 25. Det samme gælder bryggerne, dog fritages de for legemlig straf ved tredje overtrædelse.

§ 26. Kongens foged skal stævne for byens thing og der rejse tiltale efter loven og byens sædvane.

Senere, i 1483, giver kong Hans byens råd samme straffe-myndighed som Københavns og Roskildes.

Endnu bør bemærkes, at det, at de meget ofte høje bøder i regelen deles mellem den skadelidte, byen og fogeden, så at både anklagere og dommere får del deri, snart gör retssagerne til en handel, om vedkommende kan købe sig fri. Herpå har vi senere også på Møn talende eksempler.

Den noget yngre såkaldte kong Eriks almindelige stadsret antages aldrig at være trådt i kraft; den var bygget på Riberretten, der var berømt på grund af dens overordenlige strengthed, især imod kvinderne.

Man ser heraf, at kongen har søgt at skaffe sin foged (endnu nævnes ikke lensmanden) en mægtig og gunstig stilling. Hvorvidt og hvor snart dette blev gennemført i Stege, vides ikke.

Herom er der sikkert i det 14de årh. ført adskillige kampe. Først mere end 150 år efter finder vi i den såkaldte Dronning Margrethes alm. stadsret nogle spor af disse kampe. Da forbydes det at stifte gilder; der sættes dødsstraf for den, der »gør samling« i byen uden rådets vidende og vilje og de højeste bøder (40 mark) for den, der siger eller gør imod det, som fogeden, borgemester og råd med kongens fuldbyrd pålægger. Her møder vi da også for første gang bestemmelsen om, at kongen (fogeden, lensmanden) har forkøbsret til alle de varer, der bringes til byen. Den lille kommune ligger efterhånden under i kampen.

Man har forsvaret statsmagtens indgriben ved, at den vilde væрге småfolk mod det herskende råds overgreb. Der kan påvises bestræbelser i den retning, men også på det modsatte, navnlig, når det ved statsmagtens hjælp lykkedes at nedslå bevægelser blandt småborgerne. Disse har næppe i fiskeriets glanstid, da velstand rådede i byerne, ladet sig byde ret meget af rådsherrerne, og rådstuemøderne, hvor formentlig alle grundejerne samledes, spillede en betydelig rolle.

Om bevægelserne i de Danske købstæder paa denne tid er der kun opbevaret få efterretninger. Så meget mere hører vi i denne retning fra de Nordtyske stæder, der utvivlsomt har været forbilledet for de Danske og da navnlig for en by som Stege, der har stået i levende forbindelse fra tidlig tid med Stralsund og senere med Rostock.

I disse stæder foregik allerede i begyndelsen af det 14de årh. stærke omvæltninger. Håndværkerne rejste sig mod de gamle råd, der gentagne gange blev styrtede, men atter genindsattes til dels ved fremmed hjælp, også fra Danmark (Erik Menved). Disse bevægelser har uvilkaarlig måttet give genlyd i de nærliggende Danske søstæder, og det har sikkert været med blandede følelser, at Stege borgere var vidner til den store fyrsteforsamling, der 1315 holdtes på slottet og i byen, og hvor planen lagdes til felttoget mod de Tyske stæder, navnlig Stralsund. Men hvad der er foregået i det 14de årh. i vore købstæder, derom erfarer vi intet eller lidet. Dog må rådsherrernes magt være gået styrket ud af gæringen, thi statsmagtens indflydelse er kendelig svækket, sandsynligvis ved rigets opløsning i første del af århundredet. Trods Erik Glippings love bliver stædernes borgmestre og råd faktisk livsvarige og supplerende sig selv, og fogedens magt synes at have beroet på hans personlige indflydelse. Som kongens re-

præsentanter overfor byen stå nu byfogeden og lensmanden. Den første skal overtage retsplejen og kongens tjeneste; men ligesom bythinget, som han leder, står under rådstueretten, hvor rådet dømmer, så er han selv en underordnet person, som ofte hverken kan læse eller skrive, og om hvis udnævnelse rådet strides med kongen. Lensmanden har ganske vist såvel efter loven som sædvane den øverste magt. Men kun få af dem interesserede sig så meget for byens småsager, at de gad gribe ind deri, når sagerne ikke stilledes paa spidsen. Særlig lensmanden på Stege slot var som oftest fuldt ud optaget andensteds i rigets tjeneste. Og var han hjemme, har han næppe været tilbøjelig til, at fortrædige byens rådsherrer, der sikkert jævnlig har været hans gæster. Et sådant omgangsforhold finder vi særligt mellem Anders Bille og byens råd på et senere tidspunkt.

Rådets medlemmer havde ingen pengeløn, men derimod brug af nogle jorde, formodenlig de samme, som endnu ligger til borgmesterembedet. Desuden havde de forskellige sportler og var skattefri. Rådstueretten var fornemmere end bythinget; i nogle købstæder benyttedes den som anden instans istedetfor landstthinget. Dette var ikke tilfældet i Stege, hvor sagerne gik fra rådstueretten og bythinget til Møns landstthing, skönt dette lededes af en bonde, medens landsdommeren i andre provindser i det 16. årh. altid var en adelsmand. Mange købstæder søgte for sig at hævde »landsthingsret«, men denne indskrænkedes tilsidst (1586) til København, Malmø og Ribe. Alle andre måtte underkaste sig provindsens landstthing. Hvorledes forholdet var mellem rådstueretten og bythinget, er ikke klart. Den første synes at have behandlet de vigtigere sager. Disse forhold berøres i flere af de meddelte aktstykker.

Hvor rådet i Stege nævnes, består det i regelen at 2 borgmestre og 4 rådmænd; udeladelser er tilfældige.

Foruden det høje råd og byfogeden nævnes en byskriver, der selvfølgelig måtte kunne den sjeldne kunst at skrive, og tilige helst forstå lidt Latin. I Stege synes han dog ikke at have været klerk (præstelært). Endvidere finder vi en kæmner; navnet er igennem Tysk afledet af det Latinske »Camerarius«, der i den ældre middelalder betegnede dem, der var ansatte ved kongens rentekammer, og derfor på Dansk snarest skulde hedde kammermester. Med ordenlig aflæggelse af regnskaber kneb det dog særlig i en tid, da skrivekunsten var så lidet udbredt. Ofte

ser vi borgmestere, kæmnere og borgerudvalg »være« eller »sidde« over regnskab, for efter mange års forløb at udfinde, hvad en afgående embedsmand skyldte eller havde tilgode; således Mikkel Andersön i 1557.

Under kærneren tjente i reglen fjerdingsmænd (senere efter Tysk »rodestre«), som skatteopkrævere, hvilket sikkert også har været tilfældet i Stege, der meget tidlig var delt i fire fjerdinge, af hvilke de tre nævnes i bysbogen. Deres omfang og grænser, kan vi slutte os til fra yngre dokumenter, ligesom de endnu huskes af ældre borgere i byen.

Vestrefjerding har omfattet den ældre del af byen: vestre side af Langestræde og kvarteret om kirken. Den begrænsedes af Langestræde, Farverstræde, Torvet og Torvegade, og senere (da ladegården [1696] opløstes) fortsat ned til havnen.

Farverstræde nævnes dog ikke i bysbogen; det har først senere fået navn af det der liggende farveri.

Til denne fjerding hørte Dybsbrostræde, tidligst kaldet strædet ned til »Djufsbro«, den gamle fiskerhavn, altså byens allerførste gade. Senere tiders misforståelse har forvansket navnet til »Dystbrostræde«, og dertil knyttet en krønikke om en »dyst«, som der har stået.

Nörrefjerding var kvarteret mellem Langestræde, Skammestræde og Torvet og indbefattede her byens fornemste bygninger. Den førstnævnte borgmester J. Ferkentin boede i Nörrefjerding og må da sikkert have boet i en af gårdene ved Torvet. Skammestræde skrives således i hele det 15de årh.; navnet betyder i modsætning til Langestræde det korte stræde (af det oldnordiske ord »skamr« kort, hvoraf »skæmt«, som forkorter tiden). Heri har vi et interessant eksempel på den sejge bevaring af gamle ord i navne, længe efter at betydningen er glemt. Allerede i det 16de årh. forstår man ikke mere navnets betydning; i 1494 skrives det første gang »Skammelstræde«; længe skifter de to former, indtil endelig skammel vinder sejr og holder sig lige indtil 1867. Da fandt man medrette, at skammel var meningsløst, og da man hverken kendte eller forstod den rette form, bortkastede man helt det gamle navn og erstattede det med det lidet karakteristiske »Rådhusstræde«, ligesom man lod adskillige andre af de gode gamle gadenavne forsvinde.

Et forslag om at lade de ny navne male på gadehjørnerne

blev dog dengang forkastet. Måske kunde dette åbne mulighed for en ny overvejelse af dette spørgsmål? Engang i fremtiden vil dette jo sikkert ske. Lange- og Skammestræde forbindes på midten ved »Dragestræde«, som det kaldes allerede i det 15de årh., og det går sikkert længere tilbage til den tid, da byen væsenligst bestod af Langestræde, hvorfra der gik en »fægang« ud til vangen; ad denne vej blev kreaturerne »dragne« ud og hjem morgen og aften, og dermed stemmer, at vi på hjørnet af dette stræde og Skammestræde i 15de årh. finder en familie Per og Clemen »Driver«, der formodentlig der har haft et vogterhus ved vangen. I meget yngre bykort finder vi dette navn forvansket til »Dragørstræde«, skönt det sikkert intet har at gøre med byen Dragør. Samtidig kaldtes det også »Skadestræde«, formodentlig fordi en familie, Skade, har boet der; men dette navn har rimeligvis haft en »skadelig« klang, thi i 1867 har man her genoptaget det gamle navn »Dragestræde«, der nu er det officielle.

I vangen mellem stræderne nævnes også i det 15de årh. »hestevandingen« ved siden af Henrik Skånings toft. Denne vanding er utvivlsomt den endnu tildels bevarede dam i Hages vænge, som man dog nu er ifærd med at fylde. Mon der ikke kunde blive stemning for at bevare i et haveanlæg en rest af denne lille dam, siden dens erindring rækker tilbage til middelalderen?

Østerfjerding har omfattet alt, hvad der lå på østre side af hovedgaden lige fra Mølleporten og ned til slotsladegården — senere fortsat lige til havnen. Ved Bagerstræde (nu Store Strandstræde) deles fjerdingen i en ældre og yngre del. Bagerstræde har formentlig engang været bygrænse mod øst; navnet fortæller rimeligvis om en tid, da de ulykkelige bagere måtte bo for sig selv i byens udkant; de var udelukket af gildesamfundet og forfulgtes også siden med særlige strænge straffe, fordi de sigtedes for bedrageri med brødet. Udenfor linien Bagerstræde—Skammestræde har formentlig været byens oprindelige vang, hvorover der har ført en møllevej fra Torvet ud til møllerne, der lå på kongens grund udenfor byen på samme plads som Storemølle nu. Deraf kommer navnet Møllestræde, hvis yderste stykke hed Nørremøllestræde. Nu er Møllestræde ombyttet med det farveløse navn »Storegade«.

Formodentlig ved fæstningsvoldenes anlæg og bygrænsens

derved foranledigede flytning samt byens påfølgende brand (1457) er vangen blevet udskiftet til fuldstændig bebyggelse. Efter denne tid møder vi nemlig en lang række af handler, hvorved beboerne af Møllestræde køber »fortå« af byen. Om betydningen af fortå eller forte er meningerne endnu delte; snarest må det dog antages, at man derved har ment en indhegnet del af bypladsen eller vangen, hvori kreaturerne samlede morgen og aften, og hvortil der hørte en »fægang«; undertiden synes »fortå« at være brugt om selve denne fægang, men ofte hedder det netop »forte og fægang«. Det ses af bysbogen, at møllevejen har været endog betydelig bredere end den nuværende brede gade; måske har den været forsynet med led i begge ender, så at den har kunnet tjene som byens fortå — ellers vilde dens overordenlige bredde være uforklarlig. Efter at den er blevet bebygget på begge sider i sidste halvdel af 15. årh. er møllevejen blevet til Møllestræde, og dens store bredde er bleven indskrænket derved, at hver grundejer køber »sin fortå« af byen; det drejer sig om jordstykker af indtil 18 alens dybde. Oftere nævnes det, at disse arealer delvis er blevet bebygget indtil i flugt med naboens hjørne; men en del er blevet liggende som »fortov« enten ud mod gaden eller mellem husene langs deres sider; husene lå nemlig med gavlen til gaden. Derved fås der en rimelig forklaring af overgangen fra betydningen »fortå« til fortov. Den sidste form af ordet møder vi i slutningen af perioden (ca. 1600) i stavemåden »fortoff«. Det bemærkes, at disse fortåhandler næsten udelukkende forekommer i Møllestræde. Forøvrigt synes der i den yderste del af Østerfjerding, kvarteret omkring St. Gertruds kirke, tidligt at have været en mindre bebyggelse. Den vestre ende af fjerdingen stødte sammen med slotsgrunden der, hvor »Bystræde« formentlig har været (nuværende Lillestrandstræde). Østerfjerding skrives et par gange »Østerfareth«, hvilket kunde være en fejlskrift for »Østerherred«; men da det begge steder drejer sig om grundejere, der køber sin fortå af byen, kan der ikke være tale om udenbys mænd. Ordet må derfor forstås som Østerfjerding; men bogstaveringen kan godt være påvirket af Østerherred, smlg. »Nörrefyaring«.

Den 4de fjerding nævnes ikke i bysbogen; men det er sikkert kun tilfældig. Den hed Bytte- eller Bøttefjerding, således som det kendes fra dokumenter i 17de og 18de årh. og endnu erindres af ældre borgere. Den omfattede den trekant, der begrænses af Skammestræde og Møllestræde og er øjensynligt

den yngste del af byen¹⁾). Her opstår Nørrestræde langt hen i det 16de årh.; Nygade er først opstået i vore dage. Navnet Bytte er ikke lett at forklare, når man ikke kan tænke på et ord »bytå«, »bytte«, ligesom »fortå, forte«. Man kunde tænke sig, at der i denne sidste del af byvängen er blevet indrettet en indhegning for kreaturer, da man begyndte at bebygge Møllestrædets »forte«; det vilde passe til Dragestrædets fægang. Hvis denne formodning holder stik, vilde deri være en støtte for den ovenfremsatte forklaring af begrebet »forte« i almindelighed.

Af kortet vil man se, at byens indkørsel fra Syd ikke var i fortsættelse af Storebro. Fra denne måtte man køre Øst om langs slottets havn og forbi slottet, der lå på den fremspringende slotsnakke, som af Anders Bille 1531 kaldes »Borrenakke«. Pæleværket, der oprindelig spærrede indløbet, har naturligvis stået i snævringen lige for slotsnakken, og da spærringen er opgivet har broen formodenlig først været anbragt på dette sted. Hermed stemmer et sagn, at Storebro forhen har ligget længere mod Øst; således kunde gamle skipper Rasmussen (»Danebrogsmanden«) huske, at hans bedstemoder havde fortalt, ligesom også Viborg 1670 beretter, at da kunde man endnu i vandet se levninger af slotsbroen. Længere hen i middelalderen er broen flyttet til dens nuværende plads, formodenlig for at beskytte slottet og dets havn mod indtrængen af fjendlige skibe. Når ikke destomindre indkørslen til byen vedblev at gå østen om forbi slottet, har grunden hertil sikkert været hensynet til »kongskøbet«, at alle varer, der bragtes til byen, først skulde tilbydes kongen, det er høvidsmanden på slottet. Kun hvad han ikke vilde købe, blev ført ind i byen, hvor det kun kunde komme ad det stræde, der begrænsede slotsgrunden, og som derfor formentlig er det, der kaldtes Bystræde (senere Hattemagerstræde). Grænserne for slotsgrunden kender vi fra domainsalget i 1769, og således er de angivne på kortet. Indenfor denne linie har ligget alle de til slottet hørende

¹⁾ Dog må bemærkes, at meget tyder på, at store dele af »vængerne« har været bebyggede i middelalderens slutning, men er blevet øde i det 17de årh. Fjerdinginddelingen er af og til blevet benyttet lige til den ny matrikulering efter loven af 11. Febr. 1863, og der findes fra den tid en forklaring af »Bøttefjerdingen« gående ud på, at det var den »bøtte«, hvori man fyldte alle ny tilkommende bygninger. Men navnet er sikkert meget ældre; det nævnes allerede 1632 som en bestemt del af byen. Inddelingen i fjerdinger forudsætter jo også 4 dele. — Smlgn. »bytte« i betydningen »dele«.

lade- og udbygninger. Nord for denne linie har pladsen formodentlig tilhørt kirken, og den synes først at være bleven bebygget i det 16de årh., efterat byen er blevet ejer af kirkens jorde og haver, (se side 44).

I hovedsagen har byens udvidede bebyggelse fundet sted i det 15de århundrede, og der er som sagt grund til at formode, at den ovennævnte brand 1457, der er indtruffet på et tidspunkt, da byen var i stærk opkomst, har givet yderligere stød dertil. Om denne brand har ikke kunnet findes anden beretning end den, der staar hos Sandvig og derefter hos Paludan (I. 273), hvor der påberåbes et sagn om, at næsten den hele by blev lagt i aske, og at St. Hans kirketårn, »forhen langt mere arkitektonisk end nu«, nedbrændte tillige med en del af kirkens indvendige. Paludan citerer herom ingen anden skriftlig kilde end Sandvig Møns beskrivelse S. 22 og Johannes Jensen Hages manuskript, der synes at have været en historisk beretning om Stege by, men som desværre nu er sporløst forsvunden. Slægten kan derom intet oplyse. Men der er forøvrigt ingen grund til at tvivle om beretningens rigtighed, der også stemmer med nogle mere almindelige udtryk hos Viborg. Sandvig tilføjer, at i løbet af 30 år — indtil 1487 — blev byen genopført fordetmeste af egetømmer, mur- og kridtsten og husene endogså tækkede med skifer (?), hvoraf nogle endnu var bevarede i 1721. Frygtelige ildebrande har så ofte hærget fortidens købstæder, der var opførte af træ, strå og klinet med ler. I bysbogen nævnes et »jordhus« 3: klinet og 1491 et »bulhugget« hus, som da var ejendommeligt (opført af tømmer). Enten har dette hus overlevet branden, eller snarere vidner det om, at man også derefter vedblev med den gamle byggemåde, om end de rigere nu benyttede sten. Også senere i det 17de og 18de årh. er byen blevet hærget af ildebrande, og nu kan der foruden kirken formentlig kun påvises et eneste hus, hvis opførelse går tilbage til middelalderen, er måske endog ældre end branden 1457. Dette er det lille gamle skolehus i det sydvestre hjørne af kirkepladsen, og som nu atter er taget i brug til privat skole. Rummene var yderst små, men murene er opførte af kampesten og munkemursten i alens tykkelse; på vestre mur ses et lille stykke gammel gesims. På næste side gengives billeder af det ydre og det indre af dette hus, som er det ældste i Stege.

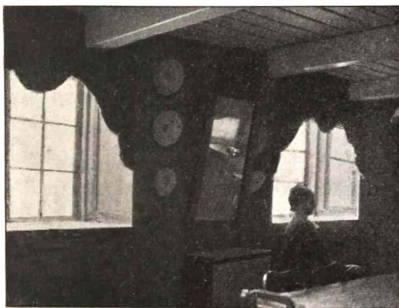
Til det 15de årh. må også antages at henhøre opførelsen af byens fæstningsværker. Tidligere har man ment, at de skulde

være anlagte 1531 af Anders Bille efter Fredrik I's pålæg til værn mod Christian II. Men dette forholder sig ikke således. Hvad der skete 1531, var kun mindre udvidelser og istandsættelser, som bysbogen beretter. Anlægget i sin helhed er betydelig ældre, hvad man allerede kan slutte af planen, en fortløbende ringmur med tårne, ligesom det bevarede tårns arkitektur tyder på samtidighed med kirketårnets øvre del fra det 15de århundrede. Det er sandsynligt, at bysbogen indeholder en anvisning til nærmere at bestemme tiden. I det afsnit, der rækker fra 1418 til 1452 (og nærmere det første årstal end det sidste), tales der om »en gård, som Niels Jensön bor i,

i, den fik han med menige bys råd af bysstræde for den gård, han för boede i, men som byen lod afgrave med greve Witslavs vilje og råd.« Det drejer sig om den grev Witslav (af Eberstein), der af Erik af Pommern var sat til lensmand på Stegehus, og som blev en af foranledningerne til kongens fordrivelse 1437 (se Møns historie). Den nævnte Niels Jensön var måske den væbner¹⁾, der 1420 nævnes som slotsfoged (under lensmanden) på Stegehus. Efter hans afgang som slotsfoged har han formodenlig haft bolig i byen. Denne gård er blevet »afgravet«

¹⁾ Måske af den i bysbogen nævnte Bjørnslægt med en halv björn i våbenet.

efter grev Witslavs ordre. Hvorfor? Det ligger nær at slutte, at gården har måttet vige for anlæget af fæstningsværkerne. Det er rimeligt, at grev W., der var en meget virksom mand og som sådan får et udmærket lov af sin konge, har ladet byen befæste for så meget bedre at sikre sig imod rigsrådets misundelige efterstræbelse. Sandsynligvis er fæstningsvoldene anlagt på kronens grund, hvad man kan slutte deraf, at et hjørne af kronens jord er blevet afskåret ved den østre ende, og dette er siden benyttet som slottets abildgård (æblehave), der først blev afhændet i 1769, (nuværende urmager Nielsens vænge). Men hele den vestre del af volden er formentlig taget fra Rødstensmarken, hvoraf byen havde brugsretten. Hvis Niels Jensöns gård har ligget på dette stykke, har det måttet påhvile byen at skaffe ham erstatning derfor, og byen giver ham da en gård i Bystræde, hvis beliggenhed lige ved slottet vilde passe godt for en gammel slotsfoged. Dette synes at kunne være foregået ved 1430. Da er Niels Jensön afløst som slotsfoged af adelsmanden Hans Peyske, grev Witslavs mand. Det er sagtens nærmest ham, der har ledet selve anlæget af fæstningen med hjælp af værkmesteren Peder Nielsön på slottet. Det er sandsynligt, at Hans Peyskes stilling som slotsfoged er ophørt ved grev Witslavs fordrivelse 1438; thi ved den tid køber han sig en gård i byen og beholder den til ca. 1470, da han som en gammel mand sælger gården til Per Budde. Vi har måske hans håndskrift på bysbogens bind og — hans valg-sprog (se anm.). Han synes da at have været en brav mand, der har stået sig godt med byens folk. Slægten Poyske er netop på denne tid indvandret i Danmark; den er da formodentlig kommet med grev Witslav. 1417 ejede Marquard Poyske Berritsgård ved Saxkøbing, og hans slægtsvåben — et morhoved (morian) — var anbragt i Saxkøbing i et kalkmaleri, der blev ødelagt 1864. 1471 var en Hans Poyske dronning Dorotheas slotsfoged på Ålholm. — Nogle år efter 1430 nævnes samme grev Witslav igen i bysbogen. Der tales da om en gård, som Hemming Grydestøber havde, og som ligger næst den yderste gård i Møllestræde; »den har fornævnte Hemming Grydestøber forbrudt, så at den kom i grev Witslavs værge, fordi at han havde forbrudt det gods med falskhed.« Grev W. gav så gården til sin tjener Hemming Jepsön. Når vi erindrer, at grundejendom forbrødes til kongen (3: lensmanden) ved landsforræderi (og ellers sjældent), så forstås, af hvad art »falskheden« har været. Da Grydestøberen boede nær

ved Mølleporten, har han mulig stået i spidsen for modstand mod fæstningsanlægget, der vel kunde fortrædige de nærmest boende; og dette har da kostet ham liv og ejendom. Såvidt gætningerne! Men alt dette sammenlagt med hensynet til, at tidsalderen passer til anlæggets karakter, gör det idetmindste sandsynligt, at Steges fæstningsværker er anlagt omkring år 1430¹⁾. Måske har der allerede tidligere været et byværn i form af et plankeværk, som det kendes andensteds fra, men derom vides intet.

Byens udvidelse og fæstningsmurens opførelse skulde altså være foregået omtrent ved den tid, bysbogen er begyndt, og sandsynligvis har grev Witslav i denne sag samvirket med borgmester Ferkentin, der formodenlig var hans landsmand. Her er også stedet til at nævne to interessante møntfund fra samme tid (det største fra ca. 1420), der i 1898 og et par år efter blev gjort under det nuværende posthus og i haven til den ligeoverfor liggende bagergård på hjørnet af Skammestræde, altså begge på grænsen mellem den ældre og den yngre bydel. Mon ikke disse skatte skulde være nedgravede i frygt for de samme uroligheder, der bevægede lensmanden og byen til at anlægge fæstningsværkerne?

Det første fund indeholdt 1606 velbevarede sølvmønter fra Erik af Pommerns tid; de var nedgravede 1½ alen dybt i en lerkrukke. Af tidligere ukendte mønter fandtes her nogle firepenninge, møntede i Næstved kort efter år 1400 med krone på den ene og kors på den anden side. Af det hele antal mønter var kun 698 Danske, resten (909) Tyske, navnlig fra Stralsund, Greifswalde og Rostock, også nogle større mønter, grosspfennige. Heri har vi et talende vidnesbyrd om den stærke forbindelse med de Pommerske stæder, der er så meget mærkeligere, som der også nylig er gjort et stort møntfund i Flensborg fra samme tid på 8061 mønter, hvoraf 7841 var Danske, kun resten (220) Tyske og Svenske. Det andet fund, der 1902 fandtes i den lille have ved hjørnet af Møllestræde (Storegade) og Skammestræde, indeholdt 252 mønter, hvoraf ingen Danske, kun to fra Flensborg, resten næsten udelukkende fra de Nordtyske stæder, og iblandt disse de fleste fra Stralsund (79); fra Lybæk 29, Rostock 28, Wismar 27, Gustrow 20, Hamborg 17, Anklam 14 o. s. v. Mønterne er nedlagt på dronning Margretes tid omkring 1390 og er altså en menneskealder ældre end det større fund på den anden

¹⁾ Herfor taler også, at der 1894 nedenfor fæstningsvolden ved Mølleporten blev fundet en mønt (korshvid) fra mellemregeringen i 1448.

side af gaden. Også dette fund tyder på levende forbindelse med Hansestæderne, først og fremmest med Stralsund. Man kunde heraf slutte, at handelsforbindelsen mellem Møn og Pommern har været livligere end mellem Flensborg og Tyskland!

I århundredet fra 1430 til 1531, byens blomstringstid, er der formodenlig af og til udført forstærkninger og udvidelser af fæstningsværkerne. Måske er ringmuren og tårnene opførte først, medens jordvoldene senere er føjet til; Mølletårnets grund står nemlig på det naturlige jordsmon, og forleden år (1902) fandt man ved fældning af et træ på tilsvarende plads grundstenene, hvor Skammestrædes porttårn har stået. Når det engang måtte lykkes at få fæstningsvolden undersøgt, er det muligt, at man vilde finde resterne af ringmuren begravet inde i voldmassen. Ialfald viser kortet fra 1659, at ikke alene de tre porttårne, men også ringmuren dengang ragede op over volden, og vi ved, at denne mur først 1690 blev nedrevet af general Plessen, der brugte stenene til opførelse af Nygård (Marienborg), hvorfor byen søgte ham til genopførelse af »byens hegn«. Udelukket er det dog ikke, at jordvolden er ældre eller samtidig med murværket; man vilde isåfald måske finde murens grundsten øverst i volden. På strækningen mellem Skammestræde og Langestræde findes endnu et brystværn langs yderkanten af volden; men dette må formentlig være yngre end ringmuren. Det meste af voldgraven er øjensynlig blevet til ved udgravning af fyld til volden; kun midtvejs har der været en lille sø, der hvor nu dyrskuepladsen er, og denne lille sø har formodenlig bidraget til at skaffe vand i graven. Ud for hvert porttårn har der utvivlsomt været en vindebro over graven. Bysbogen nævner udtrykkelig, at 1531¹⁾ blev broen sat på fode i graven udfor Mølleporten, og der tilføjes den mærkelige oplysning, at der blev lagt stenbro fra byen ud til slotsmøllen. Vejen derud må da have været meget slem, thi samtidig har gaderne næppe været brolagte. Brolægning påbydes endog i København først 1548. Året forinden hedder det, at der blev opført en mur fra Langestræde port til stranden samt fra den søndre skandse ved abildgården til den »hvide skandse«. Denne sidste må være den, hvor »udfaldsporten« endnu ses, eller måske det på kortet viste mellenliggende værk. I hvert fald ses det, at fæstningsværkerne da er bleven forøgede med et lille stykke mur på hver af de yderste fløje, og vi kan deraf med sikkerhed slutte, at

¹⁾ Til trods for forordningen af 1525, der bød, at alle bymure skulde nedrives undtagen Københavns og Malmøs.

den øvrige vold forlængst var forsynet med mur. Den »søndre skandse« er formentlig den, der nu er blevet til en lille udsigts-høj ved Noret.

På kortet er vist en rund skandse til forsvar af fiskerbroen udfor Dybsbrostrædet. Denne er glemt på kortet fra 1659, men findes på yngre kort. 1682 kaldes den »runddelen« i Dybsbrostræde og i et kæmnerregnskab fra 1732 ses, at man da har istandsat taget såvel på »runddelen« som på »Skammelstrædets port«. Så sent har disse to bygninger altså endnu bestået, og formodentlig så også det tredje porttårn ved Langestræde. Samtidig bekostes ny lås til Mølleporten, hvoraf man må slutte, at fæstningsværkerne dengang endnu kunde danne et lukke for byen. Når bygningerne ved Skammestræde, Langestræde og Dybsbroen er blevet nedrevne, vides for tiden ikke.

Endnu står volden og graven ret vel bevarede, og endnu står det interessante gamle Møllertårn, der er overtaget af staten som fortidsminde og derved forhåbenlig beskærmet for al fremtid. Det er nylig istandsat med megen omhu på en måde, der tilkendegiver, at tårnet antages oprindeligt at have haft åbne murtinder, formodentlig uden tag¹⁾. Som forsvarsværk har det utvivlsomt været forsynet med et foroven fremskydende galleri, hvorfra man kunde bekæmpe de angribere, der var nået helt ind til tårnets fod for at sprænge porten. Der fandtes huller til galleribjælkerne, men forholdene tillod ikke at anbringe galleriet påny. Derimod har man frigjort den dør, der på den sydøstlige side i 2det stokværk har ført ud til omgangen bag den tilstødende ringmur. Kridtstensbåndene var mange steder bleven forvirrede ved senere lapninger i murværket. Da de imidlertid fandtes i god orden navnlig på den nordvestlige side, er de nu med denne side som mønster ført igennem, hele tårnet rundt, ligesom porthvælvingen har fået sin oprindelige profil. Kridtstensbånd er i regelen ikke ældre end ca. 1400. Forøvrigt er ligheden i stil med kirketårnet øjensynlig; navnlig er det sandsynligt, at taget er føjet til samtidig med, at kirken i sidste halvdel af 15de årh. fik et lignende pyramidetag istedetfor det tidligere prægtige spir, hvorom sagnet melder, at det faldt i branden 1457.

Stege fæstningsværker vides i den her omhandlede periode kun engang at være sat alvorlig på prøve. Det var, da Lybækkerne 1510 var gået i land ved Borre, havde afbrændt denne

¹⁾ Bykortet fra Resens atlas (1677) synes at vise de to tårne uden tag, og murtinder udenom taget på Møllertårnet.

by og plyndret Østmøn. Natten til 1. Juni forsøgte de da at tage Stege by med storm. Angrebet er utvivlsomt ført mod det svageste sted omkring Mølleporten, da den vestligere del af fæstningen dækkedes ved sumpede lavninger. Men borgerne og bønderne, der af Anders Bille var samlede i byen, modtog fjendens stormløb på volden. Skud og stene, brændende tjære og kalk regnede ned fra muren og tårnets galleri, så at angrebet blev ganske afslået; flere hundrede fjender skal være dræbte, deriblandt anføreren, Stortebol. Resten flygtede østerpå, men Anders Bille forfulgte dem og slog dem endnu engang ved Højby (=: Borre købstad, der siden kaldtes Nyborre). 12 år efter kom Lybækkerne igen og hærgede det ulykkelige Østmøn påny, men de vovede ikke oftere at angribe Stege. At fæstningen er blevet vedligeholdt, kan man skønne af, hvad bysbogen melder, at Møllebroen 1594 er gjort af ny, nemlig vindebroen over graven. I en senere periode under Svenskekrigen 1658—59 tjente Stege fæstning atter som støttepunkt for forsvaret af øen. Derefter forfaldt den. Dog er endnu så meget bevaret, at det i sin art er enestående i Danmark. Ingen anden købstad kan fremvise tilnærmelsesvis et så fuldstændigt fæstningsanlæg fra middelalderen. Kun Fåborg har bevaret et lignende porttårn, men det ligger nu midt i en gade, og dets forbindelse med et tidligere fæstningsanlæg kan ikke mere ses. Steges enestående fortidsminde fortjente sikkerlig mere opmærksomhed, end det hidtil har opnået¹⁾; navnlig burde resterne af ringmuren blive genstand for en sagkyndig undersøgelse. Imidlertid vil vi henstille til det udvalg, der leder plantningen m. m. i anlæget, aldrig at lade sig friste til at offre noget af volden eller graven af gartneriske hensyn. Enhver by kan skaffe sig et smukt haveanlæg, mange byer har det smukkere end Stege; men absolut ingen har eller kan få så interessante historiske omgivelser, knyttede til byens egen fortid. Engang vil de blive en seværdighed af første rang. Da vil det stå som et næsten utroligt vidnesbyrd om tidligere tiders mangel på historisk

¹⁾ En sagkyndig og interesseret forfatter har nylig (Sorø Amtstidende 4/11 1903) skrevet en artikel om vore købstæders ældre fæstningsvolde, hvori han forklarer, at i 17de årh. fik enkelte byer fæstningsanlæg efter bastionsystemet. »Ved de øvrige ødedes de gamle volde, man sløjfede dem lidt efter lidt, rev muren ned, hvis der havde været en sådan; kun en enkelt port fik lov at stå som et vidnesbyrd om svunden storhed.«

Hvis forfatteren kom til Stege, vilde han finde ikke alene den enkelte port, men hele fæstningsvolden.

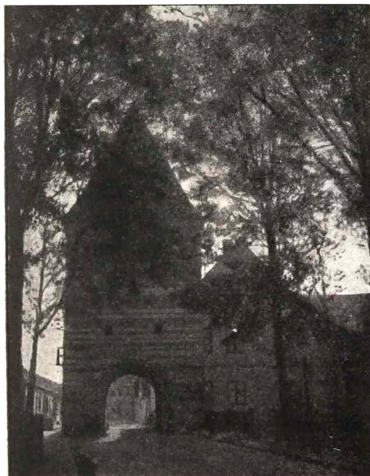
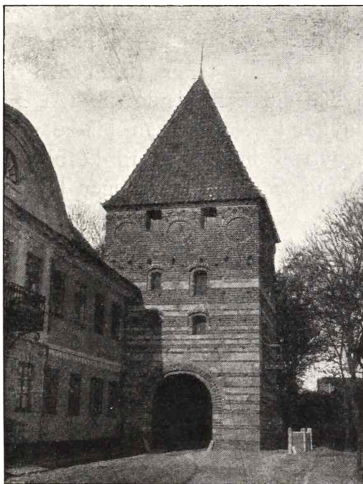
interesse, at det nu ikke er mere end en menneskealder siden, at et byråd besluttede at lade Mølletårnet nedrive! Bevæggrunden hertil var, at nutidens store læs ikke kunde komme igennem porten. Dette hensyn er dog lett blevet fyldstgjort ved at fjerne den gamle accisebod, der var bygget op ad tårnets sydøstlige side, så at store læs nu kan passere udenom tårnet.

Tårnet gengives her, dels set indefra byen, dels fra Øst, i den skikkelse som det nu er restaureret. Til lige meddeles et billede af den gamle såkaldte »udfalds-port« i volden ved den »hvide skandse«.

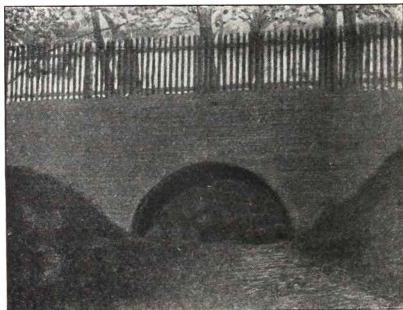
Som foran nævnt har det sikkert ældste gildeshus,

St. Eriks, ligget i det gamle fiskerleje på vestre side af Langstræde, som udtrykkene ved 1480 formentlig må forstås. På kortet fra 1659 findes en stor isoleret bygning om trent på den plads, hvor nu amtssygehuset ligger; det kan næppe være andet end det gamle St. Eriks gildeshus, hvor fiskerbefolkningen samledes.

Efterhånden som byen voxede, og der fremstod fornemmere borgerslægter, har disse skildt sig ud i særegne gilder. Det ældste har formodenlig været St. Knuds gildet, skönt dets bygning først nævnes meget sent

(1597). I dette gilde samledes de fornemste borgere uden hensyn til næringsfag. Dette gilde nød store privilegier, vidnesbyrd af en Knudsbroder galdt idetmindste lig med 3 andre borgeres. St. Knudsgildet »på Stegeborg« nævnes også andetsteds, og vi har dets segl opbevaret, hvoraf det ses at have været et Knud konges gilde (efter Knud den hellige, ikke Knud Lavard), af hvilke der kun kendes få. At gildet på nogen måde har været knyttet til slottet, kan måske slutes af, at Anders Bille i 1543 benyttede bygningen til kornlade (se den snurrige historie med Mathis Smed). I bysbogen hedder det, at Knuds gildehus lå på

østre side af Møllestræde.

Ved at se på kortet fra 1659 (kun 60 år senere) ligger det nær at gætte på den store fremspringende bygning — omtrent på den plads, hvor borgerskolen nu ligger. Denne ejendom synes at have været i udenbys besiddelse, indtil den 1804 af proprietair Resk på Nordfeldt skænkedes byen til fattig- eller skolehus.

Når vi ser, at Anders Billes datter, Ingeborg, 1588 sælger Papegøjehuset (måske i Skydevænget) til byen for 30 daler, kan deraf slutes, at det har stået i forbindelse med Knudsgildet. Og da vi véd, at Knudsgilderne (særlig Knud konges) andensteds gik over til skydeselskaber, »papegøjegilder«¹⁾, så kan vi uden tvivl også slutte, at Stege gamle skydeselskab var en fortsættelse eller aflægger af det ældgamle Knud konges gilde. Burde det ikke opstå igen?

Det næst fornemste gilde var købmændenes lavshus, og dette finder vi formodenlig i det 1526 nævnte Helligtrefoldigheds hus, skönt det ikke udtrykkelig kaldes gildehus. Fra flere andre

¹⁾ 1632 nævnes »papegøjeorden« med betydelig rettighed i Østerferding
 ☉: østre side af Møllestræde. Af papegøjegildets skrå i Ålborg ses, at det endnu var befalet, at der skulde skydes med »armbrøst« ☉: flisbue, ikke med rør ☉: bøsse.

stæder (København og Odense) véd vi, at Helligtrefoldigheds gilde var købmændenes og derved rådsherrernes lav. Beliggenheden er ikke angivet, men formodningen taler for, at det har ligget nær ved rådhuset. Dette lå — som kortet endnu udviser — midt på torvet og var mere end dobbelt så stort som det nuværende. I bysbogen hedder det, at Anders Bille 1526 købte en øde jord, liggende østen op til Helligtrefoldigheds hus, ud til begge tre (!) rendestene med bredde og længde. Det ligger nær at tænke på nogen af de på kortet viste store bygninger nord for rådhuset, dog næppe hjørnестedet, da dette da vilde være nævnt. Hvis den midterste grund — med rendesten på hver side — har været den øde jord, hvor Anders Bille da har ladet opføre en vinkelbygning med gavl til gaden, så er den lange gavlbygning vesten derfor Helligtrefoldigheds gildet. Begge disse gavlbygninger tyder på opførelse i middelalderen. Efter slottets ødelæggelse havde Anders Bille i henved 20 år jævnlig bolig i byen, hvor han også døde; den nævnte bygning kunde nok ved sin form og beliggenhed passe for lensmanden. Forøvrigt erhvervede Anders B. adskillige andre ejendomme i Stege, hvis beliggenhed ikke kendes, og som heller næppe egnede sig til bolig for en så fornem mand. Han har formodentlig bygget til sig selv, da han efter nederlaget vendte tilbage til Stege.

Blandt håndværkerne var garverne (skinderne) de fornemste; i København var deres gilde indviet til selve jomfru Maria og kaldtes Marie gildegård. I Stege bysbog hedder det i årene mellem 1465 og 1484, at Hans Villie købte en gård sønden næst ved Marie gildegård. Hvis man søger i byens midte, kan retningen Syd—Nord omtrent passe med Torvegade (byens hovedgade fra Torvet til Bystrædet). Her ligger på kortet ret over for rådhuset en større fremspringende gård, der vel kunde ligne en gildegård. Den synes at omfatte den grund, hvor nu apotheket og consul Carøes boutiksbygning ligger. At dette har været en art offentlig bygning, derfor taler, at den blev taget i brug som rådhus efter 1659, da det gamle rådhus på torvet var bleven afbrændt af Svenskerne. Under Carøes bygning findes som bekendt endnu den gamle rådstukælder med fængselsvinduer. Men dette er naturligvis væsenligst gætninger. De to sidstnævnte gildeshuse kan mulig have ligget andensteds; men de udgør utvivlsomt levende vidnesbyrd om både handels- og håndværksstandens magt og velstand i slutningen af middelalderen. Det kan formodes, at

købmændene ofte tillige har været medlemmer af Knudsgildet, og håndværkerne af Eriksgildet; de kongelige gilder var nemlig ikke fagforeninger. Hvor stærke håndværkslavene var blevne, kan ses af, at Fredrik I's forordning af 1526 om ophævelse af alle lavsrettigheder blev et slag i luften, hvoraf ikke spores den mindste virkning.

I forbindelse med gilderne må også Kalendhuset omtales; det var præsters og degnes gilde og navnet kommer af, at de skulde samles den 1ste (på Latin Calendæ) i hver måned. Andenstedsfra véd vi, at — da det formodenlig har været vanskeligt at skaffe tilstrækkelige deltagere til så hyppige sammenkomster — så er det bleven medlemmerne tilladt at tage med sig verdslige folk, endogså kvinder. Det er imidlertid bekendt, at den første Lutherske biskop, Peder Plade, gav disse gilder et meget slet skudsmål, hvorfor han også fik dem lukket og bygningerne solgt. Kalendehuset i Stege lå i Langstræde på vestre side af gaden. Da det formodenlig har ligget i nærheden af præstegården, kan vi gætte på en af de større bygninger i den sydlige ende af gaden. Som så mange af den Katholske kirkes efterladenskaber var også Kalendehuset overgået i byens eje, og denne sælger det med gård og grund 1595 til Jakob Hansøn Skolemester. Han må da have været en velhavende mand.

Vi har herved nærmet os de kirkelige forhold. Formodenlig har der allerede i det 12te årh. samtidig med fiskerlejts opståen og befæstelsen af indsejlingen været udlagt plads til en lille kirke, måske af træ. Omtrent ved år 1200 eller kort derefter er den første stenkirke opført, og dens tilliggende jorde til kirkegård, præstegård m. m. har utvivlsomt ligget op til kongsgårdens grund. Kirken har da rimeligvis ejet hele pladsen fra kongsgården indtil Dybsbroen og ud til torvet. Dette vilde stemme med, at der i det 15de århundrede intet forlyder om bygninger på denne strækning, medens der ialfald et sted tales om St. Johannes' jorde. Disse har sagtens været benyttet af kirkens præster og betjente samt den Latinske skole. Under reformationens uro i det 16de årh. må det antages, at byen har taget disse jorde i besiddelse; med nogen sandsynlighed kan der efter bysbogen påvises, hvorledes en del af grunden er blevet bebygget i det omfang, som kortet af 1659 udviser, medens en anden del udlejes af byen som haver. Kirken beholder kun præstegården med have langs Dybsbrostræde, skolen, kirkegården og langs dennes østre og søndre

side nogle boliger for kirkebetjente. Om byen har givet noget vederlag derfor, vides ikke, det var jo revolutionaire tider; men det er ikke sandsynligt, at byen tidligere kan have haft nogen besiddelse imellem kirken og slottet. Desuden nævnes det, at kirken har ejet i det mindste 5 huse i Møllestræde, der bortsælges i det 16de årh. mod en lille grundafgift. Det er formodenlig disse samme afgifter, der med et beløb af 2 rb. 14 β under Christian V fik kongelig stadfæstelse, og som endnu hviler på 8 ejendomme. Afgifterne er nu tilsammen omsat til 4 kr. 37 øre, som udgør den jordskyld, som 8 af byens bedste gårde blev sat til i det 16de årh. Et talende eksempel på pengenes senere synkende værdi.

Nuværende lille Torvegade Nord for kirkegården har vistnok kun været en lille sti, da naboejendommene der siges at ligge Nord for kirken. Derimod ses der at have været en indgang fra Torvegade midt for kirkens kor, ligesom der i bysbogen tales om den søndre »kirkerøst«, det vil sige en rist, der — som sædvanligt ved kirkerne — stod i hovedindgangen på kirkegårdens sydside; det var måske en gitterdør til at holde kreaturer ude, eller blot en rist over rendestenen. Hele trekanten mellem de to nuværende kirkestræder var ubebygget, som det ses endnu 1659. Om selve kirken vil der som sagt senere blive berettet. Kun skal her bemærkes, hvad bysbogen derom melder, at 1592 blev kirken kalket, prædikestolen og koret beprydet.

Strædet, der nu fører fra Gåsetorvet ud til volden, hedder endnu Gertrudsstræde, skönt det snart er ved helt at glemmes eller forvanskes til Gærde- eller Gitterstræde. Her lå i middelalderen St. Gertruds kirke. Helgeninden St. Gertrud, hvis navn forklares »spydjomfruen«, var datter af den Frankiske Filip af Landen. Født 626 døde hun 659 som abbedisse i Benediktinerklostret i Nivelles i Brabant. Hun stammer således fra Nederlandene, hvor hendes helgendyrkelse fik et ligesom hedensk præg. Man forestillede sig hende som døds gudinden i Rinens delta, førende de dødes ånder ned ad floden til skyggeriget i vesterled. Hun afbildes med et skibsformet bæger (afskedsbægeret). Til hendes ære opføres særlig kapeller på kirkegårde. Men fra den »sidste rejse« overføres tanken til enhver rejse, og St. Gertrud bliver derfor skytshelgen for de rejsende. Gertrudsdrikken var afskedsbægeret; »Gertruds minne« i Nederlandene svarer til Knuds og Eriks minne i Norden. Men endvidere, hendes årsdag var den 17de Marts, da foråret begynder, overgangen til nyt liv.

Derfor blev hun også landbrugets skytshelgen. Forøvrigt var hun en meget folkelig helgen; reliquier af hendes knokler og klæder opbevaredes flere steder i Sælland og Skåne, navnlig hos Gråbrødrene. Dette til indledning for mulig at forklare betydningen af St. Gertruds kirke i Stege.

Man skulde jo snarest tro, at det har været et kapel på en kirkegård, således som Præstø havde sit Gertruds kapel på kirkegården og Gertruds gildeshus; men i den ældre middelalder, hvorfra denne kirke sikkert stammer, vilde det være uhørt at træffe en særlig kirkegård så langt udenfor byen, som den dengang har ligget. Man stræbte efter at blive begravet i kirken eller så tæt ved denne som muligt, helst lige ind under tagdryppet fra kirketaget. Der er hellerikke plads til nogen større kirkegård mellem husrækken og abildgården, ligesom der intet er fundet, der tyder på en egentlig kirkegård. Derimod er der nylig ved gravning til vandledning i Gertruds stræde fundet en del munkesten og tilsvarende tagsten, der utvivlsomt stammer fra kirken. Der fandtes vel også enkelte menneskeben, men enhver kirke brugtes da til begravelse, og forøvrigt er der ikke i de omliggende haver fundet vidnesbyrd om en større kirkegård. Endvidere kaldes den altid Gertrudskirken, og bysbogen viser, at den har været meget rig. St. Gertruds kirkeværger (et kapel vilde næppe have kirkeværger) har fra midten af 15de årh. solgt en række ejendomme, både huse og jorde; at slutte af disse handlers antal skulde man næsten tro, at St. Gertrud havde været rigere end St. Johannes. Endelig er der et vidnesbyrd, som formentlig er afgørende. Der findes i St. Hans kirke en klokke med en indskrift, der melder, at klokken er støbt i 1443, da Johannes Clavsön var sognepræst (plebanus) og Martin Ravn kirkeværge for St. Gertruds kirke. Dette kan næppe forstås anderledes end, at St. Gertrud virkelig har haft ikke alene sin egen kirkeværge, men også sin egen sognepræst, og dette bekræftes lige ned til reformationstiden. At det skulde have været et kapel for de rejsende, er allerede af den grund usandsynligt, at byens udgang ikke lå så langt ude på den tid, da St. Gertruds kirke er bleven opført. Dette udelukker dog ikke, at mangan døende fortrinsvis har betænkt St. Gertrud med sjælegaver, ligesom der sikkert er drukket mangt et St. Gertruds minne af rejsende, der ad denne vej forlod byen. Må vi altså antage, at Gertrudskirken ialfald efterhånden er blevet en virkelig sognekirke,

henledes tanken på helgenindens tilknytning til landbruget, idet kirken har været sognekirke for en del af landsognet¹⁾, vel sagtens den nordlige del, medens den øvrige del (indbefattet Damsholte) søgte til den kirke ved Norets sydlige ende, hvor navnet »Øde kirke« endnu mindes, og hvor der er fundet levninger af kirkegården og muren. Da fæstningsvolden ca. 1430 er bleven opført, har den afskåret kirken fra länddistriktet, og man har vel da efterhånden fået den opfattelse, at den ganske kunde undværes, så meget snarere, som St. Hanskirken netop på samme tid har fået sin første betydelige udvidelse. I sidste halvdel af århundredet sælges der bort af St. Gertruds ejendomme, og kort efter er den blevet forenet med St. Hanskirken, så at kirkerne har fået fælles formue og fælles kirkeværger. Gertrudskirkens genstande er da — ligesom kirkeklokken — blevet overført til hovedkirken, medens der endnu 1510 nævnes særegen præst for Gertrudssognet, Jens Persön, formodenlig den sidste. Flere gange nævnes kirkeværger for St. Gertrud, og der er grund til at antage, at de to sidste har heddet Trols Plovmand og Mads Bonde, hvis navne hentyder til landsognet. Fra reformationstiden forsvinder dette ganske. På hvilket tidspunkt kirken endelig er bleven helt nedrevet, kan ikke med sikkerhed siges. Sandsynligvis har sagnet ret i, at materialerne fra Gertrudskirken er blevet benyttede til St. Hanskirkens seneste udvidelse, opførelse af selve höjkoret, hvilket formodenlig er sket samtidig med anbringelsen af den del af kalkmalerierne, der bærer årstallet 1494. Utvivlsomt har senere be-retninger urett, når de giver Svenskerne skylden for Gertrudskirkens ødelæggelse. Isåfald vilde den eller dens ruin sikkert være vist på det (Svenske) kort fra 1659; men deraf findes intet spor; den er forsvundet over halvandet hundrede år tidligere. Naturligvis vilde det have ikke ringe interesse, om tomten engang blev ordenlig undersøgt; hvad der hidtil er fundet, tyder på en lille kirkebygning på en indskrænket plads, hvor efter middelalderens skik såvel bygningen som dens nærmeste omgivelse har været benyttet til begravelser. I modsætning til St. Gertrudskapellernes store rigdomme i middelalderen har man formodenlig på reformationstiden dannet ordsproget, at nu er »forygldningen gået af St. Gertrud« — og dette har fundet stadfæstelse ikke mindst i Stege.

¹⁾ Viborg siger, at mange af bønderne fra gammel tid gik til denne kirke.

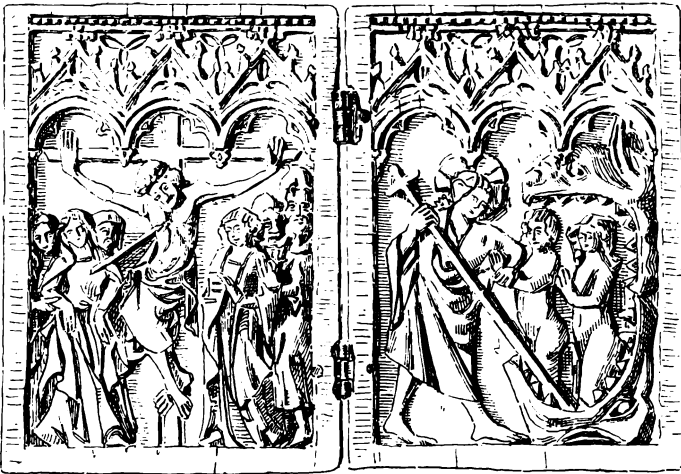
Som et vidnesbyrd om denne bydels landlege oprindelse kan vel endnu nævnes navnet »Gåsetorvet«, hvor der formodenlig har været marked for landbrugsfrembringelser.

I forbindelse med kirkerne skal endelig omtales Rødstenskapellet. Blandt akterne er meddelt den pudsige historie fra 1509, da Per Kelby forsvarer sig med, at St. Hanskirken var ikke mere hellig end Rødstenskapellet, hvor man lod kreaturerne græsse. Dette kapel har altså på denne tid været i forfald, og det er utvivlsomt blevet helt ødelagt i reformationstidens hærgen. Dog ser vi netop i de ovenstående beretninger fra Stege, hvorledes Katholicismen selv allerede forud forberedte sin undergang. I året 1900 blev der i den mod vandet yderste skrænt af Rødstensmarken fundet ruinerne af et kapel, som nærværende forfatter da lod udgrave. I bunker af forvitrede, dårlig brændte munkesten kunde spores et lille rum på 4×5 alen med middelalderligt cementgulv, og hvis østre væg har været beklædt med grønlig glasur. Bygningen har formodenlig strakt sig længere mod Vest, hvor den var styrtet ned af skrænten. Ruinen blev atter dækket med jord; men stedet kan ses fra strandbredden. Utvivlsomt har dette været det nævnte Rødstenskapel, der har været indviet til en helgen, hvilken vides ikke. Da det har ligget helt ude på skrænten, er det formodenlig opført af en from mand til minde om redning fra en stranding; måske har det været indviet til de søfarendes beskytter, St. Nikolaj. At kapellet i middelalderen har haft betydning, kan man måske slutte af, at en formodenlig nærliggende gård i bysbogen (1488) kaldes Kapelgården; måske har deri engang boet den ved kapellet ansatte præst eller vicar¹⁾. Viborg beretter, at 1670 lå Rødstenskapellet i ruiner, men endnu havde dets ry bevaret sig, så mange syge søgte helbredelse der St. Hans dag. Han nævner også et ukendt kapel i Bjørnehöjmarken på provstegårdens nuværende jordlod.

Vi ser, at middelalderen har været rigere forsynet med kirkelige bygninger end nutiden. Fornemme folk havde desuden ofte eget huskapel med kapellan; og man kunde erhverve pavelig tilladelse til at benytte et rejsealter, ved hvilket huskapellanen kunde gøre tjeneste. En så særlig pavelig gunst var naturligvis sjælden; men vi har fra Møn et eksempel derpå. I året 1829 gik Steges daværende kordegn, Robsahm, på Rødstensmarkens strandbred og

¹⁾ En lignende »Kapelgård« ejede Birgitte Gøye mellem København og Køge.

fandt da en lille skindpose, hvori var en mærkelig lille elfbens bog med sølvhængsler. Den indsendtes til nationalmuseet, der erklærede den fint udskårne lille bog for at være et sådant rejsealter fra middelalderen. Når man lukker bogen op, udgør den to fløje af en ganske lille altertavle. De udskårne relief-billeder forestiller Christus og Marie samt Christus, der udfrir menneskene af helvede derved, at han fører dem ud af et uhyres gab. Samme billede findes fra 13de årh. udskåret i træ i en kirke ved Flensborg. Denne billedtype skal ellers høre hjemme i Frankrig.

Med hensyn til dette interessante fund tør følgende gætning måske fremsættes. Fra 1449 har vi et brev fra pave Nicolaus V, hvori han tilstår ridderen, Erik Ottesön Rosenkrands, den gunst at have et rejsealter og at lade holde messe derved af sin egen eller en anden præst. Denne mand er den senere under Christian I så berømte rigshovmester, der af den nærmeste eftertid ikke alene roses for sin store fromhed, men endog kaldes en fader for Danmarks rige. Hans datter, Christine, var gift med Jörgen Rud, rigsråd og lensmand på Stegehus indtil sin død 1504. Enken afleverer lenet til Anders Bille. Mon man ikke her skulde have fundet den gamle rigshovmesters rejsealter, der formodenlig er gået i arv til datteren, og af denne kan være tabt eller forlist

i Stege strand? Efter mere end 300 års forløb er det da skyllet op på strandbredden. Det vilde så være et minde om den fromme, troende catholicisme, der druknede forud for reformationen. Jeg spørger kun — oprindelsen kan naturligvis være en anden.

Paludan ytrer, at Stege by ved branden 1457 fik et sådant knæk, at den aldrig forvandt det, og at tilbagegangen skriver sig derfra. Dette er øjensynlig en stor misforståelse; tværtimod ligger byens blomstringstid netop i det århundrede, der følger efter 1457. I det hele taget virker store ulykker som brand, krig, pest, mord og plyndring altid kun forbigående, undertiden endog stimulerende. Er »tiderne« ellers gunstige, vil skaden snart være genoprettet; men er tiderne dårlige, er virksomheden i sig selv i tilbagegang, så kan ingen fred eller øvrige gode vilkår hindre undergangen. Og »tiderne« var i 15de årh. gunstige for Stege. Fiskeriet blomstrede, og byen havde sit eget fed med salterier i Falsterbo og måske en med hensyn til told begunstiget stilling. Hele befolkningen deltog i fiskeriet, og det hedder endnu 1543, at byen kunde ikke tage imod indkvartering i efterårsmånederne (fra St. Olaf, 29. Juli, til St. Morten, 10. Nov.), fordi alle var fraværende i Falsterbo. Her drejede det sig ikke alene om fiskeriet, men også om almindelig handelsvirksomhed på det daværende berømte marked. Her var et hovedsæde for verdenshandelen, og Steges søfarende befolkning havde lett adgang dertil gennem Ulfshaleløbet, der var åbent for datidens større fartøjer. Selv Sören Norbys og Anders Billes krigsskibe — hører vi — passerede derigennem. Borgerstanden var i det hele i stærk opkomst; eksempel blev givet fra de nordtyske stæder, hvis handelsvirksomhed ikke alene viste vejen, men afgav tillige dygtige indvandrende kræfter til Danmark. Det er umiskendeligt, at vi skylder Pommern og Venden flere udmærkede mænd, der går i spidsen for Dansk virksomhed i den senere middelalder, hvormeget de end misundtes og fortrædigedes af de Danske herrer. Man må sikkerlig ikke tro, at de Danske stormænd, der fordrev Erik af Pommern, gjorde dette af nationale grunde. Tværtimod er det næsten rørende at se, hvorledes kongen på sit Plattysk og med sine Pommerske mænd værger rigets sag imod de Danske herrer. Møn havde haft flere Pommerske og Meklenborgske lensmænd, der synes at have tjent øen godt. Vi har ovenfor nævnt grev Witslav; vi kan også nævne den første kendte borgmester, Johannes Ferkentin, hvis navn viser hans herkomst.

Måske er selve borgmesterstillingen indført med ham (den nævnes i det hele først på dronning Margrethes tid ca. 1400). At han satte bysbogen i gang, vidner om virkelyst og energi.

Stege borgere har sikkert taget godt ved læren. Omtrent ved år 1500 falder den tid, hvorom det i kong Frederik II's brev af 1582 hedder, at da havde byen havt ved fem hundrede vederhæftige, bosiddende og formuende borgere, hvilket ikke alene vil sige, at den var betydelig større end nu, men end mere, at den — bortset fra København — stod på højde med landets vigtigste købstæder i henseende til velstand. Kilden hertil var ikke dens jordbrug, der var ubetydeligt i sammenligning med andre købstæder; heller ikke dens opland, der var forholdsvis lille og fattigt. Rigdommen hidrørte fra, at byen lå ved færdselsåren til det store verdensmarked og forstod at benytte den. Herom mere nedenfor.

Den voxende velstand måtte nødvendigvis vække borgernes interesse for byens styrelse. De Nordtyske stæder havde længe frembudt skue af levende kampe om magten mellem rådet og borgerskabet. Det samme hører vi fra flere Danske købstæder i slutningen af det 15de årh. og begyndelsen af det 16de (Ålborg, Odense, Ribe og Flensborg). Man kan sikkert forudsætte, at dette har givet genlyd også i Stege. Bysbogen fortæller intet direkte derom, medmindre hertil kan henføres beretningen om den Tue, der 1499 »gjorde forrædelse imod al Stege by«. Når køberen af hans gård får skøde på den af selve kong Hans, kan deraf sluttes, at Tue har mistet sin hals, og hans gods er tildømt kongen. Men indirekte kan vi dog ud af bysbogen følge udviklingen.

I bogens begyndelse optræder borgmester og råd, på Latin: proconsul og consules. Men hvor det handler om salg af byens egne ejendomme eller jord, sker det dog »med menige bys råd« eller »med al almuens samtykke« eller lignende udtryk. Borgerne mødte på bythinget eller i rådstueforsamlingerne og gjorde sin vilje gældende. Vi hører stadig nævne de 4 thingstokke, som var de 4 bænke, der omhegnede den indre thingplads, og på hvilke de tog sæde, der skulde »sværge« i sagerne. 1510 berettes om en sag på Møns landsting, hvor disse bænke kaldes »landestokke«; måske en særlig betegnelse for landstinget. Nævninger og vidner glider ofte ind i hinanden. Deraf er udgået udtrykket »stokkemænd«, som senere kun var retsvidner. Indtil ind i det 17de årh. holdtes bythinget under åben himmel i modsætning til de fornemmere rådstueforsamlinger. Men hen i det 15de årh. forsvinder

mere og mere almuens deltagelse i kommunens styrelse, og borgmester og råd handler på byens vegne, undertiden borgmesteren alene. Formodenlig har sædvanen noget før år 1500 skabt en stærkt aristokratisk forfatning¹⁾. Men snart bryder en modsat bølge igennem, og Christian II søger at bryde de aristokratiske råds magt, dog ikke egentlig til fordel for de menige borgere. Det er den kongelige myndighed, der nu træder i spidsen. Over borgmester og råd sættes en repræsentant for kongen under navn af schultus eller schulteis, hvilket udtryk er kendt i Tyskland og Holland. Kongen eller rettere mor Sigbrit har formodenlig hentet navnet fra Holland. På Amager var det både før og senere i brug. Da kongens købstadslov kun var i kraft et års tid, har man kun få eksempler på, at en schultus har været i virksomhed. Dette er dog tilfældet i Stege, hvorfra vi har to breve af Septbr. og Oktbr. 1522, der er betegnende for schultus' stilling på engang som kongens befalingsmand og som den første i rådet. Det er en borger i Stege, Jens Lavrensön, der er bleven schultus; men herligheden varer kun kort. Da kongen bliver styrtet, ophæves alle hans reformer, og »schultus« forsvinder igen; men Jens Lavrensön må have stået sig godt med begge parter, thi det er sandsynligvis den samme J. L., der nogle få år efter er borgmester og siden oftere nævnes.

Christian II's færd har imidlertid styrket den bevægelse, der allerede længe havde været mellem menige borgere i købstæderne. Bevægelsen smelter på uklar måde sammen med den kirkelige rørelse i reformationstiden. Der kan næppe nogensinde påvises en så indviklet bevægelse som revolutionen i 1534—6, sammensat af så forskellige strømninger. Herom vil blive fortalt nærmere i Anders Billes historie. For Stege bys vedkommende er interessen nærmest knyttet til spørgsmålet om, hvorvidt borgernes rejsting i 1534 alene galdt Christian II's befrielse og kamp mod den kongelige lensmand, eller var det tillige et oprør imod byens råd?

¹⁾ At dette har kostet kamp, kan man slutte af kong Hans' brev 1482, hvori han giver borgmestre og råd fuldmagt til selv at rette over de borgere, der sætte sig op imod rådet. Som nævnt står Tue's forrædelse vel i forbindelse hermed. Hvis man ikke skulde være så særdeles forsigtig med at drage almene slutninger udaf livets mange tilfældigheder i middelalderen, kunde man lægge mærke til, at i Stege bysbog forsvinder almuen under Christiern I, træder atter stærkt frem under Hans og Christiern II, forsvinder tildels igen under Fredrik I, indtil sprængningen i revolutionen 1534.

Svaret herpå afhænger af, om borgmester og råd har deltaget i eller modsat sig erobringen af slottet og dets ødelæggelse.

Ifølge Hvidtfeldt og andre kilder har dr. Møllerup i Billeættens historie (I 527) fremstillet begivenheden således: Ved sin afrejse fra Stege havde Anders Bille overgivet befalingen på slottet til 4 adelsmænd og 4 borgere. Strax efter blev slotsfogeden, Hans Stisön, lokket ind i byen og der dræbt. To adelsmænd, der fulgte ham, måtte hårdt sårede flygte tilbage til slottet, forfulgte af borgerne. Ved forræderi af de borgere, som Anders B. havde betroet slotsloven, åbnedes slottets porte. Den vilde, op-hidsede mængde trængte ind i borgen, der plyndredes og nedbrødes. De adelige fanger blev sendt til grev Christoffer; kvæg, korn og fødevarer blev fordelt mellem borgerne. Oprøret forklares som udslag af borgernes hævn over lensmanden. Da denne kort efter slutter sig til greven, får han tilbage den halvdel af det plyndrede gods, der var tilfaldet greven, og denne fornyede Billes lensbrev på Stege slot. Anders Bille benyttede da sin stilling til at få Stege borgere strengt straffede for deres forræderi.

Således er det sikkert også gået for sig. Men hvem var forræderne?

Her fortjener at meddeles et samtidigt brev af 14. Nov. 1534 fra borgmesteren i Danzig til hertugen af Preussen, hvori fortælles fra Danmark, at en lille by, Steke kaldet, har i det første oprør nedrevet en borg for Anders Bille og taget alle de sølv- og guld-klenodier, der tilhørte ham og hans børn, »sein fyhe gebewtit und gepartet« (plyndret og delt hans gods), ihjelslået hans foged, hvis krop de lod ligge i 3 dage på gaden og tilføjet det megen »smoch« (forsmædelse). Alt det guld, sølv og ædle stene har de fra Stegk foræret greven, hvilket greven atter har givet Hr. Anders Bille tilbage; dette har gjort de fra Stegk vrede på greven, og véd de til denne dag endnu ikke, hvorledes de skal forholde sig til greven.

Paludan giver en beretning, der i enkeltheder afviger noget fra den ovenanførte; han beråber sig herved på det (nu forsvundne) Hages manuskript, som formodentlig har indeholdt den tradition, der i det 18de årh. herom levede i befolkningen. Heri berettes, at slottets overrumpling skete med borgmesteren, Niels Walters og begge rådmændene, Jens Eriksöns og Morten Andersön Skræders samtykke »efter holdet råd«. Derfor blev siden borgmesteren og rådsherrerne fængslede, tiltalte og

dömte til henrettelse med øxe. Deres hustruer henvendte sig imidlertid til rigsrådet og udvirkede benådning for mændene; men da de kom hjem, var det for sent; den forbittede adel havde ladet dødsdommen fuldbyrde få øjeblikke, før kvinderne ankom. Dette skete ved Mortensdag 1535. Et senere sagn, der meddeles hos Viborg, tilføjer, at de henrettedes hoveder blev indmurede i den indre kormur i kirken. Der fandtes virkelig den gang sådanne indmurede hovedskaller, der endnu i det 18de årh. kunde ses i Schønebols begravelse (der nu er kulkælder); imidlertid udtrykker allerede Viborg sin tvivl om, at disse hoveder skulle have tilhørt de henrettede rådsherrer.

Det går utvivlsomt disse sagn som andre lignende, at de hviler på en virkelig begivenhed, der siden er blevet udsmykket — hvormeget er det ikke lett at sige.

Allerførst kan det skønnes, at navnene på de formentlige rådsherrer passer ikke, ligesom antallet, 1 borgmester og 2 rådmænd, er hentet fra en meget senere tid; 1534 havde Stege 2 borgmestre og 4 rådmænd. Niels Walter kender vi fra de aftrykte breve; han fik kongeligt brev på slotsmøllen 1529 og senest 19. Marts 1532; 1531 var han ~~af~~ dommer i sagen Per Plov mod Per Keldby; men han har aldrig været borgmester. Efter 1533 forekommer han ikke i akterne, men han nævnes i et brev af 8. Septbr. 1538 fra borgmester Mikkell Andersön til Anders Bille. Et kongebrev af 20. Juli 1537 havde pålagt Stege borgere at skaffe tilveje de ting, som de 1534 havde plyndret fra slottet. Mikkell A. har da været Anders B. behjælpelig med at finde sagerne, og han meddeler nu, at det skib, som Walter solgte til Rostock, var ifærd med at sejle til Sverige eller Blekinge. Herat kan man måske slutte, at Walter har været en af hovedmændene for oprøret, og det er formodenlig den ovennævnte Niels Walter¹⁾, ligesom det er højst sandsynligt, at han er blevet henrettet, da Anders Bille atter fik magten. Af de andre to navne er Eriksön ukendt såvel i bysbogen som i brevene, og Martin Andersön Skræder nævnes ikke; kan mulig hidrøre fra en erindring om borgmesteren M.(ikkel) Andersön samt den velkendte Skræder-slægt, men er forøvrigt digtning. Fra selve året 1534 har vi

¹⁾ Der kan dog også være ment den Kall Walter, der 1526 nævnes som kæmner. Under hensyn til det ualmindelige navn, kan man sikkert anse dem for brødre. Begge er forsvundne efter 1534.

ingen efterretning om Stege, hvad let forstås af den store forvirring. Men 1533 var Mikkell Andersön og Per Jensön borgmestere, Anders Bundtmager byfoged og Anders Bildt rådmand. Efter 1534 nævnes Per Jensön ikke mere. Han er formodentlig død, og det er ikke udelukket, at han kan have sluttet sig til Niels Walter og delt skæbne med ham; men sandsynligt er det ikke, da hans nævnte kollegaer vedbliver at beklæde deres embeder i mange år derefter, Mikkell Andersön endog til 1557 i personligt venskab med Anders Bille. Overraskende er rigtignok fortegnelsen fra 1537 over dem, der endnu sad inde med røvet gods. Det ses heraf, at såvel borgmester Mikkell, som selve den kongelige byfoged, Anders Bundtmager, og rådmanden, Anders Bildt, har fået hver sin part af byttet, da det blev delt. Men når vi ser, at også sognepræsten, Jörgen Lavrensön, ved samme anledning fik en sadel, så kan vi kun forklare det af »tidens lejlighed«. De havde jo lett ved at undskylde sig med, at de kun vilde bevare sagerne for den rette ejer! Men det er ganske utænkeligt, at alle de nævnte øvrigheds personer skulde være bleven siddende i embederne, når de havde deltaget i det voldsomme oprør.

Der haves også et par andre fingerpeg med hensyn til de egentlig skyldige. Der findes et brev af 1531 fra Anders Bille til de tre mænd, som han dengang havde betroet slotsloven. Det var adelsmanden Hans Stisön, måske af hans slægt, samt borgerne Oluf Smidt ved Dybsbro og Niels Jyde af Langstræde. Allerede dengang frygtedes der for, at der var forrædere i byen, og Anders B. skriver, at hvis så er, må man sørge for, »at de ikke bliver gamle«. Da han nu i 1534 atter giver slottet i slotslov, vilde det være urimeligt, om han ikke havde valgt de samme mænd, som han nylig havde vist så stor fortrolighed. Det er altså sandsynligt, at de to nævnte borgere atter har været i slotsloven 1534. Om den ene, Niels Jyde, ved vi det med nogenlunde sikkerhed og tillige, at han har været en af dem, der med forsæt eller af svaghed udleverede slottet. Af et kongebrev fra 1536 ser vi nemlig, at Niels Jyde har mistet sin gård og gods i Stege og var flyttet til Malmø. Her bliver han — formodentlig ved stadens overgivelse — taget til nåde af kongen, og denne skriver endog til borgmester og byfoged i Stege, at de skal give ham hans gård og gods igen. 1538 træffer vi ham da igen i Stege, men han skylder nu Anders Bille en sum af 40 mark; da

dette tal netop udgør højeste bøde efter loven, kan vi sikkert slutte, at han er bleven idømt dette som straf. Mikkel Andersøn skriver da til sin »kære Hr. Anders« og beder ham have medlidenhed med Niels Jyde til Mortensdag. Hans gård i Langestræde må have været ret betydelig, thi 10 år efter sælger han den for en forholdsvis stor sum, 32 lødige mark og 1 guldgylden.

Den anden af slotsloverne, Oluf Smidt, nævnes atter 1540 ved Dybsbro, og det er formodenlig den samme Oluf Smedt, der nævnes som rådmand 1553. Han har da rimeligvis ikke været indviklet i revolutionen. At både Oluf Smidt og Niels Jyde har været noget mere end almindelige borgere, er måske også antydnet ved, at deres ejendomshandler 1540 og 1547 i bysbogen behandles med særlig højtidelighed i overværelse af borgmestre og råd og de 24 dannemænd.

Efter de vink, der således kan samles fra samtidige kilder, må det da formodes, at byens råd ikke har deltaget i, ialfald ikke ledet ødelæggelsen, og det synes ikke at have vakt videre forargelse, at nogle af rådsherrerne tog sin del af byttet, som de siden måtte levere tilbage; at en hovedmand blandt borgerne har været Niels Walter, møller på slotsmøllen udenfor Mølleporten, og hans broder, Kall Walter, og at han har været i forståelse med Niels Jyde, en af borgerne i slotsloven, er højst rimeligt; men der har vel sagtens været flere ledere af revolutionen, hvad ikke nu kan oplyses. Walter har formodenlig lidt dødsstraf, mens Niels Jyde er sluppet med højeste bødestraf. Desuden haves en fortegnelse på en del ellers ukendte Stege borgere, der efter 1534 bliver dømt fredløse. Fremdeles kan henvises til de voldsomme byrder, der 1535 pålægges byen, og endelig er det formodenlig en straf for hele borgerskabet, da byen må betale Anders Bille 2000 mark. Først 1537 får byen sine privilegier stadfæstede af den ny konge, og det endda kun med forbehold af ændringer, når han er kommen videre »i rigens forfarenhed«.

Når borgernes rejsning ovenfor er kaldet oprør og forræderi, da må det erindres, at således bliver altid en mislykket revolution betegnet. Forøvrigt vilde borgerne med føje kunne gøre gældende, at de kun bekæmpede den revolution, der havde styrtet den lovlige konge, Christiern, hvem borgerne skyldte så meget.

Af det foreliggende kan det just ikke påvises, at borgernes bevægelse også har været rettet mod byens eget råd. At en strømning i denne retning dog har ligget bagved, er sandsynligt, og det kan

sluttes af den kendsgerning, at rådet kort tid efter har måttet indrømme borgerne en bestemt indflydelse på byens styrelse gennem en repræsentation. I året 1540 møder vi første gang i bysbogen de »24 dannemænd« ved siden af borgmestre og råd. Det må bemærkes, at ved »dannemænd« forstås ikke »Danske mænd«, men det er den gamle betegnelse for brave og hæderlige mænd af de lavere samfundsklasser. Den nævnte reform bliver noget tidligere eller senere gennemført i de fleste andre købstæder, men til forskellig tid og i forskellige former. Det er ikke sket ved nogen almindelig lov, men er udsprungen af udviklingen i hver by for sig. Medens borgmestre og råd både med hensyn til navnet og ordningen er indført fra Tyskland, så er de 24 mænd af indlandsk oprindelse. Da borgernes krav på deltagelse i styrelsen først havde voxet sig stærkt, havde man lett ved i ældre sædvaner at finde formen for denne deltagelse. Overfor enkelte forekommende sagers afgørelse, navnlig retssager, var det ældgammel sædvane at udmelde nævn på 8, 12 eller 24 mænd; dette var lett at overføre i kommunens styrelse. Også ser vi, at antallet var forskelligt i de enkelte byer.

Det har sagtens ikke manglet på rivninger mellem rådet og de 24; men herom melder bysbogen intet. Derfor er der blandt aktstykkerne her indført beretningen om den voldsomme kamp 1559 i nabobyen Stubbekøbing, hvor borgerne afsætter byens styrelse, fordi den havde — afskaffet markedet! Det er mærkeligt at se, hvor brændende dette spørgsmål har været gennem så lange tider. Da markedet gav fremmede anledning til at undersøge byens handlende, er det lett at forstå, at købmændene var imod markedet. Da nu de gamle råd udgik af købmændenes kreds (1422 var det ligefrem ved lov blevet forbudt at vælge en håndværker), er det klart, at rådsherrerne var imod markedet, og de udvirkede virkelig af Christiern II et kongebrev, der forbød markederne undtagen i nogle enkelte byer, såsom Roskilde og Køge, hvor rådet måske har været mere folkeligt. Mod dette forbud rejser der sig dog mellem borgerne en stærk modstand; allerede 1516 må kongen give tilladelse til, at der i Stege holdes årligt marked Mariæ Magdalenedag 3: 22. Juli. Christian III må endelig 1542 helt tage forbudet tilbage og lade markederne holdes som i fremfarne kongers tid. Det synes i regelen at have været sommermarkeder. Christiern I indbyder 1472 købstæderne til møde i Ringsted hvert år efter markedet (St. Hansdag) for

at forhandle om købstædernes interesser; der skulde møde en borgmester, en rådmand og en borger fra hver by. Ikkedestomindre har rådet i Stubbekøbing altså afskaffet markedet, og vi ser, at en Mønbo har stået i spidsen for oprøret¹⁾.

Fra Møn hører vi ved denne tid kun om strid mellem by og land, men at her som overalt har været stærk gæring i købstæderne, kan vi se af et kongebrev Oktbr. 1547, der på grund af den store uenighed mellem rådet og almuen pålægger lensmændene at føre tilsyn med byernes styrelse, at borgmester og råd ikke forurettes, eller kronens ret forsømmes. Tilsynet med Stege pålægges Anders Bille. Dette tilsyn var dog til daglig lidet virksomt, og kommunalvæsenet formede sig fremdeles efter sin egen natur. Da rådet delte sin magt med borgerne, var Stege bys væxt desværre allerede standset, og snart begyndte tilbagegangen, der i næste årh. tager så rivende fart. Rimeligvis er det udtryk for det ved tilbagegangen skabte mismod, at de 24 mænd inden århundredets udgang svinder ind til 16, som det ses i bysbogen. Med Christian IV's ny kommunalordning af 1619 træder vi ind i den nyere tid.

Stege bys storhed og følgende sørgelige nedgang kan belyses ved en stor række af opbevarede tal. I spidsen står Frederik II's brev af 1582, der stadfæster, at byen — vel sagtens dengang i mands minde — har havt 500 velhavende borgere. Dette vilde svare til et indbyggerantal af henved 5000, hvilket næppe er nået af nogen købstad dengang udenfor København. Angivelsen hviler formodenlig på nogen overdrivelse af de klagende borgere. Men at fejlen ikke er særdeles stor, kan vi slutte af en række andre tal fra blomstringstiden 1450—1550. Disse tal kan dog kun føre indirekte bevis derved, at de tillader en sammenligning med andre købstæder, og tillige må man nøjes med et gennemsnitsbillede af mange talrækker, da de enkelte tal ofte synes ret vilkårlige.

Til rådighed haves en række meddelelser om offentlige byrder, der er pålignet vore købstæder efter regeringens skøn om deres forholdsvis ydeevne. De her benyttede udskrifter er langt fra fuldstændige, navnlig er der kun medtaget enkelte eksempler på, hvor lavt de øvrige småbyer var taxerede, medens mange af ligningerne kun opfører en del af købstæderne. Men det anførte vil formentlig være tilstrækkeligt for læseren til at danne sig et skøn om forholdet.

¹⁾ I bysbogen hedder det, at byen 1560 sælger et harnisk til Hans Porse. Skulde dette tyde på en efterklang af oprøret i nabobyen året før?

Militaire ydelser,

der består i mandskab, bådsmænd, tømmerfolk, borgele, proviant m. m.

	1471	1486	1501	1502	1505	1505	1508	1508	1551	1551	1551	1555	1555	1557	1558	1541	1542	1544	1547	1548	1551	1551	1551		
Roskilde	40				80		80	30		10	140		10				50	100					10	40	
Helsingør										12				6	20		40		6		10	8	20		
Køge	80	20			60		60			20			6	20			50	100	6		15	10	50		
Stege	30 (1481: 40)	12	øl og brød til 3 skibe	12	50	43	60	30	300	20	100	1 skib	10	15	20	20	50	50	6	21	10	10	50		
Næstved	80	30			80		80		200	12	100						50	100		21	5	10	30		
Nakskov	80				12	50	46	60	200		80	1 skib			20		30	50				8	10	40	
Nykøbing	30	8	do. til 3 skibe		4	20	25	20			40					26							20		
Stubbekøbing	20				2	24	18			100		30	1 skib				40			4		4	6	20	
Vordingborg									50	6	12			6								5	6		
Præstø									50	6				5						11			6		

*01

Tallene for 1535 viser tydeligt, at der er pålagt Stege by en overordenlig byrde, og dette i forbindelse med nedenstående har karakteren af en brandskatning for oprøret året forud. Efter sejren ved Øxnebjerg drager Christian III over til Sælland i begyndelsen af Juli 1535. Fra et sted på vejen (Onstrupgård) skriver en af kongens råder nogle breve til borgmestre, rådmænd og menige borgere i Stege, at adelsmanden, Albert Gøye, vil blive sendt til dem »nogen ende at forhandle hos dennem og give dem tilkende«. Han skal altså forhandle om prisen for kongens nåde, og øjensynlig for at give hans ord fornøden vægt, meddeles der byen, at den vil blive belagt med 5 roder knægte med den velklingende begrundelse, at knægtene skal afværge byens skade og fordærv, om fjenderne vilde forsøge noget angreb. (En sådan belægning synes dog alene at have ramt Stege.) Da kongen når til Køge, udsteder han derfra 22. Juli, (det blev markedsgaven til Stege), lensbrevet på Møn og Stege til Albert Gøye. Ved samme tid forbydes det Stege borgere »ved deres hals« at sejle over til Tyskland (d: at vedligeholde forbindelsen med fjenden), som kongen har erfaret, at de gör. Endvidere befales det dem, at tage kongens (dårilige) mønt til fuld værdi. Ved siden heraf tager kongen borgerne i sin beskyttelse, hvad de formodenlig har ilet med at andrage om. Også sognepræsten, Jörgen Lavrensön, får bekræftelse på sine kirker og gods.

Frugten af Albert Gøyes forhandling med de ulykkelige borgere viser sig, såsnart kongen har fået belejringshæren lagt for København. Lejrens forsyning med fødemidler fordeles på Sællands købstæder ugedagsvis, således at der i regelen var 2 à 3 byer om at levere forsyningen 1 dag i ugen. Næstved var dog ene om Onsdagsleveringen med 8 læster øl og 45 tønder brød. Tirsdagen besørgedes af Vordingborg, Præstø og Storehedinge med tilsammen 6 læster øl og 3 læster brød. Stege derimod fik for sig alene at sørge for Søndagen, da der skulde leveres 10 læster øl og 5 læster brød. En læst regnes på den tid snart for 12, snart for 42 tønder; formodenlig er her dog ment 12 tønder. 120 tønder øl og 60 tønder brød skulde ugenlig forsendes tilsøs ad Kallebodstrand til lejren. Man kan vel forstå, at byen gentagende måtte manes for at efterkomme en sådan fordring, og at byen androg om og også fik udvirket et forbud mod, at nogen udførte fødemidler tilsøs til udlandet. Vel hed det sig, at varerne skulde betales, men hvordan det er gået dermed, kan man vel

slutte af, hvordan det gik de tømmermænd, som byen næste år måtte stille til arbejde på kongens skibe. Da de var færdige, kunde kongen ikke betale dem, og tømmermændene Bo og Rasmus sendes derfor hjem med den besked, at byen måtte betale dem. Da hovedindløbet til København skulde spærres, pålægges det hver søkøbstad at levere 1 à 3 skuder til forsækning. Af Stege kræves der da ikke alene det højeste bidrag, 3 skuder, men der tilføjes ved denne by alene: »flere skibe, om behov gøres«. Heri kan vi se en antydning af, at Stege har været en af de fornemste søfartsbyer. Men ved disse overordenlige byrder var byen blevet således udpint, at den året efter tildels må skånes og desuden får særlig tilladelse til at købe korn på nabøerne under tilsyn med, at de kun bruger det til deres eget behov.

Det er ikke umuligt, at vi endnu kan skimte en mistanke mod Stege i et kongebrev af 1539, hvori det tillades en borger, der er udvist fra Varberg, at bosætte sig, hvor han vil, undtagen i København, Malmø, Landskrone, Stege og Nakskov.

Endnu stærkere taler nogle taxeringer til skat eller tvangslån om Stege bys store velstand på reformationstiden og den derefter følgende menneskealder.

Fra Fredrik I's tid haves en liste over rigets købstæder med vedføjede pengesummer, der vel må være skat eller andet bidrag. Her står Odense højest med 300 mark, Randers, Ålborg, Århus, Horsens, Ribe, Viborg, Svendborg, Stege og Stubbekøbing hver 200, de øvrige langt mindre (Roskilde 100, Præstø 30 o. s. v.). At København og Nakskov på denne liste er opførte for 281 mark 4 β, må bero på særlige forhold, der også kan gøre andre poster upålidelige.

Stege byskat var 175 mark.

Til det store statslån af 1530 har følgende købstæder »tegnet sig« således: København 3000 mark, Næstved og Stege hver 1500, Roskilde 1200, Køge 1000.

På listen over den ny skat af Sællands købstæder 1537 står Stege næstefter Roskilde og lige med Køge, Næstved og Helsingør; alle de andre meget lavere; Stege var endog sat dobbelt så højt som Nykøbing og Stubbekøbing tilsammen.

Samme år samledes udsendinge fra alle rigets købstæder og bevilegede selv en sølvskat (sagtens for 1538). Her stillede Køge og Næstved øverst med 3000 lod sølv (2 lod sølv = 1 daler eller gylden), Roskilde, Odense, Nakskov, Stege hver for 2000, Nykøbing og Stubbekøbing hver 600, Vordingborg 400 o. s. v.

1544 haves en antegnelse, hvori købstæderne overalt i riget »mådeligt taxeres«. Her findes København sat 50, Næstved 20, Roskilde, Køge og Stege 15, Vordingborg 5 o. s. v.

1545 skal købstæderne betale penge istedetfor »udbudsfolk«. Rigsrådet bestemmer da fordelingen således: Køge og Næstved 500 daler, Helsingør og Nakskov 400, Roskilde, Stege, Kalundborg og Stubbekøbing 300, Slagelse 200, Vordingborg 150, Nykøbing 100 o. s. v.

1548 ydes ekstraskat således: Køge og Næstved 600 daler, Roskilde, Stege og Skelskør 300, Stubbekøbing 200, Nykøbing 100 o. s. v.

1550 lignes landehjælpen på København med 1500 daler, Køge og Næstved 500, Helsingør og Nakskov 400, Stege, Skelskør og Roskilde 300, de øvrige lavere indtil Saxkøbing 40.

Endnu 1564 taxeres Stege mellem de større købstæder; kun Ribe, Århus, Ålborg, Odense og Køge er sat højere.

At erindringen om Stege bys høje rang længe er bevaret, kan måske ses af en købstadsfortegnelse fra 1580, hvor Sællands købstæder nævnes i følgende orden: København, Roskilde, Stege o. s. v.

Men da var nedgangen allerede længe umiskendelig. Som fiskeriafgift udrededes $\frac{1}{2}$ tønne sild af hver båd og 4 sild af hver åre i båden. Allerede 1547 må kongen i brev til tolderen på Møn nedsætte åretolden til det halve, og 1582 må kongen yderligere nedsætte Stege byskat med henved halvdelen. Derefter tager forfaldet rivende fart, indtil bunden omtrent nås et par menneskealdere senere. Da har vi i toldregnskaberne den bedste målestok for omsætning og virksomhed i byerne. For 1656 er opgivet en gennemsnitsindtægt af kronens told i købstæderne, der for Sælland og småøerne anføres således: Helsingør 3176 daler, Næstved 1134, Holbæk 1126, Køge 1093, Nakskov 969, Korsør 902, Roskilde 782, Kalundborg 721, Nykøbing F. 513, Vordingborg 285, Stege 275, Stubbekøbing 202, de øvrige mindre (nogle ligger ikke ved søen). Enkelte år kan Stege dog endnu holde Vordingborg stangen. 1670 — siger den samtidige Viborg — fandtes der i Stege næppe 100 borgere, der kunde ernære sig uden at tigge!

Spørger vi om grunden hertil, er svaret lett: Midt i det 16de århundrede begyndte fiskeriet at svigte, og lidt efter lidt forsvandt det store marked i Falsterbo, hvor Stege havde haft en hovedplads. Om Mønboernes deltagelse på de Skånske markeder vil blive berettet på sit sted. Her må dog allerede fremhæves, at på Falsterbo var Stege leje langt det største af alle Danske. I kong

Hans's toldregister af 1494 nævnes der 433 betalende Danske boder; deraf havde Stege leje 149, Stubbekøbing 66, Nykøbing 41, Sællandsfar leje 44, Århus 44. (Her efter Dietrich Schäfer.)

Da ser vi, at alle de byer, der havde lett adgang til havet, ganske overfløjede dem, der lå ved den indre færdsels vej mellem småøerne. Såvel Grønsund som Ulfshaleløbet var ifærd med at spærres af sand. Søfarten, der i middelalderen foretrak de indre rolige farvande, søgte nu til havs, og de gamle havnestæder blev kvalte. De Mønske farvandes historie vil andensteds blive behandlet.

Mellem Peder Syvs 200 folkeviser fra middelalderen findes en vise om alle Danske købstæder. Den lider ikke af poesi, men er ikke destomindre et kendeligt forsøg på at spå købstædernes fremtid. Da visen nævner, at Lybækkerne sidder inde med Bornholm, kan deraf ses, at den er forfattet midt i det 16de århundrede.

5te og 6te vers lyder således:

I hugge af Nakskov hænder og fødder,
og Maribos øjne udstinge.
Saxkøbing gör på Surkøbing¹⁾ det mord,
som Nysted og Rudkøbing skal tvinge.
Men al den pine, som Nykøbing bær,
det er for Stubbekøbing ene.

I hugge af Stege ej hænder og fødder,
Oringborg beholder sine øjne.
Men Næstved skal blive Skelskør hendes død,
som Præstø monne fortjene.
Heding skal lide så hård en straf,
at Køge skal kvæles udi pine.

Ikke alle disse spådomme er gået i opfyldelse. Overfor de to rivaler, Nakskov og Stege, er den gamle digter lige så hård mod den første, som blid mod den sidste; men det gik omvendt. Ikke længe efter visens tid huggede de netop hænder og fødder af Stege, da fiskeriet forsvandt, og søfarten standsede.

Af de anførte lister ses, at Nakskov, Stege og Stubbekøbing hver måtte udruste og sende et krigsskib til flåden i 1535. De

¹⁾ Således hed en nu forsvunden by i Blekinge, men man skulde næsten tro, at der her mentes Rødby (Søderkøbing?). Da der har hersket tvivl om date ringen af Rødby købstadsret (se Traps statistik), fortjener det at oplyses, at der i Anders Billes arkiv findes et brev fra kong Frederik I, dateret vor købstad Rødby 18. Sept. 1523.

ansås altså for de fornemste søfartsstæder. Et sådant skib har sandsynligvis været, hvad man kaldte en böjert med jagtrigning eller råböjert med skonnertrigning, dog ikke som nu. Besætningen plejede at være 20 bådsmænd, 30 krigsfolk og 3 bøsse- (kanon)skytter.

Forøvrigt bemærkes den rolle, som rofartøjer endnu spillede. 1534 flygtede Johan Frijs (den senere kansler) fra Stevns til Møn og derfra til Tyskland i en robåd; 1543 bestiller kongen i Stege en robåd til Jörgen Barnekov, der skal til Pommern.

Medens landets gamle inddeling i »havne« og »skipæn« for ledingstjenesten forlængst var opløst i de fleste egne, navnlig på landet, finder vi en rest deraf bevaret i en del søkøbstæders skibsudrustning. Men også denne var efterhånden kommen i forfald og vanry. Under krigen med Lybækkerne 1510 ser vi en mærkelig klage fra biskoppen i Århus, Niels Clavsøn (Skade?); han skriver til kongen, at det mandskab, der leveres af købstæderne til flåden, er løst og udueligt folk. Han foreslår derfor, at en borgmester eller rådmænd fra hver by skal følge med som høvidsmand, så vil de nok sørge for at få »væragtige karle« med sig.

Om rådet er blevet fulgt, vides ikke; men den tid var vistnok forbi, da borgmestre og rådmænd egnede sig til krigsmænd. Kongerne søgte på denne tid at skabe sig selv en flåde, og det forsøg, der midt i 16de årh. gjordes på at forny skibsledingen, blev ikke gentaget.

Men foruden skibsudrustningen deltog Stege også i den almindelige udskrivning til hæren. I et kongebrev af 1538 hedder det, at alle købstadsmænd skulde have harnisk, rör (gevær) og andet langt værge (sværd eller glavind) og møde mand ved mand tilfods ved siden af adelen tilhest.

Ligeså byrdefuldt faldt de stadige indkvarteringer, »borgeleje«. Her er Stege stadig med; det drejer sig om 50 til 100 knægte, undertiden med deres »ægte hustruer«!

Borgmestre og rådmænd.

Hvorledes borgmestre og råd blev valgte, er uklart. Sædvanlig antages det, at rådet supplerede sig selv og valgte borgmestrene. Men herfra sker talrige afvigelser; undertiden griber

kongerne ind, undertiden tiltager almuen sig valget og hævder dette som gammel ret. Efter revolutionen 1534—36 gör kongens indflydelse sig stærkere gældende; men karakteristisk er det dog at se, hvorledes kongen i 1565 udnævner to borgmestre i Stege, af hvilke den ene allerede havde været dette siden 1549! Sagen er vel den, at afgørelsen lå der, hvor den største indflydelse efter tidens lejlighed fandtes. Egenlige valghandlinger, stemmeret og stemmelister må vi næppe tænke os. Det er moderne begreber, der ikke stemmer med middelalderens sædvaner. Med forundring ser vi, at beslutninger i regelen fattes enstemmig; middelalderens ånd vilde nære tvivl om gyldigheden af en beslutning, der ikke var taget enstemmig. Opfattelsen var i grunden den, at ingen kunde bindes ved en beslutning, som han ikke selv havde samtykket i. Det er en sådan overlevering fra middelalderen, der i den nyere tid bragte Polen til undergang. En afstemning måtte lett føre til en kraftprøve med andre våben overfor det overstemte mindretal, der ikke vilde bøje sig. Men netop deri lå en mulighed for at skaffe enighed. Den part, der følte sig som den svageste ikke alene i antal, men også på anden måde, har overhovedet ingen modstand gjort, men på forhånd samtykket; så var den personlige frihed tilsyneladende ikke krænket. Således ligger det ialfald nær at forklare os gangen i middelalderens forhandlinger. Det er arven fra oldtiden, da afstemningen lå i klangen af våbentaget.

Fra Stege haves få eller ingen efterretninger om valgstridigheder, om end sådanne utvivlsomt har fundet sted. I regelen tilhører borgmesteren og rådet en kreds af byens fornemste familier, som tildels kan følges i bysbogen gennem navne og ejendomme. Det er umiskendeligt, at der er nogen forskel mellem 1ste og 2den borgmesters stilling. Den første synes at være valgt på livstid, eller han har havt en så stor anseelse, at han som regel beklæder embedet i en lang årrække, hvorimod 2den borgmester og de 4 rådmænd skifter hyppigere. Undertiden rykker 2den borgmester op til at blive første.

Hos Paludan s. 394 siges, at den første borgmester i Stege var Børre Jepsøn på dronning Margretes tid. Han siger ikke, hvorfra denne efterretning er hentet. Det stemmer med, at borgmesterstillingen først forekommer i denne dronnings tid. Den første borgmester, som bysbogen nævner 1418, er Johannes Ferkentin. Han har formentlig selv (i indledningen) skrevet

sit navn med det Tyske »V«; kort efter skrives det på Dansk med »F«.

I resten af 15de årh. nævner bysbogen ingen borgmestre eller rådmænd ved navn, hvor ofte det end hedder »borgmester og råd« og »al almuenes råd eller vilje«. At der har været 2 borgmestre, ved vi af et gældsbevis af 1461, der er udfærdiget på Stegeborg og påtegnet som vidner af borgmestrene i Stege Bo Skelvis og Per Ravn. Begge disse mænd nævnes i bysbogen, men uden borgmestertitel, ligesom Ferkentin, da han indførtes som grundejer. Bo Skelvis købte ca. 1450 en gård af St. Gertruds kirke, måske altså i nærheden af denne, medens Per Ravn 1458 købte ejendom formentlig i Langestræde, hvor han senere som »gamle Per Ravn« boede på vestre side i nærheden af Dybsbro. Han kaldes »beskeden mand« (discretus vir), hvilket betegner en stilling udenfor almuen.

I en periode, fra 1465 til 1495, findes ikke almuen nævnt, medens borgmester og råd, undertiden borgmesteren alene, afgør en del handler for byen. I slutningen af århundredet møder vi atter ofte almuenes samtykke.

Fra begyndelsen af det 16de årh. anføres borgmestre og råd ved navn, dels i bysbogen (fra 1521), dels i andre dokumenter.

Borgmestre:

- 1505 Jens Budde, Henrik Fikkesson.
- 1508 Jens Budde, Per Jepsön.
- 1513 Lasse Mogensön, Per Jepsön; den sidste er formodentlig gået af, da Anders Bille 1513 fik ham dømt.
- 1514 Lasse Mogensön, Jens Andersön.
- 1517 } Lasse Mogensön, Niels Jepsön (tidligere rådmænd).
- 1519 } Lasse Mogensön, Niels Jepsön (tidligere rådmænd).
- 1521 }
- 1522 Jens Lavrensön, skultus (se foran).
  - skultus, borgmester og menighed.
- 1523 borgmester og råd kaldes »bysens værn«.
  - Lasse Mogensön, Niels Jepsön.
- 1524 Niels Jepsön, Laurids Hansön (begge bliver rådmænd 1531); samtidig kaldes Jens Lavrensön borgmester, og ligeledes Jens Skræder. Episoden med »skultus« synes at have voldet nogen forstyrrelse. Formodentlig har Jens Lavrensön og Jens Skræder været Christiern II's mænd.

1526 Niels Jepsön, Hans Guldsmed; men samtidig nævnes Jon Fikkesson som borgmester; er striden fortsat?

1528 Jens Lavrensön, Mikkel Andersön (der nævnes som borger 1524).

Jens Lavrensön synes da at have sejret. Der siges, at han sad i dommers sted på bythinget, eftersom byfogeden var sagsøger.

Som vidner nævnes de to gamle borgmestre, Lasse Mogensön og Niels Jepsön, som altså er afgåede uden at være døde.

1531 }
1532 } Mikkel Andersön, Per Jensön.

1533 }
30. Juli

1537 } Mikkel Andersön.
1538 }

1542 }

1543 } Mikkel Andersön, Hemming Lavridsön (rådmænd 1523).
1544 }

1545 }

1547 }
1549 Mikkel Andersön, Per Mikkelsön. Måske er sønnen sat til at hjælpe sin gamle fader. P. M. nævnes allerede 1542.

1553 }

1555 } Per Mikkelsön, Niels Iversön (rådmænd 1543).

1556 }

1557 Gamle Mikkel Andersön gör regnskab med byen.

1560 Per Mikkelsön.

(Syvårskrigen standser optegnelserne.)

1565 (kongebrev) Peder Mikkelsön, Anders Jörgensön.

1588 Mads Knudsön og Hans Mikkelsön indsættes af lensmanden.

1596 nævnes Andreas Jörgensön som fordums borgmester.

1607 var Hans Mikkelsön endnu borgmester.

Rådmænd:

1513 Niels Jepsön.

1516 Niels Jepsön, Henrik Skræder, Per Olsön, Hans Persön.

1523 Henrik Skræder, Hans Persön, Jens Olsön, Hemming Lavridsön.

1528 Rasmus Lavridsön.

- 1531 Niels Jepsön, Lavrens Hansön (exempler på, at afgæde borgmestre bliver i rådet), Oluf Smid, Hans Persön.
 1533 Anders Bildt.
 1542 Thomas Albertsön, Hans Skelvig, Hemming Smit, Per Matisön.
 1543 Staffin Staffinsön, Niels Iversön.
 1547 Thomas Albertsön, Lavrids Hemningsön.
 1549 Hans Skelvig, Staffin Staffinsön, Oluf Fynbo, Rasmus Henriksön (kæmner 1560).
 1553 Staffin Staffinsön, Lavrids Hemningsön, Oluf Smid.
 1593 Jens Nielsön.

Byfogeder:

- 1499 }
 1505 }
 1510 } Markvord Skade.
 1513 }
 1515 }
 1516—19 Hans Bildh (efter brev fra Chr. II 1519).
 1523 }
 1524 } Hemming Knudsön, afgæet, men levende 1528.
 1526 }
 1528 Gregorius Olsön.
 1532 }
 1533 }
 1537 }
 1542 }
 1544 } Anders Bundtmager.
 1545 }
 1547 }
 1549 }
 1553 }
 1565 Peder Bild, afsat, men genindsat 1566 (se side 82).
 1593 Simon Tommesön.

Byskrivere:

- 1499 }
 1513 } Jens Hansön.
 1523 }
 1545 }
 1547 } Jens Persön.

Kæmnere:

- 1420 Morten »kymbre«?
 1523 Oluf Bilde.
 1526 Kall Walter (i det urolige år).
 1531 Oluf Bilde.
 1542 Oluf Fynbo.
 1560 Rasmus Henriksön.
 1595 Anders Bildt.
 1597 Hans Juffursön.

1523 Jens bysvend ☉: politi.

De 24 dannemænd nævnes første gang 1540 og dernæst af og til indtil 1560.

I 1597 er de bleven indskrænket til 16.

Her kan endnu tilføjes, at på den store rigsdag i København 1536 (reformationen) har Stege mødt med en borgmester, en rådmænd og to borgere. Borgmesteren har formodenlig været Mikkel Andersön.

Præster.

Den 14de April 1246 har fyrst Witslav den første af Rygen udstedt et brev til Cistercienserklosteret i Bergen på Rygen. Dette brev er skrevet af fyrstens kapellan og protonotarius (sekretair), Johannes, sognepræst i Stegeborg. Et sådant stedsnavn findes ikke på Rygen, og må således formodenlig være det Mønske Stege. Rygen var Dansk len og hørte til Roskilde stift; der har sikkert været en livlig forbindelse mellem kirkens mænd på de to øer. Når vi derhos erindrer, at konger og fyrster plejede at tage gejstlige mænd til kanslere og sekretairer, så er der intet særligt påfaldende i at finde en Mønsk præst i fyrst Witslavs tjeneste. Han har da rimeligvis havt pavelig tilladelse til at lade embedet i Stege besørge ved en vikar, et forhold, der forresten snart tog så stærkt overhånd, at der oftere er udstedt kirkelige forbud der-

imod. Hvis denne antagelse er rigtig, så er Hr. Johannes den første kendte præst på Møn, og han har været ved Stege kirke i Jakob Sunesöns levetid.

På lignende måde bliver vi kendt med den næste navngivne præst i Stege et hundrede år senere. 1350 har kong Valdemar Atterdag fået pavelig tilladelse til at benytte Hr. Henrik, sognepræst i Stege, som sin protonotarius med adgang til at bortbytte dette kald med et andet bekvemmere beliggende; ja, den pavelige gunst udstrækkes endog til, at Henrik må forene erkedegneembedet i Verden (Hannover) med Stege kald. En så påfaldende forening af embeder, **endog** i forskellige riger, kan bedre forstås, når vi erindrer, at det egentlig kun var et pengespørgsmål, en måde, hvorpå kongerne skaffede sine betroede mænd en god løn. Embederne besørgedes da af vikarer på de pågældende steder for en meget ringere løn. For os har det sin interesse at vide, at en Mønsk præst har været den skrivende håndlanger for den store konge, der rejste riget af dets dybeste fald. Kender vi kong Valdemar ret, har han først og fremmest af sine nærmeste omgivelser måttet kræve et uopslideligt godt humeur til at bære datidens mange omskiftelser; Hr. Henrik har sikkert ikke alene været en dygtig mand, men har også kunnet sige en vittighed, når det kneb hårdest!

Så springer vi atter et par menneskealdere frem i tiden, og står ved 1418, da Stege bys bog begynder. Her møder vi en lang række præster; vi kender dem på titlen »Herre«, der kun bruges om gejstlige og riddere (ikke andre adelige). De få tilfælde, hvor der kan være tale om riddere, er lett at finde; som regel er alle de nævnte »herrer« præster.

I den katholske tid har byen haft mange flere præster end senere. For det første var der, som ovenfor forklaret, to sognekirker og desuden flere præster, vikarer, kapellaner og diakoner, ialfald ved St. Johannes kirke. Kirkernes rigdomme bestod i talrige ejendomme, der (trods tidligere forbud) var testamenterede til kirkerne eller alterne i disse, mod at der holdtes sjælemesser for de afdøde. Desværre er der fra Stege kirker ikke opbevaret nogen af de andensteds fra kendte »dødebøger« med fortegnelser over dødsdagene og de messer, der skulde læses over hver afdød. Herved var der nok at gøre for mange kirketjenere, og man opnår derved i de katholske lande, at kirkerne stadig kan stå åbne og være et dagligt åndeligt hjem for menigheden.

Blandt de mange præster, der nævnes i Stege, er der nogle, som ikke hører hjemme der, idet de betegnes som »sogneherrer« andensteds på øen. Det synes at have været sædvane, at præster, når de ved »resignation« afstod sit embede til en anden, da havde skaffet sig et alderdomshjem i Stege ved at købe hus der. Sandsynligvis har Kalendehuset med broderskabets sammenkomster også draget dem. Men herved møder vi tillige et andet mærkeligt forhold. Officielt galdt coelibatet, den ugifte stand, for de katolske præster. Dette påbuds anerkendelse havde i det 12te århundrede kostet hårde kampe, men det var aldrig i virkeligheden blevet gennemført. Ægteskabet stiftedes i middelalderen egentlig ikke ved vielsen, men ved trolovelsen og brudekøbet (bryllup), ja efter gammel Dansk lov blev alene ved 3 års samliv frille til adelkone. Når mange præster, uden at være viede, faktisk levede som gifte og havde børn, så vakte dette ingenlunde almindeligt anstød; men en vanskelighed var der at overvinde: børnene havde ingen arveret; faderen måtte altså, mens han levede, give dem, hvad han kunde. Herom indeholder bysbogen øjensynlig flere oplysninger: Når Hr. Anders ca. 1418 skænker Nicolaus Andersön en gård, når Hr. Morten ca. 1470 sælger en gård til Per Mortensön, og når Hr. Jep ca. 1480 giver en gård til sin svigersön, så gælder det her utvivlsomt fædre og børn, og vi ser da tillige, at børnene åbent bære faderens navn.

De præster fra andre sogne, der nævnes, er følgende:

1418 Hr. Anders Ebbesön, præst i Magleby. Heri har vi oplysning om den ligsten, der ligger i Magleby kirke med indskriften Andreas Ebbonis. At forholdet med hans formentlige søn, Nicolaus, ikke har gjort skår i hans hjemlige anseelse, kan vel skønnes af, at hans gravsten er lagt i koret lige foran alteret.

Ca. 1480 nævnes Hr. Jep af Østerborg (Borre).

1591 Hr. Jens Nielsön, sogneherre til Magleby kirke og Hr. Morten Hansön, sogneherre til Elmelundt kirke, med deres mærkelige sameje af et hus i Nörrestræde. Begge de nævnte præster er kendte fra andre kilder, og vi ser her, at Morten Hansön ikke, som ellers angivet, er død 1588.

De øvrige nævnte præster må altså være ansatte i Stege.

Ca. 1418 nævnes Hr. Hagen, der sammen med »kirken« havde en ejendom, der sælges. Hermed menes sikkert St. Johannes, ved hvilken Hagen har været sognepræst, og altså været samtidig med borgmester Ferkentin, grev Witslav og Hans Peyske.

Ikke længe efter nævnes Hr. Niels Jakob, der kaldes Merta Suses søn. Denne betegnelse efter moderen er en undtagelse, der betyder uægte fødsel. En sådan var efter kirkeloven hindring for at blive præst, men der mødes ofte kirkelig dispensation fra denne regel. Når hans fødsel således erindres, har han formodentlig været en yngre mand, sagtens kapellan ved kirken.

Ca. 1430 nævnes Hr. Niels Longelov.

1443 nævnes Hr. Johannes Clavsön som sognepræst (plebanus) ved St. Gertruds kirke (på dennes klokke), måske broder til Olef Clavsön ved torvet.

1452 Hr. Tydike, der optræder med fuldmagt for Roskilde domkirke (St. Lucius), der har ejet flere huse i Stege.

1461 nævnes Hr. Christiern som sogneherre i Stege, da han sammen med borgmestrene Bo Skelvis og Per Ravn er tilstede som vidner hos lensmanden Erik Ågesön Thott på slottet.

Ca. 1470 ovennævnte Hr. Morten.

Ca. 1475 Hr. Jachem (Joakim) Fleming (fra Flandern?), der sammen med St. Gertrud sælger en gård. Han var altså formodentlig sognepræst ved St. Gertruds kirke.

1488 ejer Hr. Jens Gedde en gård i Langestræde. Samtidig nævnes en Jens Gedde, der mageskifter en gård fra Skammestræde til Møllestræde. Skönt han ikke betegnes med »Hr.«, er det dog formodentlig den samme, der bor i Langestræde, men ikke i præstegården. Han har da formodentlig været kapellan ved St. Johannes. År 1500 sælger han en gård, uvist hvor; han betegnes da udtrykkelig som præst, måske er han da bleven sognepræst.

1499 nævnes Hr. Henrik, broderen, Jep Smid, og søsteren, Tale, som børn af borgeren Oluf Brun, altså en indfødt Stege-mand, formodentlig kapellan.

Det samme (at være indfødt) gælder vistnok om den oftere nævnte sognepræst og provst på Møn, Hr. Hans Bosön,

der ialfald senere har fået tilnavnet, Mønbo. 1510 finder vi ham som klager for kirkeretten i Stege kirke i den ovenfor meddelte sag og senere gentagne gange som vidne i lensmandens, Anders Billes, sager. Hans bomærke har hosstående besynderlige form. Bosönnavnet var udbredt i Stege. Ligeoverfor præstegården boede i 15de årh. Bo Brok, der 1460 solgte en gård til sin søn, Niels Bosön. Måske har Hans været en yngre broder, der har

opnået det smukke mål at flytte ind i præstegården som Jens Geddes eftermand. 1523 er han forsvunden, og et sagn melder, at da Christiern II engang ved et besøg fik ham at høre, tog han ham med sig som sin hofpræst. Såvidt kan beretningen være rigtig, men hertil er senere knyttet en forvexling med den »Mønbo«-præst, der fulgte kongen i landflygtighed 1523. Forvexlingen hidrører fra navnet Johannes, der overføres på Dansk både som »Hans« (hvormed der nærmest tænkes på Johannes døberen) og som »Jens« (der nærmest betegner Johannes apostel). Men da også den anden »Jens Mønbo« har interesse for os, indskydes her en kort redegørelse om ham, således som nyere undersøgelser har oplyst forholdet.

Han hed da Jens Mikkelson med tilnavnet Mønbo, der viser hans herkomst. 1514 var han magister ved Københavns universitet, og det er vel troligt, at han tidlig er kommen i forhold til kong Christiern II. Derpå tyder, at Johannes Svanning (i kongens levnedbeskrivelse) siger, at den bekendte beretning om kongens barndomstid har han fået fra mester Jens Mønbo. 1522 lover kongen ham et embede i Vejle, men kort efter skriver han sig selv som præst i Viborg, begge dele sagtens kun som løn for vedblivende tjeneste hos kongen. 1523 følger han denne i landflygtigheden til Nederlandene. Af et brev fra kongen til dronning Elisabeth ser vi, at mester Jens har ledsaget denne på en rejse i Juni 1524, thi kongen beder hende »lade Hr. Jens altid sige evangelien for Eder«. Hun fulgte opfordringen så nøje, at hun på denne rejse sluttede sig til Luthers lære, skønt hun derved højlig måtte fortørne sin broder, kejseren. Med mester Jens's hånd er i December 1524 nedskrevet en forordning om hofholdningen i Lier, hvoraf vi ser, at kongen har haft et følge på ca. 50 personer, som det ofte faldt ham svært at underholde. I »borgestuen« skulde være to borde; ved det fornemste sad provst Hans Hansøn fra Assens og mester Jens (Mønbo). Dette bord skulde have 1½ stob vin (1 stob = 2 eller 4 potter), det andet bord skulde kun have 1 stob. Desuden ved skorstenen et »drengebord«. Siden træffer vi mester Jens hos kongens søster, kurfyrstinde Elisabeth af Brandenburg, og det er hertil, at kongen skriver til ham det bekendte brev på Latin, der i oversættelse lyder således:

»Kæreste broder i Christo! jeg tilkendegiver Dig herved, at vi her glemmer Christus, da her ingen er, der prædiker for

os Guds ord, som mange alt lade hånt om. Derfor beder jeg Dig ved Din broderlige kærlighed, at Du vil komme til mig og prædike den evangeliske trøst for os. Hils også vor broder og søster (kurfyrstens).

Lev vel. 12. December (1525).

Givet i Svinard (Nederlandene).«

Han fulgte kongens kald og kom tidsnok til at være tilstede (han kaldes her på Hollandsk mester Joannis Michiel) ved dronning Elisabeths dødsleje 19. Jan. 1526, (denne fromme dronning, der er en af de mest vemodige skikkelser i Dansk historie). Kort efter vender han tilbage til Berlin og får der Sören Norbys søn, Oluf, at opdrage. Mester Jens havde altså hidtil været en højt betroet mand, fra hvem man også har et forslag til en omdannelse af den kanoniske ret efter Luthersk lære, hvilket han begrundet ved, at den gamle Danske lov — som allerede Jakob Erlandsön bekæmpede — mere syntes beregnet på at udsuge end at beskytte menigmand.

Imidlertid bliver han i 1529 anklaget hos kongen for at føre et utugtigt levned. Da kongen skriver til ham derom, svarer han med en udførlig forklaring, hvori han beklager sig over sine fjenders anklage, erklærer, at han ved sig fri for gerningen, men tør ikke sige det samme om tanken og viljen. Kongen lader da Oluf Norby tage fra ham. Fra Torgau skriver han da 8. Aug. 1529 til kongen og beder om hjælp til at gifte sig »for at undgå djævelens fristelser«. Dette lover så kongen, og derefter melder han, at han har forlovet sig med en af kurfyrstindens damer, Dorothea von Sascha, en adelig, men fattig pige. Enten har mester Jens alligevel ikke fuldført dette giftermål, eller Dorothea er død snart, thi senere finder vi ham gift med en Saxisk pige, Clara Ambrosiidatter fra Meissen. Af navnet har senere historikere (f. ex. Paludan) sluttet, at hun var en datter af den bekendte Ambrosius bogbinder fra København; men dette er fantasi, da hun udtrykkelig selv kalder sig en fremmed udlændisk kvinde. Hun havde en fædrearv, som manden solgte, og for pengene købte han siden en ejendom i Danmark. Formodenlig er han dog ved dette giftermål blevet friet fra som hidtil og som de andre landflygtige at tynde på den ulykkelige konges kasse. Endnu 3. Marts 1530 skriver Bernhard v. Melen til kongen, at han vil underhandle med biskop Hans Brask i Linkøping og benytte mester Jens som skriver. Han synes da ikke at have opgivet

kongens sag, för den var endelig tabt ved fangenskabet og grevens fejde. Ved forbön fra Tyskland får han da af Christian III tilladelse til at vende tilbage og bliver atter kannik ved Viborg domkirke, vel sagtens i det embede, der var tillagt ham för 1523; der finder vi ham ialfald 1543. Han har ført sin Saxiske hustru med sig, og bliver nu en velagtet og virksom præstemand; hans fristelsestid er forbi. 1543 sidder han til doms i kapitelsretten, hvor en præst bliver afsat, fordi han ikke vilde sværge lydighed til den ny kirkeordinans; synderen vilde nemlig ikke sværge højere end som »Hr. Jakob«, der kun havde svoret »som mænd« (så men) ∴ ved hellige mænd.

1550 fører »hæderlig, vis og fornumstig mand, mester Jens Mikkelsön« på Jyllands landsting en sag for kapitlet imod lensmanden, Otto Krumpen, og vinder sagen.

Samme år sidder han i tamperretten og dömmet en præst fra embedet for trolddom.

1552 taber han derimod personlig en sag mod Viborg bys øvrighed, hvorved den handel, som han havde indgået for konens fædrearv, erklæres ugyldig.

1555 deltager han i en Latinsk erklæring, der beråber sig på Frederik Barbarossas kejsrerret, at skolepersoner ikke kan kaldes for verdslig domstol.

Hans kannikegård lå ved siden af bispegården. Vi finder hans navn oftere end de her nævnte eksempler; men det bedste vidnesbyrd for manden turde være et brev af 13de Marts 1555 fra biskop Peder Plade til biskop Kjeld Jul i Viborg; brevet ender nemlig med en hilsen til »min gamle ven, magister Joannes Michaelis« ∴ Jens Mikkelsön.

Han døde 14. Juli 1557 og hans præbende (Fly) tillagdes læsemesteren i Viborg. Hans enke, Clara Ambrosiidatter, ansøger for sig og sine hjælpeløse børn kongen om at måtte beholde de to læster korn, som havde været tillagt manden af Hald kongetiende.

Af denne mærkelige mands levnedsonrids får vi indtrykket af en renaissanceskikkelse i præstekjole — med stor begavelse, blussende lidenskaber og mange æventyrlige oplevelser.

At han ikke er Stegepræsten, Hans Bosön, véd vi altså; at han var Mønbo, nævnes på forskellige trin af hans liv. Det ligger nær at tænke på borgmesterslægterne Mikkel Skelvig og Mikkel Andersön; men han er ikke samtidig med disses sønner,

Hans og Peter. Nærmere kan vi ikke komme spørgsmålet om hans slægt, medmindre vi vilde gribe til sagnet og tænke os som hans fader den Mikkel Degn i Magleby, der ifølge Ristestenssagnet fandt skatten i Grimsdalen. Denne Mikkel Degn er ikke grebet ud af luften; han nævnes i en kirkelig retssag som degn i Magleby eller måske Borre omkring 1530.

Vi vender tilbage til præsterækken i Stege.

Domstolen i Stege kirke 1510 bestod af 7 præster, der med sagsøgeren, provsten, udgør 8. Deraf betegnes den første, Jens Persön, som præst og kapellan til St. Gertruds. Der har altså ved denne kirke været både præst og kapellan, som ved denne tid er slået sammen, for snart efter ganske at forsvinde.

De øvrige 7 kaldes præster og kapellane udi Stege kirke, og man skulde altså nærmest tro, at de alle var ansatte ved St. Johannes kirke. Det synes dog at være et forbavsende stort antal. Mulig skal ordene forstås således, at de var forsamlede i kirken, men at nogle af dem var hentede fra andre sogne. Det kan således mulig være tilfældet med Anders Nøfver, der måske er den samme som Anders »Buxeløs«¹⁾, der nævnes som den første kendte præst i Fanefjord. Herimod taler dog et dokument af 1528, der siger, at Hr. Anders Nøver ejede en gård syd for St. Johannes kirke, hvor man skulde formode, at kirkens kapellaner havde bolig. Men Hr. Anders fra Fanefjord kan jo have skaffet sig et alderdomshjem der. Ligeledes kan Lavrids Pedersön være den samme som den Hr. Lars i Keldby, der døde 1518. Af de øvrige kan ingen henføres andensteds, og de må da formodes at være ansatte alle 5 ved kirken. Oluf Jensön nævnes udtrykkelig 1517 som kapellan, Olaf Bosön har formodenlig været en slægtning af provsten, og endelig véd vi, at der har været en særlig præst ved Guds legems kapel, en dyrkelse, der i det 15de årh. bliver almindelig efter miraklet med »det hellige blod« i Wilsnach. Ved dette kapel nævnes Oluf Bosön 1523 som kapellan. Endvidere har der vel været en eller to præstelærte diakoner eller vikarer ved nu ukendte altere. Således må vi også nævne

¹⁾ Navnet hidrører fra, at han gik uden buxer, idet en kjole, der rakte ned over knæerne, brugtes både i kirken og til plov. Han havde engang i en prædiken som vidnesbyrd om den menneskelige uvidenhed sagt til sine tilhørere: I véd ikke, at jeg ingen buxer har på, og jeg véd ikke, om nogen af Jer vil forære mig et par!

Mats Tikkesön (mon ikke fejlskrift for Fikkösön?) og Clemen Lavridsön.

1523 finder vi Hans Stolt som sognepræst, men kun et par år. Han synes at have hørt hjemme i byen og at have levet længe efter sin afgang som præst. Hans enke, Marine, fører 1552 en retssag om arven efter ham med broderen, Jörgen Stolt.

1526 nævnes mester Hans Andersön (Anders Nøvers søn?) med tilladelse til at ombytte Stege kirke med en anden, som ham mere belejlig er. Mon der i disse skifter kan skimtes en religiøs bevægelse? Måske er Hans Stolt den samme, der senere nævnes som præst i Magleby, skönt det isåfald må undre, at han er gået til et utvivlsomt mindre kald.

I en skandaleus retssag vedrørende en præst på Høje Møn, Hr. Anders — måske den Andreas Rød, hvis navn er indridset udenpå Borre kirke — siges, at Hr. Daniel da var provst på Møn, og da formodentlig også sognepræst i Stege. Det pågældende aktstykke er ikke dateret, men må efter indholdet henhøre til tiden omkring 1530. Hans Andersön har sagtens snart benyttet tilladelsen til at flytte og er da blevet efterfulgt af Hr. Daniel, der senest 1537 — måske i anledning af den ny kirkeordning — er bleven afløst af Jörgen Lavridsön. Det er således sandsynligt, at vi i Hr. Daniel har den sidste katholske præst i Stege. Kort efter reformationen ser vi, at præsternes antal er indskrænket til en sognepræst og en kapellan.

1531 møder vi Hr. Jörgen Lavridsön som kapellan ved St. Johannes kirken og

1537 er han sognepræst, formodentlig den første Lutherske;

1549 er han tillige provst.

1540 nævnes præstegården öjensynlig liggende, hvor den siden lå i århundreder, ved det nordvestre hjørne af kirkegården.

1560 ejede Jörgen Lavridsön også en anden gård i byen.

Han efterlod sig et synligt minde i kirken, idet på endestykket af en kirkestol var indskåret et skjold med et bomærke og følgende indskrift: Anno Domini MDXLIII Jörgen Lavrens prest. Tilhöjre 1544, (på en nabostol).

Efter i 1858—59 at være bortsolgt fra kirken er det senere havnet i Nationalmusæet.

Ifølge Møns herredsbog har Hr. Jörgen Lavridsön allerede 11. Juni 1528 på Stege sognestævne spurgt menige sognemænd,

om de vilde holde den kirkelige ordning, der var besluttet på herredagen i Odense 1527.

Desværre synes den første Lutherske præst ikke at have efterladt sig et ganske uplettet navn. For det første må det forbavse at erfare, at han efter slottets ødelæggelse tog sin del af byttet (en sadde) og beholdt denne i flere år.

Dernæst synes han i en anden sag at have vist en mærkelig ligegyldighed for sin kirke. Ved den med reformationen forbundne revolution var der for arvingerne af dem, der havde skænket gods til kirkerne, givet adgang til at få sådant gods tilbage, når de derfor betingede messer ikke længer holdtes vedlige (de var jo blevet forbudt). Derom opstod strax en mængde retsager (som dog tildels var indledet tidligere, alt som messerne ophørte), og man har eksempel på, at domstolene undertiden har ømmet sig ved at gennemføre denne plyndring. Således fik en præst i Skelskør lov til for sin levetid at beholde noget altergods, fordi han istedetfor messer havde holdt prædikener. Men i regelen får arvingerne godset tilbage.

Det er herom sagen mellem Heming Fikkesson og Stege præster drejede sig 1529 til 1537. Ved den første herredags dom 2. Juli 1537 taber Hr. Jörgen sagen, fordi han ikke mødte i retten, men »siddet vor stævning overhørig«. Mærkeligt nok tager derefter borgmesteren — den vel kendte Mikkell Andersson — sagen op og stævner den på præstens vegne for kongens retterthing i København, hvor dommen falder allerede den 5te August, og den går ud på, at Heming Fikkesson skal beholde gårdene, fordi de ikke var lagt til noget hospital eller anden kristelig gudstjeneste. Dette må vel forstås således, at sagen havde fået et andet udfald, om præsten havde, som i Skelskør, erstattet messen med prædiken. Men Hr. Jörgen har været mærkelig ligegyldig. Måske har han i protestantisk iver ikke villet gøre noget for »Helliglegems alter«, der i den katholske tid fejredes med de allerstørste festligheder (20. Juni), fordi dertil var knyttet læren om transsubstantiationen (forvandlingen til kød og blod). At dette alter fyldestgjorde en trang i tiden, kan ses af, at den, »der vilde gøre sig hård« mod våbensår, skulde lade læse 5 messer for hellig legems alter!

Men meget værre sigtes Hr. Jörgen i en anden sag. Den gamle kirkes rigdomme havde allerede tidlig fristet magthaverne, og frygten for Christiern II's tilbagevenden havde allerede under

Frederik I bevæget endog de katolske prælater til at samtykke i, at kongen til krigsudrustninger plyndrede kirkerne (med undtagelse af domkirkerne, prælaternes egne) for de kostbarheder, der bestod i alterkalke og monstranser af guld og sølv. Denne plyndring udførtes af selve Roskilde bisp og Anders Bille på Stegehus; de drev det endog til at lade guldet skrabe af de forgyldte kirkekar. Herved indkom i 1531 en værdi af et par millioner kroner. Noget lignende gentager sig senere under Christian III; i første omgang havde man nemlig i kirkerne gemt så meget, man kunde. Hertil knytter sig en mærkelig sag fra Stege. Da kongen engang kom til byen, er der blevet angivet for ham, at der var bortkommet en del sølv fra Stege kirke og Kalendehuset. Den ovenfor gengivne udaterede fortegnelse over dette sølv står sikkert i forbindelse med denne angivelse, der som en af de skyldige nævner Hans Persön i Møllestræde, formodentlig den samme, der nævnes som rådmænd 1523 og 1532. Angivelsen ses at stamme fra en medbroder i Kalendehuset, der ikke havde fået andel i byttet. Kongen havde da befalet borgmestre og råd at undersøge, hvor dette sølv var blevet af. I en så opsigtvækkende sag er der da blevet nedsat et nævn på ikke mindre end 24 mænd; for disse oplyses det, at borgmestrene Mikkell Andersön og Heming Lavridsön havde modtaget 52 lod sølv, hvorfor de havde givet kirken byens brev på, samt at kirkeværgerne Thomas Albertsön og Jep Lavridsön havde taget 107 lod sølv til indkøb af byggematerialer (»vogns kud«) til kirken, men at disse penge ikke fandtes i deres regnskab. Da endvidere præsten, Jörgen Lavridsön, havde været tilstede, da sølvet blev taget fra kirken, så havde de 24 mænd dømt såvel kirkeværgerne som præsten »i fald og skade« for dette kirkesølv. Sagen kommer derefter for kongens retterthing 1553, hvor daværende borgmester Per Mikkelssön og rådmænd Staffen Staffensön erklærer, at de ikke havde præsten mistænkt for selv at have beholdt noget af sølvet. Dommen lyder da på (29. januar), at præsten frifindes for titalten for såvidt det ikke kunde bevises, at pengene var kommet ham selv til gode. Det ses ikke, hvorledes det er gået kirkeværgerne eller de personer, der havde været i besiddelse af forskellige kirkekar.

Af denne mærkelige sag får man det indtryk, at præsten vel er renset for sigtelsen om tyveri, men at det har vakt almindelig harme i byen, at han ikke bedre har værget sin kirkes kostbarheder. I det hele er det öjensynligt, at kirkeplyndringen er ud-

gået fraoven gennem embedsmændene, at adskillige har ladet sig lokke til at tage del i byttets deling, men at menigmand overvejende har søgt at værge sine helligdomme. Det samme ses ved plyndringen af kirkeklokkerne (til at støbe kanoner af); da må lensmanden beordres til at ride ud og tage klokkerne, medens adskillige menigheder reddede sine klokker ved at løskøbe dem med deres værdi i penge. Til alt dette lader katolikken, Anders Bille, sig bruge, ikke at tale om fanatiske protestantiske præster, alt under skin af at udrydde den papistiske overtro, medens der samtidig tændes hexebål fra den ene ende af landet til den anden!

Jörgen Lavridsön har formodenlig siddet som præst i Stege til 1. Juli 1557, da den pædagogiske professor i København, mag. Jens Christensön ved kongeligt brev kaldes til præst i Stege, efter at være udvalgt af menigheden, overhørt og funden god af dr. Peder Plade, »superintendent« i Sællands stift; (som bekendt søgte man i begyndelsen at afskaffe biskopsnavnet). I hans tid foregår 1560 borgmester Peder Mikkelsöns handel om salterbod på Stege leje i Falsterbo mod at yde bidrag til den derværende »Danske mands kirke«. Dette navn er karakteristisk for markedets øvrige internationale karakter, hvormed mere senere.

Her vil vi dog foreløbig standse med præsterækken i Stege, da nogle af de følgende vilde føre os for dybt ind i ny tiders religiøse bevægelser, der bedst behandles sammen med øens øvrige historie.

Dog må her bemærkes, at den Hr. Jesper, der ifølge bysbogen 1593 køber en have i Langstræde, utvivlsomt er sognepræsten, Jesper Christensön, der 1589 kaldedes fra Magleby til præst i Stege og provst på Møn. Ligeså nævnes 1597 hans kapellan, Hr. Niels Persön Foss, der købte et hus på vestre side af Torvegaden, altså ret østen for kirken, der formodenlig tidligere havde ejet hele kvarteret der. Af herredsbogen fra 1729 ses, at denne ejendom vistnok senere er overgået til fast kapellanbolig.

Mærkeligt nok har der intet kloster været i Stege. Som nedenfor nævnt var St. Annæ hus vistnok en plejestiftelse, og der tales om et St. Jörgens hus (for spedalske) udenfor byen. Dette kan næppe være det noget fjernt beliggende St. Jörgens hospital i Spejlsby, der ikke var for spedalske. Ved de fleste købstæder var der strax udenfor byen et hus til at modtage og afspærre de spedalske, hvorfra der dengang fandtes mange. I året

1900 fandtes der på gårdejer H. J. Skovs mark nordfor landevejen nær ved byen betydelige middelalderlige murlevninger på to steder; den ene ruin havde øjensynligt været en teglovn, den anden har formodentlig været St. Jörgenshuset, hvor de ulykkelige spedalske har fristet en kummerlig tilværelse. En nøjere undersøgelse kunde på grund af vintertiden ikke foretages. Allerede for 100 år siden omtaler Paludan disse ruiner. Hospitaler og plejestiftelser blev i middelalderen styrede på klosterlig vis af klosterbundne brødre og søstre. Men noget egenligt kloster fandtes altså ikke i Stege.

Derimod nævnes det i bysbogen, at omtrent ved år 1487 ejedes en gård ved Torvet af broder Hans Nielsön, prior i Sortebrødrekloster i Næstved. Det er øjensynligt efter beliggenheden Puttferckens gård, der nu ejes af konsul Carøe. På reformationstiden træffer vi en provincialprior for Sortebrødrene i hele Danmark ved navn Hans Nielsön, der er en af de få, der optager forsvaret for den katholske kirke, og derfor bliver genstand for heftige angreb af reformatorerne, ligesom han bliver spottet i det mærkelige satiriske digt om Peder Smed og Adser Bonde ca. 1530. Da reformationen havde sejret, böjer Hans Nielsön sig og bliver forstander for en hospitalsstiftelse i Skåne, hvor han dør kort efter 1544. Kan denne mand være den samme, som 1487 nævnes i Stege bysbog? Han måtte isåfald have været prior i Næstved i en meget ung alder (20—30 år) og må derfra være flyttet til Lund, hvor han var prior i 1520, da han på et ordensmøde i Næstved bliver valgt til øverste Dominikanerprior (Sortebrødrene). Men Hans Nielsön (Johannes Nicolai) var og er jo et meget almindeligt navn.

Med sikkerhed finder vi en anden bekendt katholsk gejstlig på samme tid nævnt i Stege. Det er Hr. Per Plov, prior for Helligåndsklosteret i København, der 1531 får dom over Per Keldbys arvinger og strax efter sælger den omstridte gård i Langstræde til Hr. Anders Bille, som efterhånden samler sig mange ejendomme i Stege. Per Plov böjede sig også for reformationen og blev siddende som forstander for Helligåndshuset i København, hvoraf senere Vartov hospital har udviklet sig. Ved Helligåndskirken står endnu en fløj af den gamle klosterbygning.

I retterthingsdom af 1537 om de ejendomme, der fradømmes Stege kirke, findes også nævnt «en gård i rækken, som ligger vesten næst St. Annæ gård». På Thurahs kort fra ca. 1750

er vist et stræde, der fører mellem urmager Niensens gård og Månsens hotel ud til vænget (abildgården), og dette stræde kaldes på kortet St. Annæstræde, hvorom intet minde nu synes at være bevaret. Dermed er imidlertid beliggenheden af den tidligere St. Annæ gård nogenlunde givet, netop på den plads, hvor hotellet nu ligger. Udtrykket »i rækken« tyder tilbage til en endnu tidligere tid, da Møllestræde endnu ikke var gade, men da der var opvoxet en »række« huse på den søndre side af møllevejen. Den således stedfæstede St. Annæ gård kan som andensteds have været en gildesgård for et eller andet lav; men da de fleste andre gildeshuse betegnes som sådanne, er det næppe tilfældet med dette, og navnet St. Anna tyder nærmest på et plejehjem for syge og fattige.

Anna var efter et meget gammelt kirkesagn jomfru Marias moder; hendes mand hed Joachim. Da Marias guddommelighed mere og mere bemægtigede sig sjælene, måtte også Annas anseelse stige, og meget tidlig opstod legenden om, at Maria var født uden synd, hendes »ubesmittede undfangelse«, som dog først i vore dage er gjort til katholsk dogme. Dermed var Annas store hellighed givet, og hendes helgendyrkelse udbredte sig stærkt. I Danmark blev den anerkendt på kirkemødet i København 1425; hendes fødselsdag fejredes den 26de Juli, og tillige tilbades hun i forbindelse med Mariæ undfangelsesdag 8. December. Hun var den moderlige kærligheds heltinde, og hendes gerning var omsorgen for de hjælpeløse; at hendes navn vandt anklang hos os, derom vidner de utallige kvinder, der efter hende bærer navnet

Anna. Over den tidligere korbue i Stege kirke findes navnene Johannes, Jesus, Maria, Anna; påkaldelsen af St. Anna, der blev fastslået 1425, viser således hen til det 15de århundrede, da kirken har modtaget så store udvidelser.

Et andet minde om St. Annadyrkelsen har vi i en fingerguldring, som 1807 blev indsendt fra Calmettes samling; den var fundet indsyet i læder i en dyne ved en auktion på landet. Et relief på ringen antoges da for at forestille jomfru Maria og Christus, men senere har man fundet, at det er Anna og Maria med barnet; Maria synes at sidde på sin moders skød, — et vidnesbyrd om, hvorledes Maria i den senere middelalder trådte i frelserens sted. Ringens skjulested minder om ejerens vedhængen ved den gamle tro.

Vi kan altså temmelig sikkert antage, at St. Annæ gård, liggende på den angivne plads, har været et hospital for fattige og syge, betjente af St. Annæbrødre og søstre. I Ulfstands arkiv findes et regnskab fra 1488, hvorefter Hr. Johan Fikkesön havde lånt 20 mark af sancte Jörgens kiste på Møn og sammeledes 2 mark af sancte Annæ blok der samme sted. Det har utvivlsomt været en fattigblok. Karakteristisk, at den fornemme ridder låner 2 mark af de fattiges kasse! Om St. Annæhusets senere skæbne er, så vidt nu vides, intet bekendt¹⁾. Det er meget muligt, at dets stiftelse går længere tilbage end 1425; da blev Anna-dyrkelsen anerkendt af kirken; men St. Anna kendes også hertilands fra endnu tidligere tid. Om St. Gertruds kirke har der meget tidlig dannet sig en landlig koloni, hvortil St. Annæhuset har sluttet sig.

Om skolevæsenet er meddelelserne yderst tarvelige og indskrænker sig egenlig til, at der i det 16de årh. siges om nogle haver, at de lå »bag neder ved skolen ud mod stranden«, og at der 1493 måske nævnes en degn (diakonus), der isåfald har været gift, altså ikke gejstlig, at der 1526 siges, at skolemesteren boede i kirkens hus ud ved det søndre hjørne, og at Jakob Hansön skolemester 1595 købte Kalendehuset af byen. Møns herredsbog giver herom nogle oplysninger, som er anvendelige langt tilbage i tiden, da reformationen ikke ændrede noget væsentligt i skoleordningen, der fremdeles kvaltes af Latinen. Det hedder her, at den gamle skole sydvest for kirkegården nylig (1729) var repareret på kirkens bekostning, den var grundmuret og så god som ny, 16 alen lang og 9 alen bred, hvilke mål endnu kan passe. Dernæst hedder det om »residenserne«, at de ligger »sydost for kirken oppe på kirkegården«; husrækken er 54 alen lang, 12 alen bred, men det hele var da faldefærdigt. De 8 første (vestlige) fag var for skolemesteren, som også kaldes rektor; de 4 næste, hvor »der findes nu hverken stik eller stage«, var for organisten; de 4 næste er for klokkeren, de yderste 5 er for høreren. Det samme forhold med skolen og »residenserne« har sikkert bestået fra middelalderen, så at skolemesteren i 1526 (se nedenfor) har boet nærmest kirkeristen.

Dernæst har herredsbogen en fortegnelse over skolemestrene

¹⁾ Det kan her bemærkes, at hospital og hotel oprindelig er det samme ord; men udviklingen har været noget forskellig.

siden 1586. Den første er Jakob Böhn, der formodentlig er den samme som bysbogens Jakob Hansön, skolemester; men herredsbogen har formentlig urett, når den siger, at han døde 1589; han er vel sagtens flyttet hen i det af ham købte Kalendehus. Udtrykket »skolemester« betegner en overordnet stilling, Latin-skolens rektor, han havde en »hører« under sig. Foruden de nævnte beboere i kirkens hus, var der en degn, der sørgede for almuebørnenes undervisning, idet han af og til skulde samle dem i kirken og lære dem Troen og Fadervor og lidt bibelhistorie.

Om undervisningens ordning i det hele vil der blive handlet i en følgende periode.

I Juli 1589 fik St. Hans kirke et nyt »orgeværk« (orgel), som kostede 300 daler; men deraf blev kun betalt 250 daler, og mesteren måtte lægge resten til af sit eget. Dette orgel stod til 1859, da det nuværende blev anskaffet. Bysbogen nævner kun én orgemester, Jörgen, der ved 1590 af byen har lejet en jord ved Langestrædes port. Dette stemmer med herredsbogen (efter indskrift på selve orgelet), der kalder den første organist efter 1589 på Latin Georgius, som tjente i 31 år.

Intetsteds er klokkeren nævngivet.

Inden vi forlader kirken, kan nævnes (efter herredsbogen, men dette forhold er sikkert meget gammelt), at kirken havde en kirkelade til at modtage tiendekornet. Den lå ret vesten for kirkegården ned mod stranden. Alle bygninger er senere bortsolgte.

Kirkeværgerne nævnes oftere, men ingen af dem er særlig bekendte, undtagen den Thomas Albertsön i kramboden, der 1553 tiltaltes for kirkesølvet.

Af adelige navne nævnes følgende:

Ca. 1418 Hr. Henneke Grubendal, hvis slægt er vel kendt under dronning Margrete og Erik af Pommern.

Samtidig nævnes en fru Bente. Ligeledes Jakob Rud, der nævnes sammen med en ridder, og derfor formodentlig var af den bekendte Rudslægt.

Ligeledes Hr. Jens Björnsön, der formentlig tilhører den slægt, der spiller en rolle under Valdemar Atterdag og ejede Søholm i Stevns, Billernes senere slægtsods.

Samtidig nævnes Niels Jensön, slotsfoged, der formodenlig var væbner.

Ca. 1430 nævnes Fikke Lavridsöns børn og senere (1482 og 1501) Hr. Johan Fikkösön, ridder. Om slægten Fikkösön på Holmegård vil handles i Møns historie. Dens våben er malet i Keldby kirke.

Samtidig Hans Poyse af våben, der ovenfor er omtalt.

Måske har også værkmesteren, Per Nielsön, på slottet været »af våben«; stillingen som »værkmester« går midt i 16de årh. over til »arkelimester« eller töjmester : artillerichef.

1465 og 1470 nævnes Hans og Hemming Galminde, der er et adeligt navn, men mulig her er optaget; det viser dog, at slægten har været hjemme på Møn.

1513 nævnes beskeden svend : væbner Svend Jensön, foged på slottet, død 1528.

1506—55 den bekendte Anders Bille, der vil blive genstand for en særlig afhandling; af hans opbevarede arkiv er en del af stoffet i denne bog hentet.

1542 nævnes ærlig og velbårne Frans Povisk som kongens tolder på Møn. Slægten havde en ulv i våbenet.

1544 er han afløst af en gejstlig mand (Hr. Clavs Jensön, vicar i Roskilde).

1560 nævnes en Hans Porse, der køber et kostbart harnisk af byen; måske har han tilhørt Porseslægten, af hvilken vi allerede 1514 finder en Erik Pors med adeligt våben som tolder på Møn.

1595 er ærlig og velagt karl, Jens Jul, foged på Møn; måske af Julernes slægt.

Endelig nævnes de bekendte rigsråder, Peder Munk (1588) og Brejde Ranzau 1596, hvorom skal berettes i Møns historie.

Af næringsdrivende nævnes:

Bager, bartsvær, bonde, bødker, driver, fisker, færgemand, guldsmed, kok, kræmmer, købmand, lods, murer, møller, overskærer (klædehandler), plovmand, skinder (garver), skytte, skræder, smed, snedker, stavnbø (sømand), styrmand, suder, der fra 1589 kaldes skomager, sværdfejer (våbensmed), tømrer, væver. Det er imidlertid ikke muligt at påvise, hvor disse betegnelser gælder

virkelige næringsveje, og hvor de er gået over til familienavne; undertiden viger familienavnet for bestillingen, når f. ex. Oluf Bruns søn hedder Jep Smed. De fleste genfindes i vore dage som familienavne.

Købmændene plejede at anses for de fornemste og blandt dem igen klædehandlerne (»overskærere«, fordi de havde lov at handle i alenvis). 1422 gaves der endog en forordning, der forbød at vælge nogen håndværker til rådet. Men dette forbud er trådt ud af kraft i det 16de årh. Når vi 1521 finder Jens Skræder som borgmester, véd man dog ikke, om det er håndværks- eller familienavn, hvilket senere er forfinet til Skrøder.

For at blive optaget som borger, måtte der »sværges borger-skab«, og det synes, at der krævedes en af storborgerne som forlover, hvad der allerede fordredes i gildeskråerne. 1536 svor Jep Andersøn borgerskab og Matis overskærer lovede for ham.

Der forekommer en mængde mærkelige tilnavne, flest i det 15de århundrede; senere begynder man at skamme sig for tilnavne, og navne på -søn tager overhånd. I slutningen af perioden begynder de fornemste at optage endelsen -sen. Navne, hentede fra landsdelene, har vi i Jyde, Fynbo, Skåning, Låle, Lollikke, Mønbo, Holste, men ikke Sællænder. Derimod Skotte, Fleming, Hollænder. Endvidere fra købstæder som Viborg, Flensborg og Maribo og adskillige landsbyer.

Af tilnavne nævnes de endnu almindelige her og andensteds: Båd, Bagge, Bavne, Blak, Brasen, Budde, Brok, Brun, Bryning, Foss, Frijs, Frost, Gedde, Hammer, Holst, Hulebæk, Hvid, Høg, Jul, Køster, Krag, Kamp, Lang, Lej, Lund, Ravn, Rask, Rød, Stolt, Struve, Stål, Stub, Skade, Sommer, Spur, Storm, Sur, Trane, Ving, Yde.

Endvidere de sjældnere eller nu ganske ukendte: Barno, Boste, Buste, Bil, Brunker, Bøn, Brager, Brøje, Bug, Dukke, Duse, Drage, Erk, Full, God, Godsvend, Grens, Gramko, Hader, Hertuinne, Hinze, Hofmand, Jordan, Krihage, Krus, Kompe, Keel, Knag, Kringle, Krum, Kore, Klod, Lekke, Long, Mand, Mund, Nagie, Neg, Nusse, Nødhave, Orm, Pene, Ros, Rang, Rose (Rase), Radenpelle, Rambøsse, Rytter, Skelvig, Stærke, Skaldre, Skat, Sture, Skind, Strig, Skinke, Suse, Stos, Sasse, Thope, Tavle, Tærede, Ville, Vildreng. Nogle af disse navne synes at være øgenavne, men mange ere gode og kunde godt genoptages nu, da der arbejdes for at blive de mange -sen navne kvit, og da det kan opnås for en ringe udgift; f. ex. det gamle Mønske navn, Skelvig.

Som fornavne af Nordisk oprindelse nævnes: Åge, Arild, Bo, Broder, Esbern, Elver, Esge, Hemming, Hegne, Juffur (Iver), Ingemar, Kjeld, Olaf og Oluf, Olef, Ole, Otter, Palne, Roslef, Regner, Sander, Saxe, Toni, Thore, Tue, Thorkild, Truels, og kvindenavne: Arlu, Bodil, Balle, Else, Ingeborg, Ingefrid, Tale, Tove, Tyre, Valborg.

Af udenlandsk, nærmest Tysk oprindelse er navnene: Fikke (forkortning af Frederik), Dirik, Grote, Gøtike, Henning, Henneke, Hvitnuz, Henrik, Kort, Lydike (Ledike), Marquord, Páske, Reneke, Roland, Sakir, Verkentin, William.

Endelig skal omtales de mange helgennavne med deres afledninger, der udvikler sig i middelalderen. Det levende sprog har sine iboende udviklingslove, som folket instinktmæssig og ufravigelig følger. Overfor fremmede ord og navne er behandlingen friere; udviklingen går nærmest ud på at forkorte og udvidske. Det hyppigste af alle navne er Johannes — naturligvis særlig på Møn, hvor hovedkirken var indviet til Johannes, utvivlsomt apostelen Johannes, hvorfor den snarere skulde hedde St. Jens end St. Hans, som den efter reformationen kaldtes. Fra Johannes går udviklingen gennem Johan, Jon, Jöns, Jens, Jes og Jesse, men tillige gennem Hannes til Hans, hvorved der oprindeligt har været tænkt på Johannes døberen (St. Hansdag). Dernæst Petrus, Peter, Peiter, Piter, Peder og Per. Fra Nicolaus stammer Nicolai, Clavs og Clas og tillige Niclas, Nicles, Niels, Nis. Mathæus bliver til Matias, Matis, Mats og Mads, Andreas til Andres og Anders, Jacobus til Jakob, Jep, Jeppe og Ib¹⁾, Laurentius til Lavrens, Lavrids, Lars, Lasse, Georgius til Jörgen og Ørgen. Martinus til Martin og Morten, Magnus til Måvens, Mogens, Måns. Simeon til Simon og Simen. Michael til Mikal og Mikkel. Clemens til Clemen, Klemmend. Balthazar til Baltzer, Stephanus til Staffin, Steffen. Erasmus til Rasmus. Et fællesnavn for mænd og kvinder udledes af Christianus, den kristne, der former sig dels som Kristiern, Kristian, Kristen, dels som Kristiane, Kristine, Kirsten, Kestine, Kesten og Stine; som kvindenavn er det særlig på Møn blevet tillægsnavn til andre navne. Af Catharinæ kommer Kathrine, Thrine, Karine, Karen. Anna bliver til Anne, Ane. Margarita bliver dels til Margrete, Merete (Merta, Merde af Martha?), dels til Grete. Af Lucius udledes Lucie og Luze. Det hyppigste

¹⁾ Muslingskallen, der var sindbillede for de pilgrimme, der drog til St. Jakob i Spanien, kaldtes deraf Ibskal.

kvindenavn var vel Maria, hvoraf formodenlig Marine, Maren er udledet. Dette til forklaring af de mange former, hvorunder disse navne forekommer i bysbogen; dog bruges i denne også Maren = Margrete.

I Stege bys bog med tilhørende aktstykker nævnes følgende landsbyer på Møn: Magleby, Mandemarke, Budsemarke, Sømarke, Stubberup, Østerborg (Borre), Ålebæk, Råby, Ermelunde, Østermarke, Råbylille, Keldby, Paldolpe (Pollerup), Tostrup, Ullemark, Spidelsby (Spejlsby), Udby, Hovedskov, Svendsmarke, Tubalde (Tivilde, Tøvelde), Bystinge (Bidsinge), Nøbølle, Tørnemark, Koster, Lendemarke, Frenderup, Hjelm, Ebelnæs, Sprove, Bremad, Bogø. I andre aktstykker i Anders Billes arkiv findes ikke alene alle de øvrige byer nævnte, men desuden adskillige flere, som nu er forsvundne, hvorom nærmere i øens historie.

Hist og her kaster bysbogen strejflys over enkelte særlige forhold. T. ex. om »lavbydelse«. Såvel efter gamle Danske love som efter særlig købstadsret måtte ingen sælge fast ejendom til fremmede uden først 3 gange at have på thinge falbudt den til slægten og derefter til byen. Dette var formen for den Danske odelsret. Om ordets betydning har der været delte meninger, idet man dels har opfattet det som den ved loven bestemte udbydning til salg, dels at det galdt falbydning til laget enten slægten eller byen. Skönt lag, lav og lov ofte synes at glide over i hinanden, kan der måske af Stege bys bog hentes et lille vink om betydningen. Lavbydelse nævnes ikke før 1465, men bliver derefter hyppig, indtil den forsvinder ind i det 16de årh.; 1553 udkommer en forordning, der erklærer, at købstadsejendom skal betragtes som løsøre og derfor ikke lavbydes — dog sker det en enkelt gang endnu derefter. Lavbydelse nævnes ialt 17 gange, og staves da altid lag, lav eller lau, undtagen en enkelt gang, hvor der skrives log, men dette betyder næppe noget, da a og o i bysbogen ofte skifter. Derimod ses en tydelig modsætning et enkelt sted, hvor det hedder, at ejendommen var »logligen laueboden«. Man kan altså skønne, at på Møn har man udtalt ordet som lav, og formodningen er da for, at man også har opfattet

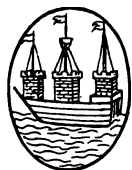
meningen som udbydning til lavet, laget. Forøvrigt synes regelen også at have virket efter sin hensigt, thi en stor mængde af handlerne foregår imellem slægtninge.

Man vil lægge mærke til, at der i det 16de årh. viser sig en udpræget interesse for havevæsenet. Der nævnes fra 1540 og senere en række handler med havejord. Jorderne sydvest for kirken, som vi formodede havde tilhørt kirken og dens betjente, ses nu at være kommen i byens besiddelse og lejes af denne ud til haver. Kun sognepræsten beholder sin gård og have, medens kapellanen må selv købe sig et hus. Sandsen for havedyrkning står sikkert i forbindelse med de under Christiern II indkaldte Hollændere, især til forskellige småøer. Vi møder nu Hollandske navne (Hans van Drogt ejer »humlehaven« ved volden) og særligt tilnavnet »Hollænder«, der er bevaret endnu i vor tid. Lidt efter lidt har havedyrkningen udbredt sig også på landet. I denne henseende nyder Møn tidlig berømmelse.

I ældre Mønsbeskrivelser hedder det, at Stege bys våben var et skib med 3 tårne på, og dette betød søfarten og byens tre porttårne. På tittelbladet af Kålunds bog (1722) er et sådant våben afbildet.

Dette vilde vel i og for sig ikke være umuligt. Søstæderne har som oftest ført et skib i deres våben, og skibene i den ældre middelalder var ofte forsynede med 3 kasteller, et i mastetoppen og et i hver stævn, som dr. Henry Petersen har skildret det i årbøgerne for 1882. Men tegningen hos Kålund vilde i hvert fald være misforstået; den er sagtens ren fantasi. Om betydningen og oprindelsen af Stege våben kan der nu mere ingen tvivl være. Det findes første gang i rigets mørkeste tid, da Møn var pantsat til herrerne af Meklenburg, og da disse 22. Juni 1326 ved Grönsund lod Mønboerne aflægge troskabsed til sig. Brevet herom opbevares endnu i Schwerin og under det findes både Møns segl og Stege bys, hvilket sidste forestiller en borg med ringmur og port og derover tre tårne, det midterste er meget højt med murtinder foroven. Heraf er tilvejebragt et fotografi, der gengives omstående, (såvel som Møns seglet).

Omskriften lyder: S(igillum) co(n)sulum de civitate St(y)kebor(gh) 3: Segl for rådmændene i Stegeborgs købstad. Man mærke herved betegnelsen civitas, købstad, der stemmer med,

hvad ovenfor er forklaret, at Stege bys købstadsrettigheder stammer fra Erik Glippings tid, da Jon Litle var kongens fornemste rådgiver. Tillige bemærkes, at her kun nævnes rådet, ikke borgmestrene. At det ikke er byens porttårne, der er afbildet, er utvivlsomt, da disse først er opførte ca. 100 år senere. Derimod havde Stege borg da alt stået i 100 år, og vi kan skønne, at det har været en vel muret borg. Man ser også heraf så vel som af andre

Stege bys segl 1326.

kilder, at byen i den tidligere middelalder kaldtes som borgen, Stegeborg. Det gamle segl vilde kunne afbildes tydeligere ved tegning end ved fotografi. Imidlertid kan man se nok til at finde den umiskendelige lighed mellem dette slotsbillede og det, der fandtes i fru Ingerds segl (se herom bogen: Jakob Sunesön). Stege bys våben findes oftere i følgende tider; grundtrækkene er de samme, men enkeltheder er ændrede, indtil det fik sin nuværende skikkelse; navnlig vil man lægge mærke til, at midtertårnet ikke mere er så dominerende, og at der er kommet pyramidetage på tårnene istedetfor murtinder, samme udvikling, som er formodet ved Mølletårnet. Den skildring, som tidligere overlevering har bevaret om slottet, stemmer med dette ældste billede deri, at hovedtårnet var meget højt, »lige så højt som Københavns slotstårn«. Imidlertid må altid underforstås, at seglbilleder ikke kan opfattes som nøjagtige portraiter; men de karakteristiske hovedtræk må dog formodes at være gengivne.

Adskillige hundrede år senere (ca. 1700) blev der på en Mønsk rytterfane malet et billede af den daværende slotsruin (gen-givet hos Paludan). Skönt det vel tildels er et fantasibillede, kan man dog vistnok anse hovedsagen, de tre tårne, som pålidelig.

I middelalderen blev dagene altid betegnede efter helgen-

navne og Søndage, og det er mærkeligt at se, at der går mere end en menneskealder, inden denne nedarvede sædvane bliver ændret.

I Stege bysbog finder vi den ny datering første gang 11. Februar 1584. For at undgå helgennavnene foretrækker man at vende tilbage til Romerske månedsnavne fra hedenskabets tid, en virkning af den samtidige renaissance, fornyelsen af den klassiske oldtid. At menigmand længe holdt fast ved overleveringerne fra fortiden, ses af de endnu bevarede højtider St. Hans, Mikkels- og Mortensdage o. s. v. Endnu 1670 fortælles det, at en gammel mand i Bidsinge havde klaget sig over den svære synd, at han havde undladt at tilbede jomfru Maria.

Den gamle møntberegning efter mark, øre og penning bliver i denne periode ombyttet med den nyere efter daler, mark og skilling. I Stege bysbog møder vi overgangen omkring år 1560, da »daler« og »Jochimsdaler« første gang nævnes. Navnet stammer fra sølvgruben i Joachimsthal i Bøhmen, hvor de første »thaler« møntedes; i begyndelsen svarede de til en gylden = 3 mark; men værdierne ændredes ofte. Som målestok for sammenligningen med nutidsværdier kan tjene, hvad Hvitfeldt meddeler, at i det 15de årh. kostede en tønne rug 6 skilling, byg 8 skilling og en ox 3 mark. I forhold til de her nævnte varer må værdien af en gammel mark Danske være omkring 50 kroner.

Stege bysbog vil blive en vigtig kilde for sprogunder-

Møns segl 1326.

søgelsen, når det måtte lykkes at samle det fornødne stof til en fremstilling af det Mønske talesprog, der ikke alene har sine særlige ejendommeligheder, men endog deler sig i to eller tre underdialekter. Bogen hører til de tidligste Danske sprog-minder og stammer i sin begyndelse fra en tid, hvor der ikke var tale om forud givne retskrivningsregler, men man søgte at gengive ordene i skrift således som de lød for øret, dog med anvendelse af en overflødighed af bogstaver, dels under indtryk af Gotikens snirkler, dels vistnok også, fordi man ikke har fundet de enkelte lyde fyldestgørende gengivne ved det fra Latinen arvede alfabet. At sproget i bysbogen indeholder adskillige, ejendommelig Mønske ord og former, er utvivlsomt. Der vil forhåbenlig blive anledning til at komme tilbage hertil, men foreløbig kan her anføres nogle formentlige eksempler.

»Vederskorning« hører til den faste formel for de ældre Mønske skøder; det forsvinder efterhånden i det 16de årh. og findes næppe i andet Dansk. I anmærkningerne er betydning og afledning forklaret.

»Bulhugget« (1491) nævnes hos Kalkar som egenskab ved en ager, hvor betydningen formentlig må være, at den hidtidige skovs træstammer var fældede, medens rodstødene stod igen. Her forekommer ordet i den utvivlsomme betydning af et tømret hus, sat af bulstokke = bulhus.

»Hudhæn, hi, huillet, hwkæær« (= uden, i, uildet, ukæret) (1420—30) synes ialfald at være meget sjeldne — ligeså »hualff« for halv. Det tyder på en lydforbindelse mellem h og u, der endnu kan spores i Mønsk (»winnen« for uden).

»Fran« og »pan, ponne« (for: fra og på) kendes også andendeds fra, men er bevaret i nuværende Mønsk.

»Strandieyrenn« (1561), strandøren (en sandet strandbred), synes ikke ellers at være kendt. Måske stammer udtrykket fra Falsterbo.

»Hoos«, hos = omtrent, er meget sjældent.

Betegnelsen for selvlydene har øjensynligt været meget vaklende, såsom y, i og e, eller a, o, å, ö, endog e og u. Også de såkaldte tvelyd har man været i forlegenhed med at gengive, som jø og öj og så fremdeles.

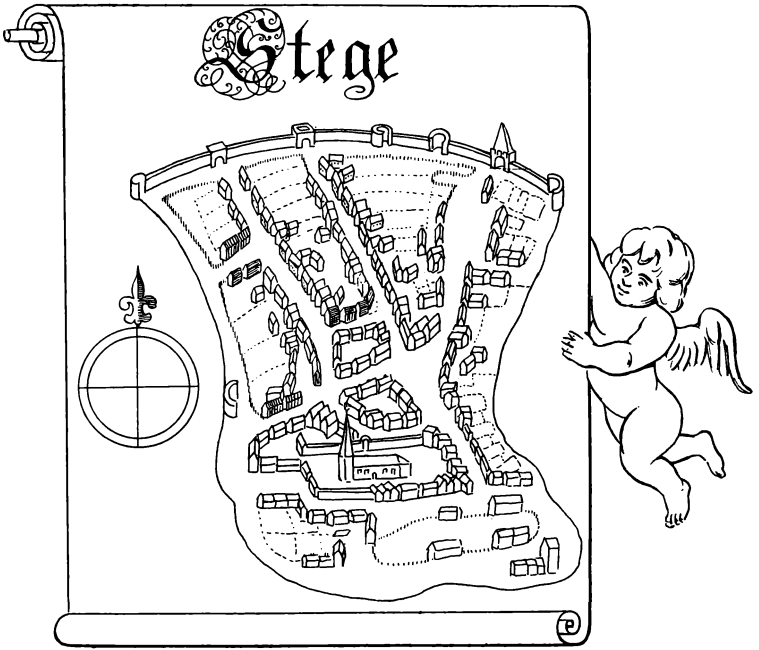
Særlig interesse vil det kunne have at følge formernes udvikling i løbet af de to århundreder. Ovenfor er f. ex. vist overgangen fra »forta« til »fortov«, der hjælper til forklaring af

ordets omstridte betydning. Gennemgående vil det kunne iagtages, hvorledes de hårdere former efterhånden afløses af blødere, k til g, t til d, g til v o. s. v. Forøvrigt anbefales bogen i denne henseende til en sprogmands undersøgelse.

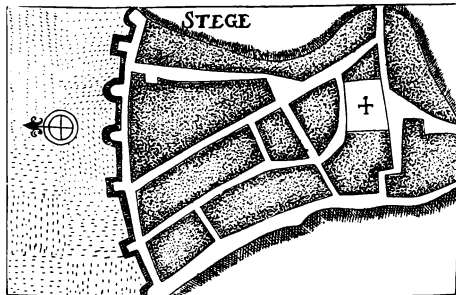

Der står endnu tilbage at gøre et forsøg på at stedfæste en del af de i bysbogen nævnte ejendomsbesiddere. Dette vilde kunne gøres i langt større omfang, dersom man, udgående fra nutiden, gennem panteregistrene kunde følge hver ejendoms skæbne tilbage til år 1600, da bysbogen standser. Men dels har forfatteren endnu ikke beskæftiget sig med den nyere tid, dels kan man ikke vente at finde panteregistrene eller tilsvarende oplysninger så langt tilbage, og endelig vilde det store arbejde næppe svare til interessen af udbyttet. Foreløbig indskrænker han sig derfor til at benytte de her foreliggende oplysninger.

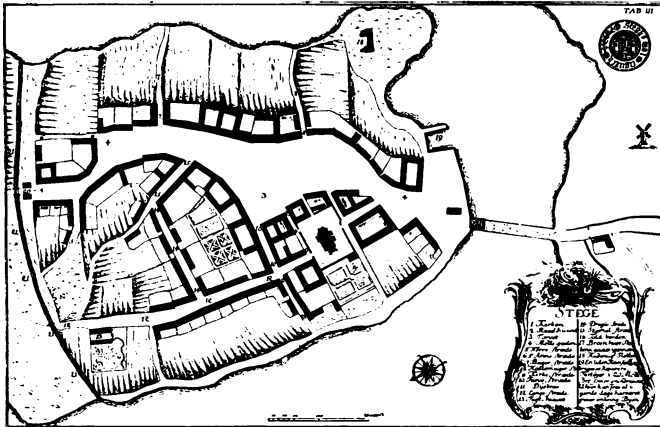
Når bysbogen i reglen nøjes med at betegne en ejendoms beliggenhed ved hjælp af naboerne, da har dette jo været tilstrækkeligt for samtiden, men vi, som kun undtagelsesvis kender naboerne, er lidet hjulpede dermed. Dog kan der nævnes en stor mængde beboere af de enkelte gader. Imidlertid findes der ikke så fa nærmere betegnelser, hvorved det bliver muligt med større eller mindre sikkerhed at stedfæste en del grupper af ejendomme, som derfor er angivne på det meddelte bykort. Dette er udarbejdet på grundlag af det ældste kort over Stege by, som er bevaret. Det er udført af den Svenske generalstabs chef, Erik Dalberg, i 1658—59 og er gengivet i Pufendorfs Carl Gustavs historie. Man forundres over, hvor dygtigt dette kort er udført, medens både samtidige og — endnu mere — senere Danske kort er så langt slettere, at man næppe kan kende byen. Til sammenligning gengives omstående 3 kortskizzer af Stege by, henholdsvis fra Resens atlas (1677), Pontoppidans Theatrum Daniæ (1730) og Thurahs Vitruv (1754). Dalbergs kort giver i alt væsentligt et så rigtigt billede af byen, at det øjensynligt har været frugten af en nøjagtig opmåling på stedet, hvad Danske kortegnere først har lært over 100 år senere. Det var ikke alene på valpladsen, at Svenskerne på den tid var os overlegne. Dalbergs kort stemmer med forholdene den dag i dag med undtagelse naturligvis af de få ændringer, som byen siden da er undergået. Nogle for-

1677.

1730.

1754.

ændringer kan også være sket i løbet af de ca. 50 år, der ligger mellem dette kort og den tid, da bysbogen slutter (1607). Men da det netop var en fattig stilstandstid, kan vi trygt gå ud fra, at kortet i alt væsentligt også gengiver byen, som den var 1607.

Ovenfor er allerede gjort rede for byens almindelige forhold, havnen, slottet, kirkerne, hospitalerne, gilderne, fjerdingerne, gaderne og indkørslerne. Vi skal nu prøve at opsøge nogle af de private ejere, og det er da naturligt at skelne mellem det 15de og det 16de århundrede.

Med hensyn til bebyggelsen i det hele har vi troet at kunne påvise den forskel mellem de to århundreder, at Møllestræde og Nørrestræde samt strækningen mellem kirken og slottet er blevet helt bebygget fra 1450 til 1550; derimod er der i nedgangstiden fra ca. 1550 til 1659 sikkert forsvundet en hel del bygninger i de ydre dele af Lange- og Skammestræde. Dette kan slutes dels af den store mængde beboere, der nævnes i disse gader for midten af 16de årh., dels også af, at man navnlig i Skammestræde ved nybygninger nu for tiden jævnlig er stødt på levninger af fortidens bygninger, skönt disse som oftest var meget forgængelige. Dette bekræftes også af Viborg, der for sin samtid må antages for en pålidelig kilde. Han siger, at den nordlige del af byen dels var nedrevet af fjenden, dels forfalden af sig selv. Vi dvæler først ved det 15de århundrede.

Kvarteret norden for kirken synes tidligst at have tilhørt byen, har måske været en del af Torvet. Ialfald køber den først nævnte beboer (ca. 1420—30), Olef Clavsön, af byen sin ejendom der »norden næst kirkegården«. Det er den første handel, der foregår »med borgmestres, rådmænds og al almuens vilje«. Det synes at have været en celeber handel. På grund af det mindre almindelige navn kan det formodes, at manden har været broder til den samtidige sognepræst ved Gertrudskirken, Johannes Clavsön. På sine gamle dage (ca. 1470) købte Olef Clavsön endnu den gård, der lå syd for Niels Bosön, det vil sige, at han ejede hele strækningen langs lille Torvestræde og stiftede således den store købmandsgård, der nu ejes af fru Randbøll.

Norden for Olef Clavsön ved Torvet boede Jon Olsön, der et par år efter af byen køber »spænde rum« til at bygge sit »gadespænde« ud i linie med naboen. Gadespænde er det yderste fag med gavnl til gaden. Det må stadig erindres, at husene havde en meget snæver façade, idet de i regelen lå med gavlen til gaden, hvad endnu kan ses mange steder på kortet af 1659.

Nord for ham boede Jep Nielsöns sønner, Otte Jepsön og på hjørnet af (det senere) Farverstræde Hans Jepsön.

Til den anden side af kvarteret ud til Langestræde boede på det nordre hjørne Bo Brok, der 1459 sælger gården til sin søn, Nis Bosön, og denne køber tillige nabogården syd for.

Den derpå følgende hjørneejendom erhvervede — som sagt — Olef Clavsön. Om ejendommene har været bebyggede eller ej, kan ofte ikke siges med fuld sikkerhed, da udtrykkene *gard*, *gård*, *gør*, *jord* og *ord* have tilbøjelighed til at gå over i hinanden. Således kan der gøres fuld rede for dette kvartér ved midten af det 15de årh.

Ligeoverfor på den anden side af Langestræde lå formodenlig allerede i dette årh. præstegården, der dog først udtrykkelig nævnes 1540. 1492 betegnes pladsen deromkring som St. Johannes' jord, der formentlig strakte sig lige fra Dybsbrostræde omkring kirken hen til slottets grund. Det hedder, at Hemming Persön boede i Langestræde mellem St. Johannes' jord og Niels Skelvis (rettere Skelvig), der er et kendt, anset navn i byen.

Den anden gruppe kan stedfæstes længere ude i Langestræde, forsåvidt vi har ret i den sikre formodning, at den på kortet viste store isolerede bygning der, hvor nu omtrent amtssygehuset ligger,

var St. Eriks gildeshus, der vides at have ligget i Langestræde.

»Vesten næst« gildeshuset boede Anders Vilddreng. Da Langestræde løber omtrent lige i Nord og Syd, kan »vesten« her kun betyde på den vestre side af gaden, og Anders Vilddreng har da boet omtrent, hvor sindssygeanstalten nu ligger. Foran gildeshuset ved gaden må Jens Lavrensöns »jordhus« »fornedags« have ligget, thi sønden næst derved købte 1484 Lasse Persön af Tostrup en jord af Stege by »med al sin tilhørelse fra gaden og ind til stranden «udentaget» aleneste et vandløb med en rende, som hun nu forfunden er fra gaden og indtil stranden fri at være til bysens behov til evig tid«. Dette er utvivlsomt Peblingerenden, der således er »foreviget«.

Når vi fra Langestræde følger Dragestræde, findes på det søndre hjørne af Skammestræde et hus, der tilhører en familie med det betegnende navn, Driver. Her boede 1470 Per Driver og syd for ham Morten Overskærer; en menneskealder senere har brødrene Per og Klemen Driver hjørnестedet; nabogården ejedes da af Sander. Det er atter Klemens sønner, Povl Driver og Hans, der 1506 har en retssag om brudd på thingfreden med Per Galmindes enke, Ingefrid, en fordring, som Anders Bille lader sig overdrage ved thingsvidne på Møns landsting.

Samtidig finder vi på vestre side af Skammestræde Henrik Mortensön mellem Mikkel Høgs toft og »William på kroen«. Denne sidste må sikkert være hjørnet af Torvet, hvor nu rådhuset ligger, og udtrykket tyder på, at det har været en krostue; sådanne valgte naturligvis helst plads på et hjørne, hvoraf formentlig navnet, krog. Efter sin beliggenhed har denne kro måske tjent som »rådstukælder«. Forøvrigt svarer Mikkel Høgs toft til en grund, der endnu 1659 var ubebygget.

På samme tid siges Jens Skåning at have ejet en halv gård »østen næst rådhuset«; da dette lå midt på Torvet, passer betegnelsen bedst på hjørnet af Bagerstræde, hvor nu posthuset ligger. Den anden halvdel i gården er da formodentlig den, som (broderen?) Henrik Skåning allerede tidligere ejede. Isåfald vilde også de to købmandsslægter, Lasse Buddes og Jens Skræders gårde, kunne stedfæstes ved siden deraf, altså nu Rudolf Jensens gård; men udtrykket »østen fore« er her uklart. Der tilføjes (ca. 1470), at Henrik Skåning også købte en toft i Skammestræde

»næst sønden for hestevandingen«, hvilken øjensynligt er dammen i Hages vænge, der nu er ved at forsvinde.

Sandsynligvis kan også i det 15de årh. stedfæstes nogle ejendomme omkring Gertrudskirken, hvor der synes tidlig at have været en mere landlig koloni. Efter hvad der foreligger, har vi antaget, at St. Gertrud var sognekirke nærmest for landet øst for byen; at den har været en lille kirke, omgivet af en lille kirkegård; men at den ligesom St. Johannes har ejet de omkringliggende grunde. Det ligger derfor nær at søge de mange steder, der bortsælges fra St. Gertrud i dennes nærmeste omgivelser, og at formode, at den østre husrække i Nörre Møllestræde på den måde er blevet til i sidste halvdel af 15de årh. Kortet fra 1659 viser, at den yderste gård på nordvestre side af dette stræde ligger således, at den ikke alene næsten spærrer for gaden, men tillige med sin façade peger i en retning, der viser lige ned til Gåsetorvet. Denne gård må da formodenlig stamme fra en ældre tid, da møllevejen gik på skrå over St. Gertruds jorde. Når det nu ca. 1435 hedder, at Hemming Grydestøber forbrød sin gård, der lå næst den yderste gård i Møllestræde, så gælder dette en tid, da den østre side af Nörre Møllestræde næppe har været bebygget, og gården må derfor søges på den nordvestre side, og er da sandsynligvis den inderste del af det ældre bygningskomplex. Det første salg af St. Gertruds ejendomme foregår ca. 1430, idet Saxe Bosön køber af kirken den gård, der ligger »sønden næst kirkegården«. Hermed må sikkerlig være ment den lille kirkegård om samme kirke, og den pågældende grund må da have været nuværende urmager Nielsens. Strax efter køber Peter Bosön (formodenlig broderen) ligeledes i Møllestræde en gård »næst hos abildgården«; han må da have været nabo til broderen, og hans hus have strakt sig fra gaden ind til abildgården.

Den derefter følgende øverste gård i rækken må, som ovenfor vist, have været St. Annægården, der sikkert er opført midt i århundredet, altså på det nuværende hotels plads.

De andre gildesgårdes beliggenhed er nærmest kun gætning. St. Knuds gildeshus har ligget på østre (søndre) side af Møllestræde; man kan tænke på den fremspringende gård i rækken, hvor nu borgerskolen ligger eller ovenfor. Hvis gætningen om Marie gildesgård er rigtig, har den ligget, hvor gaden svinger på Torvet, og »sønden næst« derfor har Hans Villie boet. Ovenfor er der ligeledes gættet på, at Helligtrefoldig-

hedsgildet har ligget på nordsiden af Torvet ligeoverfor rådhuset. Med nogen større sikkerhed kan det antages, at den gård, som prioren for Sortebrødrene i Næstved ejede på Stege torv, »Nord næst Hans Jepsøns gård«, har ligget ved hjørnet af Farverstræde.

I det 16de århundrede drejer det sig mest om den endelige bebyggelse af Møllestræde, samt om nybygninger i kvarteret Syd for kirken, samt i Nørrestræde.

1526 køber den bekendte Mikkel Andersön »sin forto lige så langt ud ad det søndre hjørne på kirkens hus, som skolemester udibor«. I 1729 lå langs den sydlige side af kirkegården en række meget gamle, forfaldne huse, som var kirkens »residenser« for kirkebetjentene. Dette forhold har sikkert rakt tilbage til middelalderen; det var resten af kirkens eje til denne side. Det søndre hjørne af skolemesters hus har været nærmest »kirkerøsten« på den nordre side af nuværende lille Kirkestræde, som dengang har været regnet til Torvegade. Sålangt ud køber Mikkel Andersön sin fortå af den da ubebyggede trekant mellem de to kirkestræder. For at det kan stemme med efterfølgende betegnelser, må det antages, at Mikkel A. har bygget sin ny (herkabelige) gård klods op ad slottets ladegårds bygninger på den plads, hvor nu hotel Møn ligger. Der var dengang ingen indkørsel til byen fra denne side. At Mikkel A.'s byggegrund har været stor og værdifuld, kan ses af, at den i hans regnskabsopgørelse med byen 1557 værdsættes til 100 mark (ca. 5000 kr.), der afregnes lige imod, hvad han havde fået tilgode hos byen i hans lange virksomhed som borgmester. Mellemværendet har således henstået uafgjort siden 1526.

1528 siges der, at der »sønden St. Johannes kirke« lå 3 gårde: præsten, Hr. Anders Nøvers nærmest kirken, derefter Oluf Bonde¹⁾ og derefter (den bekendte) Oluf Smed, der kort efter er flyttet til Dybsbrostræde. Disse tre gårde må have ligget Nord for Mikkel Andersöns i kirkestrædet, som altså var åbent mod Øst. 1547 ser vi, at Thomas Albertsön (senere rådmand) er kommen i besiddelse af Oluf Smeds gård, som han har gjort til en krambod, og han køber da sin fortå ud til den åbne plads, der 1592 henregnes til Torvegaden, og det er vel grunden til, at den betales med den usædvanlig høje pris af 8 mark.

¹⁾ Det bemærkes, at slotsfogeden, Svend Jensön, ejede parter i denne gård, nabo til Oluf Smed, hvoraf kan forklares, at denne 1531 var fogedens medhjælper på slottet.

Af nogle handler langt senere (i årene 1590—93) kan vi slutte, at den øverste gård (Anders Nøvers) »på den vestre side gaden nedenfor den søndre kirkerøste« var kommen i Hans Skelvigs eje, og han solgte den igen til Hemming Degn. Oluf Bondes gård ejedes da af Bo Persøn og derefter af dennes frænder. Den tredje gård, som kaldtes »Kramboen«, solgtes da af Bernt Chrestensøn til Henning Skræder i Hallumsted; og denne mand købte tillige »humlehaven« ved volden i Nørre Møllestræde. Den sydligste gård — tidligere Mikkell Andersöns — ejedes da af Hans Mikkelsön, borgmester, der formentlig var søn af Mikkell Skelvig.

Samme borgmester, Hans Mikkelsön, havde 1607 lejet jord af byen ved Storebro, og der opført en købmandsbod, der ses på kortet. Rækken af bygninger mellem hans gård og boden har formodentlig tilhørt ham, og han har sikkert været byens første købmand på denne tid. Der kan således nogenlunde gøres rede for bebyggelsen af dette kvartér. At det er nybygninger, kan også slutes af, at ejerne køber deres fortå af byen ligesom i Møllestræde.

Det andet ny kvartér er Nørrestræde, der fortsætter den del af Møllestræde, der ved Gåsetorvet gör en böjning omkring St. Gertrudskvarteret. I slutningen af det 16de årh. er strædet bebygget, men den snart indtrædende tilbagegang bragte atter husene til at forsvinde, så at kortet 1659 kun viser et eneste lille hus.

Nørrestræde nævnes først 1560, men på en sådan måde, at bebyggelsen må være begyndt noget tidligere. Hans Møller købte da af byen en 12 alen bred fortå udenfor sit hus, formodentlig i den forreste del af strædets vestlige side.

Lige overfor på hjørnet af Nørre Møllestræde har formodentlig ligget en garvergård, da Per Skinder (1594) der køber af byen en »forthoff« »næst op til huset, og som strækker sig indtil Hans van Drogt's have«. Dette »fortov« har altså ikke ligget ud til gaden, men må være den endnu tildels ubebyggede plads mellem hjørnegården og gården ved Mølletårnet. Den såkaldte »humlehaven i Nørre Møllestræde ved volden« var i 1590 blevet solgt til Henning Skræder, men det må antages, at Hollænderen, Hans van Drogt (der ses at have ejet flere ejendomme i byen), kort efter er kommet i besiddelse af denne have eller en del deraf. Allerede 1589 havde Jens Skinder (formodentlig Pers broder) solgt til Per Skytte den gård, der »ligger i Nørrestræde næst norden

op til Per Skinders gård«; den var »lovlig lavbuden« og altså først tilbudt broderen.

Per Skinder synes at have været en anset mand i dette kvartér. 1591 optræder han på en fraværendes vegne, idet han for Per Knudsön i Thoreby, Ryde sogn på Lolland, tilskøder Hemming Persön (sönnen?) en gård »i Nörrestræde på den vestre side gaden næst sønden op til Maren Strigs«. Denne gård har formodentlig været nabo til Hans Møllers; thi samme år ser man, at præsten Jens Nielsön i Magleby har ejet en gård på den anden side af Margrete Strigs, der må antages at være den samme som den nævnte Maren Strigs. Til præstens hus hørte en stald »tvært overfor huset« »: på den anden side af gaden. Hele ejendommen deler han forøvrigt på en snurrig måde med sin kollega, Morten Hansön fra Elmelunde. Jens Nielsön kom ellers næppe til at bebo sit hus, da han siges at have været præst i Magleby i 60 år.

Norden for præstehuset boede Jesper Persön.

De ovennævnte grupper kan således med en viss sandsynlighed stedfæstes. Som beboere af de enkelte gader nævnes en stor mængde personer; men da boligerne ikke nærmere kan betegnes, har det næppe tilstrækkelig interesse at anføre de mange navne gadevis. Her skal kun nævnes nogle enkelte.

I Langestræde har slægten Skelvig hørt hjemme i 15de årh.; ligeså Ravn. Meget tidlig finder vi der en rigmand, Jakob Smit, der ejer 4 steder. Samtidig bor der en adelig dame, fru Bente. Midt i århundredet træffer vi der en stor landmand, Jes Matissön, der ejer 5 tofter og jorde. Noget senere ejer præsten, Jens Gedde, der en gård. Ligeså Keldby kirkes gård på vestre side, der gennem Per Keldby og prioren, Per Plov, havner hos lensmanden Anders Bille. I det 16de århundrede træffer vi der slægten, Hollænder, ved siden af det gamle Kalendehus.

I vænget¹⁾ mellem de to gader ejede Balsers Tonisön jord, der i 1593 udsælges som haver til præsten, Jesper Christensön, og rådmanden, Anders Bild.

I Skammestræde kan nævnes, at Jens Lavrensön (formodentlig den tidligere skultus) flyttede dertil 1550 på vestre side mellem brødrene Rasmus og Hemming Stavnbø. Gaden har formentlig været fuldt bebygget, men i slutningen af 16de årh. nævnes flere »øde jorde« i gaden ude ved volden. Forfaldet er begyndt.

¹⁾ I 1660 er vængerne forenede i landsdommer Caspar Balsersöns (sönnens) eje.

Ved Torvet og Torvegade finder vi blandt mange andre værkmeesteren på slottet, Per Nielsön, der ca. 1480 i sin alderdom sælger sin gård der. Der boede også den bekendte byfoged, Marquord Skade, der 1516 sælger sin gård til Anders Bille; denne køber desuden 1526 en byggeplads her. Mod slutningen træffer vi kirkens kapellan, Niels Foss, på vestre side af Torvegaden i en af bygningerne øst for kirken.

Hvis formodningen er rigtig, at »Bystræde« var nuværende Lille Strandstræde (Hattemagerstræde), den antagne indkørsel til byen, så finder vi her den ca. 1420 afgåede slotsfoged, Niels Jensön.

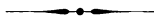
Møllestræde nævnes tidligst en enkelt gang ca. 1430, formentlig i svinget ved Gåsetorvet. Først fra 1465 nævnes gaden hyppigere og da navnlig en stor mængde fortåhandler. 1499 hedder det, at Oluf Låle (=: Lollik) købte en jord af Stege by 18 alen i bredden »nør og synder« i Møllestræde »på den vestre gade norden næst Hans Mortensöns jord«. Denne betegnelse henviser tanken til stykket mellem Gåsetorvet og Nørrestræde. Samme mand køber derefter sin fortå af byen, som ligger norden for huset; atter et eksempel på fortå langs siden af huset. Samme år nævnes også en fortå, som huset står på. 1521 nævnes i Møllestræde begge borgmestrene, Lasse Mogensön og Jens Skræder samt den senere kæmner, Anders Bild. 1524 boede her den oftnævnte Jens Lavrensön. Da fortåhandler synes at høre hjemme alene i Møllestræde, kan vi slutte, at Anders Bille 1526 også har ejet en gård her, formodenlig Hans Nødehaves, som Anders B. fik sig udlagt 1513. 1525 vinder Roskilde biskop ved rettergang en gård i Møllestræde. Roskilde domkirke, »St. Luze«, nævnes også som ejer af et par andre steder i Stege. 1532 køber Anders Bille 1/4 gård på vestre side af Møllestræde mellem Rasmus Bruncker og Hans Jensön. 1549 nævnes ved siden af den gård, som Jens Lavrensön boede i, Per Mikkelsön, der kort efter var borgmester. 1555 nævnes borgmester Niels Iversön, formodenlig i Møllestræde. 1596 har Knud Madsön (borgmesterens søn) en gård på den nordre side.

Forøvrigt skifter udtrykkene, nordre eller vestre, søndre eller østre, ofte; gaden løber nemlig i Nordøst.

Endelig kan nævnes, at i det 16de årh. nævnes i Dybsbrostræde Oluf Smit, Oluf Fynbo og Niels Lollike.

Ved opmærksomt at sammenstille nabobetegnelserne kunde man finde mange flere rækker af beboere; men grundlaget vilde være ganske upålideligt, såsom samme mand ofte ejer flere ejendomme. I hine tider var den sædvanlige måde at anbringe sin formue på, den, at erhverve grundejendomme.

Det er umiskendeligt, at fra det ene århundrede til det andet er byens tyngdepunkt flyttet fra Langestræde og den vestre del til den nuværende hovedgade.

NIELSEN & LYDICHE. KJØBENHAVN.

